Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Izza kongresa.

Zgodovinski roman. Spisal **dr. Ivan Tavčar.**

Das denkwürdige Jahr, in welchem die Huld und Gnade des allgütigsten Monarchen die größten Staatsmänner dieses Jahrhunderts und in den wichtigsten Staatsangelegenheiten in Laibach versammelte, steht in den Jahrbüchern Krains einzig und alles Wichtige der Vergangenheit überbietend da.

Henrik Costa: Tagebuch, geführt während des Congresses 1821.

Prvo poglavje.

noči od prvega do drugega julija 1820. leta so imeli v Noli majhno revolto, kakršne so bile v tistih dobah v kraljestvu obeh Sicilij na dnevnem redu. Del polka „Bourbon“, ki je bil nastanjen v omenjenem mestecu, je razvil trobojni prapor — ta prokleti znak karbonarske sekte, ki je po mnenju uradnih listov svete alianse okuževala celo Italijo — ter zahteval, da se podeli kraljestvu obeh Sicilij konstitucija po vzorcu ustave, ki je tiste čase veljala na Španskem. Stari in onemogli Ferdinand, ki je lenaril v tistih dneh na prestolu v Neapolju ter iskal tolažbe v objemih vojvodinje Floridije Partananske, nekako tako, kakor je je iskal stari kralj David v objemih moabitske deklice, je odposlal nekaj posadke iz prestolnega svojega mesta, da bi ukrotila dezerterje v Noli. Kakor pa je bila v kraljestvu obeh Sicilij starodavna navada, je pehota, ki je prišla krotit, prestopila v tabor upornikov ter se pobratila z burbonskimi jezdeci. Takoj, ko se je to v Neapolju izvedelo, je revoltiralo — zopet po stari navadi — par polkov ter se izreklo za burbonske konjike in za konstitucijo. Kaj je hotel storiti Ferdinand, kralj obeh Sicilij? Posebno, ker je bila javna tajnost, da prestolonaslednik, vojvoda kalabreški, simpatizuje z uporniki! Ferdinand je torej dal svoji kraljevini novo ustavo ter je nanjo slovesno prisegel. Pri vsem tem pa se je njega veličanstvo, kakor zatrjuje Friderik vitez Genz, popolnoma zavedalo, kako nespametno in predrzno je bilo zahtevanje, da naj se temelj novi državni ustavi ustvari tekom osmih dni.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Nato je prešinil strah staro Evropo. Groza je prešinila diplomatom vse kosti, sveta aliansa pa je dobila epileptične napade. Kabineti so se združili na kongresu v Opavi. Ministri in ministrčki so se posvetovali in napenjali svoje glavice, kako bi preprečili, da bi solnce svobode, ki je na jugu skušalo izmed oblakov prodreti, še nadalje obtičalo v temi, v kateri se je potentatom, prelatom in birokratom tako izvrstno godilo.

Ta čas so ljubljanski meščani v miru pili svoje pivo, pušili svoj tobak, in da niso včasi med sabo malo poprešestvovali, bi lojalnega mesta ne bila razburjala prav nobena reč. V drugem pa so bili ti meščanje zvesto vdani svojemu vladarju, svojemu škofu in svojemu guvernerju! Samo ob sebi se ume, da se jim niti sanjalo ni, da bode trobojnica, katero so burbonski kavaleristi v Noli nad sabo vihteli, metala tako dolgo senco, da bode le-ta segala tudi do neznatne tedanje bele Ljubljane! Kvečjemu so zvečer, sedeč pri okroglih mizah bodisi pri „Divjem možu“ na Mestnem trgu ali pri „Belem konjiču“ v Gledišķih ulicah, z nekakim svetim trepetom poslušali upokojenega uradnika, ko jim je iz uradne „Ljubljančanke“ (ki se je že tedaj imenovala „Laibacher Zeitung“ ter jo je v potu svojega obraza izdajal in urejal gospod Ignacij Alojzij pl. Kleinmayr) tolmačil, kako ostudno in nehvaležno so se vedli Neapolitanci nasproti svojemu kralju, ki jih je vendar tako očetovsko ljubil in v svoje kraljevsko srce zaklepal. Da so bili vsi meščanje, kakor pri „Divjem možu“ tako pri „Belem konjiču“, soglasnega mnenja, da bi bilo najpravičnejše, če bi generala Pepeta in druge neapolitanske despote za pete na drevesa obesili, tega pač ni treba posebej naglašati. Potem pa, ko so prišli domov, so v hipu pozabili debelega kralja Ferdinanda in obeh njegovih kraljestev ter so mirno zaspali, vprav kakor bi Nola tičala kje v južni Ameriki, kjer se je vojaštvo tudi vsak dan puntalo. In ti lojalni meščani so trdno spali, ker jih niso nadlegovale hude sanje, da jim bode predpust v letu 1821. provzročil kaj več stroškov nego navadni predpusti prejšnjih let. In ženice so istotako mirno spale, a bi brez dvojbe ne bile, da so vnaprej vedele, koliko novih, svilnatih oblek se bode v bodočem predpustu po Ljubljani našivalo.

Nikomur ni prišlo na misel, da bode trobojnica, vihrajoča nad burbonskimi konjiki v Noli, raznemirila našo Ljubljano, kakor ni bila raznemirjena poprej celo stoletje! Naenkrat je bilo neznatno mesto prenapolnjeno in ni je bilo boljše rodbine, da bi ne imela tujega gosta. Prišli so ti tuji gosti v tolpah, prinesli so s sabo

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

denarja, prinesli s sabo svoje šege, prinesli s sabo bleska in razkošja, kakor ga starodavni grad do tedaj še ni gledal, z eno besedo: prinesli so s sabo ljubljanski kongres.

Kongres v Ljubljani! Oči vsega olikanega sveta so se obračale leta 1821. v naše glavno mesto, a dandanes pri nas ljudstvo skoraj ne ve, da se je takrat v Ljubljani odločevala usoda Evrope. Ali če danes vprašaš meščana, ti o kongresu ničesar povedati ne ve, niti toliko ne, kolikor o turških vojskah! Da ni Kongresnega trga in male kongresne ute v Mestnem logu, bi dandanes v Ljubljani nič ne pričevalo o tem, kar se je leta 1821. pri nas godilo! In kako se je lice mesta od tedaj izpremenilo! Izginile so pred vsem slamnate strehe, katerih je bilo še obilo ob času kongresa; izginile so tudi bogate rodbine, in le pičlo število jih je, ki so sedaj še lastniki hiš, katerih gospodarji so bili predniki enakega imena leta 1821. Izginili so tedanji veljaki in imena, katera so bila takrat merodajna v belem našem mestu, so nepoznana: odnesel jih je piš časa in največkrat se niti ne ve ne, kje da so pokopani ti ljubljanski patriciji. Vse je izginilo iz spomina ljubljanske sedanjosti, in skoraj bi človeka oblila rdečica, da se še ni zastavilo slovensko pero, ki bi skušalo popisati sijajne tiste dni, ko je bila Ljubljana taborišče vladarjev sveta ter deležna bleska, ki so ga s sabo nosili absolutni in vsemogočni potentatje tistih časov!

Da bode naša pripovest bolj umljiva, je treba obnoviti nekaj zgodovinskih reminiscenc, treba je pred vsem razložiti, kako je prišlo do kongresa v Ljubljani.

Ko je bila bruhnila vstaja v kraljestvu obeh Sicilij, se je sešel kongres v Opavi. „Visoki zvezani suvereni“ so se takoj načeloma izrekli, da je po blazni sekti zasnovana in po nezvestih vojakih izvedena revolucija, kakor tudi iz nje izhajajoči prevrat postavnih razmer, na katerih mesto je stopila gola anarhija, v nasprotju z načeli, katera so visoki vladarji že tolikokrat in glasno objavili, to je z načeli reda, pravice, nravnosti in sploh prave blaginje narodov. Istotako so „zvezani monarhi“ soglasno bili mnenja, da je revolucija v Neapolju nevarna javni varnosti v drugi Italiji in z vzdrževanjem miru po Evropi nezdružljiva. Sklenili so torej, da je vse, kar se je na Neapoljskem pripetilo, zopet odstraniti, če ne izlepa, pa izgrda. Da bi bilo vse čedneje videti, so visoki vladarji po „zrelem“ posvetovanju v Neapolju, in sicer pri njega veličanstvu, kralju obeh Sicilij, napravili korak, ki je bil nemalo sposoben, odstraniti vsak dvom o mišljenju in namenih združenih dvorov. Izkratka, zvezani

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

monarhi so hoteli imeti na svoji strani kralja Ferdinanda, ki naj bi s svojim imenom zakrival silo, katera se je nameravala uporabiti. Zategadelj je pisal dne 20. novembra 1820. leta cesar Franc svojemu gospodu bratu in jako čislanemu tastu v Neapolj posebno pismo, v katerem je poudarjal, da bi se združeni vladarji čutili srečne, ko bi ob sodelovanju z njega veličanstvom mogli izpolniti dolžnosti, naložene jim po sveti aliansi. „V ta namen predlagamo Vašemu veličanstvu, z nami se sestati v mestu Ljubljani. Vaša navzočnost, sire, pospeši tako potrebno sprijaznjenje."

S tem je bil zasnovan ljubljanski kongres.

Kralju Ferdinandu ni preostajalo drugega nego priti, ker se mu je pismo pisalo pod geslom: hočeš ali nočeš, priti moraš! In res je prišel! Poprej pa je svojega „gospoda brata in jako čislanega zeta" prav iskreno zahvalil na povabilu, v katerem je neapolitansko veličanstvo opazilo „novo dobroto božje previdnosti, ki mu je odprla pot do sodelovanja pri delu, katero bode ime svetlih zaveznikov oslavilo pri najpoznejših rodovih".

V pričetku leta 1821. se je usulo vse, kar je bilo v zvezi s kongresom, v Ljubljano. V tolpah so prihajali gostje, da je od njih po mestu kar vse mrgolelo. Današnja generacija nima pojma o tem, kako je bilo ljubljansko meščanstvo tedaj zadovoljno in navdušeno. In kako tudi ne? Celih pet mesecev so na to meščanstvo različni dvori, različni ministri, različni poslanci takorekoč iz škafa zlato usipali! Neki zanesljiv svedok iz tiste dobe opozarja z vidnim ponosom, da so gospodje kongresniki samo meseca januarja le za stanovanja plačali skoraj 70.000 gld.! Vzlic temu je vladal povsod najlepši red. Tudi stanovanj ni primanjkovalo, in kar je največje čudo: cena živil vso kongresno dobo ni prav nič poskočila. Kaj bi se pač danes v tem pogledu zgodilo, če bi zašel kak kongrešček v Ljubljano? To bi nas brili mesarji, mokarji, peki in vsi drugi prodajalci!

Eden prvih je dospel prvak tedanjih diplomatov: Klemens Vencel Lotar knez Metternich-Winneburg. Stal je takrat na vrhuncu svoje slave, pa tudi na vrhuncu svoje izredne domišljije. Najbrže je ravno v tistih časih pisal v svoj dnevnik sam o sebi tako-le: „Jaz sem moralna moč v Nemčiji in najbrže tudi v Evropi, moč, po kateri nastane velika praznota, kadar izgine! Čemu naj bom med toliko milijoni ljudi ravno jaz tisti, ki naj povsod tam misli, kjer drugi ničesar ne mislijo, ki naj dela, kjer drugi ničesar ne delajo, ki naj piše, kjer drugi pisati ne umejo!" Svojo ljubo osebnost je torej

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

takratni avstrijski „državni in konferenčni minister“ visoko spoštoval in čutil se je kot solnce, okrog katerega se je imel sukati kongres. In kongres se je v resnici sukal okrog tega solnca! V Ljubljano se je pripeljal dne 4. januarja ob petih zvečer. Ž njim je prišlo osem voz, štirje vozovi s knezovo prtljago pa so bili dospeli že 29. decembra. Stanovanje je dobil v baron Zoisovi hiši, št. 174. Na bregu. O tem piše v svojih memoarjih: „S stanovanjem sem še precej zadovoljen. Imam dobro pisalno sobo, dobro spalnico in „enfilado sprejemnih sob“. Da je bil knez Klemens Vencel Lotar leta 1821. še jako lep mož, da je, kar se tiče ženstva, rad uhajal črez plotove svojega zakona, je itak znano! Med vsemi kongresniki mu v tem pogledu ni bilo vrstnika; car Aleksander je seveda izvzet!

Na dan svetih Treh kraljev, 6. januarja ob dveh popoldne je došel cesar Franc s svojo soprogo Karolino — der allgeliebten Landesmutter. Cesarska dvojica je došla kar najbolj zdrava. Nje prihoda so se ljubljanski meščanje splošno veselili. Avstrijski dvor se je nastanil v deželnem dvorcu.

Prihod ruskega cara je bil napovedan na nedeljo, dne 7. januarja. Popoldne se je v uniformi avstrijskega polkovnika pripeljal po cesti od Save sem. Sedel je v odprtem vozu, v katerega je bilo vpreženih šestero krasnih konj. Ob cesti so se gnetle množice ljudstva, ki so imperatorja širne Rusije burno pozdravljale. Izstopil je pred škofijo, kjer so ga pričakovali naš cesar, škof Avgustin (čigar gost je bil car), viceguverner grof Porcia in generali. Sprejem se je izvršil čisto po isti šabloni, po kateri se taki sprejemi tudi dandanes izvršujejo. Zatorej niti omeniti ni treba, da je stala pred škofijo častna stotnija z zastavo, ki je navsezadnje defilirala. Car Aleksander je napravljal na Ljubljančane, posebno pa na Ljubljančanke, ki so bile že od nekdaj za moško lepoto vnete, že pri sprejemu izreden vtisk. Bil je v istini nenavadne moške lepote in ž njo je tudi v beli Ljubljani zmedel srce in glavico marsikateri zakonski ženici, pa tudi marsikateri deklici.

Drugi dan po Aleksandrovem dohodu zjutraj ob osmih se je odpeljal cesar Franc proti Vrhniki nasproti kralju Ferdinandu — allerhöchst Ihrem Schwiegervater. Na Vrhniki ga je pričakoval v hiši nekega Klemenčiča. Čakal je celo uro, predno se je pripeljal kralj obeh Sicilij. Došel je z velikim spremstvom; spremljal ga je tudi ljubljanski guverner grof Spork, ki se je bil Ferdinandu do Vipave nasproti peljal. Po polurnem odpočitku sta se odpeljala vladarja v enem vozu skupaj proti Ljubljani, kamor sta dospela ob

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

eni uri. „Laibacher Zeitung“ poroča: „Častitljivi kraljevi starček je bil v Gosposkih ulicah, kjer mu je bilo pripravljeno stanovanje in kjer so ga tukajšnji gospod guverner, zapovedujoči gospod general in visokočastiti gospod škof ob stopnicah sprejeli, pri izstopu iz voza pozdravljen z živio (mit einem Lebehoch). Stanoval je pri gospe Mariji Lepošičevi, ki je bila tedaj lastnica sedanje — če se ne motimo — Gerlizyjeve hiše. „Častitljivi kraljevi starček“ — star je bil skoraj sedemdeset let — je prišel jako nerad na kongres. Imel je polno skrbi, bodisi radi prestola, bodisi radi lastne obiteli. Znal je, da prihaja v kroge, ki ga niso ljubili. Tudi „gospod brat in visokočislani zet“ mu ni bil posebno mil. Bili so časi, ko cesar Franc ni hotel sprejeti niti pisem, katera mu je pisalo neapolitansko veličanstvo! Najbrž zategadelj ne, ker se je bil kraljevi starček, dasi samo na „levo roko“ — zopet poročil z žensko, ki ji je pridel priimek vojvodinje po majhnem sicilijanskem mestecu v sirakuškem okraju. Žalosten je odhajal od doma, ker je vse kazalo, da niti ljubljene soproge ne bo smel vzeti s sabo. Brez nje je prišel v Ljubljano, a brez nje zdržati ni mogel! Dne 29. januarja je prišla gospa Floridija za njim ter ostala pri njem do 27. februarja. Stanovanje so ji odkazali v sosednji, sedaj Pongračevi hiši, ter so na Lepošičevem hodniku izbili posebna vrata, da je stari Ferdinand, kadar je hotel k svoji soprogi, prišel k njej, ne da bi mu bilo laziti po kakih stopnicah. Slutnje, ki so morile kralja iz Neapolja, so bile utemeljene. Knez Metternich, dasi skozinskoz absolutist in monarhist, ga je — skoraj bi rekli — vprav zaničeval. Čujmo, kako piše o ubogem Ferdinandu v svojem dnevniku: „Že vdrugič me je doletela naloga, da ga zopet spravim pokoncu, ker ima žalostno navado, zmeraj zopet pasti. Je pač obilo kraljev, ki so vere, da je prestol samo fotelj, na katerem se prijetno zaspi. V letu 1821. pa je tak spalni stol prav nepripraven in le slabo z žimo natrpan.“ Za državnega in konferenčnega ministra tedanje Avstrije je taka pisava gotovo nekaj posebnega!

Vzlic vsemu temu je Ferdinand v ljubljanskem spominu dalje časa živel nego Metternich ali pa ruski Aleksander. Takratna Ljubljana se je štela za zelo pobožno. Vsaj na zunaj. Ženstvo je bilo v tem pogledu še dosti bolj prismojeno, nego je dandanes. Skoraj vsako nedeljo, če je bilo količkaj vremena, se je hodilo na božja pota. To nedeljo na Dobrovo, prihodnjo k sv. Roku v Dravlje in potem zopet na Rožnik. Veliko je bilo navidezne molitve in obilo rožljanja rožnih vencev. Če je škof v škofijski cerkvi sam pridigal,

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

je bil to pripetljaj, o katerem se je mesec dni govorilo. Nad vse imeniten je bil frančiškanski pridigar pater Felicijan in vse ljubljanske mamke so ga nosile na svojih jezikih. Na tihem se je pa tudi dosti grešilo, a kaj takega se ni zamerilo, samo da se je spretno prikrivalo, tako da tajne pregrehe ni vsak opazil. Na tem polju je bilo tedanje meščanstvo jako tolerantno. Zahtevalo se je le, da se očitno ne počenja kaj pregrešnega. Vsled tega je zašel kralj Ferdinand s svojo vojvodinjo v pravo sršenovo gnezdo. Ko so Miklavžu Čeljustniku iz Trnovega pravili, da je kralj poročen na levo roko, se je oblastno odrezal: „Kaj, na levo roko? Recite raje na levo nogo! Jaz že vem, kako je. Tako jo ima! Boste meni peli!“ —

In vsa Ljubljana se je postavila na stališče Miklavža Čeljustnika. Nihče ni hotel verjeti, da je kralj res oženjen. Pred vsem se je togotilo ženstvo: tako očitno živeti s svojo —, to vendar ne gre! Še dolgo časa po kongresu, ko je bilo drugo že vse pozabljeno, so pobožne Ljubljančanke govorile o grdem laškem kralju, ki je bil tako debel, da ni mogel po stopnicah hoditi, da so ga morali strežaji po njih nositi, in ki je pustil na Lepošičevem „ganku“ zid prebiti, samo da je mogel zahajati k svoji b—.

Dne 10. januarja popoldne je dospela nadvojvodinja Klementina, princesinja salernska, hči našega cesarja in soproga princa salernskega, drugega sina kralja Ferdinanda. Postala je pri kralju obeh Sicilij — der jedoch die geliebte Schwiegertochter sogleich zu ihrem erhabenen Vater, dem Kaiser von Oesterreich, in die Burg begleitete. (Laib. Zeit.)

Tri dni pozneje se je pripeljal Franc, vojvoda iz Modene, ter se nastanil v hiši grofa Vajkarta Turjaškega, štev. 202. na Nemškem trgu.

S tem smo našteli vse člane vladajočih rodbin, ki so se zbrali do 30. januarja v našem stolnem mestu. Samo ob sebi se ume, da so imeli s sabo obilo spremstva. Istotako je umevno, da so države, katerih suvereni niso prišli, odposlale svoje posebne zastopnike, ki so tudi mnogo spremstva imeli s sabo. Zastopane so bile: Velika Britanija, Francija, Prusija, Sardinija, Toskana, Portugalska, Hanoveranska, Hesen-Kaselska in Danska. Ker je rimski papež tudi takrat že lovil po vsaki juhi svoj majaronček, je odposlal na ljubljanski kongres svojega posebnega zastopnika. Bil je to legat iz Bolonje, markeze Spina; stanoval je v hiši štev. 269. v Špitalskih ulicah.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Razgrnili smo tako zgodovinsko ozadje, pričnimo torej z božjo pomočjo svojo pripovest, ki se bode vršila pred tem ozadjem.

* * *

V torek, dne 30. januarja je bilo krasno jutro v Ljubljani. Dasi po zimi, ni bilo snega, in solnce je sijalo tako, da je proti poldne kazal termometer osem stopinj nad ničlo. Bilo je pravo kongresno vreme, kakor so se izražali Ljubljančanje, ki so Bogu hvalo dajali za kongres in za lepo vreme. Okrog enajstih je bila vsa Ljubljana pokoncu in množice, ki so bile deloma iz okolice privrele, so obrobljale tisti široki prostor, kateremu pravimo danes „Zvezda“. Te „Zvezde“ pa Ljubljančanje takrat še niso imeli, imeli pa so obširen Kapucinski trg, ki so ga, kakor znano, šele par let pozneje „v podobi zvezde“ obsadili z drevjem. Ker je bil Kapucinski trg jako obširen, je bil zato pripraven za vojaške predstave. Na ta dan je bila napovedana vojaška parada in ta je spravila pokoncu mesto in okolico. Vse je privrelo, da bi gledalo cesarje, kralje, vojvode in druge veljake. Nasavski polk, ki je bival tedaj v ljubljanski posadki, je dobil povelje, da mu je odriniti v Italijo pod Frimonta, ki je zapovedoval znanemu vojaškemu izprehodu v kraljestvo obeh Sicilij. Namesto njega se je odredil v Ljubljano del c. kr. polka Beaulieu in pa bataljon slujinskih graničarjev. Vse to vojaštvo, ono, ki je odhajalo, in ono, ki je bilo na novo došlo, se je zbiralo počasi na Kapucinskem trgu. Za naše čase bi bila to neznatna pehota, štela je komaj 3000 mož. Ali tedaj, ko Avstrija ni imela niti 60 pehotnih polkov, je bilo to že nekaj; vsaj občinstvu je zbrana vojaška moč prav zelo imponirala. Da bi ta vojaška sila danes v naši „Zvezdi“ nastopila, bi se ji najbrže vse smijalo. In prav malo bi jih bilo, ki bi se zavedeli, da so to nekdanji c. kr. vojščaki. Koliko pa jih je, ki dandanes vedo, kako uniformo je nosila cesarska linija v letu 1821.? C. kr. pehota iz kongresnega leta je bila okorna, neokretna, bila je masa, ki se je s težavo in le polagoma pomikala. Moštvo v belih frakih, obvito z jermeni, obloženo z velikimi tornistri, na glavi pa s čakami, podobnimi loncem, ki so v sredi ožji nego spodaj in zgoraj, in ki so imele lepo težo! Tudi oficirji niso bili mnogo gracioznejši, tudi ti so nosili težke, neprestano glavobolje provzročujoče čake, na katerih je čepela vojaška „roža“. Sabelj tedaj še niso imeli, pač pa tako imenovane „degne“. Graničarji se od navadne infanterije niso dosti razlikovali; njih fraki so bili rjavkasti, a moštvo je prav rado po hrvaški klelo. Kakor smo rekli, če bi tako vojaštvo

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

sedanje dni napolnilo naš Kongresni trg, bi ne imelo mnogo občudovalcev, niti za najmlajšega častnika bi ne hoteli prevzeti poroštva, da bi si pridobil svojo ljubico med ljubljanskimi dekleti. Dne 30. januarja 1821. leta pa je omenjeno vojaštvo Ljubljančankam zelo ugajalo in marsikatero srce je od žalosti trepetalo in marsikatero oko od solz se močilo, ker je svojega ljubčka, bodisi da je nosil ob strani degen ali pa kot izvrsten „koprol“ močno leskovo palico, morda zadnjič gledalo! Po svoji večini pa je bilo občinstvo zadovoljno in veselo. Največ radi takoimenovanih turških band, ki so spremljale vojaštvo. Posebno pozornost je vzbujala godba polka Beaulieu. Takrat je imela vsaka vojaška godba svojega kraguljčkarja, ki je bil bolj komedijant nego muzikant. Ti kraguljčkarji so nosili nekako lato, na kateri je od kraguljčkov vse bingljalo. V taktu so rožljali s kraguljčki, pri tem pa uganjali vsakovrstne burke; bolj ko se je občinstvo smijalo, bolje so ti „šelenpavmarji“ izpolnjevali svojo nalogo. Beaulieu pa je imel pri svoji bandi kar dva kraguljčkarja, pri vsem tem pa sta bila še zamorca, torej v tedanji komisni uniformi — ob ramah z obširnimi „lastovičnimi gnezdi“ — že sama ob sebi smešni prikazni. Da je bila smešnost še večja, sta počenjala različne šemarije in burke. Slavno občinstvo se je izborno zabavalo!

Le počasi se je vojaštvo formiralo. Kričanja je bilo črez mero, kolopiranja poveljnikov istotako črez mero. Ravno tako kakor v naših dneh, če je kje vojaška revija! Kakor vse na vojaštvu, so bile tudi tedanje komande okorne. Včasi so obsegale kar cele stavke. Na primer: Männer des ersten Gliedes auf 36, Männer des Kettengliedes auf 6 Schritt, öffnet euch! marsch! marsch! —

Ko je bilo opoldne vojaštvo postavljeno v dve in dve stotniji skupaj — tako so takrat imenovali divizije, — se je naznanilo to cesarju Francu. V Gosposkih ulicah je sedel na konja, ravno tako tudi vojvoda modenski. Car Aleksander pa je v istem hipu s svojim spremstvom prijezdil iz Gledaliških ulic. Nato se je z znanim šumom pričela revija. Udeležila se je je tudi cesarica Karolina. Vozila se je v karosi v družbi kralja Ferdinanda med vojaškimi vrstami. Da se je vojaške parade udeležila ženska, je bilo Ljubljančanom nekaj novega. A dopadalo jim je in ravno cesarici so veljali najživahnejši vivat-klici tistega dne.

Po paradi je bil majhen obed v dvorcu pri avstrijskem cesarju — im vertraulichen Kreise, kakor je pisala „Laibacher Zeitung“. Udeležili so se ga vsi suvereni, od diplomatov pa samo knez Metternich

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

in ruski zastopnik grof Kapodistrias. Valovi življenja so metali grofa Janeza Antona tjainsem. Odkar se je bil zavedel svojih duševnih moči, je gojil plamtečo željo, osvoboditi Grecijo, svojo domovino. To željo je gojil, ko je bil še modroslovec v Padovi, in gojil jo je tudi, ko je bil vnanji minister mogočne Rusije. Ko se mu je izpolnila in ko je stopil na čelo novi grški državi, sta ga leta 1831. v cerkvi sv. Spiridiona v Navpliji ubila lastna rojaka, Konstantin in Juri Mavromihalis! Tako hvalo je žel pri svojih rojakih Janez Anton grof Kapodistrias! Valovje življenja ga je vrglo tudi na ljubljanski kongres. Stanoval je pri sodnem svetniku Lavrinu na Glavnem trgu, štev. 239. —

Po obedu — obednica je bila v drugem nadstropju deželnega dvorca, na strani proti Gosposkim ulicam — so hoteli biti vladarji sami, da bi se s tem na zunaj kazalo, da imajo visoki gospodje med sabo veliko važnega govoriti. Vojvoda iz Modene je odšel s povabljenima diplomatoma, ker se ni prav dobro počutil. Cesar, car in kralj pa so stopili v sosednjo sobo ter sedli v pripravljene fotelje pri majhni, okrogli mizi. Pred vsakega je sluga nalil visoko čašico s penečim francoskim vinom, potem pa se je na migljaj cesarja Franca z globokim poklonom odstranil. In sedaj imamo priliko, poslušati „važen“ razgovor kongresnih potentatov!

Prvi se je oglasil kralj obeh Sicilij. Kakor vselej je bil tudi danes jako slabe volje. Dne 12. januarja je bil dopolnil sedemdeseto leto svojega nemirnega, a lenega življenja. Če je količkaj pil, mu je stopalo vino v možgane. Pri obedu ga je bil nekoliko preveč srkal, bil je radi tega razburjen in ravno toliko v jezi, da se ni prav nič bal svojega „gospoda brata in zeta“. Pri takih prilikah je stari mož prišel do občutka, da je senca in da na kongresu predstavlja nekako kulisno dekoracijo.

„Ej, veličanstvi!“ je vzkliknil, „z mano in z mojo hišo ne ravnate prav! Tako se ne počenja s suverenom, čigar oče je sedel na španskem prestolu in čigar soproga je bila hči velike Marije Terezije!“

Aleksander in Franc sta bila takih izbruhov že vajena, zategadelj mu nista ničesar odgovorila. Aleksander je kazal nekako zaspanost, kakor bi ga vse to dolgočasilo. Cesar Franc se je pa delal, kakor bi ne bil ničesar čul; kot želva tako je polovico tankega obraza skril za visokim, zlatim ovratnikom svoje maršalske oprave, ki jo je nosil tisti dan.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Ker ni bilo odgovora, se je Ferdinand še bolj razljutil: „Posebno tebi, avstrijsko veličanstvo, štejem v zlo, da si tak! Ej, vendar pomisli, da si imel mojo hčer, blaženo Márijo Terezijo, ki ti je rodila trinajstero otrok! Hej, trinajstero otrok!“

Aleksander je gledal proti stropu, Franc pa je počasi srebal šampanjca iz kupice ter izpregovoril ošabno: „Ali se nam je pod starimi razmerami slabo godilo? Novega nočemo nič! Te novotarije bomo razbili! Vi, neapoljski brat, tega itak ne umete!“

Debela solza se je utrnila Ferdinandu po tolstem licu: „To mi zmeraj pripovedujete! Da sem star, da sveta več ne umem! In moj ubogi sin Francesco! Il povero Francesco! Čemu ga silite, da naj pozoblje svojo prisego? Čemu silite mene, da naj prelomim slovesno svojo prisego? Povejta mi to, veličanstvi! Sploh, čemu se vtikate v neapoljske zadeve, ko vas tja nihče klical ni? Diavolo! Diavolo!“

Še je nekaj godrnjal, se nekaj togotil, izpil do dna svojo kupico, nato pa se naslonil v svoj stol — in zaspal. Ker se je to že prej včasi zgodilo, se drugi dve veličanstvi temu nista dalje čudili. Potisnila sta svoja fotelja bolj proti oknu. Nekaj časa sta molčala.

„Ti, veličanstvo,“ je izpregovoril naposled cesar Franc, „sorodništvo mi dela skrbi, kakor vidiš, in narodi tudi! Populi mei! In sedaj bodemo v dolgem času preživeli nekaj dolgočasnih kongresnih tednov!“

Aleksander je pristavil otožno: „In tvoj Metternich ti bode ležal v ušesih in tvoj Genz ti bo pilil proklamacije, ki bodo vsaka voljnejša od laškega olja!“

„Da, tako bode!“ pritrjuje Franc ter globoko zdihne.

„Čemu zdihuješ?“ je odgovoril car lahkodušno. „Raje poglej, kako ju jaz gladim, tega pajka, tega Nesselrodeja, in tega fantasta, grofa Kapodistrija! Če bi ju hotel poslušati, bi ne spal niti eno noč!“

„Pa se bomo vendar dolgočasili, Aleksander Pavlovič!“

„Pa se ne bomo, ljubi moj avstrijski brat!“

„Pa kako ne?“

„Vsak kraj ima svoje razkošje, samo poiskati ga je treba!“

„Kar se tiče Ljubljane, sem pa res radoveden! Razjasni mi to, veličanstvo!“

Kadar sta bila visoka gospoda bolj židanega duha, sta se pogovarjala po ruskem načinu.

„Iskati je treba, Franc Leopoldovič! In zanesljivega adjutanta moraš imeti! Moj Manzurov na primer ni napačen fante!“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Ko ni avstrijski cesar ničesar odgovoril, nadaljuje Aleksander: „Izprehaja se po mestu! V navadni meščanski obleki! Ogleda se kraj, ogledajo se ljudje. Včasi se naleti na mlado dèklico, kar človeku nikdar ne škoduje!“

„Pst! pst!“ je zahitel Franc. „Kaj takega bi ne hotel udomačiti na avstrijskem dvoru!“

„Kakor ti drago, veličanstvo!“ In car Aleksander Pavlovič je obmolknil.

Cesar Franc pa je po daljšem odmoru pričel na novo razgovor: „Če ima človek svojo gospo soprogo, Aleksander Pavlovič, he, kaj pa to?“

„Veličanstvo,“ je odgovoril oni, „pusti me v miru z gospo soprogo! Ta mi itak provzroča obilo bridkosti! Pa da ti povem, kar sem ti hotel povedati! V spodnjem mestu, tam doli blizu dvostolpne cerkve je gostilna. V njej je dekletce, ki ti postreže z belim kruhom in z domačim kislim vinom. Pravim ti, veličanstvo, to vino, dasi se zarije kakor pijavka v želodec, je nekaj posebnega! Pravo zdravilo!“

„No! No!“

„Če naj ti dobro svetujem, naroči si še nekaj drugega! Ko sem se danes pri tvojih francoskih jedilih tukaj-le mučil, mi je prihajalo tisto na misel. Neprestano!“

„In kaj je to bilo, veličanstvo?“

„Nikari omedleti, ljubi brat! Pri tvojem obedu so mi venomer na misel prihajale Židanove kisle l e d i c e in ves čas sem si želel, da naj vrag vzame tvojega francoskega kuharja, meni pa prinese skledico Židanovih kislih ledic. To ti je jed!“

„Kisle ledice!“ je zastokal cesar Franc.

„Da, kisle ledice s čebulo, belim kruhom, s kislim vinom in z — Židanovim dekletom! To se ti ujema vse skupaj! Sicer pa ne pravim drugega nego: pojdite, sire, in oglejte si vse to sami!“

Takrat se je prebudil kralj Ferdinand in „važni“ pogovor je bil pri kraju.

Poslovivši se od suverenov, je odšel cesar Franc v svoje notranje izbe. Ko je vstopil v odprto sobo, je tičal pri oknu pobočnik, ki je bil tisti dan v službi. Mladi mož je gledal na Kapucinski trg, si vihal črne svoje brčice ter se očividno dolgočasil. Že tedaj ni bilo na svetu bolj dolgočasne službe, nego je pobočniška!

„Grof Wallenstein!“ je zaklical cesar ostro.

Mladi ulan se je stresel, se bliskoma obrnil ter stal kakor sveča. Nato pa je viknil:

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„Befehl, Majestät!“

„N-e-k-je v mestu,“ je pričel cesar počasi, prav kakor bi mu beseda iz ust ne hotela, „nekje v mestu je gostilna, kamor zahaja rusko veličanstvo! He!“

Adjutant je še vedno stal kot sveča.

„Grof Wallenstein! Vitez Manzurov vam bo povedal, kje je ta gostilna! He!“

„„Ni treba, veličanstvo! Sem sam že bil doli!““

Cesar Franc je pristopil k svojemu pobočniku, ga prijel za gumbo pri uniformi, mu gledal v oči ter dejal: „Sie, sie Windhund!“

Nato je odšel s smehljajočim obrazom.

Pobočnik grof Wallenstein-Wartemberg pa je bil črez mero srečen, ker ga je njega veličanstvo milostivo blagovolilo imenovati „Windhund“.

(Dalje prihodnjič.)

Vse za druge . . .

Hrepenenje duše moje
prestopilo prag je tvoj . . .
V tvoji sobi sreča, radost,
solnčnih žarkov pestri roj! . . .

Hrepenenje duše moje
v tebe vprlo je pogled
koprneče, kakor k solncu
mladi se ozira cvet.

V tvoji sobi radost . . . sreča . . .
solnčni žarki . . . zvonek smeh . . .
Vse za druge! . . . Hrepenenje
šlo je s solzami v očeh! —

Vekoslav Spindler.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Izza kongresa.

Zgodovinski roman. Spisal **dr. Ivan Tavčar.**

Drugo poglavje.

Parizar se šteje prvak izmed voz,
Štongrajtar si misli, on prvi je mož! —

Z navadnim voznikom on skupaj ne je,
Logatčan in on, to že skupaj ne gre.

Tud birtnja mu streže, kar more in zna,
In kakor gospodu kosilce ravna.

Domačih jedil pa štongrajtar ne je,
Saj on kot groficek jih jesti ne sme.

Lenček: Štongrajtar - Falot.

„oj, štonglajtar! Hoj, Urban! Počakaj no! Štonglajtar, lej ga no!“

Tako je klical možak, ki je drugi dan po dogodkih prvega poglavja gazil blato črez Dunajsko cesto tik špitalske cerkve. Belopikasta obleka in nekaj orodja, katero je nosil v rokah, je pričalo o njegovem zidarskem stanu. Tisti, kateremu so veljali zgorajšnji klici, je hodil onostran ceste. Bil je to mož visoke postave, mož obširnega trebuha in na obrazu mu je silila mast takorekoč izpod vsake kosti. Širok mu je bil obraz kakor rešeto. Dasi je precej zeblo, je bil poštenjak le lahno opravljen. Na glavi je nosil majhen kastorček, da je bil videti kot kronan kralj v pratiki. Ošaben pa je bil bolj nego vsi kralji v tedanji Evropi. In ta ošabnost mu je zevala izmed vsake gube obširnega obraza in kazala se je v vsakem koraku težkega telesa.

Ko oni ni ponehal klicati, je ta obstal, se postavil široko na obe nogi ter potisnil tolste roke v globoke svoje žepe. Pri tem je ravnal tako, da je na vsaki strani iz irhastih hlač gledal samo en prst. To je tisti, na katerem je nosil težke, obroču podobne srebrne prstane. V vsej svoji samozavesti je tako stal ter se oziral po slamnatih strehah in po nizkih hišicah okrog sebe.

„Hoj, štonglajtar! Urban! Vraga, saj nisi gluh!“ je kričal Martin Topolščak, zidar iz Kravje doline, ko je pregazil ulico ter obstal

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

pred debeluharjem. Le-temu pa je prešinilo obraz nepopisno zaničevanje in kar zarohnel je:

„Ne rjovi tako! Ali mora vsak človek vedeti, da se tikava! Hudimana!“

„O Urban, ne bodi no tak!“ je odgovoril Topolščak ponižno. „Saj sva vendar krave skupaj pasla doma na Gorenjih brdih, na Žlebedrovi gmajni!“

In zidarček je pri tem prijazno in zaupljivo gledal proti rojaku, prav kakor da mu je storil največje veselje, če ga je spomnil, da sta skupaj krave pasla na Gorenjih brdih v Poljanski dolini. A Urban Pintar, dasi rojen v leseni Mrakovi koči na Gorenjih brdih, si je vedel na svetu pomagati in — po njegovem zanj edino merodajnem mnenju — je splezal na lestvici človeške družbe tako visoko, kakor iz Mrakove koče nihče ne, niti pred njim niti za njim. Bil je tedaj sloveč „štonglajter“ v Andreja Smoleta sloveči spedicijski trgovini ljubljanski. Da tak mož ni bil posebno vesel znanja z navadnim zidarčkom iz Kravje doline, je seveda naravno. Vsaj po Urbanovem mnenju je bilo tako, in to mnenje je bilo za Smoletovega štonglajtarja edino merodajno. Srepo je gledal in osorno odgovoril: „Ne vidim rad, če se vpije nad mano po cestah!“

„Oj, kaj boš visok, Urban“, je tarnal oni, „kaj boš visok! Navsezadnje umrjemo vsi in oče nebeški nas bo sodil!“

„Ne lajaj no! Boga zahvali, da te sploh poznati hočem! Če pa češ kaj govoriti z mano, pojdiva k Piškotu!“

Pivnice so za vsakega pripovedovalca največjega pomena. Že Valter Scott, velikan med pripovedniki, je izpregovoril o tem pametno in resnično besedo. Nikomur se torej ne bode videlo čudno, ako trdimo, da bi tudi naša pripovest brez pivnic ne mogla izhajati. V kongresni dobi so bile ljubljanske pivnice nekako zrcalo življenja in razmer v mestu. Istotako kakor so še dandanes. Kongresna Ljubljana je imela precejšnje število imenitnih gostilen. Različni sloji tedanje ljubljanske družbe so se shajali v svojih posebnih gostilnah: mesarji in ribiči večinoma pri „Židanu“ na Poljanah, „boljša“ družba pa je imela svoj stan pri „Deteli“ za frančiškansko cerkvijo. Obrtniki, pred vsem vozniki, so taborili v gostilni „mamke Jerebovke“ na Dunajski cesti. Po domače se je reklo tej pivnici pri Piškotu. Ali radi tega, ker je mamka gostilničarica vedela pripravljati izborne piškote, ne vemo; o tem nismo mogli iz virov ničesar zanesljivega izvedeti. V gotovih krogih je bila Piškotova gostilna zelo sloveča. Nahajala se je na mestu, kjer stoji dandanes nekdaj Tavčarjeva hiša

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Tičala je v pritličnem, s slamo kritem poslopju, katerega so se prijemali dolgi hlevi, segajoči do sedanje Medijatove hiše. Da zadnja ni imela današnje podobe, si lahko mislimo.

V Piškotovo gostilno je torej krenil Urban Pintar, ker se je sramoval govoriti sredi ulice z navadnim zidarjem. Na levo iz veže so bili prostori za bolj preproste pivce, na desno pa je bila manjša soba za bolj odlične goste. Niti trenotek se „štonglajtar“ ni premišljal, kam mu je vstopiti. Vstopil je seveda v sobo za bolj odlične gọste. Na levo so popivali vozniki nižje vrste, konjski hlapci in drugi taki ljudje, na katere je Urban nekako tako navzdol gledal, kakor bi lahko, ako bi hotel, Oče nebeški gledal na nas umrjoče, ki gomazimo po zemlji globoko pod njegovimi nogami.

„Tu pri vratih sedi! Ti že ukažem kaj prinesti!“ je izpregovoril Urban, stopivši v sobo. Martin Topolščak se je usedel prav tik vrat k mizi, ki ni bila niti pogrnjena. Oni pa se je pomaknil prav zgoraj k veliki, s črnim, svetlim platnom prepreženi mizi pri oknu in težko svoje telo je posadil v pleten koš, da je kar zaječal pod njim. —

Komaj je sedel, je že zarjul: „No, ali še vse spi danes? Že vidim, da bo treba kam drugam se preseliti. Pri Piškotu niso ljudje za nič, prav čisto za nič! He, a bo kaj?“

Pri tem je usekal z roko po črni mizi, da se je kar čumnata pretresla. Odprla so se vrata pri kuhinji in skoraj brez sape se je privalila v sobo mati Piškotinja s potnim obrazom, da so ji kar kaplje lezle po svetlem licu.

„Ne zamerite, gospod Urban!“ je hitela, „ne zamerite! Mast sem imela pri ognju, pa je nisem mogla takoj odstaviti! Kaj pa ukažete, gospod Urban? So klobasice, krvave in riževe! Je rajželjček! Ali pa morda telečji hlebček, rumenkasto zapečen, gospod Urban? Pred kosilom je dobro kaj založiti, čemu nam je pa Bog želodec ustvaril? Ali klobasice? ali rajželjček? ali hlebček? Pa poliček bržanke, kaj ne?“

Že je brskala po omarici, kjer so stale steklenice in kozarci. „Poliček bržanke, kaj ne, gospod Urban?“

„Prinesi je!“ — gospod Urban je namreč vsako oštirko tikal, če je pri njej jedel in pil za svoj denar — „prinesi je! Rečem ti pa, da mi Piškotova bržanka tako preseda kakor konju gnojnica, v kateri leži. Po meni od same žeje vse gori! Pa ni čuda, če se za človeka nihče ne zmeni! Prav kakor bi človek nič denarja ne imel, hudiča in hudiča!“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Posegel je v globoki žep, prinesel iz njega celo perišče svetlih srebrnjakov ter jih usul po mizi, da je zažvenketalo in zableščalo. Eden je zdrknil črez mizo ter se kotalical po deskah v kot.

„Jehta! jehta!“ je zagnala mamka in prihitela, da bi ga pobrala.

„Pusti!“ je zarohnel, „naj ga ima dekla, kadar pometa! Saj tako vem, da strada pri tebi. Prinesi bržanke in telečji hlebček! Vas že navadim, da ne boste spale, Piškotove babnice!“

Oštirka je nekaj stokala, nekaj jecljala. Nato je odhitela v kuhinjo, pogoltnila svojo jezo, ker jo je ravno pogoltniti morala. Marjeti Jerebici, Piškotovi materi, niso bile všeč Urbanove ošabne besede, a všeč so ji bili njegovi srebrnjaki in prenesla bi bila še kaj občutnejših, nego bi bila dopustila, da bi jih bil štonglajtar zanašal k sosedu, čigar malo hišico je imel ravno pred nosom, če je pogledal skozi okno pri Piškotovi gostilni.

Med tem je Martin Topolščak ponižno tičal za vrati.

„Ali češ kaj piti?“ vpraša Urban.

„Zjutraj ne!“

„Pa ne! A češ kaj jesti?“

„Nisem lačen! Bi potem opoldne jesti ne mogel!“

„Pa ne! Kaj pa češ pravzaprav od mene? Saj vidiš, da od dela ne vem, kam in kaj! Kaj vendar češ od mene?“

„Vidiš, Urban,“ je pričel oni strahopetno, „težavno mi je živeti. Ženo in otroke imam in vsi radi jedo! Tudi fantička imam! Star je kakih devet let, a prazne glave ni! Dalo bi se iz njega kaj napraviti in z Marušo premišljujeva, kaj bi se dalo iz njega napraviti. Imel sem ga že pri krojaču, a ni obstal. Bilo mu je preveč sedenja! Fante zdihuje po svežem zraku. Je res, tak mlad čuk se ne da prikleniti na stanico, kjer je prezadehlo. Pa sem dejal svoji ženi: „Maruša, mojemu prijatelju Urbanu se dobro godi, prav dobro, dasi je prišel na svet v koči, ki ni bila boljša od koče, v kateri sem prišel jaz na svet“. Pa sem dejal, morda ga Urban vzame, da ga izuči, da postane voznik, da postane štonglajtar, če mu da Bog srečo in zdravje!“

Urban je pri tem bobnal z debelimi prsti po mizi, gledal v stran ter včasi pljunil po deskah predse. Tista koča, o kateri je Martin govoril, mu je najmanj ugajala, mu je takorekoč sapo zapirala. Ravno tedaj je vstopila gostilničarka ter postavila pred odurnega svojega gosta poliček rumene bržanke. Urban, ki nasproti svojemu rojaku ni hotel kazati svoje jeze, se je znosil zopet nad mamko.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„Kje je Jurče?“ je vprašal osorno.

„Nekam v mesto je zletel“, je odgovorila mati Marjeta sladko, „pa se mora takoj vrniti! Takoj bo tukaj, gospod Urban!“

„Rečem ti, Marjeta,“ se je zadrl Urban, „da naj takoj pride. Vendar se spodobi, da mi on streže!“

„Bo! bo!“ In zopet je odhitela.

Oni pri vratih je iznova pričel: „Kaj praviš k temu, Urban? Pomagano bi mi bilo, če fanta vzameš. Saj sva vendar krave skupaj pasla. Hej, Urban, kaj praviš ti k temu?“

„Počakaj, zdaj bom jedel!“

In res so se odprla vrata pri kuhinji in na velikem lesenem krožniku je prinesel Juri, domači sin, naročeni telečji hlebček, od katerega se je dim vzdigoval in ki je po sobani razširjal prijeten duh. Dasi je bil Juri Jereb tedaj že jurist ter je bil celi Ljubljani znan kot Piškotov študent, je moral doma v gostilni gostom še vedno streči, posebno onim, katere je hotela mati na svojo gostilno privezati. Današnji čas, kolikor ga je v starejših letih, se Jurja Jereba, Piškotovega Jurčeta, še vedno spominja. Ko smo normalko obiskovali, je bivši prijatelj Andreja Smoleta, kateremu je pošteno pomagal denar zapravljati, še živel. V dolgi suknji in z visokim cilindrom na glavi je strašil po Ljubljani ter se borno živil s poukom v francoščini. Prišteval se je takoimenovanim starim Kranjcem, ki „nove“ slovenščine niso ljubili. Bil je hud in strasten nemškutar — ta nekdanji znanec Franceta Prešerna!

Postavil je krožnik pred Urbana. Ta je začel takoj jesti. V zahvalo pa je moral tudi Jurju eno priložiti. Vprašal je porogljivo: „No, Jurče, si še vedno večni študent! Kdaj te vendar pamet sreča, da na kol obesiš šolo?“

Ne da bi kaj odgovoril, je zapustil mladenič pivsko sobo. Vstopili so še trije novi gostje. Brez težave si uganil, odkod in kaj so. Nosili so livreje različnega kroja in različnih boj. Eden je tičal v belem fraku, drugi v rumenem in tretji v zelenem. Na njih je bilo obilo nepravega srebra in zlata, istotako so bili trivogelni klobuki obšiti s srebrom, oziroma z zlatom. Bili so to ptiči, in sicer dobro izpitani ptiči, ki jih je kongres v Ljubljano zanesel. Bili so dvorski kočijaži: eden našega cesarja, drugi kralja iz Neapolja in tretji vojvode modenskega. Vsak v barvah visokega svojega gospodarja! Možakarji so si bili v svesti visoke svoje važnosti; pri vsem so kazali znano lakajsko ošabnost, nastopali so, kadar so bili med sabo, z večjo samozavestjo nego pravi cesarji in pravi kralji. Ne bomo

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

se torej čudili, če so si med sabo dajali naslove svojih prevzvišenih gospodarjev. Nastopali so s hrupom in šumom. Govorili so deloma nemško, deloma laško. Dva izmed poštenjakov sta bila rojena Laha, pa sta za silo lomila tudi nemščino.

Njih prihoda se je razveselila Piškotova mamka: „Ježeš, cesarski gospodje so tu! Danes so že drugič pri nas!“

„Pa tudi plačajo, kar snedo?“ se oglasi Urban s svojega sedeža, mašeč v se velike kose telečjega hlebčka. Njemu prišleci niso čisto nič imponirali. „Poznam jih take snedeže! Zlatih vrvic je vse polno na njih, če jim pogledaš v žep, je pa tako, kakor bi gledal v izsušen vodnjak! Tako je, primaruha!“

Oni, katerim so veljale odurne te besede, so ga čisto prezirali. Pometali so svoje trivogelnike na črno mizo, pri kateri je sedel gospod Urban. Eden teh klobukov je priletel toli blizu, da je zadel ob kupo bržanke, ki bi se bila skoraj zvrnila. Kot rak je postal rdeč naš Urban: „Alo, kaj pa misliš, laška griža?“ In klobuk je potisnil od sebe. Oni pa se za to niso zmenili ter so pričeli lahkodušno naročati.

„Kaj čemo piti, Modena?“ je vprašal kočijaž avstrijskega cesarja.

„Kaj hoče piti vaše avstrijsko veličanstvo?“ je izpregovoril oni, ki je nosil barve neapoljskega kralja.

„Dobro! dobro!“ je klical Modena. „Jaz vse rad pijem in vsak hip sem pripravljen piti na zdravje kralja Ferdinanda in njega visokosti, vojvode v Kalabriji!“

„Torej bržanko bomo pili,“ je odločil avstrijski cesar. „In kaj bomo jedli?“

„Kaj pa vi jeste, vse hvale vredni paesano?“ je vprašal vojvoda iz Modene. „Pokažite no!“

Meni nič tebi nič je iztegnil vojvoda roko ter potegnil k sebi leseni krožnik, na katerem je imel Urban ostanke svojega hlebčka. Dolgi svoj nos je skoraj vtaknil v okusno jed ter izpregovoril zadovoljno:

„Dobro diši . . . per dio!“

Štonglajtar je kar okamenel. Oči so mu stopile izpod čela in kri mu je zalila obširni obraz. Njemu kaj takega! To je kričalo v nebo! Zmanjkalo mu je skoraj sape. Nato pa je planil kvišku ter zatulil:

„Gúlja! A veš, kaj se pravi po štajersko gúlja? To je svinja! Porka! porka!“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Zadnja beseda, dasi slabo laško izgovorjena, je bila vendar umljiva tudi visokim konjarjem. Videti je bilo, da je trojica, ki je rada razgrajala po ljubljanskih gostilnah, pripravljena za take slučaje. Kakor na povelje so vstali vsi trije in slekli dolge, s srebrom in zlatom obrobljene svoje frake, da bi jih pri pretepu kaj ne poškodovali. Modena pa je pristopil k Urbanu, ki v svoji vsemogočnosti niti slutil ni, da bi se njega kdo lotiti upal, ter mu z veliko močjo priložil gorko zaušnico, tako da se mu je na tolstem licu napravila bela lisa in da mu je prišlo orjaško telo iz ravnotežja. Kot vsak bahač je bil kričeči Urban pravzaprav bojazljivec. Rad se je pretepaval z jezikom, kadar pa je bilo udariti s pestjo, je zlezel navadno pod mizo. Tudi tisti dan so ga imeli nasprotniki takoj na tleh, ga vlekli za lase, ga praskali po obrazu, mu trgali obleko, ga tepli in suvali. Urban se ni branil, samo drl se je, kakor se dere prasič, ki ga koljejo na plohu.

Mati Piškotka je prihitela pred hišo na ulico ter pričela klicati na vse pretege:

„Tepo se! Pomagajte! Vse mi pobijejo!“

Prihitel je Tomaž Raznožnik, c. kr. policaj in čuvar javnega reda na Dunajski cesti. Skočil je v pivsko sobo, prijel z roko za široko sabljo, ki mu je na širokem jermenu visela črez pleča, ter obstal s celo avtoriteto užaljenega zakona sredi sobe.

„V imenu postave“, je zahrulil, „v imenu postave, ljudje božji! Če ne, pojde sablja iz nožnic!“

Kočijaži so takoj odnehali ter zlezli v svoje frake. Organ zakona jih je spoznal in v hipu zlezel vkup ter dejal sladko:

„Dobro jutro, gospodje! Ne vznemirjajte se in le mirno pijte!“

V tem se je vzdignil tepeni Urban. Opraskan po obrazu in razmršen v laseh. Tudi nekaj obleke je bilo raztrgane na njem. Poiskal je svoj kastorček, ki so mu ga bili pri pretepu zbili z glave, ter ga takoj zopet potlačil na glavo. Tudi ob obupnem položaju, v katerem se je Urban nahajal, je imel zavest, da mora biti pokrit. Kakor lev je planil Raznožnik k njemu: „Odkrij se, zverina! A ne vidiš, da imaš pred sabo — gosposko?“

In čuda! Urban Pintar je ponižno snel klobuček z boleče glave.

„Kako se pišeš?“ vpraša Raznožnik osorno. Urban je povedal svoje ime in svoj stan. Policaj je vse to zapisal v umazano, debelo knjigo, katero je nekje izvlekel izpod svoje uniforme.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„Te že navadimo lepega vedenja," je govoril Raznožnik oblastno. „Na odgovor boš klican, zver! Sploh pa ne vem, kako prideš tu sem, saj vendar vidiš, da je tu za gospode, a ne za konjske muhe!"

„Dražili so me!" je zastokal Pintar.

„Kaj dražili! Sedaj še lažeš, zver! Boš že izpokoril se, kadar boš tičal v tranči! Odrini!"

Urban je med krohotom ostalih plačal in odšel. Za njim je odkrevsal tudi Martin Topolščak. Tako se je končala Urbana Pintarja slava tistega dne!

Raznožnik je prisedel k „cesarskim" gospodom in izpregovoril prijazno: „Za priče vas ne vpišem, gospodje! Saj sem sam vse videl!"

Gospodje so bili s tem izredno zadovoljni. Dali so mu piti in ukazali mu prinesti jedi, katere je „gosposka" z veliko radostjo in točnostjo použila.

„Jehta! jehta!" je zakoprnela Jerebovka, ki je bila pri tem pristopila k mizi. „Da bi ga le preveč ne zaprli, ker se je lotil cesarskih gospodov! Kaj pravite vi, gospod Raznožnik, ker poznate postave?"

„Ej jo bo izkupil!" je odgovoril važno policaj Tomaž. „Povem vam, mamka, pošteno jo bo izkupil! Čakajte no, kateri paragraf bo že! Hudirja, saj jih skoraj vse poznam! Pa to vam pravim, mamka, visok paragraf bo, visok!"

Po tem temeljitem pravnem pouku si je Tomaž Raznožnik okrepčal svoje grlo s kupico rumene bržanke. Zunaj pred pivnico pa se je Urban Pintar docela zavedel svoje zapuščenosti in velike krivice, katero je moral ravnokar pretrpeti. Duša mu je bila užaljena do smrti, a v svoji onemoglosti si ni vedel drugače pomagati, nego da je škripal z zobmi ter tolkel s pestjo po zidu. Končno pa se mu je storilo milo, naslonil se je ob steno ter zaihtel: „Martin, a si videl, kako so delali z mano? Z mano, takim možem?"

Solze so mu zalile obraz: „A sem jim kaj dolžan, hudiča?" Pričel je z veliko vnemo jokati, da je prihitel Juri Jereb iz veže ter ga skušal potolažiti. To pa je Urbana Pintarja silno razdražilo: „Kaj boš ti, ki nisi nič prida! A tudi oštarija ni veliko prida, če se v njej pretepavajo pošteni in mirni možje!"

Na ves glas je klical: „Piškotulja, kje si? Povej no, a sem ti kdaj kaj dolžan ostal? Ti preklicana stara malha!"

Pa se mu je zopet storilo milo in zopet se je zjokal. V tistem hipu sta prišla mimo dva meščana, bolje opravljena in zavita v

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

plašča z visokima ovratnikoma, ki sta obraza skoraj docela zakrivala. Obstala sta tik Piškotove veže. Starejši je vprašal z nekako ošabnim glasom:

„Čemu joka ta človek?“

„Nekaj so ga pretepli,“ je odgovoril Piškotov Jurče, ki je še vedno stal blizu. „Dvorski strežaji so ga opraskali in pretepli!“

„Dvorski strežaji! Wallenstein!“

Mlajši je z največjo spoštljivostjo pristopil, poslušal ukaz starejšega ter odhitel v Piškotovo gostilno. Pa se je kmalu vrnil ter šepnil:

„Modenski Kristoforo je že vmes!“

„Dobro!“

In gospoda sta počasi odkorakala po Dunajski cesti. Tudi Urban se je bil pomiril. Z roko si je snažil obleko ter zdihoval:

„Moj Bog! Kam čem zdaj? Sram me je, da si kar okrog sebe pogledati ne upam!“

„Veš kaj,“ pravi Topolščak, „če nimaš drugega, pa pridi k nam v vas! Radi te bomo sprejeli, in če ne boš hotel z nami jesti — mi ne jemo tako dobro kot ti — te nihče silil ne bo! Tudi fantiča lahko pogledaš pri tej priliki!“

Urban Pintar se je vdal. Martin Topolščak je stanoval v Kravji dolini, kakor smo že prej povedali. V čedni, sicer s slamo kriti hišici si je bil najel tri sobice s kuhinjo. Dve je rabil zase, v tretji pa je stanoval gospod študent. Vse v stanovanju je pričevalo o tem, da so bili Topolščakovi varčni in pridni ljudje. Zidarstvo je po zimi slabo donašalo. Včasi se je popravilo kako ognjišče ali kaj malega v tem ali onem stanovanju. Oče je torej slabo služil in zategadelj sta morali priskočiti mati in hči. Mati Maruša je stregla po hišah, Marička pa je bila jako spretna perica. Ko je naš Urban Pintar vstopil v hišo in ko se je napravilo prvo znanje, mu je pričela hči takoj v oči bosti. Bila je stara komaj osemnajst let. Imela je cvetoča lica, a nekaj posebnega je bila njena rast. Bila je vitke rasti, a bilo je na njej, posebno ob prsih, vse lepo polno. Bila je podobna breskvi, v katero bi človek najraje prejkoprej zasadil svoje zobe. Z eno besedo, Topolščakova Marička se je štela za nekako lepotico v slavnoznani Kravji dolini in imela jih je nekaj, ki so gledali za njo.

Ko sta dospela Urban in Martin, je pri Svetem Petru ravno poldne odzvonilo. Zategadelj je bilo kosilo že pripravljeno. Sedli so takoj k mizi in mati Maruša je posadila nanjo veliko skledo češpljeve kaše, ki so jo tedaj že imeli za dobro dijaško pašo. Obeda

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

se je udeležil tudi devetletni edini domači sin Janezek, slabotno otroče, bledega obraza in velikih, plašnih oči, ki so nekako naprej oznanjevale žalostno usodo tega revnega Topolščakovega potomca! Predno se je usedel k jedi, je moral gospodu stricu Urbanu dati „srečo“, nato pa moliti, kakor je bila tedaj lepa krščanska navada po kravjedolinskih hišah.

Na mizi je bil samo en krožnik, in sicer za „gospoda“ dijaka. Ker je študiral fiziko, to je sedanjo osmo šolo, je bil precej veljaven v hiši, vsaj toliko, da si ga v obiteli nihče ni upal tikati. Za tega dijaka je bil krožnik pripravljen, vsi drugi so zajemali kar naravnost iz sklede. Martin je povabil tudi svojega rojaka, da naj prisede.

A štonglajtar se je oblastno odrezal: „Saj veš, da kaj takega ne jem!“ Pri tem pa ni spustil dekleta iz pogleda. Dekle v belem predpasniku mu je zavzelo vso dušo. Pa še nekdo mu je bodel v oči. To je bil zgoraj omenjeni fizikar, Topolščakov gospod študent. Ta je molče sedel pri mizi. Pojedel je najprej precej češpljeve kaše, nato pa se je spravil na mali košček mesa, katero je bila Marička, obloženo z mogočnim kupom praženega krompirja, postavila pred njega. Drugi domači so imeli pražen krompir brez mesa. Ta mladenič ni Pintarju prav nič ugajal. Že pri prvem pogledu mu ni bilo nič na tej dijaški strigalici všeč! Bil je precej visoke postave in cela kodelja kodrastih las — radi te kodelje je imel že dokaj sitnosti s šolsko gosposko — mu je visela okrog rjavega lica. Karakteristična so bila široka usta in zelo rtasti nos!

„Čemu si ne striže las?“ si je mislil Urban. „Vsak krščanski človek si da lase striči!“ In oči tega mladega človeka gospodu Pintarju že celo niso ugajale. Bile so dobre, globoke oči, kakršne so ljubile ženske že tedaj in kakršne ljubijo tudi dandanes. Zategadelj jih pa Urban Pintar ni mogel trpeti!

„Kako to gleda!“ si je mislil, „in samo dekleta gleda! Če bi že saj kaj izpregovoril!“ A dijak ni izpregovoril niti besedice. Z dolgimi, koščenimi prsti si je razrezal ponižni košček mesa, si odrezal nekaj kruha ter brzo vse pojedel. Nato je ravno tako brzo vstal, si otresel grivo svojih las, otožno pogledal na dekleta ter odšel v svojo čumnato.

„A ta človek nič ne moli, kadar se naje?“ se je zadrl Urban. Najbolj ga je jezilo, da je dijak ves čas molčal ter tako Urbanu Pintarju ni dal prilike, da bi ga bil tikal.

„Kdo je ta mula, ki sedi pri vaši mizi in ust ne odpre?“ vpraša.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„To je naš študent," odgovori Topolščak. „Dvakrat na teden ima meso, drugače pa je, kar mi jemo."

„Pravim ti, Martin, jaz bi ga pri mizi ne gledal tega dolgočasneža!"

„Vsak dan ni tako pust! A včeraj je bila mati tu, pripeljala je nekaj fižola. Pa sta se sporekla, ker noče v lemenat!"

„Kaj, v lemenat noče! No, pa pusti me z lemenatom pri miru! So tudi stradači ti božji hlapci! V današnjih časih so tisti, ki parizarje vozijo, ptiči. To mi veruj, Martin!"

Topolščak je radovoljno pritrdil. Debeli Urban Pintar je pogledal nekoliko proti stropu ter dejal: „Sedaj pa grem! Bom že kaj prišel. Fanteta vzamem! Na jesen! Do tedaj naj izdela šolo!"

Starši so se gostobesedno zahvalili. Urban Pintar je sprejel zahvalo kakor kak suveren. Martin ga je spremil do vežnih vrat. Tam se je štonglajtar ozrl proti nebu ter vprašal važno: „Ti li pušča v miru Maričko ta tvoj študent? Kako pa se piše?"

„Jezus Marija! Kaj tako vprašuješ? Iz Vrbe na Gorenjskem je doma. In za Prešerna se piše. Ker se brani v lemenat, mi je vsak dan manj všeč. Premalo vere ima, tako ti pravim!"

„Čemu je ne omožiš?" In Urban je zopet gledal proti nebu. „Kaj takega ni varno imeti pri hiši."

„Kdo naj jo vzame, ker ji nimam ničesar dati?"

„Morda jo vzamem jaz! No o tem bova še govorila! Adijo!"

Topolščak pa je ves srečen hitel pravit svoji Maruši, da bogati štonglajtar morda vzame Maričko! —

Tretje poglavje.

Od nekdaj lepé so Ljubljanke slovele,
Al lepše od Urške biló ni nobene,
Nobene očem bilo bolj zaželjene
Ob času nje cvetja dekleta ne žene. —
Ko najbolj iz zvezd je danica svetlà,
Najlepši iz deklic je Urška bila.

Prešeren.

Popoldne tistega dne, katerega so se vršili v prejšnjem poglavju popisani dogodki, je nudila gospa Eliza Češkova svojo tedensko kavo. France Češka, spoštovan in velečislan meščanski steklar, je že tedaj imel svojo hišo na Glavnem trgu št. 185., kupljeno v letu 1810., z znamenito prodajalnico steklenega blaga. Možu, v katerem se je pretakala češka kri, se je dobro godilo in njegova

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

obitel je že tedaj v Ljubljani zavzemala precej odlično mesto. France Češka sicer še ni bil bogat kakor Bernbacher, Kanduč in drugi, a vsled dobre kupčije je takorekoč že lezel v bogastvo. Naš meščanski steklar se je že bližal tisti meji, kjer ponehajo navadni meščanje ter se pričenjajo patriciji. Ta meja je bila v tisti dobi ostro začrtana in ni se dala tako lahko prekoračiti, kakor bi mi dandanes mislili. A njegova gospa je s svojimi željami že davno prekoračila omenjeno mejo. Iskala in dobivala je znanja v najboljših ljubljanskih krogih ter tako skušala priti do površja, kjer so plavali Kanduč, Gale, Lavrin in drugi. V gospe Matildi Janeževi, soprogi znamenitega barvarja in krznarja na Sv. Petra cesti, je imela nekako družico, ki je težila za enakimi nameni.

Gospa Eliza Češkova je bila torej tisto popoldne nekaj svojih prijateljic povabila na kavo. Bili sta navzočni soprogi sodnih svetnikov Lavrina in Gogala, potem gospa trgovca Galeta, Žaneta Galetova; povabljena je bila tudi gospa Kanducčeva, ki pa ni prišla. Navzočna je bila seveda tudi gospa Janeževa. Sedele so okrog velike mize, in sicer v dvoriščni sobi. Spredaj je bilo vse oddano: tam je stanoval knez Neri-Corsini, toskanski minister. In hišni gospodinji je posebno dobro delo, da so ji pridelili gosta, ki je bil knez, četudi samo laški knez.

Razgovor pri kavi se je pričel z običajnim prepirom med gospo Lavrinovo in gospo Gogalovo. Bili sta sicer prijateljici, pa se niti videti nista mogli, kar je tudi še dandanes med ženskami opaziti. To nasprotstvo je izviralo še iz francoske dobe, v kateri je bil gospod Lavrin nekoliko više splezal nego gospod Gogala. Posledica temu je bila, da je gospa Lavrinova še vedno bila zaljubljena v francoske čase, dočim je gospa Gogalova, ki je bila izredno pobožna, kolikor mogoče v nič devala omenjene čase.

Naravno je bilo, da so zbrane dame govorile o kongresu.

„Vidi se marsikaj," vzklikne Lavrinka, „a še več se je videlo, ko smo imeli Francoze v Ljubljani. Poznala sem vse: Marmonta, Junota, Dauthouarda in tudi lepega vicekralja! Krasni možje so bili in vesti so se znali in govoriti so umeli! Moj Bog, kako so govorili! Bili so galantni in ljubeznivi. Da, da, Francoz je le Francoz!"

Gospe Gogalovi je bilo, kakor da jo je kdo s trnom zbodel. Takoj se je oglasila:

„Ljuba Klara, kaj boš hvalila Francoze! Saj vemo, kako je bilo. Če se jim je kdo sladkal, ta je že izhajal! Ne pravim!"

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

To je cikalo na gospoda Lavrina in njegova soproga je že zardevala.

„In res," se je odrezala strupeno, „maršal Marmont je vedel ločiti dobre glave od slabih."

To je zopet merilo na gospoda Gogala, in njegova soproga je bila sedaj na vrsti, da je zardela.

„Kaj maršal! ljuba Klara, ali res misliš, da nas je Marmont vladal takrat? Moj mož pravi, in jaz mu čisto pritrjujem, da so nas prostozidarji vladali tiste dni. Saj vsak ve, da so se zbirali v reduti ter pri zazidanih oknih počenjali svoje hudobije. Koliko praznikov so nam snedli ti hudobneži!"

„Pojdi, pojdi, ljuba Milka! Moj mož pa pravi, da je vse to otročja govorica. Pa nič drugega!"

„Otročja govorica, Klara? Vendar ne boš tajila, da so dr. Repiča, ki je nanje zabavljal, v Ljubljanico vrgli, da so ga potem pri Zalogu mrtvega izvlekli iz vode! A ni bilo tako, ljuba Klara?"

„E kaj," odgovori ‚ljuba' Klara, „pri ‚Hajduku' se je vina nalil in v pijanosti je zagazil v vodo, da je utonil. To je resnica!"

Vnel bi se bil prav živahen prepir, da se ni o pravem času vmes vteknila domača gospa, ki je čutila, da se hoče pogovor preveč razgreti. Spretno je zasukala pomenek na drugo polje, kjer je vedela, da bodo vse enih misli. Ponudila je navzočnim prijateljicam priliko, da so se lahko znosile nad prijateljico, ki je ni bilo.

„Kandučeve ne bo!" je izpregovorila lahno. Takoj se je oglasila Žaneta Galetova: „Seve, sedaj ima druge skrbi! Ste že čule, ljube prijateljice, da si je za letošnje plese svoje obleke z Dunaja naročila! Z Dunaja, vam pravim!"

„Z Dunaja!" so se začudile vse.

„Da je mlada," dostavi gospa Janeževa, „bi nič ne rekla. A v njenih letih, pa obleke z Dunaja! Med nami povedano, to je smešno!"

„Smešno! smešno!" so začebljale vse soglasno.

„Denar ima! To je res!" izpregovori Lavrinova.

„Tudi ne toliko," pravi Žaneta Galetova, „da bi ga jim ostajalo. Saj so drugi trgovci, ki tudi kaj zaslužijo!"

„Ti ljudje predobro žive," dostavi Gogalova, „vse bodo zajedli. Vsak dan se pri njih več kuha nego v škofovi kuhinji."

„In škof Gruber," se vtakne domača gospa vmes, „ima vendar več dohodka, nego ga imajo Kandučevi!"

„Res je! res je!" pritrjujejo vse.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Ravno tedaj potrka nekdo na vrata, in ko se odpro, vstopi gospa Zofija Kandučeva. Od veselja so vse vzkliknile, vstale in ji hitele nasproti.

„Kako nas veseli, draga Zofka," je gostolela gospa Češkova, „kako nas veseli, da si prišla!"

Žaneta Galetova: „Smo že mislile, da si zbolela. In prav pomilovale smo te."

Gospa Lavrinova: „In za zgled smo te postavljale! Kako si dobra gospodinja in izvrstna mati!"

Gospa Gogalova pa ji je nalila kave ter ji odrezala kos rumenega šarklja. Nato pa je izpregovorila važno: „Da bi jih le imeli obilo takih prijateljic, kot je naša Zofija!"

(Dalje prihodnjič.)

Tam daleč.

Poslala je tri ptičke v svet
v izhoda daljne kraje . . .
odplule brzokrile so
skoz polrazcvele gaje.

In prva se povrnila: —
„Tvoj ljubi meč si brusi,
oj, oster bode bridki meč,
ko z vragom se poskusi . . ."

Poslanka druga govori:
„Ej, kak se v solncu bliska
ta svetli meč — ta bridki meč,
po krvi dragi vriska!"

In tretja tiho govori:
„Tam daleč na poljani
krvav leži mladenič bled —
in stražijo ga vrani! . . ."

M. P. Nataša.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Izza kongresa.

Zgodovinski roman. Spisal **dr. Ivan Tavčar.**

(Dalje.)

„Ali že veste najnovejše?“ vpraša Kandučeva.

„Kaj če biti?“ izpregovori Lavrinova. „Morda misliš na starikasto gospo, ki se je zadnjič z mladim komisarjem na Gradu izprehajala?“

„In to proti večeru!“ poseže Gogolova vmes.

„To že vemo!“ se oglasi Janeževa, „sicer sta se pa že lansko leto na plesih v reduti precej sumljivo vedla.“

Žaneta Galetova pa začvrči: „Greh se dela! Naš magistrat pa spi in ne zapira takih ljudi!“

Vse so bile edine, da je to res sramota.

„To,“ se odreže Kandučeva, „ni najnovejše, drage prijateljice. Najnovejše — župan Hradecki je ravnokar govoril o tem z mojim možem — najnovejše je, da bode pri našem cesarju velik obed.“

„Velik obed!“ so vse zaklicale. A obmolknile so takoj, ker je v tistem hipu vsaka zase premišljevala: „Bog ve, bode li moj povabljen ali ne.“

Kandučeva je nadaljevala: „Povabljenih bo nekaj mestnih očetov, nekaj uradnikov, nekaj trgovcev, nekaj grajščakov. Sploh vse, kar je v Ljubljani najimenitnejšega!“

Nobena se ni oglasila. Kandučeva pa je govorila tako, da se ji je kar poznalo, da misli: „Moj mož bo povabljen, ker mora povabljen biti; za vaše pa ne vem; mogoče, a gotovo ni.“

„Da bi le moj bil povabljen!“ si je mislila Lavrinova, „in da bi le Gogala ne bil povabljen! Pa takoj plačam mašo na Dobrovi!“

Na drugi strani si je zopet Gogalova mislila: „Da bi le Lavrina ne vabili, pa plačam debelo svečo sv. Roku v Dravljah! Potem je prav vse, in najsi mojega tudi ne povabijo!“

In druge so bržkone ravno tako mislile. Ko so dajale izraza tem prijateljskim čutom, je prihitela v sobo stara hišna Lenčka. Razburjena in zasopla je bila, da je še celo na vrata pozabila potrkati.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Sredi sobe je obstala in priletna devica skoraj izpregovoriti ni mogla, tako je bila razdražena. Že jo je hotela domača gospa ostro pokarati, kar se ji odpro usta:

„Gospod prošt, gospa! Gospod prošt!“

Vse so se dvignile in z enim glasom vzkliknile:

„Gospod prošt!“

Vse so bile v plamenu! Posebno je vzplamtela domača gospa. Ob sapo in besedo je prišla kakor nje hišna.

„Gospod prošt! Kaka izredna čast!“ je zagostolela ter odhitela v predsobo, da bi ondi sprejela nepričakovanega, a vendar tako milega gosta. Tedaj je bil ljubljanski prošt vse kaj drugega, nego je dandanes. Dandanes tiči prošt stolice sv. Nikolaja v ozki svoji hišici, ima nekaj gospodov, ki prihajajo k njemu na hrano, zahaja redno v pisarno, a sicer se ne meni za ves svet, tako da ima včasi toliko pomena, kakor ga ima prošt v Novem mestu, ali pa kvečjemu nekoliko več pomena, nego ga imajo prošti na Koroškem, kjer je prošt skoraj vsak drugi boljši župnik! V kongresnih časih pa je bil ljubljanski prošt vse časti vreden duhovnik, a bil je tudi nekak kavalir, kateremu so se z radostjo odpirala vrata najboljših hiš. V škofovih hlevih je imel svojega konjiča, in kadar mu je srce poželelo, ga je zasedel ter jahal ž njim črez Ljubljansko polje vzlic temu, da je nosil zlato verižico črez prsi in vijoleten kolar pod vratom. Pa naj bi v današnjih dneh ljubljanski prošt poskusil kaj takega! Kaj bi rekel ves svet in pred vsem, kaj bi rekel antistes? Kar mrzlica nas pretresa pri goli, sami misli na kaj takega! Takrat pa se je nahajal pri stebru v lopi naše „škofije“ okrogel kamen, na katerega so stopali ljubljanski kanoniki, kadar so sedali v sedlo, da bi podili čilega vranca črez zeleno polje. Tedaj so umeli ljubljanski škofje in njih korarji svet bolje, nego ga umejo njih nasledniki. Zahajali so v posvetne družbe in tudi po salonih so se kazali kot celi možje, kar bi se dandanes štelo v smrten greh! In če bi sedaj kak korar kakor nekdaj Peter vitez Grizoni dal zasedlati konjička ter bi pred svojo korarsko hišo splezal na tega konjička, nato pa spretno odjahal po Mestnem trgu, nastala bi revolucija v vrstah pobožnih ljubljanskih ženic. In korar Petrček bi se moral kaj hitro iznebiti svojega vranca, ker bi ga sicer tožili v Rimu ter ga skušali pripraviti ob prijetno življenje ljubljanskega korarja! Pa vzlic vsemu temu trdijo nekateri, da je bilo ljudstvo tedaj dosti bolj verno, nego je danes, in da je imel duhovnik tedaj dosti več pravega vpliva, nego ga ima dandanes! Mimogrede bodi povedano, da je takrat že

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

vzhajala zvezda Antona Alojzija. Če se ne motimo, je bil že gubernijalni svetnik v Trstu, a če je prišel včasi na obisk h grofici Stubenbergovi, je vzkoprnela vsa Ljubljana in vse je hotelo videti moža, ki je bil vzoren duhovnik in kavalir obenem. Če bi mož živel v sedanji dobi, bi stavil svojo glavo, da bi niti Čemažarjevega kanonikata ne dosegel, ki je najrevneje plačan! Tako se časi izpreminjajo! A Bogu bodi potoženo, da se izpreminjajo!

Domača gospa, kakor smo bili povedali, je hitela vsa srečna iz sobe, da bi že zunaj pozdravila ljubega in dragega gosta, kot je bil tedanji ljubljanski prošt Juri Golmajar. Čulo se je v predsobi nekaj sladkih besed in nekaj sladkega smeha. Ko so se vrata odprla, je vstopil prošt Juri s svojo visoko, a vsled starosti že nekoliko sklonjeno postavo. Po tedanji šegi je nosil dolgo, črno suknjo, modre nogavice in šolne. Bil je častitljiva prikazen, pred oltarjem se je sukal pobožno, a v družbi dam se je vedel ljubeznivo kretati. Za roko je vodil gospo Češkovo, ko je vstopil. Galantno jo je peljal do njenega sedeža. Potem pa je pozdravil tudi druge gospe, ki so ga obdale kakor čebelice med.

Sedaj se nam je pečati z osebo, ki je bila z milim gospodom proštom obenem vstopila, a med tem, ko je ta družbo pozdravljal, ostala v ozadju. Težko je popisati to osebo, ker si nočemo nakopati očitanja, da smo, ker morda duhovščine ne ljubimo, pristranski in da zategadelj napravljamo iz resnega moža ostudno karikaturo. Nas pa je resna volja ostati na zgodovinskem polju in občinstvu hočemo predstaviti podobo človeka, kakor je zgodovinsko resnična. A če se vzlic temu končno izvije izpod naših rok nekaka karikatura, ni to naša krivda!

S proštom Golmajarjem je vstopil človek strahovito suhe in koščene postave. Imel je od solnca ogorel obraz, ki je bil tudi zgolj kost in koža; sredi tega obraza je tičal kljukast nos, pod nosom pa ozka, tesno skupaj stisnjena usta. Nekaj zoprnega je bilo v tem obrazu. To je njega lastnik bržkone sam čutil. Zategadelj ga je skušal omiliti z ljubkim smehljajem. Mnogokrat je zategnil pogled proti nebu, da se mu je videlo samo belo v očeh. Ves vtisk tega človeka je bil nekako eksotičen. Pod obrazom sta mu bingljala dva bela repka, ker je nosil francoski kolar; pokrival pa se je s širokim klobukom, kakor je navada pri jezuitih. Kazal je zunanjost francoskega abeja, in sicer ponižnega francoskega abeja. Tudi pri tej priliki, ko se mi seznanjamo ž njim, ni silil v ospredje. Ponižno je obtičal pri vratih, pri katerih je bil vstopil. Odložil je široko svojo

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

reto na bližnji stol, sklenil rumene roke kakor v molitev in čakal s povešenimi očmi, da ga kdo nagovori.

Kdor se je pečal z zgodovino ljubljanskega kongresa, ve takoj, da ta prikazen, katero smo ravnokar opisali, ne more nihče drugi biti nego abé Angelo Inglesie. Kdo je bil ta abé? Tepec gotovo ni bil, ker je takorekoč za nos vodil gospode ljubljanske kongresnike; za nos je vodil še celo našega cesarja in ruskega carja, katerima je izvabil veliko vsoto denarja. Nasprotno, mož je bil gotovo zelo spreten, ker je še celo za nos vodil najbistrejšo glavo ljubljanskega kongresa, renegata Friderika Genza! Kakor vsak renegat — posebno če je postal dvorni svetnik, je bil Genz eden največjih prosjakov, kar jih pozna zgodovina. Ves čas, kar je trajal kongres, ga je trla neprestano samo ena skrb, da bi iztisnil posameznim državam kolikor mogoče najvišje „gratifikacije“. Vodil je protokol pri kongresnih konferencah ter sestavljal vse najvažnejše listine in razglase, ki so tiste dni sloveli radi mojstrskega sloga in reakcijonarne vsebine. Dasi je bil bogato plačan avstrijski dvorni svetnik, je moledoval za gratifikacije pri vsaki državi in državici. Če so gratifikacije prepočasi dohajale, je v svojih „dnevnikih“ prav srdito vzrastel! Še celo cesarju Francu je pisal v tem oziru obširno beraško pismo, na kar mu je le-ta nakazal 1000 cekinov. Isto vsoto sta mu nakazala car Aleksander in pruski kralj. Tudi Angleška, katero je Genz radi njenega nastopa na ljubljanskem kongresu toliko črnil po vseh evropskih nazadnjaških časopisih, mu je morala izplačati 300 funtov. Samo ubožni Neapolitanski, ki mu je bila tudi 1000 dukatov obljubila, ni mogel iztisniti tega denarja. Pa spretni mož si je vedel pomagati. Rothschildi, ki so bili že tedaj ščuka v tolmunu evropskih suverenov, so odposlali na kongres svojega zastopnika. Bil je to Karel Rothschild, načelnik neapoljske filijalke Rothschildove. Tega je Genz prisilil, da mu je moral izplačati predujem na neapolitansko gratifikacijo. Če ga je Karel pozneje pri vladi v Neapolju izterjal, ne vemo. Genz pa je imel svoj predujem, in to je bila za tega poštenjaka glavna stvar. Več nego 80.000 kron je iztisnil ta famozni dvorni svetnik iz ljubljanskega kongresa! Za nekaj mesecev lep postranski zaslužek!

A še večji mojster na tem polju je bil pater Angelus Inglesie! Kdo je bil ta pater, ta tako imenovani „svetnik“ ljubljanskega kongresa? Da je nastopil pod napačnim imenom, je gotovo. Pravega imena nismo mogli izvedeti. Morda se sploh izvedeti ne da. Kdo je bil, ne vemo, kaj pa je bil, to dandanes dobro vemo. Kadar nastopi

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

povodenj po ljubljanskem barju, tedaj pokonča na legije bramorjev in drugega podzemeljskega mrčesa. Vse to plava in mrgoli v nebrojnih množicah na površju vodovja. Nad vodovjem pa se prikaže obilo eksotičnih roparskih ptic, posebno dolgočasne, a vedno lačne mahovke, ki počasi mahajo z dolgimi svojimi perutnicami po zraku ter si polnijo nenasitljivi svoj želodec z mrčesom, plavajočim po vodi. Taka nenasitna mahovka je bil abé Angelo Inglesie. Prikazal se je nad vodovjem ljubljanskega kongresa. Prišel je bogve od kod. Ko pa se je bil nasitil, je zopet izginil bogve kam. Najboljši vir o njem je Friderik Genz, ki je pri vsej svoji bistroumnosti sedel na limanice temu duhovniškemu sleparju.

V svojih „dnevnikih“ ga omenja najprej dne 22. marca, kjer piše: Besuch von einem würdigen Missionair in Louisiana, Abbé Inglesie. Mit ihm bei Fürst Metternich gegessen.

Istotako ga omenja dne 25. marca: Bei Caraman gegessen. Dann Gespräche mit dem Abbé Inglesie, und dass Interesse, welches ich an seinen edlen Projekten nahm, bilden wenigstens eine glückliche Diversion für so manche finstere Gegenstände, die uns umgeben.

Dne 7. aprila piše: Besuch von Caraman, Gordon, Graf Esterhazy, Jouffroy, Abbé Inglesie.

Dne 9. aprila čitamo v „dnevnikih“: Abbé Inglesie kömmt, um für den glücklichen Erfolg seines Geschäfts zu danken. Jeder der beiden Kaiser hat ihm 20.000 Fr. und einen brillantenen Ring geschenkt.

Končno pa pride maček, ki je dne 17. aprila tako-le opisan Abschiedsbesuch vom Abbé Inglesie, der sein hiesiges Geschäft mit grossem Success geendigt hat. Er hat von den Souverains und durch die Privatsubscription an 4000 Louis d'or erhalten. Aber, leider, sehr schlecht verwendet, und, nach allem menschlichem Anschein, uns einen schändlichen Betrug gespielt.

Ta abé Inglesie se je bil torej kot „würdiger Missionair in Louisiana“ priklatil na ljubljanski kongres. S sabo je nosil priporočila od pariškega kardinala in še celo od rimskega papeža. Prejkone vse sami falzifikati! Posrečilo se mu je pa le, da je z ljubljanskega kongresa posnel več smetane nego lisjak Friderik Genz!

Ko se mi spoznavamo s tem čudnim poštenjakom, tedaj je šele raztezal svoje mreže in mrežice po beli Ljubljani. Govoril je dosti spretno nemško — in — dobri škof Avguštin se mu je tudi

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

ujel v zanko — z nemško pridigo v stolnici se je dokaj srečno predstavil ljubljanskemu občinstvu. Stanoval je pri očetih frančiškanih in komaj je bil dober teden v Ljubljani, že so vedele pobožne ženice, da je prišel k frančiškanom „svetnik", ki spi na golih deskah, ki ne pije vina in ki bode prejkotne tudi čudeže delal. Miklavž Čeljustnik iz Trnovega pa se je, ko so mu govorili o tem, odrezal: „Če je svetnik, ne vem! Če pa že res ne pije ne vina ne žganja, kar je oboje tako dobro, je pa že to velik čudež!"

Po nasvetu škofa Avguština je vodil prošt Juri abeja iz Luizijane od hiše do hiše. Naš svetnik se je hotel najprej predstaviti, nato pa je nameraval napraviti velikansko subskripcijo po vseh kočah ljubljanskih. Če smemo Genzu verjeti, se mu je to tudi docela posrečilo. Tako je prišel tisti dan v hišo Franca Češke, čigar soproga se je prištevala prvim tedanjim cerkvenim stebrom ženskega spola.

Ko je bil prošt Juri pozdravil vse navzočne dame, se je obrnil zopet k domači gospodinji, rekoč: „Dovolite, gospa, da vam po naročilu milostivega škofa v hišo vpeljem pobožnega moža, ki je za našo sveto vero trpel že velike muke ter ima mogočne zasluge za našo katoliško cerkev!"

Abé pri vratih je zavlekel svoj pogled proti stropu, da se mu je videlo samo belo v očeh. Ni čakal daljše vpeljave, kar roke je razprostrl ter pričel z mogočnim glasom presti dolg latinski blagoslov, katerega je potem od besede do besede preložil na nemščino. Ko je končal, ni ostala niti ena opeka na Češkovi hiši brez blagoslova!

„Saj počakal naj bi, da ga vpeljem!" je šepnil prošt gospe Češkovi. „Nekako čuden se mi vidi ta človek!"

Gospe Elizi pa je blagoslov vendar jako dobro del in z veliko hvaležnostjo je prisilila misijonarja, da je sedel k mizi.

„Kupico vina, gospod prošt?" je izpregovorila prijazno. „Drugega, žali Bog, nimam!"

Že je hotela poklicati svojo hišno, a živahno je ugovarjal abé Angelus.

„Gospa Češkova," je izpregovoril, „midva z milim gospodom proštom nimava ne časa ne želje, piti pregrešno pijačo. Eno željo pa imava, da bi kaj nabrala za moje zapuščene župljane v Luizijani, da bi si mogli vsaj cerkev zgraditi!"

„Kaj, še cerkve nimajo!" je vzkliknila gospa Gogalova s sočutjem.

„Majhno leseno kolibico imamo" — in abé Inglesie je zopet kazal belo svojega očesa, „nekdaj so gonili konje črez noč v njo, a

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

sedaj se daruje v njej sveta maša! Streha na njej pa je že tudi raztrgana!"

„Moj Bog!" zahiti gospa Janeževa, „ali ljudje nič ne dajo za pobožne namene?"

„Ljudje, ljuba in lepa moja gospa" — ta „lepa gospa" je Janeževki segla globoko v srce — „so tako revni, da mešajo včasi ilovico med moko, samo da imajo kaj kruha. Kaj pomaga, če zemljo obdelajo! Kadar dozori žetev, pa se priklatijo divji Indijanci in vse požgo. Sam Bog ve, kaki reveži smo v Luizijani!"

Ženice so se kar topile.

„Petnajst let se trudim," je nadaljevai pater Inglesie z jokajočim glasom, „petnajst let se trudim v krvavem potu svojega obraza, živeč od korenin in koruze, da bi zgradil cerkev in župnišče, prvo katoliško cerkev v Luizijani!"

Zopet belo v očeh!

„Župnišča tudi nimate!" zastoka Žaneta Galetova.

„Imam ga že, a je luizijansko! Nekaj let sem prebival v otli cipresi; pozneje pa smo ulovili na reki velik sod. Ne vemo, kje se je iztrgal, a sedaj imam v njem svoje bivališče in ležišče. In Bogu dajem hvalo, da imam vsaj tako župnišče!"

„V sodu prebivate!" so vse zajokale.

„Da, ljube gospe, v sodu. In kadar lazijo Indijanci po vojni stezi, tedaj se, in naj smo v sodu skriti, tresemo za svoje življenje. Dvakrat sem jim že padel v roko. Tu na glavi nosim znamenje skalpskega noža! In skalpirali bi me bili, da me ne rešijo španski jezdeci, ki so prijahali tam mimo!"

„Jezus Marija!" in zopet so koprnele gospe.

S ponosom je kazal na veliko brazgotino na kratko ostriženi svoji glavi, katero je bil po njegovi trditvi provzročil indijanski nož. A brez ozira na to brazgotino so bile dame docela prepričane, da imajo pred sabo pravega mučenika, vsaj napol svetnika in prezaslužnega borilca za sveto katoliško stvar.

„Sedaj sem na poti, da zbiram za svoje ovčice. Leta in leta sem poskušal, a sami ne opravimo nič. Sveti duh pa me je razsvetlil ter mi pokazal pot v staro Evropo. V Londonu sem že bil in, hvala bodi Odrešeniku, tudi angleški katoliki niso dopustili, da bi bil odrinil praznih rok!"

To je bilo nekaj za gospo Lavrinovo, ki se je v svoji posvetnosti že naveličala teh cerkvenih razgovorov. Živahno se je oglasila:

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„V Londonu ste bili, gospod abé? In kaj so najnovejše novice o kraljici Karolini?“

Mož iz Luizijane v prvem hipu ni vedel, kako se mu je vesti. Angleški kralj Juri IV. je imel tedaj velike težave s svojo ženo Karolino Amalijo Brunšviško. Ko je bil še princ valeški, se je ločil od nje, na kar se je klatila po Evropi v družbi z nekim Lahom Bergamijem. Ko pa je njen soprog v letu 1820. stopil na prestol angleški, je prihitela v London ter po vsej sili hotela biti kraljica angleška. Bila je stara že nad petdeset let, a imela je še nekaj ostankov svoje nekdanje lepote. Velik del angleškega javnega mišljenja je privlekla v svoj tabor in mogočna stranka pod vodstvom lorda Holanda, ki ga je naš Metternich iz dna svoje duše črtil, je še celo v angleškem parlamentu prav pridno se pehala za njene koristi. Bila je to nekaka taka afera, kakršno smo v najnovejših časih doživeli na draždanskem dvoru. Kakor ta je tudi ona razburjala vso Evropo. Kakor vsekdar je bilo tudi pri tej priliki mnenje sveta različno. Eni so držali ž „njo“, drugi ž „njim“, kakor vedno, kadar nastane vojska med dvema, ki si svojita eno in isto zakonsko posteljo.

„Da! da! kaj ste izvedeli o ubogi Karolini Amaliji? Jo li parlament postavi v njene pravice? Naš Metternich ni ž njo, to vemo. A mi smo ž njo! Ni li tako, drage prijateljice?“

Drage prijateljice so pritrdile. Častitljivi abé je sedaj vedel, pri čem je. In takoj je svoja jadra zasukal po sapi, ki je pihala v tej družbi.

„Nič dobrega, ljube gospe,“ je odgovoril, „prav nič dobrega. V spodnji zbornici je propadla s svojimi zahtevami in tudi lord Brougham ji več pomagati ne more! Da, da, na angleškem prestolu sedi človek, ki ni prav nikakršne časti vreden!“

„Prava grdoba je!“ se zajezi gospa Gogalova.

„In druge ženske ima tudi!“ pristavi gospa Galetova.

Abé Inglesie pa je takoj zopet napeljal vodo na svoj koleščck: „In veste, ljube gospe, kje tiči pravi vzrok? Hudobni jeziki vpletajo vmes markeza Bergamija. Pa vse to nič ni! Iz najgotovejšega vira vem, da se je Karolina Amalija Brunšviška v Rimu vrnila v naročje naše edine zveličalne cerkve. Zategadelj je kralj Juri ne mara. In tu tiči resnica!“

Zopet so koprnele gospe! Abé pa vzklikne: „Pač res, katoliško cerkev povsod preganjajo! Zatorej je naša dolžnost, ljube in mlade gospe — tu se je zopet kazalo belo v očeh! — da se je tem bolj oklepamo! Odprta naj ji bodo naša srca, pa tudi naše — roke!“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

To zadnje je bilo patru Angelu najvažnejše. Odprtih rok je iskal po Ljubljani in drugega nič! Žali Bog, da jih je tudi dobil! Spretno je končal abé Inglesie svoj govor s tem, da je pozival navzočne dame, naj pritiskajo na svoje može, da se z obilnimi prispevki udeleže subskripcije za luizijansko cerkev in župnišče. Ženske so obetale storiti, kar bode največ mogoče. To je svetega moža, ki je bil namazan z vsemi mazili pravega in lačnega duhovniškega hinavca, spravilo v tako ekstazo, da je lazil od gospe do gospe ter je vsaki poljubil — ne roke, nego krilo. S tem je hotel izraziti veliko svojo ponižnost! Od tako izraženega ponižanja so bile ženske vidno ginjene in gospa Gogalova si je še celo z robcem brisala oči. Mož iz Luizijane je nato zopet deklamoval dolg blagostov in zopet ni ostala niti ena opeka na Češkovi hiši brez božjega blagoslova.

Po končani molitvi je izpregovoril prošt, ki do tedaj ob izredni gostobesednosti svojega spremljevalca niti k besedi priti ni mogel. Nekoliko užaljen je dejal: „Sedaj bodi dosti govorice! Torej sva dobro opravila! A odriniti nama je, ker imava še več obiskov. Hvala vam, častite dame, na potrpežljivosti, s katero ste naju poslušale, in pa na prijaznosti, s katero ste naju sprejele!“

Hotel se je posloviti. A domača gospodinja še ni dopustila. Hitela je k vratom bližnje sobe, jih odprla ter rahlo zaklicala:

„Fina!“

Poklicala je svojo hčerko, gospico Josipino Češkovo. Le-ta je tiste dni slovela po Ljubljani za vrhovno kraljico ženske lepote. Bila je kraljica lepote v meščanskih krogih. Plemenitaški krogi so imeli svoje lepotice, s katerimi se tudi še seznanimo.

Kar nas je starejših mož, smo Josipino Češkovo še poznali. S svojim možem Fidelom Trpincem je vsaj nekoliko prihajala v dotiko tudi z narodnimi krogi. Kolikor se je spominjamo, je bila tudi v starosti visoke in nekako impozantne postave. Da je bila dobrega srca, se ume samo ob sebi, ker je, hodeč po precej trnjevi poti ne presrečnega zakona, morala marsikaj odpustiti. Ko bi se bila njena zveza z Andrejem Smoletom posrečila, bi bila Josipina Češkova tudi na našem narodnem polju pustila prejkone druge sledove za sabo, nego jih je v resnici! In morda bi bila uživala tudi drugo srečo, nego jo je tako. Pa kaj hočemo, usoda je gospodar nad nami. tako nad tistimi, ki še živimo, kakor nad onimi, ki so nekdaj živeli.

Za časa ljubljanskega kongresa je bila Češkova Fina stara kakih sedemnajst let. Če se ne motimo, se je porodila leta 1804. V

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

l. 1821. je živela torej v zorni deviški mladosti. Pred sabo imamo sliko, ki jo predstavlja v tej zorni mladosti in v žarni krasoti. Slikar sicer ni podpisal svojega imena, kdor pa pozna Langusovo sladkovodeno slikarjenje, izprevidi takoj, da je Josipino Češkovo naslikala roka omenjenega mojstra. Podobo nam je dala na razpolago ljubezniva gospa-sorodnica, kateri bodi izrečena zahvala na tej izredni prijaznosti! A pogled na podobo miče tudi priletnega človeka! Gospica Josipina je naslikana v plesni obleki, kar je naravno, ker je ravno na plesih kot „steklena princezinja“ žela svojo slavo. Na okroglem, cvetočem obrazu ti pred vsem vzbujajo pozornost mala, skoraj trioglena usteca, ki jih moraš nehote rdeči črešnji primerjati. Občudovati moraš dvoje velikih, sivih oči: prav kakor srna je zrla v svet. Rožnati obrazek pa se je takorekoč upogibal pod težkimi kitami kostanjevih las, ki so ji kakor krona venčali glavo. Čelo, lica in vrat so ji obdajali umetno nasvedrami kodri, kakor jih je pri mladih dekletih zahtevala tedanja moda. Njene potomke-sorodnice so bile lepe, a Josipine Češkove niso dosegale. Nekaj podobna ji je bila svoj čas gospica Anica Češkova, ki je z nemško svojo lepoto razburjala mladim nam dijakom slovenska naša srca. Ali ljubi moj Bog, kje so že tudi tisti časi! —

Tudi pri diplomatih je vzbujala Josipina Češkova splošno pozornost. Galantni Francoz grof Blacas je dejal o njej: „Ta deklica je kakor poem mlade spomladi“. In marki Caraman, njegov istotako galantni tovariš, je dostavil: „Ali pa kakor roža, ki se koplje v jutranji rosi“. Knez Metternich, ki je bil grd prozaist v takih rečeh, pa je izpregovoril površno: „Lepa je, a ker ni moja žena, kaj sem boljši ž njo!“ Obenem je stari hinavec zapisal v svoj dnevnik: Es scheint, dass schöne Länder nicht immer schöne Bewohner haben. Ich sah nur ein hübsches Frauengesicht, und hinter diesem soll eine russische Köchin stecken, die unter den Feldjägern viel Unheil anstiftet. — V prozaičnosti je kneza prekosil lord Stewart, ki se je o Josipini izrazil: „Kakor nov bankovec angleške banke je, bankovec za 20.000 funtov!“ Lord Stewart je bil mnenja, da je dal s tem svojemu občudovanju najvišji izraz. — Grof Capodistrias pa je, ko jo je prvič ugledal, žalostno vzdihnil: „Taka je kakor Grška, kadar bode zopet osvobojena!“

Da na starše vse to občudovanje ni ostalo brez vtiska, je gotovo. Morda so globoko v duši gojili ž njo posebne namene. Z različnimi poslanci in ministri je prišlo na kongres obilo mladih aristokratov. Ljubljančani so jih imenovali „atašeje“ in pri „Belem

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

konjiču" — v stari nekdanji Aurovi hiši — je imela ta lahkoživna družba svoje včasi zelo hrupno taborišče. Na plesih so se ti gospodiči zelo odlikovali, umeli so zapeljivo govoriti, imeli so denar, imeli so tudi največkrat imenitna, zelo stara imena. Če so kje izvohali lepo dekle, niso prej mirovali, da ji niso zmedli srca. Najhujše naskoke so mladi „atašeji" obračali proti gospici Češkovi. Morda so starši vsled tega kovali kake posebne naklepe; morda je sama mislila, da je za kaj višjega odmenjena, posebno od tedaj, ko jo je bil na plesu ogovoril prestolonaslednik Ferdinand. Ali kdo more dandanes kaj gotovega vedeti o vsem tem! Če je pa kaj bilo, je pač gotovo, da je račune za vse to moral plačevati mladi Andrej Smole z Dunajske ceste. Zagledal se je bil v dekle, a pri svojih, da ne rabimo hujšega izraza, precej resolutnih navadah — radi teh ga je ljubljanski ljudski glas imenoval „trdega Andreja" — ni mogel tekmovati z mladimi atašeji. In če bi imeli dandanes kongres v Ljubljani, bi mladi atašeji pri ljubljanskih gospicah brez dvojbe tudi imeli višji kurz nego solidni meščanski sinovi, katerim se je pa Andrej Smole leta 1821. komaj prištevati mogel!

„Fina!"

Na materin klic je prihitela kakor srna iz loze. Kodri so ji zvonili okrog čela, okrog malih ušes, okrog cvetočega obrazka. Bila je vitka kakor jelka in deviška kakor prva zora ranega jutra! Nastopala je z veliko sigurnostjo, ko je pozdravila zbrano družbo.

„Pri gospodu proštu se poslovi!" je izpregovorila mati. Nekako ceremonijozno se je priklonila pred prelatom in njegovim spremljevalcem, nato pa je obema poljubila roko, kakor je bila tedaj navada napram duhovnikom. Mili gospod ji je izpregovoril nekoliko ljubeznivih besed: da naj preveč ne pleše, da ne bode preveč izkušnjav in da ji ne bode pretežavno opraviti velikonočne izpovedi. Te ljubeznive, a malo obsegajoče besede so spremljale dame s prav živahnim smehom. Potem sta prošt in abé Angelo Inglesie odšla, v žalost gospem, ki bi bile še prav rade klepetale o katoliški cerkvi v Luizijani in o župnišču patra Angela. Tudi domača hči, ki ni smela poslušati razgovorov starejših dam, se je vrnila v svojo sobo. Poslovila se je zopet s pokloni, ki so bili precej ceremonijozni.

Ko je bila gospodična odšla v svojo sobo, se oglasi Kandučeva: „Ti si pač srečna, ljuba Eliza, da ti je Bog dal tako lepega otroka!"

„Če je lepa," odklanja gospa Eliza, dasi je bila o tej lepoti bolj prepričana nego si bodi kdorkoli pod božjim solncem, „ne vem, da je pa pridna in zelo ubogljiva, to bi si pa skoraj upala trditi!"

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„Lepa in pridna!“ pritrdi gospa Janeževa. „Še veliko sreče boš užila radi nje. No, pa saj se že nekaj govori!“

„O Smoletu se nekaj govori!“ zahiti gospa Lavrinka.

„Moj Bog, kaj se vse po mestu ne govori!“ jo zavrne gospa Eliza. „Kar se govori, je največkrat neresnično; če bi pa pri tej stvari v govoricah kaj resnice tičalo, bi se mi vendar ne hoteli prenagliti. Pri takih rečeh je treba premišljati!“

„Premišljati! premišljati!“ pritrdijo vse, v prvi vrsti zategadelj, ker so vse imele hčere, ki so tudi bile za možitev, a se zanje do sedaj še niso bili oglasili snubači.

Gospa Gogalova pa je še bolj jasno govorila: „Jaz bi ‚trdega Andreja‘ že ne hotela v vreči kupiti! Zadnjič je na strelišču imel povabljeno družbo in samo za ekstra-vina je plačal skoraj 100 gld.! A ste že čule kaj takega, ljube prijateljice?“

Žaneta Galetova: „Tudi jaz sem čula o tem. Gospod guverner je poklical načelnika strelske družbe k sebi, ga prav grdo ozmerjal ter mu zagrozil, da bode, če se še enkrat kaj takega pripeti, strelsko družbo brez pardona razgnal. Die Bürgerlichen haben keine französischen Weine zu trinken! To je bila zadnja beseda gospoda grofa guvernerja!“

„Prav je imel! prav je imel!“ V tem pogledu so bile zopet vse edine.

„Mladina kaj takega premalo premisli!“ povzame besedo zgovorna gospa Lavrinova. „Tudi meni se vidi Andrej lahkomiseln! Saj se je lansko leto o neki laški pevki nekaj govorilo! To so čudne reči! Z eno besedo, jaz bi mu svoje hčere ne dala!“

Ravno tedaj pa je vstopil hišni gospodar, gospod France Češka. Obraz se mu je svetil kakor razbeljeno železo in od samega veselja ni mogel izpregovoriti. Omahnil je na bližnji stol, izvlekel iz žepa velik, moder robec ter si ž njim brisal lice in lase, kjer mu je od znoja kar kapljalo.

„Častite dame! Eliza! Odpustite, da vas nisem pozdravil, kakor bi se spodobilo! Eliza — povabljen sem!“

Beseda je bila izgovorjena! Da je bil France Češka tedaj v popolni oblasti svojih duševnih moči, kar pa ni bil, bi bil takoj opazil, kako so se raznim častitim damam, njegova Eliza je bila seveda izvzeta, prav izdatno podaljšali obrazi. Svoje pletenje so v hipu pospravile in vsem se je kar videlo, kako zelo se jim domov mudi.

Oni pa je nadaljeval v svoji radosti: „Da! da! France Češka je povabljen! Na tem se ne da nič več izpremeniti! Ravnokar je bil

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

dvorni lakaj v prodajalnici ter mi je izročil vabilo. Gotovo ste radovedne, častite dame, kakšno je tako vabilo. Za Ljubljano redka prikazen! ha!"

Potegnil je iz žepa beli listek, na katerem se je nahajalo tiskano vabilo. France Češka še v svojem življenju ni videl lepših črk. Z zaljubljenim glasom je pričel čitati:

„Vabilo
k najvišjemu dvornemu obedu
na ponedeljek, 5. februarja 1821, ob šestih
v Ljubljani
za gospoda trgovca Franceta Češka.

Adjustiranje: Gospodom generalom je priti v službeni opravi, drugim vojaškim gospodom en parade, civilnim gospodom v fraku.

Dovoz: v Gosposkih ulicah.

Zbiranje: v cerkle-sobi.

Kdor bi bil zadržan, se mu je pri najvišjem dvornem uradu (deželni dvorec) prejkoprej opravičiti."

Niti z eno besedico tega vabila gospod France ni prizanesel navzočnim gospem. Od prve do zadnje je vsako prečital. Ko je bilo to čitanje pri kraju, se oglasi gospa Češkova vsa srečna:

„Torej dvorni lakaj ti je ravnokar prinesel to vabilo! A si mu kaj dal?"

„Dal! dal! Da je bil lahko zadovoljen! ha!"

Gospe so čestitale ter se poslovile. Po stopnicah navzdol so molče stopale in na tlaku pred Češkovo hišo so nekako potrto vzele med sabo slovo. Druge so odšle, a gospa Kandučeva in gospa Lavrinova sta še nekaj postali. Nekoliko časa sta molče stali pred hišo, kjer sta še ravnokar uživali gostoljubje.

Prva se oglasi Lavrinka: „A ni tako, ljuba Zofka, da Češkovi malo preveč uganjajo s tem otrokom? Moj Bog, saj imamo druge tudi hčere!"

„Prav imaš, ljuba Klara," odgovori Kandučeva, „kar je preveč, je preveč! Lepota je pa tudi taka, da se je brez stoličkа lahko nagledaš! Sedaj so ji naročili učitelja, ki ji kaže, kako ji je stopati, kako se ji je priklanjati, posebno pred visoko gospodo. Naročili so ji — ljuba Klara, a si že doživela kaj enakega? — naročili so ji z

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Dunaja posebnega etiketnega učitelja! Posebnega etiketnega učitelja! Kaj ti k temu praviš, te vprašam, Klara?“

„Etiketnega učitelja!“ se začudi gospa Klara. In pletenje, s katerim je bila prišla na kavo, ji odpade iz rok. Pobere je, pogleda kvišku, pogleda na prijateljico, a pogleda obeh se ujameta v najlepšem soglasju. Nato pravi Klara sarkastno in ta sarkazem se ne da popisati:

„Aber zum Lachen!“

S tem je dokazano, da je imenitni ta „aber“ že tedaj cvetel v slabi nemščini ljubljanskih dam, katere, kakor znano, tudi dandanes brez njega ne morejo izhajati!

Kandučeva dostavi:

„Aber ja, zum Lachen!“

Potem sta odkorakali po Mestnem trgu ter izpregovorili še marsikatero grenko in pikro na račun „ljube in drage prijateljice“, gospe Elize Češkove. —

(Dalje prihodnjič.)

La bella Venezia.

VII.

Maj na otoku Lido.

Ti cvetni dan, koprnenje moje,
o, saj sem vedel, da prideš nazaj!
Poln si dražesti, sanj prelestnih,
odsev nebeški, moj zlati maj!

Rožnobojno polje, vstani!
Vse so že trate vzcvetele.
Lotosi in tulipani,
hrizanteme, imortele.

Kot sinji safir si, nebeško obzorje,
ve hoste košate — zeleno morje! . . .
Vate, o maj, mladost se izliva
in trudna tam sladko počiva.

Z lic ogenj žari. Par za parom hiti
v tihe dome hoste zelene.
Vse želi, koprni
in mladost se mladosti oklene.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Izza kongresa.

Zgodovinski roman. Spisal **dr. Ivan Tavčar.**

Četrto poglavje.

Capodistria windet sich wie
der Teufel im Weihwasser,
er ist aber im Weihwasser
und kann nichts thun.

Metternich: Nachgelassene Papiere.

Um 9 Uhr Conferenz;
grosse und peinliche
Diskussion. Man bleibt
bis 1 Uhr versammelt.

Friderik pl. Genz: Tagebücher.

Ker pišemo o ljubljanskem kongresu, bi bilo čudno, ako bi svojih častitih čitateljev ne spravili k seji tega kongresa! Zborovalo se je mnogo, tudi govorilo se je obilo, včasi, kar pri diplomatih sicer ni v navadi, celo pikro in žaljivo!

Kongresne seje so se imenovale konference; te pa so bile splošne in male konference. Male so se vršile pri posameznih ministrih, sedaj pri Nesselrodeju, sedaj pri Hardenbergu, sedaj zopet pri kakem drugem diplomatu svete alijanse. Splošnim konferencam, ki so bile pravzaprav glavne seje kongresa, je predsedoval vsekdar avstrijski državni in konferenčni minister knez Metternich. Ta je bil v svoji vsemogočnosti človek, ki ni nikomur prikrival svojih simpatij ali antipatij. Tudi kadar je predsedoval, ni bil drugačen, in diplomati, katere je imel na piki, so dosti trpeli od njegove ošabnosti in brezmejne oholosti. Na piki je imel lorda Stewarta, zastopnika Angleške, in pa „sanjača“ grofa Capodistrijo. Tega pa pred vsemi! Lord Stewart je oholost vračal z oholostjo; Capodistrija pa je moral marsikaj pogoltniti, ker se ni mogel zanašati na svojega vladarja, pri katerem mu je bil knez Metternich ravno ob ljubljanskem kongresu korenito izpodjedel vsako stališče.

Kakor smo že povedali, je stanoval knez Metternich v drugem nadstropju barona Zoisa hiše na Bregu.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Odkazali so mu celo drugo nadstropje; sam je moral pripoznati, da je bilo stanovanje pripravno in da je moral ž njim biti zadovoljen. Hišna gospodinja, baronica Zoisova, se je na vse pretege trudila, da bi dala, kar se je od nje zahtevalo. In lahko si mislimo, koliko truda, koliko skrbi je revica prebila, predno je bilo vse v redu, da je mogla z mirno vestjo imenitnega svojega gosta sprejeti pod svojo streho. In tudi potem, ko ga je že imela pod svojo streho, skrb in trud nista ponehala, ker je naravno, da imajo tako visoki gospodje, kakor je bil „bog“ ljubljanskega kongresa, vsekdar svoje posebne muhe. V svojih „zapuščenih papirjih“ pa ji je ta kavalir postavil tale trivijalni spomenik: „Meine Hausfrau ist garstig wie die sieben Todsünden und besitzt sieben Kinder, die jenen Sünden nicht unähnlich sind — moja hišna gospodinja je grda kakor sedem smrtnih grehov ter ima sedmero otrok, ki so omenjenim grehom podobni.“ Ta zgled nam kaže, da je med različnimi elementi v značaju tedaj tako imenitnega državnika bila prostaščina v mišljenju prav močno zastopana! Knez Metternich ni poznal takta in tudi pri kongresnih sejah je bil včasi robat kakor kak hribovec! Včasi pa je znal biti tudi prisrčno ljubezniv ter je dostikrat prizanašal, ko je ves kongres menil, da bo vzkipel. Veselilo ga je baš, če je mogel gledati, kako so se srdili nasprotniki. Zategadelj piše v svojem dnevniku: „Ugaja mi namreč zabavljanje tistih ljudi, katerim nalašč stopam na noge.“ Med tistimi, katerim je knez pri vsaki priliki nalašč stopal na noge, je bil, kar smo že večkrat omenjali, Capodistrija. Tega ruskega državnika knez ni mogel ne videti, ne gledati. To nasprotje ni bilo nikomur tajno in se tudi ni nikomur prikrivalo. Metternich in Capodistrija sta se vsekdar in povsod prepirala. Pri vsaki najmanjši konferenci sta se spopadla in tudi pri splošnih konferencah sta si segala v lase. —

Kakor smo že prej omenili, so bile glavne konference tiste, katerih so se udeleževali poslanci vseh na kongresu zastopanih držav. Pri njih se je „sklenilo“, kar so bili poprej pri malih konferencah zastopniki svete alijanse do pičice določili, največkrat brez vsakega razgovora in brez vsakega glasovanja. Predsednik Metternich je slovesno proglasil, da je to in to soglasno sprejeto, in dobro je bilo. Včasi se je pa vendar vnela debata, in celo v prav ostri obliki, posebno če sta bila kneza razsrdila Stewart in Capodistrija.

K splošnim konferencam so prihajali diplomati v največji gali. V Zoisovi hiši, v drugem nadstropju proti vodi, se je nahajala velika konferenčna soba, tik nje pa so bili Metternichovi sprejemni saloni.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Stari Ljubljančani so vedeli mnogo pripovedovati o teh konferencah, ki so se navadno pričenjale proti večeru. Pripovedovali so, da so se pričenjale z vojaškim hrupom, nakar je vse Trnovo in vse Sv. Jakoba predmestje skupaj drlo. V razsvetljeni veži Zoisove hiše je bilo nastavljeno pol stotnije vojakov, ki so morali vselej za orožje prijeti, kadar so dohajali zastopniki posameznih držav. Ti so se v dvornih vozovih pripeljavali za pet in pet minut ter vselej so jih sprejeli z vojaškim rožljanjem. Naravno, da je preteklo precej časa, dokler se je zbral visoki kongres! Stroga etiketa je veljala glede vrste, v kateri so prihajali posamezniki. Prva sta se pripeljala ruska državna tajnika, potem zastopnik Pruske, nato zastopnik Francoske, zastopnik Angleške in tako dalje. Pri koncu je dospel kongresni drobiž, ki ničesar ni imel govoriti ter je služil le za štafažo. A sprejemali so ga istotako z vojaško častjo, tako da na Bregu ni hotelo ponehati neprestano vojaško ropotanje.

Došle diplomate je sprejemal v pri sobi dvorni svetnik Genz, v velikem salonu, neposredno pred konferenčno sobo pa knez Metternich. Vsakemu posebej je stisnil roko ter mu izpregovoril nekaj ljubeznivih besed. Vsakega posebej je vodil k stolu, ki mu je bil odkazan. Precej časa je preteklo, predno so vsi došli. Samo ob sebi je umevno, da oni, ki so morali čakati, niso molčali. Čas, ki so ga diplomati presedili v salonu, so imenovali „predkonferenco“. Vsekdar je bil pri teh predkonferencah prav živahen razgovor; švigali so hudobni dovtipi tjainsem, tu so nasprotniki drug drugega obsipavali s strupom, ali če že ne s strupom, pa vsaj z velikimi neljubeznivostmi. Vse to se je potem po mestu indiskretno raznašalo kot „najnovejše“. Tudi knez Metternich je moral marsikako grenko požreti, a prvi, ki je pričel zbadati, je bil vedno on sam. Zbadalo se je vedno pod krinko ljubeznivosti, ki jo imajo državniki v svoji oblasti. Na videz se je precejalo sladko mleko, a z mlekom se je precejal tudi strup, in dostikrat je bilo več grenkega strupa nego sladkega mleka. Ravno zategadelj so predkonference posebno slovele!

Konec meseca januarja je bila splošna konferenca. Napovedana je bila na šesto uro zvečer. Ljubljansko občinstvo je že slutilo, da se na njej odločijo koraki, katere hočejo združene države nastopiti proti Neapoljski. Takoj ob šestih so pričele karose drdrati in na Bregu je pel boben, da se je vse treslo. Zgoraj je sprejemal in pozdravljal Metternich vse, ki so bili poprej v razsvetljeni lopi vojaško sprejeti. Ker se bodemo v tej pripovesti še tuintam srečavali z za-

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

stopniki posameznih držav, ne bode brez koristi, da vsaj važnejše teh zastopnikov takoj na tem mestu imenoma naštejemo in ž njimi seznanimo častite čitatelje; tako ne bode pozneje treba navajati, kdo so bili in kaj so na kongresu zastopali.

Avstrijo sta zastopala knez Metternich in general konjice, baron Vincent, avstrijski minister na francoskem dvoru; Rusijo: državna tajnika grof Nesselrode in grof Capodistrija, potem general Pozzo di Borgo, ruski minister v Parizu; Prusijo: državni kancelar knez Hardenberg, grof Bernstorff, minister vnanjih zadev, in general Krusemark, minister pri cesarskem avstrijskem dvoru; Francijo: grof Blacas, kraljevi francoski poslanik pri papeževem dvoru, marki Caramen, francoski poslanik na Dunaju, in grof La Feronays, francoski minister v Peterburgu; Anglijo: lord Stewart, poslanik na Dunaju, in Gordon, pooblaščen minister pri avstrijskem dvoru; papeževe države: kardinal Spina, legat v Bologni; Sardinijo: marki Saint-Marsan, sardinski minister, in grof d' Aglie; Toskano: knez Neri-Corsini; Modeno: marski Molza.

S tem so navedena imena skoraj vseh važnejših sodelavcev na ljubljanskem kongresu. Ti odlični možje so se zbirali zgoraj omenjeni večer v Metternichovem salonu. Knez jih je, kakor smo povedali, živahno sprejemal ter posadil vsakega na fotelj, ki mu je bil za vsako tako zbiranje odkazan. Bog ne daj, da bi bil posadil koga na napačni fotelj! Tisti, ki so prvi prišli ter morali čakati zadnjih, so med seboj živahno kramljali.

„Kake so vaše najnovejše depeše iz Londona, milord?“ se obrne Metternich do zastopnika Angleške.

„Nič posebnega, svetlost!“ odgovori le-ta suhoparno.

„In parlament? Gotovo še vedno zabavlja na naš kongres.“

„O jes!“

„In kaj je z mocijo lorda Holanda? Pri vsakdanjih“ — tako je knezi menoval člane spodnje zbornice — „je propadla. Vsaj upam, ker bi Angleška dobrega kralja, katerega ima sedaj, drugače ne bila niti vredna!“

„O jes!“

„Da! da! stara ženska je vrag, če koga ujame v svoje klešče!“

„O jes!“

„In kaj bode počela sedaj vojvodinja brunšviška, milord?“

„Morda pojde med ponesrečene diplomate, svetlost,“ odgovori Steward sarkastno. „O jes!“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Ko vidi Metternich, da iz angleškega lorda ne iztisne drugega nego suhoparni „o jes“, se obrne h Capodistriji ter vpraša prijazno:

„Ekscelenca, ste se že privadili mestu? In kako ste zadovoljni s stanovanjem?“

„Privadil sem se in zadovoljen sem“, odgovori Capodistrija čemerno. „Mesto in stanovanje, oboje ostane v zgodovini bolje zapisano nego kongresa v Opavi in Ljubljani!“

„O jes!“ se oglasi lord Stewart.

„S Capodistrijo zopet ni mogoče govoriti!“ pravi Metternich hladno. „Vprav zagonetka mi je, kako izhajaš ti ž njim, ljubi moj Nesselrode?“

Tukaj se je vtaknil v razgovor grof Blacas, ki se je že bal, da se prične eden tistih mučnih prizorov, radi katerih sta imenitna kongresa v Opavi in Ljubljani.

„Odkritosrčno rečeno, svetlost,“ izpregovori francoski grof, „v tem mestecu se bolje počutim nego v Opavi. Tudi krajina je lepša nego tista ravna Šlezija, po kateri brije grda burja!“

In Caraman je pristavil: „Kaka diabolska burja! Tu pa smo na jugu, na solnčnatem jugu!“

„Oj marki,“ zaječi Capodistrija, „vi bi morali videti, kaka je šele Grška v tem času!“

„Kaj zdihujete, dragi grof!“ se oglasi knez Metternich. „Če želite, vas priporočim njega veličanstvu v Carigradu! Ta vas napravi za svojega pašo v Moreji in še nekaj konjskih repov vam navrže. Potem ostanete v Greciji, kolikor časa se vam poljubi!“

„Z vašim priporočilom bi se brez dvojbe dalo kaj takega doseči, svetlost. Pri Turkih vas itak visoko spoštujejo!“

Capodistrija je besedo pri „Turkih“ posebno naglasil, ker so že v tistih časih krožile različne vesti o razmerju med Metternichom in turškim sultanom. Nekateri poznejši zgodovinarji trdijo, da je bil knez Metternich plačan agent turškega vladarja in da mu je le-ta iz svoje privatne šatulje vsako leto plačal 80.000 K. Pa kdo naj take in enake zgodovinske čenčarije presodi, so li resnične ali neresnične! Vsekakor je grof Capodistrija v svojem odgovoru hotel namigniti na govorice, ki so v tem oziru že tedaj krožile po Evropi. Knez je nekoliko prebledel, tako da je grof Blacas izprevidel, da se mu je zopet treba vmešati. Vprašal je torej kneza: „Kako ljudstvo prebiva v tej deželi in kak jezik govori?“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„Menim, da govori ljudstvo nemško," odgovori knez, „a v to bi svoje glave ne hotel zastaviti. A naj ljudstvo govori, kakor hoče, vikonte, dežela je nemška in ostane nemška!"

„Meni pa so povedali," ga zavrne Capodistrija, „da je v deželi skoraj vse slovansko in da žive Nemci samo po mestih. A malo jih je, morda niti toliko, kolikor je Turkov po Moreji!"

„Morda imate prav, ekscelenca," se zasmeje knez Metternich, „a vzlic temu je Moreja turška provincija!"

Vmes je posegel knez Hardenberg: „Najsi bo že nemško ali slovensko, pleme, ki prebiva v tej deželi, je krasno! To se ne da tajiti!"

„Kar se tiče ženstva," de Metternich, „bi ti, dragi moj kancelar, ne hotel brezpogojno pritrditi! Meni se vidi, da ni skoraj tako krasne dežele, ki bi imela tako grdo ženstvo!"

„Ostra, a po mojem mnenju krivična sodba!" odgovori Hardenberg. „Pred nekaj dnevi sem obiskal kneza Neri Corsinija. Na stopnicah mi je prišla nasproti deklica, da mi je kar kri zastajala po žilah, ko sem jo gledal!"

„To se pri naših letih", odgovori Metternich porogljivo, „kaj brž zgodi, a to še ni nikak dokaz, Hardenberg!"

„Oprosti, svetost!" se brani pruski kancelar, „oprosti! Ne ugovarjam, da bi pri tvojih letih ne bilo tako, a omenjena deklica je bila v resnici krasna!"

„Pa pustiva to! Radi ženske lepote se midva priletna dečka ne bodeva pričkala! Če morda ni toliko ženske lepote v deželi, kakor bi je želeli naši kongresniki, priznavam pa vendar, da je v tej cesarski provinciji obilo ljubeznivosti in priljudnosti! Vsaj jaz sem prepričan o tem!"

„Iz česa sklepate to?" vpraša Stewart. „Ali mi bodete hoteli verjeti, da dobivam skoraj vsako drugo jutro svežega cvetja, katero mi nekdo v tem zimskem času pošilja v hišo? Ne da bi vedel kdo! Ni to ljubeznivo? Ni to priljudno, milord?"

„O jes!"

„Upam, da je ženska," dostavi Metternich zavestno, „da je dama, ki me tako časti. In sicer lepša od onih, s katerimi sem se dosedaj seznanil!"

„Kaj, ko bi bila gospa Catalanijeva," se oglasi Capodistrija strupeno, „najela agenta, da vam pošilja cvetje na dom ter vam s tem vzbuja spomine nanjo, ki je sama svež cvet med laškimi pevkami? Morda bi se lepa gospa rada udeležila kongresa v Ljubljani, kakor se je udeleževala drugih kongresov?"

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Angelika Catalani je bila imenitna laška pevka ter si je s čarobnim in mogočnim glasom svoj čas podjarmila celo Evropo. Ob našem kongresu je štela že štirideset let, a bila je še vedno izredne lepote. Ker je bila operna pevka, je živela, kar se samo ob sebi ume, v nesrečnem zakonu. Nesrečni mož je bil neki francoski kapitan, in pripetilo se je, da so tisto, kar bi bil on moral pokositi, včasi drugi kosili.

O madami Catalanijevi knez Metternich ni rad govoril tiste dni. Toliko več so govorili drugi o njegovih razmerah do imenitne pevke. Gotovega o teh razmerah se ne da nič dognati; da pa se je tedaj govorilo več slabega nego dobrega, je pa res. Metternich v svojih zapiskih o tem ničesar ne piše. V tem pogledu ni tako klepetav kakor Genz, ki je v svojih dnevnikih vselej vestno zabeležil, kadar je prespal sladko noč pri svoji Naneti! Umevno, da so besede grofa Capodistrije kneza Metternicha precej spekle. Odgovoril je pikro: „Catalani! Catalani! To ni mogoče! Madama mora sedaj počivati, da bo čvrstega grla, kadar jo vi, ekscelenca, povabite v Ljubljano!“

„Kaj hoče meni starikasta ženska, svetlost?“ je vzkipel Capodistrija.

„Ker bode ljubljanski kongres brez dvojbe Grecijo osvobodil, potrebovali je bodete, da vam zapoje „Tedeum“! Naravno, da hrani svoje grlo za omenjeno slovesno priliko!“

Bila bi se še dalje prepirala, pol v šali, pol v resnobi, da ni Genz prihitel v salon ter naznanil svojemu predstojniku, da je ravnokar vstopil v predsobo kardinal Spina. Knez je kakor živo srebro poskočil ter odhitel. Capodistrija pa je helenski svoj obraz obrnil proti svojemu sosedu, grofu Nesselrodeju. Nekaj mu je siknilo izmed zob. In mali Nesselrode, vzgojen v mehhih in mehkužnih dvorskih manirah, je kar od groze otrpnil, ko je natanko čul na svoja ušesa, da ni bilo tisto, kar je Capodistriji siknilo izmed zob, nič drugega kakor kratka besedica: pes! Knez je prihitel do vrat, ki mu jih je ravno pred nosom odprl lakaj: papežev odposlanec je stal v vsej svoji impozantnosti pred zbranimi diplomati. Brzo so vstali, da so kar stoli zaropotali pod njimi. Spina se je pred njimi elegantno priklonil. Vse je bilo rdeče na njem: rdeča je bila sutana, rdeč je bil predpasnik in okrog vratu so mu frfotali rdeči trakovi. Knez in Spina sta se globoko priklonila drug pred drugim. Potem se je kardinal še enkrat priklonil pred vso družbo, ki se je tudi priklanjala. Vse je kazalo, da je bil Spina tedaj na

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

avstrijski zemlji, kjer so bili rimski kardinali že tedaj skoraj vsemogočni in kjer so dandanes popolnoma vsemogočni! Z razžarjenim obrazom je poprijel Metternich kardinalovo belo roko ter ga spremil do posebno lepega fotelja. Sedel je tik kardinala in niti za trenotek ni izpustil njegove roke.

„Kako je vaše zdravje, eminenca?“

„Merci, mon prince,“ odgovori Spina z zvonkim glasom, „za silo! Verujte mi, svetlost, da samo za silo!“

„Moje srce je žalostno, ko čujem kaj takega!“

„Po Umbriji se mi toži, po moji Bologni se mi toži, kjer je zrak mehak in mehak jezik, ki se govori okrog mene. Kdo prenašaj to hrestanje, katero čujem sedaj okrog sebe?“

„Naravno, naravno, da se vam toži po lepi Italiji, eminenca! A v tolažbo vam bodi, da smo tu pri delu, da ohranimo Italiji, kar je več vredno od mehkega zraka in mehke govorice, da ji ohranimo zlati mir, avtoriteto prestolov in cerkve!“

„Si! si!“

„In kako je z dragocenim zdravjem svetega očeta, eminenca? Njega kraljeva visokost, princesinja salernska, mi je nekaj govorila o tem, a njene besede so mi napolnile duše s skrbjo. Kake so zadnje vaše depeše v tem pogledu?“

„V resnici, nekaj skrbi smo imeli! Pri visokih letih njega svetosti je vse mogoče! In svetlost, veste, koliko je moral pretrpeti, tako v Savoni kakor v Fontainebleauu! A sedaj se je obrnilo na bolje! Deo gratias!“

„Smrt Pija bi bila hud udarec za cerkev in vse evropske države!“

„Papeža, kakor je njega svetost, bi težko dobili!“

„Gotovo! gotovo!“

Prišel je zopet zastopnik, ki ga je moral knez pri vratih sprejeti. Zatorej je zapustil kardinala.

Na papeževem stolu je sedel tedaj Pij VII., onemogel starec. Pa tudi takrat je bilo že v navadi, da se je papež, ki je slučajno vladal, štel in slavil za najboljšega, kar jih je katoliška cerkev kdaj imela. Tudi dandanes cvete ta navada, in njej je pripisovati, da slabega papeža sploh še nikdar nismo imeli!

Knez je zopet prisedel k ruskim zastopnikom.

„Iz Valahije mi prihajajo slabe vesti,“ zdihne proti Nesselrodeju. „Ravno prav bi nam prišle homatije tam doli!“

„Gosudar umira,“ odgovori Nesselrode, „in Ypsilanti se že oglaša!“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„In Bog mu daj svoj blagoslov!“ vzklikne Capodistrija.

„Bog ga mu morda da!“ se oglasi Metternich ironično, „a Rusija in Avstrija ga mu ne dasta! Ni li tako, ljubi Nesselrode?“

Nesselrode: „Njega veličanstvo je že ukazalo, da se knezu Ypsilantiju odvzame patent ruskega generala.“

„To je zopet vaše delo, svetlost!“ se zajezi Capodistrija.

„V zaslugo bi si štel, da bi bilo,“ odgovori Metternich, „a verujte mi, da s carjem Aleksandrom o tem niti besedice še nisem govoril. Tudi je šele ravnokar došel kurir, ki je prinesel vest o smrti gosudarja.“

„In kakega kandidata bodete podpirali, vaša svetlost?“ vpraša Capodistrija.

„Po mislih mojega prevzvišenega suverena je Callimachi edini, ki more priti v poštev.“

„In zakaj ne knez Ypsilanti?“

„Ali naj govorim odkritosrčno, ekscelenca? Zategadelj ne, ker je Grk in revolucijonar!“

Zopet je odhitel, da pozdravi prišleca, in zopet je grškemu grofu nekaj siknilo izmed zob.

(Dalje prihodnjič.)

Ej, to je šumelo . . .

Ej, to je šumelo, bučalo nocoj,
vse vihre polnočne so vstale. —
Zakrilo s temo se je modro nebo,
v trepetu so zvezde jokale.

In ko je ponehal vihar, je nebo
odgrnilo spet zagrinjalo —
in bilo je zopet vse svetlo, živo,
miljard se je zvezd zasmejalo. —

Popila so tla blagodejne solze,
sadovi so dvignili glave —
in dihale hvalo so cvetke žive
sestricam v visoke višave.

Tihozor.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Izza kongresa.

Zgodovinski roman. Spisal **dr. Ivan Tavčar.**

(Dalje.)

o so bili vsi zbrani, je knez Metternich vstal; za njim so vstali vsi drugi. Galonirani strežaji so odprli vrata v veliko konferenčno dvorano, ki je bila razsvetljena kakor kaka plesna dvorana. Knez se je v hipu izpremenil, postal je v trenotku pravi kongresni „bog“. Poprej slabim dovtipom pristopen, mu je bil sedaj obraz kakor iz kamena. In nepopisna ošabnost mu je priveslala na ta obraz ter ga preplula.

Prvi je vstopil v posvetovalnico; za njim so se razvrstili drugi kongresniki in sicer ravno v tistem redu, kakor so bili poprej prihajali.

Današnja seja je imela poseben namen. Vsi vemo, kaj se je kuhalo na različnih kongresih v tisti dobi. Nazadnjaki, ki so povsod imeli državna krmila v svojih rokah, so hoteli iztrebiti vse tisto, kar je bil francoski prevrat zasejal na njivo človeštva. Zatreti so hoteli vse žlahtne sadove te revolucije, meneč, da je kaj takega mogoče in v njih oblasti. Oklenili so se svojih „principov“. V nobeni dobi tako imenovani „državni spisi“ ne govore toliko o „principih“ kakor ravno v kongresni dobi! Vsaka druga beseda, ki jo je zapisal Genz, je bila „princip“. Glavni princip — pa je bil, da mora v stari Evropi ostati vse lepo pri starem, da se vladni sistemi nikjer ne smejo izpremeniti, da nimajo narodi ničesar govoriti, visoki suvereni in ministri pa vse. Zategadelj se je morala konstitucija v Neapolju zopet odpraviti, ker so bili visoki suvereni, oziroma njih ministri soglasnega prepričanja, da je bil neapoljski prevrat revolucijonaren, zategadelj nedopusten. Stari kralj je bil sicer prisegel na novo konstitucijo, a ta prisega se mu je bila izsilila; zatorej je bila neveljavna. „Princip“ je tedaj zahteval, da se nova vlada odpravi in da zasede Avstrija z oboroženo roko kraljevino obeh Sicilij. Vse to je že bilo sklenjeno pri malih konferencah, a današnja glavna seja je imela namen, „principom“ na slovesen način pripomoči do slovesne

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

zmage ter jih obenem objaviti neapoljskemu ministru, vojvodi di Gallo. Le-ta je bil z velikimi težavami pricapljal za svojim kraljem v Ljubljano, a le neradi so ga, kakor bodemo videli, za kratek trenotek pustili pred visoki kongres.

Knez Metternich je začel sejo ter ukazal najprej Frideriku Genzu, naj prečita dva obsežna spisa, katera je bil dvorni svetnik že nekaj tednov koval v potu svojega obraza. Na prvem mestu je prečital Genz širokobesedno „deklaracijo“, v kateri se je svetu naznanjalo, kaj se je v Neapolju vse zgodilo, kako so mučili starega, a plemenitega kralja, kako se je potem le-ta v družbi visokih suverenov potil in trudil, da bi svojemu narodu, katerega je vedno tako gorko ljubil, pridobil največjo srečo in največje blagostanje. Ker pa vse vrline priletnega kralja pri nehvaležnih Neapolitancih niso nič izdale, se je naznanilo svetu dalje, da je Avstrija zbrala v svojih laških provincijah armadni voj in da je ta na podstavi v Ljubljani sprejetih sklepov dobil sedaj povelje, naj prekorači Pad. Vse to se je imenovalo ukrep stroge potrebe — eine Massregel der strengen Nothwendigkeit! Ob koncu pa se je patetično širokoustilo: „Svetost vseh obstoječih pravic, neodvisnost vseh pravnoveljavnih vlad, nedotakljivost njih ozemlja — to so temelji, od katerih se niti najmanjši sklep združenih monarhov ne bode odmaknil.“ Nato se je prečitala ravno tako dolga „instrukcija“, ki se je imela doposlati avstrijskemu, ruskemu in pruskemu poslaniku v Neapolju, katerim se je zaukazalo, da naj pritiskajo na regenta, vojvodo kalabreškega, da ne bode delal sitnosti.

Ko sta bili prečitani deklaracija in pa inštrukcija, zakliče Metternich:

„Ekscelenca Nesselrode?“

Le-ta tiho odgovori: „V imenu vzvišenega svojega suverena se strinjam!“

Še predno je bil pozvan, se oglasi Capodistrija: „Strinjam se; imam pa nekaj pomislekov!“

Sedaj se je pričelo streljanje med njim in Metternichom, kakor se je dogajalo skoraj pri vsaki konferenčni seji. Mladi sekretarji, sedeč ob strani pri malih mizicah, so zvijali vratove ter komaj pričakovali užitka, ki jim je obetal osladiti toli dolgočasno kongresno sejo, pri kateri niso imeli ne pijače, ne živahnih deklet iz laške opere.

„Prosim, ekscelenca,“ izpregovori Metternich s hladno vljudnostjo, „povejte pomisleke! Rade volje jih hočemo poslušati!“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Pri tem je položil nežno, belo svojo roko, na kateri se je od briljantov vse lesketalo, na usta, kakor bi hotel prikriti zdehanje, ki ga je napadalo pri pomislekih grofa Capodistrije.

S tenkim glasom je pričel Capodistrija: „Izborno je sestavljena kakor deklaracija tako instrukcija. Oboje dela čast duševnemu očetu teh dvojčkov, našemu ljubemu Genzu."

„Ne bi li blagovolili ostati pri stvari, ekscelenca?" ga prekine Metternich, čuteč udarec, ki se mu je z Genzem hotel priložiti.

„Delo hvali mojstra, in zakaj bi se to ne smelo pri tej slovesni seji izreči!"

„Izrecite raje svoje pomisleke!"

„Takoj, svetlost, takoj! Ako sem prav umel, kar se je prečitalo, razglasiti se hoče, da so vse vlade v Evropi pravnoveljavne in da so vse vlade nedotakljive!"

„Pri Jovu, prav ste umeli, grof! Bodite tako prijazni in nadaljujte!"

„Je li potrebno tako daleč segati? Potemtakem je padišah ob Bosporu ravno tako nedotakljiv kakor papež ob Tiberi!"

„Do pike ravno tako, dragi mi Capodistrija."

„Če divja soldateska pustoši krščanske vasi po Greciji, če na kolce nabada krščanske Grke, če davijo otroke ter oskrunjajo zakonske žene, je li to pravnoveljavno vladanje, je li to nedotakljivo vladanje, svetlost?"

„Gotovo, ekscelenca!"

„Ako človek, ki je krščen na ime Kristovo, visi na drogu, pa se proti svojim rabljem niti upreti ne sme?"

„Ljubi grof, saj se vendar nismo sešli, da bi revolucije kovali! Najmanj pa radi kopice lenih Fanarijotov!"

„O, saj so nam jasne vaše nakane, svetlost! Da bi vi laže spali, zadušiti hočete krščansko gibanje na našem Balkanu!"

„Spanje je vsakomur zdravo in tudi vam, ekscelenca, bi ga privoščil!"

„Atentat je to na Rusijo, ki ima na Balkanu čuvati svete svoje interese!"

„O tem se, grof, dogovorite z vzvišenim svojim suverenom, ki pa se sedaj še vedno strinja z nami!"

„To je atentat na sveto pravoslavno cerkev polumesecu na ljubo!"

Tu je ravnodušje zapustilo kneza Metternicha. Strupeno je odgovoril:

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„Kakor je videti, ste v službi dveh držav: bodoče sanjarske Grecije in pa Rusije, ki vas plačuje."

Capodistrija je postal kar trd od ošabnosti: „Jaz še nisem nikdar vprašal, koliko držav vas plačuje, svetlost!"

Bil je to krvav zbadljaj in bledo lice kneza Metternicha je še bolj pobledelo. Odgovoril je kot led mrzlo: „Imate še kaj dostaviti, grof Capodistrija?"

„Dostavljam samo to, da naj bi Rusija nikdar ne obžalovala, da se je udeležila tega kongresa!"

Sedel je ter povesil krasno glavo. Kdor pa ga je bolj natanko opazoval, je uzrl debelo solzo, ki se mu je iz očesa utrnila po rjavem licu!

Metternich se obrne sedaj k pruskemu zastopniku.

„Svetlost Hardenberg!"

Obenem šepne proti Nesselrodeju: „Tako ne more dalje iti! Za Boga, car Aleksander mora tu red napraviti!"

Hardenberg izjavi v imenu Prusije, da se strinja.

Kongres pa je imel svoj „prizor". Mali „atašeji" pri malih mizicah ob strani so bili prav zadovoljni. Drugo jutro so pripovedovali po vsem mestu, da je ruski državni tajnik solze pretakal na kongresu in da sta se z Metternichom obkladala s prav debelimi sofisami. Raznašalo se je, seve, še mnogo več, nego je bilo resnica!

Ko je bil Hardenberg izjavil svoje soglasje, zaukaže Metternich, da naj vstopi vojvoda di Gallo. Bil je minister vnanjih zadev pri konstitucijonalni vladi v Neapolju in zaupnik regenta-prestolonaslednika. Rekli smo, da je pricapljal za svojim kraljem v Ljubljano. V pričetku je bil Metternich mnenja, da se kongres za tega človeka niti brigati ne sme, ker bi se s tem nekako pripoznala zakonitost novih razmer v kraljevini obeh Sicilij. Potem pa se mu je le dovolilo, da je smel v Ljubljano. Potoval je takorekoč v etapah: iz Neapolja v Bajo, iz Baje v Firenco, iz Firence v Mantovo, iz Mantove v Gorico. Povsod je moral precej časa čakati, predno je prišlo dovoljenje, da sme pot nadaljevati. Dne 27. decembra 1820. l. je zapustil Neapolj, a šele 28. januarja 1821. l. je dospel klavrni ta diplomat v Ljubljano. Dne 30. januarja zvečer je bila v tem poglavju opisana kongresna seja. K njej je bil povabljen tudi di Gallo, da se mu naznanijo sklepi kongresa.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Vstopivši v kongresno dvorano, diplomat iz Neapolja ni napravljal posebno ugodnih vtiskov. Bil je majhen laški možiček, v nekaki uradniški uniformi, na kateri se je zlato povsodinpovsod lesketalo. Komično je bilo gledati tanki obrazek, s katerega je odsevala velika, in to laška živahnost; na tem obrazu so se takorekoč vse črte vsak trenotek izpreminjale. Bil je vidno v zadregi, ker je občutil nedostojnost položaja, v katerem je tičal. Globoko se je priklanjal, dočim je pri kongresni mizi vstal samo knez Metternich ter vrnil globoke poklone z lahkim poklonom. Di Gallo ni mogel skoraj glasu iz grla iztisniti, zamolklo je parkrat zaječal: „Signori! signori!“

Tem odločnejši je bil knez Metternich: „Vojvoda! Visoki kongres vam je dovolil vstop, pa samo v ta namen, da se vam objavijo sklepi, ki so soglasni in neizpremenljivi.“

Tu je planil lord Stewart pokoncu: „Da se ne bode kaj napačnega mislilo, izrekam, da Anglija ni izrazila svojega soglasja. Njeni zastopniki so le kot svedoki pri kongresu!“

„To smo že obilokrat čuli, milord!“ je odgovoril Metternich. „Sicer pa ostanejo sklepi visokega kongresa isti, kakor so bili!“

Vojvoda je nato izrekel željo, da bi smel v imenu visokega svojega gospoda izustiti nekoliko besed, ker bi se proti sklepom kongresa, ki jih je s ponižnostjo sprejel v vednost, dalo to ali ono omenjati.

„Obžalujem, vojvoda di Gallo,“ ga je zavrnil knez; „govoriti vam ne dopuščam.“

„Prosil bi vsaj za prepise naznanjenih mi sklepov!“ je zajecljal di Gallo.

„Zopet obžalujem! Bilo bi proti diplomatičnim šegam. Sicer pa sklepam konferenco!“

Tako je moral vojvoda di Gallo praznih rok odriniti. Kongres ga je takorekoč ven vrgel, ker je bil ravno minister konstitucijonalne vlade! Takrat so bili taki ministri reveži, posebno če so padli knezu Metternichu v železno pest; danes pa so reveži ministri absolutnih držav, ker so se časi od tedaj prav bistveno izpremenili. —

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Peto poglavje.

Es gibt übrigens hier recht hübsche Frauen; die hübscheste soll eine zweiundzwanzigjährige Gräfin Thurn sein.

Metternich: Nachgelassene Papiere.

Neko popoldne v pričetku meseca januarja leta 1821. je bil grof Venceslav Thurn, tedanji lastnik radovljiške grajščine, prav slabe volje. V veliki sobi te grajščine je sedel na usnjenem stolu ter čemerno gledal skozi okno na otožni in zapuščeni mestni trg.

Takrat radovljiška grajščina še ni bila tako razjedena, kakor je danes, a njen gospodar, dasi ga ni bilo šteti med najbogatejše aristokrate v deželi, je imel obilo dohodkov, da je lahko živel kot magnat in čisto brez vsake skrbi. Tedaj je tekla še desetina, in doba, v kateri so se lahkoživno dale zapraviti odvezne obligacije, še ni bila napočila. Grof Venceslav je bil torej že po svojem premoženju veljaven mož in visoko čislan med gospodo in tudi med kmetskim ljudstvom. A vzlic vsemu temu ga je trla velika in huda skrb. Imel je dve hčeri, modrokrvni rožici, in ravno oni sta provzročevali očetu skrbi. Grof Venceslav se je na stara leta zapredel v prepričanje, da domače premoženje ne bode zadostovalo, da bi obe hčeri preskrbel stanu primerno. Zatorej si je vsekdar in pri vsaki priliki mučil glavo, kje in kako bi mogel svoji deklici spodobno spraviti v zakon. V drugih grajščinah so matere imele to skrb, a v radovljiški grajščini je grof Venceslav sam ženinom nastavljal mreže, a do tedaj brez uspeha. Peklo ga je, ker je bila starejša kontesa že prebila enoindvajseto leto, dočim je stopala mlajša šele v sedemnajsto leto. Ob pravilnih razmerah bi se bila morala starejša že omožiti. Da se ni, je kar najizdatneje pomnoževalo nervoznost staremu očetu. Raditega je živel grof Thurn tako varčno, da je veljal pri vseh svojih sosedih za grdega skopuha, ki se mu smili vsak in tudi najmanjši denar, če ga mora izdati. Zategadelj je tudi grofinji, ki mu je namigavala, da naj bi se rodbina za časa kongresa preselila v Ljubljano, kamor so se tudi druge plemenitaške rodbine, naravnost in brez ovinkov povedal, da se v Ljubljano ne preseli, pa naj se preseli tja ves svet.

Ko je soproga le še silila vanj, se je odrezal: „Čemu neki! Pri takih kongresih se nabere obilo tistih mladih vikontov, markezov in drugih takih ostankov! Tretji in četrti sinovi starih rodbin so, ki so morali s praznim žepom odrinili od hiše. Sedaj postopajo

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

po državnih kancelijah ter žive ob tem, kar jim daje vladar, in so v dolgeh, če si jih morejo kaj nakopati. Končno naj se mi hči zagleda v kaj takega, potem pa imam ogenj pod streho! Moja zadnja beseda: grof Thurn ostane v Radovljici!"

Pri tem je ostalo. Ker je starega grofa pričela tudi putika trgati, ker sta kontesi vihali nosova in ker se je zlasti tudi gospa grofinja prav pošteno kujala, je bilo tiste dni prav napeto življenje v radovljiški grajščini. Govorilo se je le najpotrebnejše, in še to le pri obedih. Drugače je vse molčalo in še celo strežaji so bili proti grofu, ker bi bili tudi oni radi v Ljubljano. Po zimi v snegu naša priljubljena Radovljica tudi danes ni nebeški raj, tem manj je bila v letu 1821.

Splošno kujanje je trajalo do zgoraj omenjenega popoldneva. Grofa je močno trgalo. Svoj usnjeni stol si je bil dal primakniti k oknu, odkoder je gledal na trg. Včasi je skušal čitati v knjigi, a ko ga je zapeklo po mišičevju, je zastokal ter vrgel knjigo na mizo. Nahajal se je torej v položaju, ko je potreboval nekaj več postrežbe in nekaj več obzirnosti. Strežajem ga niso mogli prepustiti. Zategadelj je sedela tik njega grofinja soproga. Imela je v rokah neko delo, a držala se je, kakor da je pogoltnila dolgo paličico. Ko je zdihoval in stokal, kadar mu je putika rezala meso, je grofinja lahno izpregovorila:

„V Ljubljani bi imel tudi dobre zdravnike, ki bi te kaj naglo ozdravili!"

„Da bodem z drugimi stroški" — je zarohnel — „še požrešne zdravnike prav drago plačeval! Hčerkama boš pa kamenje iz Save za doto dajala!"

Jako užaljena je grofinja umolknila. Za nekaj časa je vstala ter dejala: „Skoraj bi bila pozabila! Pošta je prinesla neko pismo zate, Thurn!"

Kadar se je radovljiška grofinja jezila nad svojim soprogom, ga je poznala le z rodbinskim, a ne s krstnim imenom. Navada, ki tudi sedaj pri zakonskih ženicah ni popolnoma zamrla!

„Nič ne de, Edita," je kričal za njo, „prineseš ga mi lahko črez leto dni! Saj sem navajen, da se v hiši itak nihče ne briga več zame!"

Prinesla mu je takoj pismo, sedla na svoje mesto ter se zopet pečala z ročnim svojim delom. Grof je vzel pismo, pretrgal zavitek ter pričel čitati. Ves čas ga je žena od strani opazovala — a v hipu je opazila, da je list zelo vplival na moža. Med čitanjem mu je

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

postalo čelo rosno in parkrat ga je z robcem obrisal. Ko je bil prečital, je pogledal na ženo; v roki pa je neodločno držal beli list, prav kakor bi ne znal, kaj mu je početi. A ženica je hotela soproga dražiti, ker je bil poprej nad njo grdo zakričal, in zategadelj ni hotela ničesar opaziti. Prav pridno je mela s prsti pri svojem delu.

Nato je izpregovoril grof: „Edita, kaj meniš, kdo mi piše?“

„Za tvoja pisma, Thurn, se načeloma ne brigam!“ odgovori grofinja Edita pikirano.

„Pa vendar poslušaj!“ Glas mu je bil že dobrovoljnejši. Radovednost njena je prikipela do vrha, a izpregovoriti vendar ni marala.

„Poslušaj torej, ljuba Edita!“

Grof Venceslav je prečital počasi in glasno to-le pismo:

„Dragi in ljubi mi grof Thurn!

Kako so izginila leta in kje so že tisti časi, ko sva v Nemškem Gradcu skupaj plesala! Ljubi Thurn, ali Ti še kdaj prihajajo na misel? Pozneje me je veselilo, ko sem čula, da si se srečno oženil. Žali Bog, da ne poznam Tvoje žene grofinje. Da sem se seznanila ž njo, bi jo bila gotovo ljubila! Bog nama ni dodelil tega znanja, a vzlic temu ji sporoči pred vsem iskrene pozdrave stare puščavnice na pozabljenem Rakovniku!

V resnici, tu na Rakovniku sem kakor puščavnica! Malo me tlači bolezen, a še mnogo bolj starost! Kaj bi tožila! Na Veselo goro se oziram ter prenašam, kar mi Bog prenašati da. Tako bo bržkone tudi pri Tebi, dragi grof, ker naša preljuba starost nastopa povsod v eni in isti toaleti. Ni li tako, cenjeni grof Thurn?

Pa sedaj sem Ti že toliko pisala, a skoraj sem pozabila, čemu hočem nadlegovati starega in ljubega svojega prijatelja. Ta ima že svojih lastnih skrbi obilo, pa naj mu jih še drugi nosijo v hišo! Odpusti torej, da moledujem pri Tebi, odpusti stari ženski tudi slabo njeno pisavo! Ti ne veš, dragi Thurn, kako me včasi po prstih trga!

Torej, kaj Ti že hočem pisati? V Ljubljani je kongres, in vest o njem se je raznesla po vseh dolenjskih grajščinah. Vse hoče na kongres! Kje bodo jemali sosedje denar, to niti sveti Frančišek na Veseli gori ne ve! Meni ga ne preostaja, in naj gledam oskrbniku še tako na prste. Ali vas na Gorenjskem oskrbniki tudi tako radi goljufajo kakor nas po Dolenjskem? Božji porodnici bodi radi tega potoženo!

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Včeraj je bil pri meni baron Mandel iz Mokronoga in ta mi je docela zanesljivo pripovedoval, da si, ljubi Thurn, v Ljubljani že najel veliko in drago stanovanje — v Ljubljani bo sedaj pač vse drago! — in da se s číslano svojo obiteljo preseliš v naše glavno mesto ter tako postaneš deležen tiste svetlobe, ki se sedaj razširja po tem mestu. Blagor Ti, in privoščim Ti, da uživaš svit teh dni! Tudi jaz bi rada prišla, da bi se pred vsem seznanila s sladkima Tvojima hčerkama, katerih lepota je zaslovela tudi po dolenjskih gradovih. Lepa je bila mladost, ko smo jo uživali po Nemškem Gradcu. A sedaj me trga po rokah in nogah. Ljubi grof Thurn, če je pri Tebi tudi kaj takega, pošlji mi brez odloga vse recepte, po katerih se Ti ravnaš. Morda mi kaj pomorejo, ker naši zdravniki so osli — odpusti mi nespodobno to besedo — in mažejo me kakor kožo, kadar se stroji. Pa vse nič ne pomaga!

Torej v Ljubljano ne morem! Tudi bi oskrbnika za nikako ceno ne puščala samega! Imam prvorojenca in dediča, grofa Otona. Ta sili na kongres. A s takim otrokom, ljubi Thurn, so križi. Denarja se mu ne smili in preveč ima v sebi tiste preklicane laške krvi. In res, tu na Rakovniku vidi malo sveta, a čemu bi mu ne privoščila, da si življenje malo ogleda, posebno ker vem, da mi itak v Ljubljano uide, če mu tudi ne privolim!

Tako je prišlo, da sem se spomnila starega prijateljstva, ki me je nekdaj vezalo s Teboj, ljubi grof Thurn. Grofa Otona Ti priporočam v posebno očetovsko varstvo, in če mi s kratkim lističem naznaniš, da sprejmeš to varstvo, me bodeš tisočkrat osrečil. In moja duša bode potolažena in pomirjena spustila grofa Otona na zapeljivi kongresni zrak ljubljanski. Če bi se iz tega spredle kake trdnejše zveze med mojo in Tvojo hišo, bi mi to sladilo grenko uro smrti, ki mi že itak okrog Rakovnika lazi.

Blagovoli mi torej odpisati in odpri mi svoje prijateljsko srce! Prav težko bodem pričakovala Tvojega odgovora, ki mi dojde kakor zarja preteklih srečnih časov.

Priporočam se Tebi, blagi Tvoji gospe grofinji in vsej cenjeni obitelji ter Ti ostajam

vdana prijateljica

Alojzija grofinja Barbo, rojena svobodna gospa Juričeva.

P. s. Ne pozabi receptov, dragi Thurn!“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„Kaj praviš k temu pismu, draga Edita?“ vpraša grof Venceslav, ko je bil prečital dolgi list z Rakovnika. „Živel sem skoraj v veri, da je že umrla stara ta moja znanka iz Nemškega Gradca!“

A „draga“ Edita se je še vedno kujala. Zarežal je bil poprej mož nad njo in nekaj brezobzirnih besed je bil izustil. Kaj takega gospa grofinja ni mogla tako hitro preboleti.

„Kaj hočem reči?“ je hladno odgovorila. „Grofinja Alojzija je itak prepozno pisala, ker si že odredil, da v Ljubljano ne pojdemo. Meni je tudi vseeno, če gremo ali ne.“

„Ne štej mi vendar v zlo vsake hitre besedice! Saj vidiš, koliko bolečin prenašam! Recepte hoče imeti grofinja Alojzija! Oj ta ljuba revica, ki meni, da niso zdravniki povsod eni in isti mazači! Ali pošljem jih ji, če jih ravno hoče imeti! Torej, ljuba Edita, razmere so se bistveno izpremenile — v Ljubljano pojdemo!“

„Čisto, kakor je tvoja volja, Vencel! Poznaš me, da se v take zadeve ne vtikam!“

„Torej smo še vedno zamrzli!“ Težko je vstal s stola, krevljal k njej ter ji galantno poljubil roko.

„Sedaj bodi pametna in pripravi otroka na odhod!“

Kdo je storil rajši to nego grofinja Edita! Ročno je hotela odhiteti iz sobe; vse to ji je tlačilo srce in koprnela je, da bi je prejkoprej olehčala pri svojih otrocih. Ko je že bila takorekoč med vrati, je zaklical grof za njo: „Otrokoma nič ne pravi o tem pismu! Reci jima, da sem se pač premislil!“

„Kakor želiš!“ Vedela je sedaj, da je hotel grof Venceslav nastaviti svoje mreže, da bi ujel vanje prvorojenca in dediča grofa Otona!

„Rakovnik je lepo imetje! Grof Oton in naša Moli! Kaj?“

Poznala je slabost svojega moža. Rahlo se je zasmejala ter dobrovoljno odgovorila:

„Glej, da zopet sam vsega ne pokvariš, ko pelješ dekleti na semenj!“

„Kako se moreš tako plebejsko izraziti? Na semenj! Fi donc! Ali delikatne so take reči! Zatorej o pismu grofinje Alojzije niti besedice otrokoma! To naj se izprede vse samo od sebe! Jaz sam vzamem vse v svojo roko, jaz sam!“

„Pa boš zopet vse pokvaril! Take reči imej ženska v rokah!“

Smehljaje je odhitela iz sobe. Grof se je tudi smejal ter je klical za njo: „Smešno!“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Bil je postal prav židane volje in tudi trganje po udih je bilo kar v hipu odnehalo. Pričel je takoj pisati in dolgemu pismu grofinje Alojzije je dal še daljši odgovor. Iskreno se je zahvaljeval svoji prijateljici za izkazano mu zaupanje ter neštetokrat zatrjeval, da se čuti visoko počeščenega s tem izkazanim mu zaupanjem. Nastežaj je odprl svoje očetovsko srce grofu Otonu in slovesno je prisegal, da ga sprejme v svoje varstvo, da hoče čuvati nad njim bolj nego nad lastnim sinom. Pismu je — seve — priložil obširen snopič radovljiških receptov!

(Dalje prihodnjič.)

La bella Venezia.

IX.

Adijo.

V mehkem naročju morja stoletna oaza,
šepetajočih valov ti hčerka edina,
Adrije biser, zdravstvuj ti mesto mrtvaško,
sanje nebeške, presladka ti ura spomina!

Zbogom ve gondole, tihi beneški večeri,
neme lagune, zbogom, stolpi kipeči . . .
Vlak že dreví . . . ah . . . en pogled še nazaj:
mesto izginilo si v gladini peneči! . . .

Proč beže — sladke sanje —.
Kje si, kje — valov šepetanje?
Tiho je, tiho — srca valovanje . . .

Tiho? — O ne! Ej morje življenja,
bolj si nemirno, še bolj valovito . . .
Kdo te zazna, ti čudo prikrito? —
Kratek le hip: lučka ti sreče zasije . . .
kratek le hip . . . in — ni je . . .

Fran Valenčič.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Izza kongresa.

Zgodovinski roman. Spisal **dr. Ivan Tavčar.**

(Dalje.)

iste dni potem je bilo v radovljiškem gradu živahno gibanje. Najprej je moral oskrbnik v Ljubljano, da si ogleda primerno stanovanje. Posrečilo se mu je dobiti tako stanovanje v Špitalskih ulicah, in sicer v hiši, kjer je stanoval kardinal Spina. Po ugodni rešitvi te stvari so izbirali pohištvo, katero naj bi v mesto vzeli. Nato se je pričelo odvažanje odbranega pohištva in vsak teden se je odpeljal težak parizar po Gorenjski navzdol proti deželnemu stolnemu mestu. Dne 31. januarja pa se je pripeljala grofovska obitelj. Na štirih vozeh se je pripeljala gospoda s svojimi posli. Iz Radovljice so bili v trdi temi odrinili, a v Ljubljano so dospeli, ker so se morali v Kranju ustaviti, šele okrog enajste ure. Ker v najetem stanovanju še ni bilo vse pripravljeno, so naročili obed pri „Divjem možu“, ki je bil prvi in edini ljubljanski hotel za časa kongresa. Vsi distingvirani tujci so ostajali pri „Bidelmonu“, ki se je, kakor znano, nahajal v nekdanji Gregoričevi hiši na Mestnem trgu.

Grof Thurn je bil, kar smo že omenili, oče dveh hčera. Starejša, kontesa Moli, je bila ošabna devica, lepotica prve vrste, a če nam viri resnico govore, brez posebne duhovitosti. Aristokratinja od nog do glave, je od napuha vse pokalo po njej: posla v hiši, kmeta na polju ni štela za človeka. Priljubljena ni bila nikjer, in v gradu samem se je vlačila kakor megla od sobe do sobe; izognil se ji je vsak, kdor se je mogel.

Čisto drugačna je bila sestra, kontesa Eva Lujiza. Včasi se ji niti poznalo ni, da je rojena grofica. Že kot otrok je skoraj vsak dan uhajala iz grada ter se na mestnem trgu igrala z radovljiškimi otročaji. Tuintam se je ž njimi tudi tepla in nekaterekrati je bila še celo tepena, da je jokaje prihitela domov, kjer pa so jo zopet kaznovali, tako da je bila pravzaprav dvakrat tepena. Ko je postajala večja, se je pajdašila s kmetskim ljudstvom. Če je videla kmetiča,

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

ko je oral polje, je priskakljala k njemu ter se spuščala ž njim v dolge pogovore o kmetskih potrebah in nadlogah. Prihajala je k plevicam v žito ter kramljala ž njimi, kar se je dalo. Tudi kmetskih fantov se ni ogibala. Če je srečala veselo družbo, ki je bila preveč pila, je kričeče pijančke kaj rada spravila v stisko s tem, da jih je ljubeznivo ogovorila. Postali so mehki, in ni ga bilo, ki bi imel pogum, v njeni navzočnosti še dalje razgrajati. Skratka, grofica Eva Lujiza je bila ljubljenec cele okolice. Poznali so jo v vsaki koči, a tudi ona je poznala vse, otroke in odrasle. Kamor je prišla, so se razžarili obrazi. Dajala je ljubezen, zatorej ji je ljubezen povsod nasproti hitela! Pri tem pa si ne smete misliti, da si ni bila v svesti grofovskega svojega rojstva: če jo je kaj razljutilo, je vedela prav spretno pokazati svoje aristokratsko mišljenje! Tiste čase je bila dopolnila šestnajsto leto, in naravno je, da je bila Eva Lujiza še nedolžna, kakor je nedolžen angel pred božjim prestolom: pregrešna misel se še nikdar ni bila doteknila njenega srca. Bila je cvet v pomladi in slane še ni poznala! Da je padla pozneje slana na ta cvet in da ga je ožgala, da je moral rano zveniti, je bila tragična usoda drobne naše Eve Lujize! Ekscentrična njena duša je tičala v šibkem telesu, da je Eva Lujiza pri šestnajstih svojih letih bila videti kakor igrača, katere si človek, da bi je ne strl, niti v roko ne upa vzeti. Tudi ne moremo trditi, da je bil njen obrazek kake posebne lepote. Po potezah niti lep ni bil, a imela je dvoje velikih oči, iz katerih ji je zrla najčistejša duša med svet. Obdajal jo je svit devištva, in temu se ni mogel odtegniti nihče. Tudi kmetsko ljudstvo ne: moštvo in ženstvo radovljiške okolice je bilo vse povprek prepričano, da ni moči misliti si lepše ženske, nego je bila grajska Eva Lujiza. Ona sama pa o tem ni nikdar povpraševala, ona sama ni vedela, čemu sta na svetu mož in pa žena; samo veselje nad življenjem je dihala, nad življenjem in nad vsem, kar jo je obdajalo.

A vzlic temu moramo izpovedati, da je Eva Lujiza, dasi je komaj dopolnila šestnajsto leto, gojila v sebi veliko, ognjevito in silovito strast: bila je v celem pomenu besede zaljubljena, in sicer v moškega, in kar je najhujše, bila je zaljubljena v oženjenega moža!

Ta strast ji je polnila dušo ter ji pretresavala šibko telo. Predmetu mladenško-otročje svoje ljubezni je bila vsa vdana, vse misli njene drobne glavice so se predle okrog njega! Njegova podoba ji je zrla nasproti, kamor je pogledala: z modrega neba in s sneženega gorovja, ki obdaja radovljiško ravnino. Pri tej ljubezni

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

pa si Eva Lujiza ni predstavljala nič hudega, nič pregrešnega; tudi je dobro vedela, da je oženjen, da ima otroke. To vse pa ni bila nikaka zapreka: on ji je bil vse, njemu je bil posvečen vsak dih, njemu so bile posvečene še celo njene sanje. Včasi mu je dajala prednost pred rodnim svojim očetom, ki ga je vendar tako prisrčno ljubila. Bila je sicer otročja ljubezen, a z veliko strastjo se je zagrizla in zajedla v deviško bitje. Končno pa je uboga Eva Lujiza na grmadi te nesrečne ljubezni zgorela in poginila, ker ravno drugače biti ni moglo!

Da je bila hiša grofa Thurna črno-žolta od temelja do strehe, se za tiste čase samo ob sebi ume. Pri takih rodbinah tudi danes ni drugače! Pred vero v Boga je bila tedanjim plemičem vera v dinastijo! Kdor čita tačasne časopise ali druge listine, si skoraj predočevati ne more te suženjske vdanosti do vladajoče dinastije. Črnožolti duh je preveval grad radovljiški, a preveval je tudi vsakega posameznega člana grofovske obitelji. Ako se je izpregovorilo ime cesarja Franca, je od lojalnosti vse otrpnilo. Da bi se bila nahajala kaka pega na imenu tega vladarja, kaj takega samo misliti je bil najhujši smrtni greh! Glavni steber vladarski rodovini pa je bil knez Metternich, zategadelj je bil Thurnovim vzor vseh državnikov, diplomat vseh diplomatov. Bil jim je večji od vseh generalov, ki so razbili Napoleonovo moč po nemških bojiščih, skratka: knez Metternich je bil Thurnovim nekaj nadnaravnega, nekak malik, kateremu so neprenehoma kadili. Da bi tisti, ki so s svojo krvjo pojili omenjena bojišča, ki so Korzovo pogubo poplačali z lastnim svojim življenjem, imeli kaj zaslug, na to se v hiši grofa Thurna niti mislilo ni. Vse zasluge so šle edino le knezu Metternichu: ta je vse dosegel, ta je pregnal iz Evrope neznosnega francoskega uzurpatorja, ta je bil edini steber, na katerem je slonela sreča države in moč presvetle dinastije. Vsekdar je Venceslav grof Thurn govoril le v ditirambih o Metternichu, in ti ditirambi niso v njegovi hiši nikdar potihnili! In kakor nebeško roso jih je jemala v se mlada duša Eve Lujize in v srcu njenem je stal prestol, na katerem je kakor pagoda iz zlata noč in dan kraljeval knez Metternich. Ta knez je bil predmet tisti veliki in globoki ljubezni, ki je polnila našo nežno in ljubko Evo Lujizo. Vzor vseh vzorov ji je bil, v njem so se osredotočile vse njene želje, njemu sta bila vdana njeno telo in njena duša!

Ko ji je bila mati povedala, da so se stvari tako zasukale, da se vendar preselijo na kongres v Ljubljano, jo je hotela v prvem

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

trenotku zapustiti zavest in kri ji je zasilila k srcu, da ji je bil obrazek bel kakor sveča. Nato pa se je potopila v valove globoke sreče in vse kotičke njenega srca je preplula ena misel: njega videti, ž njim govoriti!

Dne 31. januarja je prišla torej Eva Lujiza s svojim očetom v Ljubljano. Bil je lep in solnčnat dan, kar Costa posebej omenja v svojem dnevniku. V tem, ko se je pri „Bidelmonu" pripravljal obed, je šla grofovska obitelj v najeto stanovanje. Bilo je v njem še vse v neredu in posli so imeli dovolj opravila. Starejša kontesa se je kakor razžaljena boginja iz Olimpa usedla k oknu v edini zakurjeni sobi, kamor so spravili tudi starega grofa, kateremu se je med dolgo in pusto vožnjo bilo zdramilo trganje po udih. Zdihoval in ječal je, pa le bolj po tihem, ker se je neprestano tešil z dolgim pismom rakovniške grofinje. Mati grofinja, ki je bila praktična gospodinja, se je takoj polastila dela in poslom zaukazavala, da se ji je kar čelo rosilo. Mlajša hči — starejša je itak morala biti pri bolnem očetu — bi ji morala pomagati. To pa mali Evi Lujizi ni bilo čisto nič všeč; kakor strežek se je izmuznila izpred kril stroge matere. Odela se je v gorko ogrinjalo ter si zavila obrazek v grozno širok klobuk (ki je bil tedaj v modi), da je gledala izpod njega s svojim obrazkom kakor čmrlj iz širokega, mahovitega gnezda. Nato pa je kakor podlasica zdrknila po stopnicah navzdol in skoraj preglasno se je zasmejala, ko je stopila v solnčno obsijane Špitalske ulice. Plaho se je ozrla okrog, če je ni morda kdo čul, a na tlaku ni bilo nikogar. Na bližnjem šenklavškem zvoniku je udarjalo poludvanajstih, solnce pa je sijalo s pomladansko gorkoto. Še vedno je plamtelo v njej: njega videti, njega kneza Metternicha! Če je že morala Eva Lujiza v Ljubljano, je hotela prejkoprej zreti svoj vzor od obličja do obličja. Ni ga bilo zadržka, ki bi ji bil delal ovire pri tem. Že v Radovljici je čula, da se diplomatje okoli poldne izprehajajo po Latermanovem drevoredu: zategadelj je odhitela črez Frančiškanski most naravnost proti drevoredu. Zavedala se je sicer, da jo bodo doma pogrešali; pa nič ne de, ona je hotela videti svojega Metternicha! Dospela je v nekdanje Slonove ulice; bile so prazne. Nekaj korakov pred njo je stopal mlad dijak v temni, dolgi suknji. Postava tega človeka se ji je videla znana. Gledal je ves čas predse v zemljo, kakor da je zamišljen v globoke probleme. Tudi to gledanje jo je spominjalo na nekoga, dasi v prvem hipu ni vedela na koga. Tudi ti kodri, ki so se izpod klobuka usipali, ji niso bili neznani. Ali sedaj se ji je vzbudil spomin! Ta človek ni bil nihče

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

drugi nego tisti dijak iz Vrbe, ki jo je preteklo poletje poučeval par mesecev v zgodovini, ne da bi bil dosegel posebnih uspehov. Pač pa se je ves čas med poukom prav izvrstno zabavala z neokretnostjo svojega učitelja, katere ni mogel zatajiti, kadar je prišel v gosposke sobane v radovljiški grajščini.

„Prešeren!“ je živahno zaklicala. Da bi mu bila privoščila pridevek „gospod“, ji niti na um ni prišlo, ko je bila vzgojena v duhu, da je tak dijak kvečjemu polčlovek. Doma so ji itak vedno zabičevali, da mora z ljudmi te vrste govoriti v tretji osebi; to je bila takrat prav močno razširjena puhloglava navada pri višji gospodi.

„Prešeren!“ je zaklicala, „kaj pa on tu dela?“

Niti občutila ni, da tiči v njenem vprašanju kaj žaljivega. France Prešeren pa je bil tedaj v zadnjem letu filozofije in zašel je bil tudi v demokratsko družbo Andreja Smoleta. Snel je sicer klobuk z glave, a srepo je pogledal proti vprašalki.

„Ravno to, kar dela — ona! Hodim!“ je odgovoril pikro.

Od začudenja so se ji odprla usteca: „Moj Bog, ali naj vam rečem vi? Kako bi me ozmerjala sestra Moli, če bi zvedela!“

„Vi! kontesa Eva Lujiza, in čisto nič drugače! To je moja pravica in dala mi jo je francoska revolucija!“

Debelo ga je gledala: „Sveta Marija, revolucijonar ste tudi!“

Mrzlo jo je zavrnil: „Časi so taki, da se porajajo revolucijonarji na vseh straneh! In ostri nož, kontesa Eva Lujiza, se vsiljuje sam ob sebi najnedolžnejšim v roko!“

„Jezus! Jezus! odkod imate vse to?“

„Da čujete mojega prijatelja Smoleta, bi še bolj strmeli, kontesa Eva Lujiza!“

„Kaj hočete z ostrim nožem? Vi se samo šalite, go — spod Prešeren!“ — Ta „gospod“ ji je tako nerad prekoračil rožnate ustnice.

„Prav tiho vam povem!“ Ozrl se je okrog, in ker ni bilo nikogar, je šepnil proti njej: „Knezu Metternichu bi ga zabodel v prsi in ponosno bi vzkliknil: Sic semper tyrannis!“

Vse je zavrelo po tanki grofici. Tu pred njo je bil človek, ki bi mogel knezu Metternichu nož zabosti v srce! Bilo ji je, kakor bi bil njej sami nož zaboden v prsi, in nizke hišice v ulici so se pričele sukati pred njenim pogledom. Z roko se je morala opreti na steno, potem pa je zaječala:

„Vi se samo šalite, Prešeren! Vi resno na kaj takega ne mislite!“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„Čisto resno! Jaz in Andrej Smole, oba misliva tako! Svobodno vam, da naju ovadite, kontesa Eva Lujiza!“

Je li prav čulo njeno uho? Bila je zdravega in čistokrvnega plemena ta grajska grofica iz Radovljice. Takoj se ji je zjasnilo pred očmi. Tu pred njo je človek, ki jo pozivlje, naj postane denuncijantinja! Ona, kontesa Eva Lujiza! Krepko se je postavila pred njega, ga premerila od nog do glave ter izpregovorila počasi:

„Grofica Thurnova ni policaj!“ Nato ga je še enkrat premerila od nog do glave ter dostavila ošabno, strupeno in zaničljivo:

„On je prismojen človek! Zbogom!“

Mala osebica se je napihnila kakor žabica na veji in enaka užaljeni kraljici je odšla, ko ga je poprej še zadnjikrat obsula z iskricami razljučenih svojih oči.

Gledal je toliko časa za njo, da se mu je skrila za oglom Maličeve hiše.

„Sedaj si jih izvedela, ošabna kontesa!“ je dejal sam pri sebi. „Vdrugič pa ne nadleguj ljudi, ki so boljši od tebe!“

Eva Lujiza je dospela v drevored. Bilo je malo izprehajalcev v njem, a skoraj za vsakim drevesom je tičal policaj, kar je pričalo, da je nekaj „visokih“ suverenov na izprehodu. Med dvanajsto in eno so vladarji kaj radi zahajali v drevored. Obdajal jih je kordon stražnikov, ker se tedaj še nikakor ni bil pozabil Sanda smrtonosni atentat na ruskega državnega svetnika Kotzebueja. Evi Lujizi ni nihče branil vhoda in prav kmalu se je nahajala pod kostanji, katerih je dandanes že veliko padlo, bodisi od viharja, bodisi pod sekiro. Tiste dni je bila rast teh kostanjev še prav ponižna, takrat je bil slavni naš drevored takorekoč ravnokar izlezel iz jajca, če se smemo tako izraziti.

Eva Lujiza ni mogla pozabiti, kar se je bilo zgodilo. Venomer je šepetala predse: „Ta kmet! Da si le upa kaj takega govoriti!“

Nasproti ji prideta dva visokorasla gospoda. Bila sta sicer civilno oblečena, a vendar se jima je poznalo, da sta vojaka. Ker sta bila zavita v plašča, se jima nista dobro videla obraza. Prvi je hodil nekaj naprej ter izpregovoril tuintam kako besedo z drugim. Zadnji je pazil na vsak korak spredaj idočega, in kar videlo se je, kako je lovil vsako besedo, da bi je le ne preslišal. Kazal je največji respekt do onega, ki je počasi, a ponosno korakal pred njim!

„Vedeta se, kakor da sta tujca,“ si je mislila Eva Lujiza, „in zato sta gotovo s kongresa!“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Nato je postala pozorna na ponosno hojo prvega in zapazila je tudi visoko spoštljivost, s katero je drugi ostajal za onim. Kri ji je zalila možgane in pred pogledom ji je hotelo mračno postati!

„To je Metternich! Knez Metternich sam!“ Nihče drugi ni smel s tem ponosom korakati kakor le njen knez Metternich!

Ta hipna misel jo je s silo tirala k njemu, ki je moral biti Metternich. Ko je stala pred njim in je oni nekako strme obstal, jo je obšla deviška sramežljivost. Pogum jo je zapustil in kakor obstreljena golobica je tičala pred neznancem, ki je odvil svoj obraz izpod plašča ter vprl vanjo historično-krasno svoje oko, pod katerim je svoj čas baje koprnela še celo divno lepa pruska Lujiza!

„Gospica?“ je vprašal prijazno v francoskem jeziku.

„Gospod!“ je zajecljala v istem jeziku.

Iztegnil je roko ter ji vzdignil glavico, da se mu je pod širokim klobukom kakor rdeč cvet prikazal nežni njen obrazek. Zrla sta si iz oči v oči, a on kot izkušen poznavatelj ženske lepote je takoj umel preceniti pikantno rastlinico pred sabo. Eva Lujiza pa ni opazila drugega nego le milobo njegovega pogleda. Zarojilo ji je po glavi: „Take oči more imeti samo knez Metternich!“

Ojačila se je ter vprašala pogumno: „Svetlost ste vendar knez Metternich?“

Rahlo se je zasmejal: „Ne, gospica, dasi bi včasi hotel biti na njegovem mestu!“

„Oj, kaka škoda!“ je vzdihnila.

Tu se je obrnil neznanec k svojemu spremljevalcu ter izpregovoril z zapovedujočim glasom: „Volkonski! Poglej po drevoredu, ni li tu svetlost Metternich? In sem ga privedi!“

Volkonski je odhitel, kakor bi ga sapa nesla.

„Včasi bi hotel biti na njegovem mestu!“ Teh besed grofica ni preslišala in takoj je mislila, da je gotovo njen neznanec mož, ki služi pod Metternichom, ki mu je včasi nevoščljiv, kakor so vsi uslužbenci nevoščljivi svojim načelnikom.

„Dokler ne pride Metternich . . .“

„Prosim, knez Metternich!“ se je pikirano vpletla vmes.

„Dokler ne pride knez Metternich, gospica —!“

„Kontesa, prosim, kontesa!“

Ker je vedela, da nima Metternicha pred seboj, ji neznanec ni nič kaj imponiral. Zatorej je od njega zahtevala, kar se ji je spodobilo. Mož se je hotel nekaj razburiti, pa se je ukrotil: galantno je posegel po njeni roki ter jo stisnil pod pazduho.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„Pri božjih nebesih," je dejal, „vam je težko ustreči, kontesa! Dokler torej ne pride knez Metternich, privoščite mi čast razgovora, kontesa!"

Vdala se je tej galantno izraženi želji. A ker ni bil knez Metternich, je ni dalje zanimal. Obraza, ki ga Apolon ni mogel krasnejšega imeti, niti opazila ni. Pač pa je opažala, da je vsak, ki sta ga srečala, pozdravil njenega spremljevalca. Segala mu je komaj do rame in zategadelj se ni čudila, ko so izprehajalci obstajali ter gledali za njima. Prišlo ji je na um, da je slavni — danes pravimo slaboglasni — Genz desna roka kneza Metternicha. Takoj si je mislila: „Genz je!" In hotela je biti ž njim zelo prijazna, ker je bil ravno desna roka njenega Metternicha.

„Kakor vidim, kontesa," je izpregovoril spremljevalec, „zelo gorite za našega Metternicha!"

Našega Metternicha! Ti besedici ji nikakor nista bili všeč, a pogoltnila ju je vendar.

„Kdo bi ga ne ljubil!" je odgovorila ponosno. „Vsaj je vendar največji mož, kar jih živi v Evropi!"

„Največji?"

„Največji in najmogočnejši!"

„Tudi najmogočnejši!" Neznanec se je dokaj sumljivo, skoraj satirično zasmejal.

„Ne smejte se, gospod!" se je odrezala odločno. „Kdo pa je izgnal korškega roparja iz Evrope, če ne knez Metternich?"

Zopet se je zasmejal ter dostavil: „Nekaj zaslug imajo drugi tudi!"

„Kdo neki?"

„Recimo, car Aleksander!"

„Car Aleksander? Kaj pač mislite! Sestra Moli pravi, da je liberalec, a jaz ga tudi iz drugih vzrokov ne ljubim!"

„Bi mi ne hoteli povedati teh vzrokov, kontesa!"

Obstala sta; izpod širokega klobuka so se ji svetile oči kakor razljučenemu ježu.

„Če jih hočete vedeti — ker ima druge ženske rad!"

„Druge ženske" — se je začudil. „Vraga! odkod to veste, kontesa?"

„Sestra Moli pravi, da tista ženska, tista Krüdenerjeva ni bila kar tako na ruskem dvoru in da je carica imela dostikrat rdeče objokane oči radi nje! Ali ni grdo to, gospod?"

Strupeno so švigali pogledi proti njemu. A gospod se je smejal, da se je vse treslo na njem.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Barbara Julijana baronica Krüdenerjeva, ki je leta poprej s svojimi pietistnimi prismodarijami strašila po Evropi, se je štela v istini med prijateljice Aleksandra Pavloviča. Gotovo je, da to prijateljstvo — ker je bila baronica priznano grda ženska in že tudi precej priletna, ko se je seznanila s carjem — ni imelo ničesar poltnega na sebi.

Spremljevalec Eve Lujize se je torej tresel od smeha. Končno pa je dejal: „Nesrečna baronica Julijana! Ko bi sama čula kaj takega, koliko bi trpela pobožna in priletna ta ženica!“

„Nič, nič ne govorite!“ je čebljala kontesa. „Nekaj je že bilo, sicer bi sestra Moli ne govorila o tem!“

Spremljevalca Eve Lujize ni hotel miniti smeh. Mala grofica je smatrala to za osebno žaljenje in že je hotela vzrasti ter postati nevljudna. V tistem hipu pa je prihitel po drevoredu navzdol knez Volkonski in ž njim je hitel knez Metternich. Obema je skoraj sape zmanjkovalo, tako se jima je mudilo.

Opazil jo je gospod, ki je vodil Evo Lujizo. Glasno je zaklical: „Tu sem, knez Metternich, tu sem!“

Že na pet korakov je snel knez Metternich klobuk ter se je globoko, prav globoko priklonil.

„Tu sem, knez Metternich,“ je nadaljeval oni milostivo, „in dovolite, svetlost, da vas predstavim največji vaši častilki, kar jih šteje stara Evropa!“

In prav ceremonijozno ju je seznanjal: „Knez Metternich! Kontesa — za Boga, svojega imena mi pa še niste povedali!“

„Eva Lujiza Thurnova!“ je zastokala skoraj nezavestna. Kam je bila vsled svoje lahkomiselnosti zašla! Čemu ni ostala doma pri sestri Moli?

„Torej kontesa Eva Lujiza Thurnova!“

Knez Metternich se je viteško priklonil rekoč:

„Premilostivi ste, veličanstvo!“

Veličanstvo! Kakor da je treščilo v njo, tako jo je presunila ta beseda. Kje je imela oči? Bog jo je bil udaril s slepoto! Bil je sam car Aleksander in njo je vodil pod pazduho s sabo! Njo, neznatno Evo Lujizo Thurnovo! Počastil jo je s svojo ljubeznivostjo, s prijazno cesarsko svojo besedo! In ona? Pripovedovala mu je reči, kakršnih ni še nikdar čulo njegovo cesarsko uho! V strogo monarhovskem duhu vzgojena kontesa se je od globokega in resničnega kesanja vsa potila! V hipu je ležala na kolenih pred njim, poljubovala mu belo roko ter jo močila s solzami. Zaihtela je:

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„Odpustite, veličanstvo!“

Takoj jo je car Aleksander vzdignil in bil je toliko galanten, da ji je z lastno roko očedil obleko, ki se ji je bila pri klečanju nekaj zamazala. Sklonil se je, ji poljubil rdeče lice ter izpregovoril:

„Da se kmalu zopet vidiva, ljuba Eva Lujiza!“

Nato je odšel. Ljubi Evi Lujizi pa se je videlo, da je v nebesih! Med tem so jo bili doma pogrešali in vse stanovanje so razbrskali za njo. Že se jih je prijemala skrb, da se ni morda pripetila kaka nesreča. Okoli ene se je začulo pred hišo šumenje. Kontesa Moli odpre okno, da vidi, kaj je. To šumenje je spravljala v zvezo s svojo sestro.

Ni se motila. Spodaj v ulici je tičala Eva Lujiza v tolpi starih in mladih diplomatov. Med njimi je bil tudi knez Metternich. Njena sestra se je z velikim pogumom na vse strani razgovarjala in obilo je bilo glasnega vika in smeha. Pri slovesu so si stiskali roke, kakor da so stari in najboljši znanci.

Tako se je vpeljala kontesa Eva Lujiza na ljubljanski kongres.

(Dalje v prihodnjem letniku.)

Jaz vem . . .

Naj tvoje sokolje oko
zre še tako hladno in smelo,
naj laže! — ah, jaz vem, kako
v nočeh te srce je bolelo!

Jaz vem, da v spominu na mé,
v spominu na sanje razsute
bodočnosti slutiš gorje,
življenja neskončne minute!

Vida.

Poljub.

Poljublja solnčni žarek
na vrtu rožni cvet —
poljublja hladna rosa
ga v tihi noči spet . . .

In vliva mu življenje
poljub in vlije smrt —
ko hladna slana pride
poljubljat rož na vrt! —

M. P. Nataša.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Izza kongresa.

Zgodovinski roman. Spisal **dr. Ivan Tavčar.**

(Dalje.)

Šesto poglavje.

menili smo že, da je tiste dni po Ljubljani prav zelo slovela Židanova gostilnica na Poljanah kakor radi dobre pijače, tako tudi radi dobrih jedil, pred vsem pa radi mlade in brhke krčmarice, tako imenovane Židanove Barbare. In ta Židanova Barbara je bila prava znamenitost tedanje Ljubljane in o njej se je tiste dni govorilo vsaj toliko kolikor o tem, bode li vojna s kraljevino obeh Sicilij ali ne. Bila je visoka kot hrast v gori. Če se je smejala, je donelo kakor srebrno zvonilo. Na njenih licih pa ji je cvetlo dokaj bujnih rož, ki so najslavnejšega lokalnega poeta tiste dobe, gospoda Costa, tako navdušile, da je spustil svojega Pegaza na voljno to pašo.

Bila je Židanovka res lepa, a bila je tudi huda, da se je je balo vsako pivsko omizje, če je kaj zarožljala, in da se je je bal zlasti starikasti njen mož, ki je po postavah svete cerkve in po svetnih zakonih bil izključno sam upravičen, srkati med iz tistega cvetja, ki ga je narava v taki obilici raztrosila po licih njegove žene. On ga ni srkal preveč; saj veste, kako je: star ženin in mlada nevesta ne napravljata dobre letine. A vzlic temu ima „ona“ svoje vplive, če se ve vesti in postaviti. „Ona“ pri Židanovih se je vedla in postavljala tako, da se je starikasti soprog krčmar tresel pred njo. V hiši je odločevala njena beseda, kar je v hišah na Poljanskem predmestju včasi še dandanes tako. Pri tem pa je bila Židanova mamka ženska, ki se je niso mogli dotikati hudobni jeziki, ker jim v to ni dajala niti najmanjšega povoda. Vsaj pred kongresom ne. Ko je bil nekoč mladi kaplan od Svetega Petra pričel prepogosto zahajati v gostilnico, je moral kar hipoma prestati in drugi dan potem je mladi gospod imel nekoliko zateklo lice. Ali v listinah iz tistih časov se o tem primeru ni dalo nič zanesljivega izvedeti. Zanesljivo se ve le toliko, da Židanovka svojemu možu ni nudila niti

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

najmanjšega vzroka, da bi dvomil o njeni zakonski zvestobi. Zatorej je pa tudi od njega zahtevala, da ji je storil vse, kar je želela, in da v hiši ni veljala druga beseda kakor njena. Tako je bilo pred kongresom. Med kongresom pa so se hudobni jeziki približali Židanovi materi in prav kmalu so precej glasno sikali okrog nje. Posebno tudi zategadelj, ker se je od tistih dni, kar se je pričelo ljubljansko kongresovanje, tudi mati Židanka začela nekako prav skrbno oblačiti. Brez belih rokavcev in brez svilnate rutice okrog lepo zaokroženih prsi je nikdar nisi videl v gostilnici. Tudi je prav rada postajala na pragu domače hiše, kar so tolmačili tako, da se je hotela kazati mladim atašejem in drugim kavalirjem, ki jih je bil kongres v Ljubljano privabil. In ti so jo tudi prav kmalu izvohali, kakor je to navada pri tako živih ljudeh. Ker je bil mož star, ona pa zelo mlada, so jo imeli izprva za domačo hčer, in za to je veljala tudi carju Aleksandru, ko je našemu cesarju, kakor smo videli v prvem poglavju, o njej pripovedoval. Ko se je izvedela resnica, so mladi atašeji še bolj silili v gostilnico, ker se je tedanjim kavalirjem zapeljavanje zakonske ženice zdelo še bolj zaslužno nego zapeljavanje nedolžne deklice. Kakor smo že povedali, so se hudobni jeziki na vse pretege vnemali. In ko se je raznesla vest, da je materi Židanki, na pragu stoječi, še celo cesar Franc, kadar se je mimo peljal, prijazno prikimal iz cesarske svoje kočije, so sikali hudobni jeziki kakor gadje na razbeljeni pečini. O kakih tajnih aferah matere Židanke se pa ne ve nič zanesljivega; ve se le toliko, da je pridno hodila na prag ter je bila izredno prijazna z mladimi kavalirji, ki so pri njej pojedali mesene klobase ter jih zalivali s kislim dolenjskim vinom.

Na svetega Blaža dan, zjutraj okrog desete ure je bilo, ko sta v Židanovi gostilnici, iz veže na levo, v navadni pivski sobi sedela pri mizi Miklavž Čeljustnik, ribič iz Trnovega, imenovan Škile, in pa Miha Rebolj, mesar iz Kravje doline. Le-ta je bil prišel, da bi od starega Židana kupil voliča, katerega je bil ta naprodaj postavil. V gostilnici pa je že dobil Škileta, ki je čakal nekoga, kar mu je bil navaden izgovor, kadar se je po pivnicah potikal. Bil je ribič, mešetar in pijanec, vse obenem; ali vendar ribič le bolj postrani, pijanec pa v prvi vrsti.

Mesar je Čeljustnika takoj naprosil, naj mu mešetari pri kupovanju voliča. Miklavž je ta posel prav rad prevzel ter je vsled tega postal deležen pravice, jesti in piti na mesarjev račun.

Rebolj je poklical krčmarico ter vprašal Čeljustnika:

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„Kaj boš, Miklavž?“

„Meni je vseeno,“ se odreže Miklavž, „naj bo to ali ono, magari če je tudi pečenka!“

Ko si je bil Škile tako najboljše izbral, se je pričel drgniti ob gospodinjo: „Si pa spet obložena kot oltar na svetega Rešnjega Telesa dan! Rdeč kljunček, zelena oblekica, prav kot capovoznik v dračju pri Ljubljanici. Samo nožic nimaš rdečih, kot jih ima capovoznik, ha! ha!“ In Škile se je široko smejal.

Mati Barbara ga je zaničljivo pogledala: „Saj bi te klofila, Škile, pa si mi preumazan!“

Z nepopisnim ponosom je odšla v kuhinjo.

„Lej jo cesarico, no!“ se je drl Miklavž za njo.

„Kaj pa kaj praviš o naših cesarjih, Škile?“ vpraša mesar.

„Kaj čem reči, pri moji duši? Gospodje so res, a meni nič ne dajo; zaradi mene so lahko nad zemljo, pa tudi pod zemljo! Človek si je sam sebi najboljši cesar! Sikstum! sakstum!“

„Gospodje pa gospodje! In denar imajo!“ dostavi mesar.

„E, kaj boš! Ga imajo, ali ga pa nimajo! Pravijo, da ima naš cesar več dolga nego las na glavi, kar bi pri njegovi pleši ne bilo tako veliko! Sikstum! Ga imajo, ali ga pa nimajo! Babnice pa imajo vsi radi! Sakstum!“

„No! no!“ je hitel mesar. „Kdo jih pa nima! Še fajmoštri včasi.“

„Če jih le dobiti morejo! Sikstum! Samo, da jih včasi ne dobe! Sakstum!“

„Ljudje govore to in ono!“ je modroval mesar.

„Govore! govore!“ je pritrjal Škile. „Poglej samo tu sem, k Židanovim!“

„Si tudi že kaj čul?“

„Čul, čul! pa ne zgolj o kaplanu!“ je vpil Čeljustnik.

„O kom pa?“ In mesarju Rebolju se je od radovednosti vse napelo po obrazu.

„Kaj boš kaplana vmes tlačil?“ je kričal ribič. „So drugi, ki bi se radi pasli po Židanovi detelji. Bi se pasli, če se že niso pasli! Sikstum!“

„Kdo vendar? Povej no! Ne imej ključalnice na ustih!“

„Kdo? Prvi je stari Češka, steklar z Mestnega trga, ki mi preveč vrta tod okrog! Potem pa je z Dunajske ceste mladi Smole! Ta pa kar sili v Židanovo mamko! In nekaj ti povem Rebolj: doživeli bomo čudne reči, tu pri Židanovih! Sakstum!“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Nesrečnež v obrekovalnem svojem ognju ni čutil, da je vstopila mati Barbara. Slišala je govorico o starem steklarju z Mestnega trga in o mladem Smoletu z Dunajske ceste. Pojasnila ni zahtevala, ker ji je bilo itak vse jasno. Jed in pijačo, katero je nosila v rokah, je takoj odložila, pristopila k Škiletu, ki ni slutil nevarnosti, ter mu — sek-sek — od desne in leve priložila dve gorki, da so Čeljustniku v hipu zazvonili vsi zvonovi Kranjske dežele.

„To pa je moj sakstum, Miklavž," je dela porogljivo. „Sedaj pa grem, da si umijem roke."

Miklavž je takoj v se zlezel.

„Kaj pa sem rekel, Barba?" je zastokal. „Miha, ali sem kaj rekel?"

Miha Rebolj je točno odgovoril: „Ničesar nisi rekel!"

„No, vidiš, Barba!"

In že bi se bil Miklavž Čeljustnik razjezil, da nista tedaj vstopila dva nova gosta. Pri vstopu sta snela visoka, siva cilindra z glave ter krenila proti posebni sobi. Ko je bil starejši snel svoje pokrivalo, se je prikazal plešasti, podolgasti in ostri obraz, ki ga je tedaj že poznal vsak ljubljanski otročaj.

„Ježeš, cesar!" je viknil Škile. „Miha, sedaj pa odriniva! Naenkrat bo vse polno policajev!"

Mihu ni bilo treba prigovarjati. Pustila sta jed in pijačo ter jo odkurila, kakor bi gorelo za njima. Tudi domača mati je odhitela iz sobe. Ona dva pa sta vstopila v gosposko pivnico, v tako imenovano ekstrasobo.

Razgrnila sta plašča ter prisedla k mizi. Oba sta bila nekako v škripcih, a cesar Franc še posebno.

„Grof Wallenstein," je izpregovoril suhotno, „ta ekspedicija ostane med nama! Nočem nikakih nepotrebnih govoric!"

„Kakor ukazujete, veličanstvo!"

„Dobro! Je torej v redu!"

Prisukala se je mati gostilničarka. Ko je videla, kak gost je obiskal njeno gostilnico, je odfrfotala v svojo sobo, da si je preodela opasnik in svilnato zavratno ruto. Ko je vstopila, ja bila kakor iz perila vzeta in na lepem njenem obrazu se je vse žarilo. Sam cesar je prišel k njej! Kaj takega Židanova hiša še ni doživela in ne bode tako kmalu zopet doživela! Sam cesar!

Z veliko všečnostjo so jo objemali vladarjevi pogledi. Pa je ti pogledi niso spravili prav nič v zadrego. Pogumno mu je vračala poglede s pogledi.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„Verfluchter Kerl!“ Pri tem je mislil cesar Franc na svojega „ruskega“ brata.

„Grof,“ se je obrnil k adjutantu, „to severno veličanstvo nima slabega okusa!“

„Prišla sva na ledice, veličanstvo!“ je odvrnil Wallenstein ponižno.

Cesar se obrne k domači gospodinji: „Mati, ruski moj brat mi je pravil, da se dobe pri vas prav dobre ledice. He?“

„Gospod cesar, gotovo!“

In smejala se je, da je kar zvonilo po sobi. Obraz pa se ji je svetil kakor kres na hribu.

„Torej ledice!“

„Dva porcijončka seve! Kaka čast! Kaka čast, gospod cesar! Torej dva porcijončka in cel krompirček zraven! Kaka čast! Kaka čast!“

„Wallenstein, vi jih tudi naročate!“

„Kakor ukazujete, veličanstvo!“

„Torej dvakrat ledice!“

Odhitela je.

„Ste opazili, grof Wallenstein, kak obraz ima ta ženska? Ne čudim se, če zahaja rusko veličanstvo k njej na ledice!“

„Kakor spomlad je!“ vzkipi grof Wallenstein. „Le škoda, da je omožena!“

Cesar je zavil svoj obraz v znano svojo prezirljivost:

„Omožena ali neomožena! Prišla sva k njej na ledice, na kislo vino, o katerem je govoril ruski car. Zapomnite si to še enkrat, grof Wallenstein!“

„Popolnoma po ukazu!“

Mama Židanka je prinesla dva porcijončka ledic, v beli omaki, malo okisanih, da se je takoj cela soba napolnila s prijetno vonjavo. Postavila je vse na mizo, a prinesla je tudi belega kruha in kislega dolenjskega vina.

Cesar je pričel jesti, a jedel je s tako slastjo, da ga je bilo radost gledati. Mlada gospodinja je kar k mizi prisedla in niti za trenotek ni obrnila koketnega pogleda s cesarjevega obraza. Mladega pobočnika, grofa Wallensteina, za njo sploh ni bilo na svetu. Bila je prekanjena lisica ta Židanova mati.

„Prav pravi ruski brat! Kaj takega vse žive dni svojega življenja nisem jedel.“

Z velikim zadovoljstvom si je brisal usta.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Mladi ženi je sreča prikipela do vratu.

„Pa še kaj pridite, gospod cesar!“ je zažvrgolela.

Pogledal jo je, in lepa se mu je zdela: „Če bom utegnil!“

„Dela je dosti! Gotovo! Vsak ima svoje delo, gospod cesar!“

Izpil je kupico rdečega dolenjca. Malo se je stresel: „Kislo je!“

„Pa zdravo, gospod cesar!“

Niti za trenotek ni obrnila očesa od njega.

In cesar je izpregovoril francosko: „Opazujete, grof, kako me neprenehoma gleda? To greje! In tudi vino greje!“ — Otožno je potem pristavil: „Res bi bilo prijetno, če bi smel človek večkrat takole v gostilno zahajati!“

„Čemu bi ne smeli?“ je vprašala milobno.

„Eh, moj Bog!“ je vzdihnil. „Saj imamo tudi žene in zakonske žene ste včasi sitne!“

Smejala se je, da je srebrno zazvenelo po pivnici.

„Grof Wallenstein,“ — tu se je zopet obrnil v francoskem jeziku do svojega adjutanta — „ali nisem morda kaj preveč rekel?“

Grof Wallenstein je pomenljivo molčal. A cesar se je vzlic temu zopet obrnil h gostilničarki.

„Kdaj pa je bil tu moj ruski brat?“

„Še vedela nisem, da imate brata na Ruskem, gospod cesar!“

„Kaka ljubezniva nedolžnost, grof Wallenstein! Če govorim o ruskem bratu, menim njega veličanstvo, ruskega carja!“

Zopet se je zvoneče smejala in to zvonjenje je donelo priletnemu cesarju do srca.

„Ruski car je bil pač enkrat tu,“ je odgovorila bolj hladno, „pa se komaj spominjam, kdaj. Kaj mi mari človek, ki niti naše vere ni!“

Cesar je zopet pil in vino mu je stopalo v žile. Take pijače ni bil vajen in njene moči so ga prej preobdale, nego je mislil.

„Torej vam je avstrijski cesar ljubši od ruskega?“

Visoki gospod pri tem pravzaprav ničesar mislil ni. Ona pa se je vedla, kakor da se ji je Bog ve kaj povedalo. Nekako sramežljivo je bliskala z očmi takisto od strani proti njemu.

„Da tako vprašujete, gospod cesar!“

„Vprašujem, vprašujem! In odgovor bi rad imel!“

Tu se je z velikim respektom oglasil grof Wallenstein: „Predrznil bi se, vaše veličanstvo opozoriti, da bo ob enajstih posvetovanje v škofiji!“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„Saj že odhajam, Wallenstein, saj že odhajam! Ne bodite nadležni!“ Vstal je, vzel iz žepa denar ter položil na mizo svetel rumenjak. Nato je pristopil k domači gospodinji. Grof Wallenstein, ki je bržkone poznal slabosti svojega visokega gospoda, je diskretno stopil k oknu ter gledal z največjim zanimanjem na trg pred Židanovo hišo. Cesarja je v resnici preobdala strast in zakonsko ženico je prijel za obraz ter ga dvignil proti sebi. Po tem obrazu je bila razlita plamteča milina in poželjivo oko ji ni govorilo o kakem ugovoru. Nasprotno! Gospodarja Avstrije je obšla slabost in izkušnjavi se ni mogel upreti. Ozrl se je proti pobočniku: še vedno je stal pri oknu in opazoval trg pred hišo. Zategadelj se je cesar prav hitro sklonil k poprej omenjenemu obrazu in svoja usta je prav ponižno, prav mehko in prav sramežljivo pritisnil na svilnato lice!

„Gospod cesar!“ je zakoprnela, in prav čutil je, kako se je pretresla prebrisana zakonska ženica. In še enkrat je zagostolela: „Gospod cesar!“

Sladkoba teh besed se že ni dala prekositi! Cesar je pristopil k plašču, visečemu ob steni. Poljub ga je bil poživil in vse je gorelo po njem. Pa kaj, ko mu je v tistem hipu stal pred dušo mlad, strog obraz s precej velikim nosom in sivih oči, katerih pogled je segal do kosti! Malo ga je strah prešinil in sam pri sebi je zajecljal:

„Der Windhund wird doch nichts bemerkt haben!“

Wallenstein je pristopil ter pomagal, ko se je veličanstvo zavijalo v plašč, sivi cilinder mu je potisnil v roko in palico z zlatim držajem.

Cesar pa se je zopet ojačil in v slovo je izpregovoril: „Vaše ledice so izvrstne, gospa Klemenčeva! Hvala za postrežbo!“

Sklonil se je proti njej ter ji šepnil:

„In hvala vam za poljub, o katerem bodem, kakor upam, še sanjal v svojem spanju!“

Srebrno je zazvonilo po sobi: „Gospod cesar, kako ste vendar nagajivi!“

„Pst!“

Milostivo se je še nasmehnil ter odkorakal. Za njim pa je korakal grof Wallenstein kakor z vodo oblit koder, ker je bil ta „windhund“, kar se pač samo ob sebi umeje, vse opazil. Vesti pa se je moral, kot bi ne bil ničesar opazil.

Kakor ogenj se je raznesla po Poljanskem predmestju novica, da je sam cesar pil in jedel v Židanovi gostilnici in da je bil z vsem prav zelo zadovoljen. To je bila reklama, katere si Židanova mama ni boljše želeti mogla!

* * *

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Karolina Avgusta, bavarska princezinja, je morala v zakon stopiti z zelo priletnim možem. Ko jo je leta 1816. snubil cesar Franc, je bil že trikrat vdovec in let je imel že skoraj petdeset. Ona pa je štela tedaj komaj štiriindvajset let. Bila je sicer tudi nekaka polovičarska vdova, ker je bila ločena od virtemberškega prestolonaslednika; a vendar se pripoveduje, da je Karolina Avgusta dosti jokala, ko so ji bili razložili, da državna rezona zahteva, da stopi v zakon s sosedom, cesarjem-vdovcem, ki je bil poprej že trem zakonom posvetil telesne svoje moči. Pripoveduje se, da se je tedaj, ko so ji priredili takozvani „polterabend“, pred vsem dvorom na glas razjokala in da je stari kralj, Maksimiljan Jožef, ni mogel drugače potolažiti nego s tem, da je zapovedal, pred solzečo se princesinjo v dveh s cvetjem okrašenih kasetah postaviti njeno doto. V vsaki kaseti je ležalo petdeset tisoč suhih in neobrezanih bavarskih cekinov, kar je dajalo vrednosti dobrega milijona sedanje avstrijske vrednote. Ta zlati studenec je na nesrečno nevesto tako vplival, da je v hipu usahnil studence njenih solza. Vdala se je zakonu, iz katerega ni pričakovala bogsivedi koliko sreče. Ali Karolina Avgusta je bila praktična ženska: svojega soproga, dasi ni bila lepa, velik in dobro razvit nos ji je dajal nekaj moškega, si je vedela podjarmiti, da se je njene zamere bolj bal nego zamere pri knezu Metternichu. Kadar ga je gledala s svojimi sivimi očmi kakor jastreb in kadar je s tem pogledom združila ostri svoj glas, tedaj se je mogočni vladar mogočne Avstrije čutil nekako tesnega v svoji koži in čimpreje se je skušal izviti izpod pogledov svoje zakonske družice. A izviti se ni bilo tako lahko, posebno tedaj ne, če Karolina Avgusta tega sama ni hotela dopustiti.

Nekaj takega se je pripetilo na svetega Blaža večer. Pri čaju, ki se je serviral v navadni obednici v drugem nadstropju deželnega dvorca in h kateremu je bila povabljena mala dvorska družba, je cesarica, ki je bila ves večer malobesedna, šepnila proti svojemu cesarju: „Rada bi še s tabo govorila! Nekaj važnega, Francelj! Nekaj prav važnega!“

Ta-le „Francelj“ gospodarju Avstrije ni kar nič ugajal, ker je znal, da je cesarica slabe volje, kadar se prične Francljev oklepati. Kakor ima v vsakdanjem življenju vsak zakon svoje znake, ki kažejo bližajočo se nevihto, tako je bila po gospe cesarici sladko izgovorjena besedica „Francelj“ zanesljiv znak bližajočega se viharja v zakonskem življenju cesarja Franca. Tudi ta večer se je njega veličanstvo malo streslo, nato pa je hitro vstal, kar je bilo zna-

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

menje, da je čaj pri kraju in da je navzočnim dolžnost, po predpisani etiketi posloviti se pri cesarski dvojici.

Ko sta bila sama, je cesarica molče odkorakala v svoje sobane in ravno tako molče je cesar Franc stopal za njo. Parkrat se je z levico pogladil po pleši in široka svoja usta je nekako nervozno zvijal. Izpregovoril pa vendar ni ničesar. Dospevša v budoar, je sedla na stolec in svojemu soprogu je potisnila isto tako stol ter mu mignila z roko, naj sede. Franc je sedel ter pogledal svoji ženici v obraz. A ta obraz je bil čudovito trd. Nato se je oziral po stenah, po podobah, ki so visele po njih, in sploh po vsem, kar je bilo v sobi, prav kot bi vse te reči prvič videl ter bi ga prav močno zanimale. Karolina Avgusta je opazila to stisko in dobro ji je delo, da je videla koprneti tega svojega moža, ki je bil pravzaprav star grešnik, samo če se mu je prilika nudila! To si je pa Karolina Avgusta le mislila, kaj takega glasno govoriti ni imela poguma, čeprav je sicer umela strahovati svojega soproga. Nekaj časa je tiščala pogled predse na kožuhovino, položeno po parketu. Potem pa je hipoma dvignila oči ter obvisela ž njimi na njegovem nekako bledem obrazu. Videl je, da ni milosti v tem pogledu. Ona pa je prav počasi izpregovorila:

„Tako ne sme dalje! Avstrijski dvor postane sicer v zasmeh celi Evropi!“

„Kaj je takega?“ vpraša nestrpno.

„Celi Evropi! To ti pravim Francelj! Moj Bog, kar misliti si ne upam, če bi izvedel o vsem tem njega svetost, rimski papež! Ali pa še celo njega veličanstvo, moj oče, Maksimiljan Jožef!“

Tu je cesarski soprog opazil, da se hočejo sivi pogledi nekako z meglo prepreči in da silijo solze na dan. To je bilo najhujše, kar se mu je moglo pripetiti. Le jokanja ne!

„Ljuba Karolina! povej vsaj, kaj je?“ vpraša mehko.

Z belim robcem si je brisala oči: „To je preveč, kar počenjate!“

„Kdo?“

„No — car Aleksander!“

Cesarju se je odvalilo težko breme od srca in z globokim vzdihljajem si je olehčal svojo dušo. Karolina Avgusta ni hodila po tisti stezi, kakor je menil. Že se je hotel razljutiti, da ga nadleguje radi take malenkosti.

„Škof Gruber,“ je govorila zamolklo, „je tudi zelo moralen višji dušni pastir! Kaj si naj ta misli?“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„Naj bom jaz varuh carju Aleksandru!“ Bil je poln poguma in srdit je vstal s stola.

„Saj si njegov prijatelj, Francelj,“ je dela s prisiljeno sladkostjo. „Vendar ne gre, da dajete visoki gospodje tako pohujšanje!“

„Kaki visoki gospodje?“

„Govorim zgolj o carju Aleksandru!“

„Kaj pa je vendar zagrešil car Aleksander, da me radi njega veličanstva ljubezniva moja soproga kliče za svoje gardine?“

„Zagrešil se je črez vse dopuščene meje!“

„Kako?“

„Poslušaj! Danes je bil v gostilnici, v predmestju nekje tam doli. In mlado gostilničarko, nič prida žensko — pomisli! — je s cesarskimi svojimi usti poljubil na lice. Pa reci, če ni to grozno!“

Zopet je iskala beli robec, da bi si brisala oči.

„Poljubil na lice!“ je govoril počasi za njo. Cesarju se je zašibilo v kolenih, da je moral sesti. Sedaj ni mogel več dvomiti, da je bila cesarska družica na pravi stezi. In cesar Franc je bil zajec, ki je tekel pred njo po tej stezi!

„Kje si izvedela o tem?“ je vprašal strahopetno.

„Zadostuje ti naj, da sem izvedela!“ je odgovorila mrzlo.

Dostavila je ravno tako hladno: „Sedaj te pa prosim, da boš govoril z njega veličanstvom, naj v bodoče opušča take škandale. Že radi preprostega ljudstva, ki bi drugače moralo misliti, da niste kralji in cesarji nič boljši od pijanih hlapcev, ki iščejo prilike po pivnicah, kako bi kršili dolžnosti svetega zakona.“

„Karolina!“

Dvignil se je s sedeža. Kakor nož oster je bil pogled, s katerim ga je premerila.

„Franc!“

Nato je še pristavila: „Govorim, kakor veš, o njega veličanstvu, ruskem cesarju! Pomisliti moraš tudi, da je tista nališpana ženska, ki lovi evropske suverene v svoje mreže, omožena ženska!“

Besedo „omožena“ je posebno naglasila. Po kratkem molku je vprašala: „Bodeš li govoril z ruskim carjem?“

Bil je popolnoma mehak: „Bodem! bodem!“

„Torej dobro! Lahko noč, dragi prijatelj!“

„Lahko noč, ljuba Karolina!“ Pristopil je in hotel jo je poljubiti na lice.

Pa se je z vso silo uprla: „Na lice ne! ne! ne!“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Cesar Franc je nato svoji soprogi poljubil samo roko ter odšel poparjen.

Sam pri sebi pa je godrnjal: „Der Windhund hat geschwätzt! Na wart', Kerl!“

Tako se je glasila propoved izza gardin, ki jo je moral poslušati cesar Franc. In poslušal jo je z veliko ponižnostjo, kakor se spodobi pokornemu zakonskemu možu. Na tem polju smo vsi enaki, cesarji kakor berači!

(Dalje prihodnjič.)

Mislim.

Kam zašle ste zopet, tihe moje misli?
Kakor tisti lepi čas
spet ste zablodile črez gore, doline
k dragi devi v vas.

Zablodile spet ste v tajnem hrepenenju
v tisti čisti, sveti raj,
da enkrat še zrete ljubljene, ljubeče
sladki nasmehljaj.

Da enkrat še pijete toploto usten,
sladki, božajoči dih;
da enkrat še slušate strme njen govor,
blag, mehak in tih . . .

Kam ste zablodile mi, nestalne misli!
Vaša pot varljiv je sen:
davno že odšla pomlad je, prišla v srce
žalostna jesen . . .

Ksaver Meško.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Izza kongresa.

Zgodovinski roman. Spisal **dr. Ivan Tavčar.**

(Dalje.)

Sedmo poglavje.

Čédna postáva bilà ti je dána,
Bistri je úm ti z bogastvom bil dán,
Bólj'ga srcá ni iméla Ljubljána,
Kàk si za sréčo človeštva bil vžgán!

Prešeren: *V spomin Andreja Smoleta.*

apočil je dan, ki je razvnemal celo Ljubljano, ki je rodil nebroj nasprotstev, ki je razdvojil stare prijatelje, ki je posebno med ženstvom provzročil prave katastrofe: napočil je dan cesarskega obeda. Čutilo se jih je obilo poklicanih, a bilo je le malo izvoljenih. Bil je dan nesreče! Neizvoljenci so škripali z zobmi in v mislih izrekali najkrutejše žalitve veličanstva, poklicani pa so iztegovali vratove kakor rdeči purani na dvorišču. Na videz so kazali, da jim ni nič do vabila, a vzlic temu se jim je videlo, da so srečni in da se pohotno grejejo v žarkih cesarske milosti. Ta sreča pa je bodla neizvoljence kot trn v peti. Zategadelj se je v času pred 5. februarjem ohladilo marsikatero prijateljstvo. Cesarski obed je šinil med ljubljanske filistre kakor bomba, in ko se je razpočila, je bilo razmečkanih mnogo starih zvez. In resnica je, da se nekaj let ni mogla zaceliti globoka rana, ki jo je vsekal Ljubljani cesarski obed z dne 5. februarja 1821. leta! —

Tistega dne popoldne okrog dveh sta sedela v sobi male Smoletove hiše na Dunajski cesti dva mlada moža ter pila vino. Eden je bil hišni gospodar, Andrej Smole, drugi pa France Prešeren, poznejši največji pesnik slovenski. Oba sta bila takrat še nezrela mladeniča; bila sta kakor mlado vino, ki je vrelo, a se še ni očistilo. Podobna sta bila rastlini, o kateri se ne ve, kako se razvije in razcvete. Življenja sicer nista poznala, a vzlic temu sta bila prepričana, da ga poznata do korenine, da vse znata in da smeta o vsem govoriti. Pri mladini tudi dandanes ni drugače. Andrej je bil poleg tega še lah-

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

koživec in ženskemu svetu nevaren, ker je s svojo zunanjostjo moral ugajati ženskam. Tudi s svojim bogastvom se je ponašal, meneč, da mu nikdar ne poide, najsi že kaj dela ali ne. Svoji materi je provzročeval obilo skrbi, dasi ni bil hudobnega srca. V Ljubljani so ga šteli tiste dni za eno najboljših partij. Zatorej so ga matere, ki so imele za možitev godna dekleta in so vedele, da se ne bode k njim v hišo prisnubil, prav močno obirale in črnile. Druge, ki so na tihem upale, da se Andrej vendarle prisnubi, so ga pa iskreno branile, da se mora mlad človek izletati, če naj iz njega postane kaj dobrega. Niti za sodbo teh kakor prejšnjih se ni brigal Andrej Smole, še celo radi sodbe lastne matere si ni belil las. Živel je veselo in hrupno, da je opozarjal nase vso Ljubljano. Še celo visoki gubernij je opazil lahkomiselnega mladeniča potratno življenje in vladni gospodje so se jezili, da se drzne človek, ki niti plemič ni, piti drago francosko vino ter zapravljati premoženje, ki si ga ni prislužil s svojimi žulji. Privilegij, piti francosko vino ter z metresami zapravljati očetno premoženje, so imeli tiste dni zgolj čistokrvni aristokrati, in vlada je tudi v Ljubljani stala na straži, da bi si tega privilegija ne lastil kak subjekt iz ponižnega meščanskega pokolenja. V očeh grofa Sporka je bila torej največja pregreha, da je pil Andrej Smole za svoj denar dragi francoski šampanjec! A Smole je vendarle pil, in marsikak očetov zlatnik je raztopil za tujezemsko peneče vino. Če si ogledaš podobo Andreja, ki jo hrani naš deželni muzej, ne moreš o njem dobiti drugih pojmov, nego da je bil veseljak, ki je ljubil, kar je na svetu najboljše: vino in žensko. Lahkoživnost je razgrnjena po njegovem okroglem in v rdečici cvetočem obrazu, in kar videti je, da je bil v svojem življenju prav malokrat slabe volje. Ali dne 5. februarja je bil v istini slabe volje.

Pri mali mizi je sedel s svojim prijateljem Prešernom. Oba sta bila redkih besedi. Včasi je Andrej natočil v kupo rdečega vina ter jo hitro izpraznil. Prešeren pa je čital knjigo in tudi tuintam izvrnil čašo.

Naposled se oglasi Andrej: „Govori kaj, pustež!“ Pri tem je globoko vzdihnil.

Prijatelj je počasi odgovoril: „Čitam Rousseaujevo knjigo. Pustim ti jo in pazljivo jo čitaj! Marsikaj koristnega se lahko priučiš!“

Oni je zopet vzdihnil.

„Vidi se mi, da malo čitaš sedaj, prijatelj Andrej!“

Andrej je pogledal proti stropu: „Da ti povem resnico, prav malo!“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Sedaj je zopet Prešeren vzdihoval: „Kje si bil včeraj zvečer?“

„Kje sem bil včeraj zvečer?“ je ponavljal Smole. In skoraj nejevoljno je pristavil: „Pri Židanu, če hočeš vedeti!“

„In danes te glava boli! Glava in srce, prijatelj Andrej!“

Prijatelj Andrej je z roko premečkal lase, planil kvišku ter letal po sobi. „Tudi srce, je vpil, tudi srce!“

Prešeren je čakal, da se je prijatelj nekoliko pomiril, potem pa je dejal: „Kake slabe zglede dajete ljudstvu!“

„Si že zopet pričel s svojim ljudstvom?“

„Ni li to največje, kar je na svetu?“

„Ljudstvo je kanalja, umazana kanalja!“

„Andrej!“

In pesnik se je dvignil kvišku kakor ranjen lev: „Kako moreš tako govoriti? Kdo nam je priboril francosko revolucijo, priboril s svojo krvjo? Ni bilo to ljudstvo! Za ljudstvo živimo, za ljudstvo moramo umreti, če treba!“

„Hvala Bogu, da ni treba,“ se je odrezal Smole hladnokrvno, „hvala Bogu, da ni treba! Sicer pa se potolaži, France, saj veš, da ne premišljam svojih izrazov! Tudi tvojih revolucijonarnih vzorov se ne dotikam! Pij vino!“

„Niti kaplje“ — pesnikovo lice je bilo bledo kakor sveča — „niti kaplje ne, dokler ne prekličeš ostudnih svojih besed!“

„Kanaljo torej preklicujem! Na vse slovesne načine jo preklicujem!“

Zopet sta sedla k mizi. Razvnetje se dolgo ni hotelo pomiriti. Prešeren je čital, Smole pa je tožno gledal predse.

„Kaka ženska je to!“ je zakoprnel. „Vse na njej me sili v greh in v verige ima vkovano moje srce! Njeno telo, njeni udje! O Venera, ko je vstajala iz morskih pen, ni mogla biti lepša!“

Trpko mu odgovori prijatelj: „Kako je zapisano? Ne želi si svojega bližnjega žene! Pametna zapoved in jaz jo podpišem!“

„Ne nadleguj me s katekizmom!“ zagodrnja Smole. „Ta je za otroke!“

„Pa divjaj naprej!“

„Ne govori tako neusmiljeno!“ je tarnal Andrej. „Rojena je že ženska, ki zasede tvoje srce. Tedaj boš letal za svojo pametjo, a dohiteti je ne bodeš mogel! Moj Bog, saj sam vidim, da iz tega ne more nič postati. Kar je bil cesar pri njej, mi jo je čisto pokvaril!“

„In več te ne ljubi! Avstrijskega cesarja ima rajša od tebe! Kaka nesreča! Židanka ne ljubi več Andreja Smoleta! Pač res, kaj ti ostaja?“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„Pač res, kaj mi ostaja?“

„Dvoje ti ostaja, ljubi moj! Ali skočiš v Ljubljanico ali se pa oženiš. Za to zadnje smo mi, kar je nas pametnih mož!“

Smole je pričel po sobi letati: „Ti, Prešeren... ti! Ne tiči li za tabo moja mati?“

„Za mano tiči pamet in nihče drugi!“

„Moja stara je sitna, da kar gode! Vrag vedi, kdo ji je nekaj natvezel? Sedaj me hoče z vso silo ženiti! O Jezus, in svoje mladosti nisem še prav nič užival!“

Sam sebi se je smilil, da se mu je orosilo oko. Prisedel je k mizi, si napolnil čašo terjo izpil.

„Kaj praviš k temu?“ je vprašal otožno.

„Da je tvoja mamica pametnejša od tebe! Drugače podivjaš, prijatelj Smole!“

„Tepec si in drugega nič!“ mu je zarentačil Smole v odgovor.

Prešeren je bil „trdega“ Andreja trdih izrazov vajen in znal je, da so največkrat izraz prijateljstva, a ne žaljenje. Utihnil je ter čital dalje.

„Le to bi rad vedel,“ je pričel Andrej iznova, „kdo je moji ljubi materi to v hišo znosil. Ljubljana je preklicano mala vas! Dan za dnevom moram poslušati litanije, da za babnicami letam, da se za trgovino ne brigam, da zapravljam, da postanem berač, in hudič vedi, kaj še vse!“

„Je mnogo resnice na tem!“ se je oglasil Prešeren.

„Ti si nezrel dijak! Ti molči!“

Prešeren je takoj utihnil. Oni pa je nadaljeval: „Za vsem tiči stari lisjak Češka! Kuhan in pečen je pri Židanu. Dobro vem, da sem mu na poti. Pa ne bo kuhal stekla tam doli! Svojo hčer bi rad obesil na moje groše! Ni napačna misel! Mene bi rad vtaknil v svoj globoki lonec! Sebi bi pa ogladil stezo do Židana na Poljanah! Ali tega veselja, stari grešnik, ne doživiš! Tvoje hčere ne vzamem, če se še tako sliniš okrog moje ljube matere!“

„Torej ti je gospa mati že izbrala nevesto?“ vpraša Prešeren.

„Saj nisi gluh, ko vendar že celo večnost o njej govorim!“

„Dobro! Počakaj! Premišljujva malo! Češkova Finica ti je torej izbrana!“

„Da, tisto nalepotičeno dekle z Mestnega trga! Ko je bilo otroče, se je za vsak nič kremžilo. Že od takrat je ne maram!“

„Saj ne vzameš otroka! Danes je najkrasnejša vseh devic ljubljanskih!“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„Pojdi se solit na Šmarno goro! Hudobna ženska je, drugače bi ne dopuščala, da bi jo stari Češka prodajal okrog stare Smolečke po Dunajski cesti.“

„Bog vedi, če te še hoče!“

„Z obema rokama grabi po meni ali bolje po mojem denarju. Kar je Češkovih, so vsi lakomni volkovi. Lakomna ženska je in drugega nič!“

„Meni bi bila ljubša nego polna ladja Židanovih mater, za katere bi se moral vojskovati s starimi Židanovimi očeti!“

„Ti naj bodeš pesnik! Prismoda si in drugega nič!“

„Samo milobo diha! Ti pa si osel, ki slepo brklja mimo tega cveta, samo da se na Poljanah nažre bodečega osata! Sicer pa še enkrat: Bog ve, če te hoče!“

Smole je nekaj časa porogljivo zrl na svojega prijatelja.

„Če me sploh hoče!“ je izpregovoril zaničljivo. „Saj je vendar vse pripravljeno in tudi limanice so skrbno nastavljene, da se zanesljivo ujamem, jaz, kalin z Dunajske ceste! Vse je čedno dogovorjeno! Ko odbije štiri na špitalski cerkvi, pridrdra Češkov voz pred našo hišo. Ta voz — tako sta se dogovorila premetena moja mamica in Češkov ata — me popelje na Mestni trg ter obstane ravno pred Češkovo hišo. Ko pa zgoraj vstopim, bo deklica sama doma. S povešenimi pogledi me sprejme in dela se, da ji je grozno žal in neprijetno, da ni ne mamice ne očka pri roki. Igrala bode presenečeno nedolžnost, dasi sem prepričan, da ji je gospa Eliza poprej do pičice vbila v glavo, kako se ji je vesti in kako ji je mrežice nastavljati, da se gotovo ujame zlata ribica z Dunajske ceste. V srednji sobi bo stara prežala, in naj le izpregovorim nepremišljeno besedo, pa bo mahoma priveslala kakor široka galera ter mi izkrcala svoj materni blagoslov! A v to past se Andrej Smole ne ujame!“

„Čemu se potem tja voziš?“

„Čemu? Ker sem prisiljen. Dobro veš, da je danes ob šestih cesarski obed. Tudi jaz sem povabljen, ker me štejejo med prve trgovce v mestu. Stari Češka jo je izvohal, da se v njegovi kočiji skupaj popeljeva v dvorec. Zategadelj moram že ob štirih v njegovo hišo, a cesarski obed bo ob šestih. Pojmiš li to, prijatelj France?“

„Odpovej se vabilu! Republikanec ne antišambruj po cesarskih dvorih! Jaz bi se takega vabila sramoval!“

„Prismoda! Ali naj mojo mater kap zadene, če bi se odpovedal? Tu gre za vljudnost in drugega nič! S tabo danes ni mogoče govoriti!“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„Zatorej pa grem!“

„Pojdi griža, kamor hočeš! Saj je itak čas, da zlezem v praznično obleko, ker sem danes pri cesarju povabljen!“

„Sramuj se!“

„Adijo!“

„To ti je danes ošabno in dolgočasno!“

S tem vzdihom se je pričel Andrej Smole pripravljati na cesarjev obed. Zlezel je v praznično obleko in v modri frak z rumenimi gumbi. Postajal je bolj in bolj slabe volje. Opoldne mu je mati, katere se je še vedno bal, kategorično povedala, da se mora ženiti in da je Češkova Fina ženska, kakor si je boljše ne more želeti. Dostavila je, da je s staro svojo prijateljico že govorila, tako da so mu razmere uglajene še prej, nego je z dekletom izpregovoril kako besedo. Ko se je napravljal, mu je vse to brodilo po glavi.

„Kakor teliča me tirajo na trg,“ je godrnjal, „a prodati se ne dam!“

Točno ob štirih je pridrdral Češkov voz. V tistem hipu je vstopila sivolasa mati v sinovo sobo. S plamtečim očesom ga je pregledala od nog do glave. Objela ga je. Bila je ginjena in malo da se ni zjokala.

„Pametno se obnašaj, Andrej!“ je izpregovorila zamolklo. „Ne bodi pretrd! Bodi mehak in ne greni življenja stari svoji materi! Če zatisnem oči, moj Bog, kaj če biti potem! In ženske roke tako zelo potrebuješ, ker si predivji, Andreas, predivji!“

Poljubila ga je na lice: „Danes je važen dan za Smoletovo hišo! Andreas, tega nikar ne pozabi!“

Že so ji tekle solze po suhem licu.

„Sitni ste, mama!“ je zastokal ter se izvil iz njenih objemov. Ko je sedel v vozu, se mu je zdelo, da vse gleda za njim in da vsakdo ve, kam se pelje in po kaj. S tesnim srcem je stopal v Češkovi hiši po stopnicah navzgor. Pri stanovanju je rahlo pozvonil. Odprla mu je stara Lenka in Andrej je takoj opazil, da ji niso neznane skrivnosti današnjega dne. Gledala ga je čudno ljubeznivo, prav kot da je že član Češkove obiteli.

„Ste tudi enkrat k nam prišli!“ je zažuborela. „Kako je to lepo!“

Vzela mu je plašč in klobuk ter kazala največjo postrežljivost.

„Kdo je doma?“ je vprašal osorno.

„Gospodična Fina!“ je odgovorila sladko. In s sramežljivim smehom je pristavila: „Pa nič ne de! Le vstopite, gospod Andrej!“

Sama je odprla vrata ter na glas izpregovorila:

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„Fina! Gospod Andrej je prišel!“

Če je bilo mogoče slabo njegovo voljo še povečati, povečala jo je ta služkinja z zoprnim svojim vedenjem. Vstopivši v sobo, je opazil, da je bil obisk pri domačem dekletu. Mlad človek je sedel tik mize, a za prišleca se ni mnogo zmenil. Komaj da je vstal, ko je bila gospica tudi vstala.

Smole vpraša: „Kje je oče, bo li kmalu pripravljen?“

„Mislim, da kmalu!“ je odgovorila tiho.

Tujec je imel občutek, da je morda odveč v družbi. Ozrl se je po Andreju. Ni mu ugajal; bil je prepričan, da ima pred sabo mestnega gizdalina, ki prejkotne nikakega dela ne ljubi.

Hotel se je posloviti: „Gospica, zame je čas, ker se moram še danes v Kranj odpeljati!“

„Že odhajate?“ se je začudila hinavsko. „Toda prej mi dovolite, da vas seznanim z gospodom Smoletom!“

Mladenič iz Kranja se je nerodno priklanjal.

„Andrej, tu ti predstavljam gospoda Fidelisa Terpinca iz Kranja. Priporočite me očetu in materi! In srečno se vozite!“

Spremila ga je do vrat.

Ko je odšel, vpraša Smole: „Kdo je ta človek?“

„Trgovčev sin iz Kranja! Pozna se mu, da je z dežele! Pa ima dobro srce! Očeta sta se seznanila nekje, a ne vem kdaj!“

„Dolgočasen je videti! Skoraj nič ni govoril! Samo v me je gledal, da mi je bilo prav všeč, ko si prišel!“

Sedel je k njej na zofo. Čutil je, da se bliža odločilni trenotek. Tudi ona je lahno slonela na svojem sedežu in dvigale so se ji prsi. Oko se je ujelo z očesom, in tedaj je dekletu zakipela kri, da se je kar videlo, kako se je razširila od vrata po belem obrazku navzgor do kodrastih las okrog čela.

„Ne glej me tako!“ je prosila.

Skoraj se mu je smilila, da ni mogel izpregovoriti besede, s katero bi ji bil morda ranil srce. V svoji zadregi je pograbil po listu, ki je ležal na mizi.

„Kaj je to?“

„Glediški list!“

„Si bila v gledišču včeraj? Kaj so igrali?“

„Čitaj sam!“

Vzel je v roko zmečkani list, rekoč: „Poglejmo torej, s čim so muze osrečile Ljubljano pri včerajšnji predstavi!“

Glasno je čital:

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Mit hoher Bewilligung

wird heute den 4. Februar 1821 die hier anwesende Schauspieler- und Sänger-Gesellschaft unter der Direktion des

Carl Waidinger

im hiesigen landständischen Schauspielhause

zum Vortheile der Schauspieler

A. Wanderer und J. Bretsch

zum erstenmale die Ehre haben aufzuführen:

Die Haarlocke, der Ring, und die Buchstaben
oder
Der Richter um Mitternacht in der Waldhütte.

Ein Ritterlustspiel in 3 Aufzügen, nach einer wahren Geschichte frei bearbeitet von Cuno, Verfasser der Räuber auf Maria Kulm etc. etc.

Porogljivo je vzkliknil: „Kaj takega ugaja Josipini Češkovi?“

Milo je gledala: „Reveža sta Wanderer in Bretsch! Otroke imata!“

„Vodilo te je usmiljenje! To te opravičuje! Sicer pa sta tudi milo prosila!“

Ob koncu gledišķega lista je bilo čitati:

Hohe! Gnädige! Verehrungswürdigste! Wenn wir auch, nicht auf glänzende Verdienste gestützt Ihre grossmüthigen Beweise von Huld und Gnade kaum hoffen dürfen, so richtet uns die Überzeugung wieder auf, dass auch minder ausgezeichnete Glieder in einer Kette nothwendig sind, und dass Ihre Gerechtigkeit minder nach Verdiensten sondern nach dem Willen und Eifer richten wird, womit wir unsere uns angewiesenen Plätze in der Ordnung des Ganzen nicht unwürdig ausgefüllt zu haben glauben dürfen, und bitten uns Ihre Gabe nicht zu entziehen.

Ihre

gehorsamsten

Anton Wanderer,
Sänger und Schauspieler,

Josef Bretsch,
Schauspieler.

„Nemška beračija!“ se je zajezil Smole.

„Beračija in revščina,“ je zatarnala, „in da poznaš Bretscheve, bi se ti gotovo smilili. Na Bregu stanujejo, nekje pod streho.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Žena je v postelji in troje polnagih otrok strada in prezebava okrog nje!"

„A gospod Bretsch?"

Obrnila se je od njega, ker si mu naslednjih besed ni upala v obraz povedati: „Bretsch je pijanec, za ženo in otroke se ne meni."

Vedel je, da njemu v obraz ni hotela govoriti o pijancu, ker je za takega veljal pri hudobnih jezikih. Kako se je razlikovala od šopirne Židanove matere! Na um so mu prihajale prejšnje Prešernove besede. In mislil si je tudi, da bi ne bilo napačno, če bi jo smel poljubiti na rdeča usta ali pa vsaj na deviško njeno lice. Ali zopet je postal srdit sam nase, ker se vendar ni hotel prodati, kakor se proda teliček na semnju!

„Pijanec!" je izpregovoril ostro. „Vidiš, tako je, če vzameš pijanca!"

Obrnila je proti njemu nedolžne oči. „Pa ga ima vzlic temu rada!"

„Kdo?"

„Bretscheva! On jo pa pretepa!"

„Nespametna ženska je!"

„Kdo ve? Ženska je drugače ustvarjena od moških."

Te preproste besede so segale „trdemu" Andreju do srca. Kje je imel oči, da do sedaj še ni bil opazil njene ljubeznive lepote? V otročjih letih sta se mnogo skupaj igrala. V bregu proti Gradu so imeli Češkovi svoj vrt z lopo v njem. V to lopo je zbirala Finica svoje otročje prijateljice. On pa je bil že tedaj divji, kakor je še dandanes. Včasi se je priplazil od Grada navzdol ter se pri vrtnem zidu, ki je bil na nekem mestu podrt, pritihotapil do vrtne lope. S krikom je oplašil ondi zbrana dekletca, da so se kakor piščeta razpršila po vrtu. Nekoč je bil navzočen Galetov Dolfe, ki je bil močnejši od njega. Ta ga je, ko je bil oplašil otroke, prav pošteno naklestil.

In domača Fina je prosila zanj; a ko Dolfe ni hotel odnehati, je pričela po njem udrihati z malo svojo pestjo, dokler res ni odnehal. Sam ni vedel, kako da mu ta dogodek ravno sedaj prešinja možgane. Vse ni hinavščina, je dejal sam pri sebi, ker me je že v otročji dobi rada imela!

„Fina!" je zaklical, „še veš, kako je bilo takrat na vašem vrtu?"

Sramežljivo je odgovorila: „Kaj bi ne vedela!"

„Ko me je Dolfe tepel!"

„In si si raztrgal obleko, ko si plezal črez zid!"

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„Ti si me branila!“

„Ker sem te rada imela!“

To je izpregovorila v nepremišljeni naglici. Ko se je zavedela izpregovorjenih besed, je zopet postala rdeča kot makov cvet sredi njive.

Andrej pa je globoko vzdihnil: „Že tedaj sem bil divjak!“

„Otroci so vsi enaki!“ je tolažila rahlo.

„A jaz sem še vedno divjak! In to je žalostno!“

Ker ni bilo odgovora, je dostavil: „Pijanec tudi, Finica, pijanec tudi!“

Povesila je glavico: „Nekaj sem čula.“

„Veliko se govori, a vse je resnica!“ se je zatogotil.

„Bo Bog pomagal.“ Kakor lahen vzdih so ga dosegle te besede.

„Nič ne bo pomagal! Denar zapravljam!“

„Ko boš starejši, ga ne boš več!“

„Za ženskami lazim, za omoženimi ženskami. To je ostudno!“

V tem hipu je bila bolj bela nego stena za njo.

„Bile so govorice,“ je zaječala, „in veliko sem že premolila radi tega!“

„Sedaj naj tebe snubim, Fina! V blato naj te potegnem! Mama sili, in tvoja gotovo tudi!“

Že je klečala pred njim in z rokami se ga je oklepala. Ko je dvignila obraz proti njemu, so bile oči polne solza. Zaihtela je: „Če bi me ne mogel ljubiti, Andrej, pa nikar!“

Vroče čelo je pritiskala k njegovi roki.

„Da bi le te ženske ne bilo!“

„Saj jo pozabiš!“

Obdale so ga vonjave njenega deviškega telesa, prešinila ga je vsa čarobnost nedolžnega bitja, in njegova duša je koprnela po njej, katere v tistem trenotku morda še resno ljubil ni. Dvignil jo je k sebi in na njegovih prsih se je zjokala; to pa je ni motilo, da je pri prvi priliki napravila velik križ črez svoj obraz, da bi Bog blagoslovil ravnokar rojeno srčno zvezo. Božjega blagoslova pa ni bilo! Pač pa je prihitela iz sosednje sobe mati Eliza in debeli lešniki so ji kapljali po licih, iz ust pa se ji je izlil močan potok materinega blagoslova. Tudi stara služkinja je vstopila ter se zagnala v mogočen jok radi sreče njene Fine.

Tako je zagazil v zaroko gospod Andrej Smole. —

(Dalje prihodnjič.)

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Izza kongresa.

Zgodovinski roman. Spisal **dr. Ivan Tavčar.**

(Dalje.)

Osmo poglavje.

e ob štirih, dve uri pred dvornim obedom, so se zbirale množice na trgu pred deželnim dvorcem, da bi gledale, kako se vozijo ljubljanski bogataši k cesarju. Največ je bilo gledalcev iz nižjih slojev prebivalstva, ki so bili že takrat najradovednejši Ljubljančani. Privedli so s sabo žene in otroke ter se družili z znanci in prijatelji v gruče, s katerimi je bil trg nasejan od dvorca pa skoraj do nunske cerkve. Ozirali so se v okna pri cesarskem stanovanju, da bi ne prezrli trenotka, ko prižgo luči. Ko se pa luči le niso zasvetile, so pričele množice kramljati, da je po trgu šumelo, kakor šume čebele v panju.

Prav zadaj za množicami, skoraj tik tlaka pred nunsko cerkvijo, je stala naša znanka iz drugega poglavja, Topolščakova Marička, ter se prav živahno razgovarjala s starikasto žensko. Bila je to pobožna navidez-devica, Komarjeva Magdalena, tiste dni sloveča perica ljubljanskih duhovnikov, mladih in starih. Bolj bistre glave, ki so nekoliko globlje mislile, so sumničile staro dekle še drugih poslov, ki s pobožnostjo niso v nikaki zvezi ter prihajajo le tedaj v poštev, če hočeš dobiti zanje odveze pri izpovedi.

Marička je perilo raznesla po hišah, po končanih opravilih pa je tudi hotela iti pred deželni dvorec, da bi si napasla svojo radovednost.

Ravno pri nunski cerkvi začuje sladak glas za sabo: „Kje kaj pereš, Marička?“ Ko se je bila obrnila, je stala pred njo Komarjeva Majda, s katero si dosedaj nista bili niti dobro znani, dasi je tudi le-ta stanovala v Kravji dolini. Zavidala je Topolščakovim vsako capico, ki je prihajala pri njih v perilni čebriček. Danes pa se je Komarjevi Magdaleni od same prijaznosti cedil obraz. Kar silila je v Maričko, in predno se je zavedela, kaj se namerava ž njo, je že

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Majda ujela njeno roko ter jo krčevito stiskala, prav kakor da se je sešla z najboljšo svojo prijateljico. Še enkrat je ponovila: „Kje kaj pereš, Marička? Hvala Bogu, dosti je pranja v teh časih!“

„Ne preveč,“ je odgovorila deklica. „Podgolovčani nam vse pobero.“

„Vem, vem! Najprijetnejše pranje je pač pri naših gospodih!“

Še predno je Marička utegnila kaj odgovoriti, je Majda nadaljevala: „Drugi gospod dvorni kapelan — ona je rekla ‚gofkaplan‘ — so mi zadnjič rekli: ‚Ljuba Magdalena, pravim ti, da spati ne morem, če ne ležim v srajci, katero si ti oprala!‘“

„Ti imaš srečo, Magdalena, pri nas pa včasi še kuhati kaj nimamo!“

„Srečo! In Mariji devici bodi zahvala zanjo! Pomisli, zdaj imamo tudi korarja Grizonija, poprej ga je imela Štrajnarjeva Polona, tisto sitno babišče, ki stanuje za Gradom in ki vsakega človeka obere. Pomisli vendar, še gospodom korarjem ni prizanašala ta grdoba!“

Komarjeva Majda je gledala predše, kakor da je ravnokar zazeval pred njo globok prepad.

„Izgubila ga je mojega Grizončka! Jaz mu pravim le moj Petrček! A ni res fletkan? Prav kot igračica, ki si jo ravnokar iz škatlice vzela! Vse je majhno na njem! Kako se vse prijetno pere: njegove srajčice, njegove spodnje hlačice! O Ježešta!“

Tu je Majda sramežljivo gledala kot boginja Diana, če so jo pohotni lovci nago zasačili v kopeli!

„Kdo pa škofu pere?“ je vprašala Marička nato.

„Škofu Gruberju?“ je odgovorila Magdalena kislo. „Naj mu pere, kdor hoče!“

„Perila ima gotovo na ostajanje!“

„Ga ima, ali ga pa nima! Nekdaj sem njegovi kuharici na trgu nekaj namigavala, da bi tista, ki korarjem pere, prala tudi škofu. No, odgovorila mi je, da mu pero strežaji, ker ne dopušča, da bi ženske njegovo perilo jemale v roke. Lahko si misliš, kako je raztrgano. Da ni škof, bi dejala, da je prismojen človek!“

„Berač vendar ni!“

„E, mila Majda, je! K nam je prišel za škofa, dasi ga nismo klicali!“

„Pobožen gospod je!“

„Pobožen? Človek, ki — no — kaj bi govorila! Ali moje misli so take, da se ti motiš!“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„Ni mogoče!“

„Revišče, kako si še nevedno! Nekega dne sem bila v škofovih hlevih, pa mi je pravil kočijaž, da Gruber prepogosto zahaja tam kje gori v neko nemško mesto. Česa išče tam gori? Jezusa Krista gotovo ne, saj ga ima doma v šenklavškem oltarju!“

Ko je deklico kruto to očitanje pretresovalo, je Magdalena še dodala: „Je to kak škof? Kadar deli blagoslov, človeka niti v oko ne pogleda! Kar tja predse nerga: če poje mašo, nerga, in če govoriš ž njim, tudi nerga! Sem nekaj čula, da mu ni všeč, da gospodom korarjem perem. Pa me ne bo izpodrinil, ker gospodje korarji tudi ne marajo te nemške nerge!“

Topolščakova ni vedela kaj odgovoriti. Ona je nadaljevala: „To je naš Anton Alojzij Wolf drug mož! Ne vem, čemu ga niso napravili za škofa v Ljubljani. Pa je moral v Trst, kjer naj Lahe boža! Kakor bi rožice sadil, tako mašuje! Papež in cesar sta dostikrat slepa, pa imenujeta škofa, ki je bolj podoben prekli v fižolu nego mašniku pred oltarjem!“

„Ne vpij tako,“ je zahitela Marička! „Morda je kaka nuna pri oknu, pa te sliši!“

„Nune so zdaj v koru,“ se je odrezala Magdalena, „če so kaj prida! Ga nisi nič videla, saj je bil te dni tukaj, gospod Anton Alojzij? Po Lattermanovem drevoredu se je izprehajal in grofinja Stubenbergova je hodila ž njim. Mari bi bila tega vzela namesto grbastega grofa! Marička, duhovni gospodje so ubožčki in Bogu je prijetno, ako imamo ženske usmiljenje ž njimi! To usmiljenje se nam bo v nebesih bogato plačevalo! Verjemi, Marička!“

„Kaj mi to vse pripovedueš?“

„Nič hudega ne misli! Vem, da so hudi časi za mlada dekleta! Ta kongres nam je prinesel kraljev in cesarjev, škofov in kardinalov! Visokih gospodov, pa tudi mladih gospodov! Kamor stopiš, stopiš na kakega grofa! Vročo kri imajo, pa tudi denarja dosti! Nam ženskam delajo izkušnjave! Pa so tudi pametne izkušnjave. Si že kaj mislila o tem, Marička?“

„Čemu naj bi na kaj takega mislila? Saj se bom morala tako omožiti!“

Sedaj se je Komarjeva kar razvnela: „Možiti se češ! V teh časih, ko leži denar v kupih po ljubljanskih cestah. Mlademu dekletu je treba samo roko iztegniti! In ti se češ možiti! Koga pa češ vzeti? Saj se vendar nisi zapredla v kako neumno ljubezen! Povej no, oj ti ljuba šemica moja!“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„Poprej je Bergamucev z močvirja," je odgovorila Marička, „malo k nam zahajal. Zadnje čase pa ne sme več v hišo! Prav priden, delaven človek je! In tudi pijanec ni!"

Dekle je od srca zdihovalo.

„Na močvirje!" je zakričala Magdalena kot žaba v luži. „Ta bi bila lepa, da bi se naša dekleta iz Kravje doline na barju možila! Od smeha bom počila! Vendar nimaš prazne glavice, ljubica moja!"

„Z Bergamucevim tako nič ni! Drugega pa moram vzeti!"

„Kdo te sili?"

„Oče in mati!"

„In kdo je ta drugi?"

„Tisti Smoletov štongrajtar! Star je že tudi! A v „novi kasi" v Gosposkih ulicah ima naloženega precej denarja! In radi tega denarja ga moram vzeti!"

„Smoletovega štongrajtarja!" se je smejala Komarjeva. „Tega soka štongrajtar prejkotne ni sam k ognju pristavil. To je maslo gospoda Andreja, da bi te potem kar pri roki imel, tebe in štongrajtarja, tega starega osla! Mlado dekle, ženin pa star! Punca, rabi oči, ki ti jih je gospod Bog ustvaril! S takim človekom v zakon! Rajši se v najhujši zimi v Ljubljanico kopat hodim!"

„Precej denarja ima!" je zastokala Marička, „in oče in mati, oba mi prigovarjata, da naj ga vzamem." Črez nekaj časa je še pristavila: „Tuintam ni kaj v lonec dejati! In še za sol je komaj pri hiši! Denar pa ima!"

„Si li gluha, Micka? Kolikokrat ti pa naj še povem, da leži denar po cestah? Samo grablje v roko, pa si ga nagrabiš, kolikor hočeš! Že vidim, da ti moram nekaj povedati! Potem dobiš pogum, ti revica vseh revic! Malo v stran stopiva, da naju ne vidi vsak, ki prikolovrati tod mimo!"

Vlekla jo je pod obokani hodnik pri sedanji nunski šoli. Komaj sta bili ondi, kar zakliče Topolščakova: „Ravno prav, da sva se skrili! Lej ga, tam-le prihaja!"

„Kdo?"

„Moj štongrajtar!"

In res je prišvedral Urban Pintar po cesti tik nunskega vrta s kosturcem na glavi in s ponosom, ki se mu je bil od zadnjega pretepa zopet ozdravil do prejšnje visočine. Pri Topolščakovih je bil zvedel, da je Marička v mestu in da jo dobi prejkotne na trgu pred deželnim dvorcem. Odrinil je tja. Gnala ga je ljubezen, nekaka milostljiva ljubezen, s katero je, kakor je bil za trdno prepričan,

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

počastil revno dekle. Da bi ga ona ne hotela, o tem se Urbanu Pintarju še sanjalo ni! V svojo veljavo zatopljen je krevsal mimo in žensk na hodniku niti opazil ni.

Magdalena se je zatogotila: „Ta meh naj bi jemala? Ti, ki si najlepša izmed vseh kravjedolinskih deklet!“

„Res, težko živim!“

„Kaj boš težko živela?“ se je začudila Komarka. „Ti ni še nikdar prišlo na misel, da bi se bil kak boljši, nego je ta Smoletov meh, zagledal v te? Saj si vendar taka kot rožica na travniku! Prej ti nisem hotela povedati, sedaj ti pa povem, ko vidim, da si res žalostna. Vidiš, Marička, tu je velik, velik gospod, ki prihaja na šentpetrski breg, samo da te gleda, kako pereš ob Ljubljanici. Tvoje zaokrožene ročice in tvoje še bolj zaokrožene nožice ga ne puščajo pri miru, kar jih je prvič videl!“

Marički se je razrahljalo srce. Ljubezen ji je dosedaj samo trnje rodila! Tu pa se je visok gospod zanimal zanjo, ki je bila Topolščakova iz Kravje doline.

„Ali je naše vere?“ je vprašala z vnetim zanimanjem.

„Kaj boš po veri povpraševala? Sveti Jožef je bil tudi jud, pa je bil vendar mož naše preljube device Marije!“

„Misliš, da bi me vzel?“ je Marička dalje vprašala.

„Na božjem svetu je vse mogoče, Marička! Tukaj ne rečem ne ene, ne druge!“

Ko je dekle molčalo in se zamislilo v bodočo svojo srečo, je Komarjeva Magdalena skrbela, da se je še bolj zrahljala zemljica, v katero je bila ravnokar položila pregrešno svoje seme. Hinavka je govorila: „Prijatelja ima! In ta mi je pravil, da visoki gospod zavoljo tebe kar cele noči ne more spati! Vedno si mu pred očmi; on pa le zdihuje: vem, da ne mara zame in da nikoli zame marala ne bode!“

Marički se je milo storilo. Kako je bilo mogoče, da je ona, neznatno dekle, vzbujala toliko ljubezni?

Komarka pa je pridno rahljala:

„Zadnjič mi je poslal zate majhno darilce! Tu pri sebi je imam! Prijatelj mi je pripovedoval, da je gospod skoraj jokal, ko mu je darilce izročil. Bog ve, če je bo hotela vzeti, je tarnal. Drugega ničesar nočem, samo da včasi name misli in da me pogleda z lepim očesom, kadar jo srečam! Dober gospod je, Marička, in vesela ga bodi! Glej!“

Tu je stara grešnica nekje izpod obleke potegnila majhen zavitek. Ko ga je razvila, je dvignila strmečemu dekletu pred obraz

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

svilnato ruto, ki je bila nežna kakor pajčevina v rosnem jutru in črezinčrez pretkana z zlatimi in srebrnimi rožami. Marički se je zavrtelo pred očmi in poželjivo je iztegnila roko po „malem darilcu".

„Moja naj bo?" je vsa srečna zaklicala.

„Tvoja! tvoja!" je hitela Magdalena. „Le dobro jo zavij, da ti je sapa ne odnese!"

„Kaj naj sporočim gospodu?" je vprašala črez nekaj časa Magdalena.

„Reci mu, da bodem mislila nanj!" Kri ji je šinila v lice in v veliki zadregi je spravljala podarjeno ji svilnato ruto ter jo skušala skriti pod obleko.

Stara devica pa jo je potrjevala v njenem sklepu, rekoč: „Tako je prav, Marička! Le v Boga zaupaj, boš videla, bo vse prav! Kmalu se zopet vidiva, takrat ti povem kaj novega, kaj sladkega. Za danes pa zdrava ostani, ljubica moja! Zdaj moram k Petrčku, da vzamem umazano perilo! Ne veš, kako sem srečna! Adijo!"

Odhitela je na Mestni trg, da je pri kanoniku Grizoniju vzela umazano perilo. Tudi Topolščakova se je odpravila proti domu. Pri sedanjem položaju je ni več zanimalo, kdo se pripelje k cesarjevi večerji; umevno je tudi, da ni hotela v množici kje naleteti na starega svojega ženina, ki se mu je z današnjim dnem popolnoma odpovedala. —

Med tem je Urban Pintar stopal po trgu proti dvorcu. Njegovo oko je iskalo ljubljene deklice. In prav slabe volje je postajal, ko je nikjer ni mogel ugledati.

„Kaj me ne čaka! Vedela je vendar, da pridem!"

Prav pošteno se je razjezil. Jeza bi mu bila še rasla, da niso njegove pozornosti vzbujali mladi ljudje, ki so letali po trgu ter hrup delali. Čulo se je nekaj žvižganja, nekaj smejanja. Tuintam se je oglašal klic: „Volički!"

Z drugega kraja se je v istem visokem glasu odgovarjalo: „Abeceoslički!"

Kot bi trenil, so prileteli skupaj od leve, od desne. Hipoma je bil gospod Urban Pintar obdan od mladičev, ki so si grozili drug drugemu. Dvigale so se palice in nekaj rok se je stiskalo v pesti. Ta in oni je brskal po tleh, da bi dobil kamen.

„Volički!"

„Abeceoslički!"

Skupaj so trčili največji nasprotniki, ki jih je tedaj poznala Ljubljana: dijaki in mesarski pomočniki. Že bi se bili po stari navadi

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

udarili, da ni prihitela na lice mesta oborožena javna oblast. C. kr. policaj Tomaž Raznožnik je prisopihal in malo špansko paličico je vihtel po zraku, da je kar šumelo.

„Ste že spet skupaj, prokleti študentje! In vi mesarski fantalinje! Mir, zverine! Drugače zapoje moja rumena! Cesar hoče jesti! In pri jedi ima še žival rada mir! Mir, pravim!“

Mladina se je kar potuhnila. Nekdo izmed pomočnikov je ponižno izpregovoril: „Oče policaj, komu pa kaj hočemo!“

„Tihooo!“

In Tomaž Raznožnik je zavestno odšel. Odhajaje pa je še dostavil: „Samo da veste, da sem tu! Da sva tu! Jaz in moja rumena! Tihooo!“

Komaj je odšel, se je žuborenje iznova pričelo. Sikalo se je od dijaške strani: „V nedeljo ob dveh popoldne! Na Gradu! Če imate pogum!“

Točno so se odrezali mesarji: „Pridemo! A vas ne bo! Zbali se boste direktorja in kateheta!“

„Pridemo!“

Vojna je bila napovedana. Mladiči so se razšli eni proti cerkvi, drugi proti gledišču.

Zgoraj pri cerkvi se je zopet oglašalo: „Volički!“

In ti pri gledišču niso mogli molčati: „Abeceoslički!“

Urban Pintar se je jezil sedaj nad policajem. Po njegovem mnenju bi bila morala peti rumena šiba že zategadelj, ker so ti otročaji zadrževali njega, Urbana Pintarja! —

V tej misli je dospel Urban pred deželni dvorec. Tam je taboril stari naš znanec, Miklavž Čeljustnik. Pridružilo se mu je bilo nekaj prijateljev, katerim je razkladal svojo modrost.

„Škile,“ je zaklical Pintar, „nekaj bi te rad vprašal!“

Tomaž se je obrnil proti njemu in z nepopisnim zaničevanjem mu je odgovoril: „Kako me kličeš? Tako me smeš klicati, kadar sem pijan! In še takrat le, če si ti plačal vino!“

Obrnil se je k prijateljem: „Gorjanec! Če hočeš z mano govoriti, čakaj!“

„Hej!“ je začel Anžek iz Kravje doline, „nekaj bi pa le rad vedel, Miklavž! Kaj misliš?“

„Kaj mislim?“ odgovori Čeljustnik, „kaj mislim? Da sem mož, ki ti odgovori pravo besedo, če me kaj vprašaš! To mislim! Sikstum!“

„Kaj misliš, kaj bodo jedli ti cesarji in ti kralji tam zgoraj?“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Spoštljivo se je stari možiček ozrl proti cesarskemu stanovanju, kjer so ravno pričeli luči prižigati: „Kaj hočejo jesti? Župo, meso in nekaj boljšega krompirja! Meniš, da so drugače ustvarjeni kakor mi? Če so se najedli in napili, morajo ravno tista pota hoditi kakor mi! Sakstum!“

„Pa bo vse bolje zabeljeno, hudika! Nekaj razločka bo pač. Kaj misliš, ali cesarjevim pri tej zimi zmanjka kdaj zabele?“ In Anžek je verno zrl na Miklavža.

„Pa gotovo tudi! Kolikokrat je že prišla cesarjeva kuharica v škofijo, da so ji masti posodili!“

Anžku so se usta do ušes odprla: „Pa jo vrne pozneje?“

„E Bog ve! Vojske so drage in cesar Fronc ima vse polno snedežev, ki glodajo na njem spodaj in zgoraj! Poglej samo ta večer! Najedli se bodo do grla, plačal pa nihče nič ne bo!“

Anžek je zmajal z glavo: „Buzarona, res so slabi časi!“

Tu je Čeljustnik zagledal novega znanca. Mimo je prišel čedno opravljen Trnovčan, ki je tiste dni imel službo tako imenovanega „ribiškega mojstra“. Ribičem je vodo odkazoval; enim je odkazal potoke, drugim pa Ljubljanico. Prvi so se zvali „potokarji“, drugi pa „lovničarji“, ker se v Ljubljanici večinoma le z lovnico da ribariti.

„Fižmojster!“ je zaklical Miklavž. „Ravno prav, da te vidim! Pojdi no sem!“

Oni se je zadrl: „Kaj češ, Škile?“

Nato je prijazneje vprašal: „Kaj si ujel zadnjič?“

„Kaj čem ujeti!“ je odgovoril Škile čemerno, „kaj čem ujeti če v potocih, ki si mi jih odkazal, ni ne ribjega, ne račjega repa! Goriški graben je prazen, Farjevec ni za nič, Kapsov graben ni za nič in Kozja noga je prazna bolj kakor izstradan kravji vamp!“

„Tako hudo pa že ni!“ ga zavrne ribiški mojster.

„Fižmojster! pravim ti, da je še hujše! Če ujamem par kliničev, par črnookic ali pa že celo par činkelj, pa si mislim, da sem v nebesih in v trhleni svoji škatli kar od veselja poskakujem. Hudič je, ti pravim! Sikstum!“

Ponižno je prosil: „Daj me no med lovničarje, fižmojster! Pa koga drugega med potokarje vtakni! Saj so tepci, ki mislijo, da je potokar boljši od lovničarjev?“

„Ni mogoče!“

„Ti reci, pa bo mogoče! Vsak petek ti prinesem v hišo ped širokega karpa ali pa težko ščuko, da ne bo skoraj prostora zanjo v tvojem želodcu!“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„Je vse zasedeno! Kar ujameš, itak vse v žganju zapiješ! Ni prostora!“

In „fižmojster“ je odkorakal s ponosnostjó, ki je bila primerna visokemu njegovemu ribiškemu dostojanstvu.

Čeljustnik je vpil za njim: „Sem te poznal, ko si na Gmajni še gliste kopal ter jih nam ribičem za denar prodajal! Kdor ti več da, ta več velja pri tebi! Pojdi, kamor češ, magari vragu v čreva!“

Ko se oni za to kričanje ni zmenil, je ta še vpil: „Kako to, fižmojster, da te cesar ni na kosilo povabil? Da sem jaz cesar, bi te gotovo povabil, če ne za drugega, pa zavoljo skled, da bi jih ti pomival! Sikstum!“

„Ne jezi se, da ne zboliš, Miklavž!“ Tako je vpila vesela družba, ki je ravno takrat prihajala na prizorišče. Bili so čolnarji iz Zaloga. Pristopili so bliže, da se udeleže razgovora. Miklavža so itak vsi pijanci dobro poznali in naravno je, da so ga poznali tudi zaloški čolnarji.

„Kaj kričiš, Škile?“ vpraša Avšičev Jaka. „Morda se ježiš, da nisi povabljen danes zvečer?“

„Čemu bi se jezil! Sem bil povabljen, pa le v tvoji družbi, Jaka. Iskal sem te tri dni in tri noči. A na Savi si bil in tako ga danes ne bova pila zlatega, cesarskega vina. Škoda!“

„Na Savi ste bili?“ se je vtaknil vmes stari Anžek. „Kakšno ste pa kaj vožnjo imeli?“

„Dobro in slabo,“ je odgovoril Jaka. „Danes smo pili, jutri smo spali!“

„Ježeš, ali se sme spati na vodi?“

„Na sodih, če so skupaj zbiti in če se vozimo navzdol, se lahko napiješ in naspiš! Če se vozimo v ladji navzgor, pa druga poje. Takrat ni življenje nič prida!“

Anžek še vedno ni bil prepričan: „Pijani vendar niste, ker ni držajev pri barigljah!“

„Čemu bi ne bili! Malo nevarno je že, pa pazimo drug na drugega!“

Anžek je koprnel: „Ihta! ohta!“

Avšiču je dobro delo, ko je videl starca v strahu.

„Brez nevarnosti ni,“ je govoril važno, „tuintam se kaj zgodi. Lansko leto nam je Brdavsov Tinče zdrknil z barigelj, ko smo najmanj mislili. Z Loga pod Litijo je bil doma. Z očetom sta se sprla in zategadelj je prišel k nam čolnarjem.“

„Ste ga dobili potlej?“

„Ravno pri Močeniku je bilo, kjer je tisti hudi curk in tisti veliki vrtinec. Še zastokal ni, ko je tlesknil v Savo! Tako je bil pijan!

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Parkrat ga je vrtinec zasukal, pa je bilo po njem. Z drogovi smo nekaj drezali po vodi, ki je bila tisti dan kalna, pa vse skupaj ni bilo nič! Ko smo nazaj ladjo vozili, so pripovedovali, da ga je pri Renkah na sipo vrglo. Možje, Sava je hudobna voda in naš kruh je grenak!"

Stari Anžek je zdihoval: „Jezus in Marija! Utonil je! Utonil je!"

Sedaj je poprijel Čeljustnik besedo: „Kaj ste včeraj vozili?"

„Polovica barigelj je bila z žitom nasuta, druga pa nalita z vinom."

„Torej žito in vino!"

In Miklavž je radovedno vprašal: „A kaj navrtate, kadar imate suha grla?"

„Boš vrtal, hudiča!" se je zajezil Jaka, „ko ti pri prihodu v Zalog vsako špranjico na barigljah prevohajo! In če kaj iztaknejo, ti odtegnejo pri zaslužku, da si črn kot noč, ali te pa še zapro, ali ti pa jih naštejejo z batino! Trpljenje je trpljenje! Delavec je vsekdar revež, posebno pa takrat, če je v žeji bariglje navrtal!"

Škile ga je oblastno zavrnil: „Trpljenja, bi dejal, ni posebnega! Saj voda za vas dela!"

Te besede so Avšiča posebno razjarile: „Kaj boš pel? Če ti solnce sije na razbeljeno bučo in če imaš v ladjo vpreženih kakih petnajst jarmov volov, pa boš videl, kaj ti voda dela!"

„Meniš li, da meni ni vroče, kadar s svojo škatlo po Ljubljanici brodim?"

„E kaj boš ti, Škile! Če ti na slabi poti jarem izpoddrsne, da si par volov sprednje noge zlomi ali pa še celo v Savo zdrkne, potem kliči hudiča, če ti bo hotel pomagati!"

Eden čolnarjev se je vmešal: „Čemu se prepirata? Težak kruh je na Savi, težak! Danes pa imamo denar in v Ljubljano smo prišli, da se dobro imamo. Čemu lazimo tod okrog? Cesarjev in generalov, katere smo hoteli gledati, ne bo; da sem hotel gledati prazne zidove, ostal sem lahko v Zalogu!"

„Prav govoriš!" pravi Jaka. „Pojdimo k Židanu! Tam imajo sladko vino in mlado gospodinjo. Vino bomo pili, gospodinjo pa objemali! Danes je še denar, jutri pa ga več ne bo! Pri Židanu bomo židane volje; jutri pa zopet na bariglje, da se odpeljemo po hrvaško koruzo, ki naj jo vrag vzame, njo in zeleno Savo!"

Čolnarji so odšli.

„Kako se to napihuje!" je godrnjal Miklavž za njimi. „Če jih na stol položiš in vsakega pretepeš kakor otep na skednju, pa ti od vseh ne pade kopa petic!"

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Sedaj, ko so ga bili drugi poslušalci zapustili, se je spomnil Miklavž Čeljustnik svojega znanca Urbana. Ta je ves čas pri strani stal in ponižno čakal.

„Zdaj govori, štorklja!“

„Za svet bi te rad vprašal, Miklavž!“

„Dobrih svetov je pri meni več, nego je plavcev na Mesarici spomladi! Kaj je?“

Urban je zašepetal: „Knjižico imam od nove kase v Gosposkih ulicah. In vedel bi rad, če je vse varno in če je prav narejeno?“

„Knjižico od nove kase!“ Tukaj je bil Miklavž ves pri stvari. Vlekel je Pintarja iz množice v stran, da sta bila sama.

„Koliko imaš?“ je vprašal z zanimanjem.

„Osemsto goldinarjev je! Težko sem jih prislužil. In sedaj mi delajo nekateri skrbi, da bo denar samega sebe snedel! In kako naj nosi obresti, če bo v Gosposkih ulicah na kupu ležal? Saj denar ni kokla, ki nese jajca na gnezdu. Vse to mi napravlja skrbi! In tebe vprašam, ki si pameten človek, kolikor te jaz poznam!“

Škile je nekaj časa sam pri sebi premišljal. Ta-le gorjanec, čigar puhlo ošabnost je poznal, se mu je videl kakor riba, ki je siloma silila v njegovo lovnico.

„Izgube se ti ni treba bati,“ je odgovoril strokovnjaško, „izgube se ti ni treba bati. So dobri gospodje zraven! Gospod Gale, gospod škof in Bog ve koliko korarjev! Pač pa mora biti v knjižici vse prav zapisano! Jo imaš pri sebi?“

„Nimam!“

„To je pa glavna stvar! Knjižico moram videti! Čakaj, Kapsov graben imam zaprt! Jutri pojdem gledat, če se je kaj ujelo. Pojutrnjem pridi! Ob devetih te bom čakal pred kaso v Gosposkih ulicah!“

„Pa bo kaj stalo?“

„Kaj če stati? Polič vina boš plačal, pa bo! To ti pa pravim, pri knjižici bodi previden!“

Urban Pintar je bil potolažen. Obljubil je, da prinese knjižico pojutrnjem ob devetih zjutraj. In Miklavž Čeljustnik je obljubil, da bo vse natanko pregledal, če je prav zapisano. Ravno tedaj je prirožljala prva kočija po Gledišķih ulicah. Čeljustnik ji je takoj posvetil svojo pozornost.

„Poglejmo no,“ je kričal, „kdo je prvi, kdo je najbolj lačen! Steklar Češka je! In vozi se kakor grof! Včeraj so konji še gnoj vozili na njive za špitalom, danes pa vozijo kočijo! Naj vrag vzame to lačno, jaro gospodo! Sakstum!“ (Dalje prihodnjič.)

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Izza kongresa.

Zgodovinski roman. Spisal **dr. Ivan Tavčar.**

(Dalje.)

Deveto poglavje.

Točno tri četrti na šest sta stari Češka in mladi Smole sedla v Češkovo kočijo, ki ju je imela peljati k dvornemu obedu. Materi Elizi, dasi je bila vsa srečna radi hčerine zaroke, skrb ni dala miru, da bi morda povabljenca ne prišla prepozno. Neprenehoma ju je opozarjala, da je čas odriniti in da Bog ne daj, da bi kaj zamudila. Pred odhodom je še enkrat preiskala svojega moža od nog do glave, če je vse v redu in vse tako, kakor se spodobi človeku, ki je pri cesarju povabljen. Ko je na magistratnem stolpiču trikrat udarilo, je pomočila prst v blagoslovljeno vodo, ki je po tedanji navadi visela v posodici ob steni, ter se ž njim doteknila moževega čela, da bi srečno in dobro iztekli dogodki tistega večera. Nato ju je spremila do hišnih vrat in pod njenim nadzorstvom sta splezala v domačo kalešo, ki je pri tem stokala in se zibala na debelih svojih jermenih. V hipu, ko je hlapec ali pravzaprav kočijaž s svojim bičem švignil po tolstih konjih, je naredila križ po svojem obrazu ter tako še enkrat izrazila željo, da bi Bog vzel pod svoje okrilje moža in bodočega zeta pri današnjem večeru.

Stari Češka se je zadovoljno naslonil v voz, položil roki okrog obširnega trebuha ter izpregovoril:

„Imeniten je današnji dan, Andrej! Glej, da se boš čedno vedel in mi ne napravljal sramote, ker postaneš moj zet. Prav je tako!“

Andrej je molčal.

„Dekle ti bo veselje delalo! Veruj mi! Prav je tako! In tudi tvoja mati bo zadovoljna. Hvala Bogu, da je vse tako prišlo! Na Dobrovo hočemo romati eno prihodnjih nedelj! Kaj praviš, Andrej?“

„Meni je prav!“

„Čemu se držiš tako kislo? Kakor riba v ledu! Hej, si pa že zopet pozno spat prišel včeraj po noči? Govori!“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„Res je, preveč smo pili! In pozno sem legel v posteljo. Človek nikdar ne ve, kdaj ima dosti!“

„Kje si bil?“

Stari se je že popolnoma čutil v avtoriteti bodočega tasta, kar Andreju ni bilo posebno všeč.

Čemerno je odgovoril:

„Ob štirih nas je vrag nesel še k peku v Gradišče! Jedli smo novopečen kruh in brinovec smo pili!“

Tedaj je bil pri ljubljanskih ponočnjakih ukoreninjen običaj, da so po prepiti noči proti ranemu jutru obiskali še peka, kjer so jedli novopečene, ravnokar iz peči vzete rogove ter se zalivali z žganjem, najraje s slivovko ali pa z brinovcem. Če so bili v reduti ali na strelišču plesi, je bilo vsakokrat prav živahno jutranje življenje po ljubljanskih pekarnah. Udeleževale so se ga tudi čestite dame in prigodilo se je, da so pri tem včasi prav junaško sodelovale. Ko so točili svetli brinovec, so se predle tuintam zlate niti ljubezni. Vsak pek je imel v ta namen pripravljeno posebno sobo in lep denar si je služil. Danes pa, seveda, ni več sluha ne duha o tem običaju, dasi smo prepričani, da bi ljubljanski peki prav nič ne godrnjali, če bi se iznova vpeljal.

„Torej pri peku!“ se je zajezil stari Češka. „In danes te glava boli!“

„Tudi malo!“

„Veš kaj, Andrej, nekaj, to in ono se bo že moralo izpremeniti. Zakon nalaga posebne dolžnosti! To sam veš! Prav je tako! Na svetu bo odslej zate ena sama ženska! Ena sama ženska! In Frančiška ji bode ime!“

Andrej je nekaj zdihoval. Stari hinavec pa je nadaljeval: „Ena sama ženska! Če je mlada in lepa, ni to nič hudega! Principe Neri-Corsini trdi, da je naša Fani lepa! To je mož, ki se v takih rečeh spozna! Če je stara, ljubi Bog, je pa še ena preveč! Prav je tako!“

„Pametno je, kar govorite!“

„Res je! Torej dolžnosti boš imel. K Židanu ne boš smel več zahajati! To se ve! Ljudstvu se dajati pod zobe, bi bilo pri tvojih sedanjih razmerah nespametno!“

Smole ga je zbadljivo zavrnil: „Kaj, ko bi sklenila pogodbo, da k Židanu ne bova zahajala več ne vi, ne jaz!“

Stari se je razburil: „Poglej no repnika, kako mi žvrgoli vrhu drevesa! To je drugače, Andrej! Ti zahajaš k Židanu radi ženske, jaz pa radi — vina!“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Ta dovtip se je dozdeval staremu možu tako izvrsten, da se je pričel glasno smejati. Ravno takrat sta se pripeljala pred portal starega deželnega dvorca v Gosposkih ulicah. Voz je ječaje obstal. Prihitel je portir z zlato, debelo palico, z zlatim klobukom in z zlatoobšito obleko. Devotno je odprl vratca pri vozu, na obrazu pa se mu je odločno kazalo, da je gospodu portirju ponižnost le prisiljena in da je mož sam pri sebi čutil, da stoji visoko nad vsakdanjimi meščani, katerim je moral danes vratca pri vozovih odpirati. Res je bila sitnost hišne matere provzročila, da sta se Češka in Smole prva pripeljala. Tako prvenstvo je pri vsaki priliki nekaj neprijetnega. Staremu gospodu je takoj upadel prejšnji pogum in v svoji stiski je skušal pričeti razgovor s portirjem. Ta pa se je bil takoj, ko sta bila gosta izstopila, zopet zavil v svojo portirsko nepristopnost, in ko je Češka nekaj govoril, je le z roko pokazal na razsvetljeno vežo in na stopnice v ozadju.

„Ošaben gospod!“ se je zatogotil Češka. „Sram ga je govoriti z ljubljanskimi meščani!“

Tedaj je pridrdral drugi voz. Pripeljala sta se škof in prošt. Tu je bil portir že ponižnejši in cerkvena dostojanstvenika je spremil do stopnic. Pri tem niti zlatega klobuka ni bil del na ponosno svojo glavo. Češka in Smole sta stopila v stran. A škof Gruber je bil ljubezniv gospod. Takoj ju je ogovoril:

„Gospod Češka, veseli me, da je tudi vas obsijalo solnce cesarske milosti! Lahko pravimo, da sije na vrednega!“

Stari se je kar topil od sreče. Po tedanji navadi — ki je dandanes skoraj popolnoma izginila iz Ljubljane — je brez odloga poljubil žareči prstan na škofovi beli roki. Škof je dalje vprašal:

„Kdo je mladi vaš spremljevalec? Že nekaj let sem vrhovni vaš dušni pastir, a rdeči njegov obraz mi je čisto neznan! Gotovo ne zahaja v cerkev! Naša mladina je lahkomiselna in tudi premalo pobožna!“

Češka je bil v zadregi: „Pritrjujem vaši škofji milosti! Lahkomiselna in malo pobožna. Pivnica ji je ljubša od cerkve.“

„Žalostna resnica! žalostna resnica!“ je godrnjal škof. „A moja krivda ni, da je tako!“

„Če je dovoljeno, bi vaši škofji milosti predstavil tega mladeniča. Andrej Smole z Dunajske ceste je!“

„Andrej Smole“ — tu se je škof pomenljivo nasmehnil — „ime mi ni neznano! Čul sem o njem, dasi ni bilo vse dobro, kar sem

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

slišal o njem. Ali ljubi moj Bog, mladina mnogo greši, zategadelj se ji mora tudi obilo odpuščati!"

Na te milostive besede je moral tudi mladi Andrej pristopiti ter poljubiti prstan na beli roki.

Škof je dostavil: „Kakor čujemo, ni izključeno, da stopi gospod Smole v tesno zvezo s Češkovo obiteljo. Ako se zgodi, moj blagoslov vam, gospod Češka, in pobožni vaši gospe! Sedaj pa nam je hiteti, ker tudi na cesarski mizi ima juha navado, da se shladi!"

„Ha! Izvrsten dovtip!" Tako je vzkliknil prošt ter se spoštljivo smejal.

Nato so korakali po svetlih stopnicah navzgor v drugo nadstropje, kjer je bila obednica. Vstopili so v tako imenovano cerklesobo, kjer jih je sprejel obedničar — tafelmeister — ter vsakemu izročil bel listek, na katerem je bila narisana miza v obednici. V tem narisu je bil zaznamovan sedež, ki je bil vsakemu odkazan. Kakor živo srebro je skakljal ta obedničar po sobi. V znak svoje službe je nosil v roki črno paličico. Najprej je spremil do sedežev škofa in prošta ter parkrat jasno poudaril, da njega škofja milost itak ve, da sedi tik cesarja. Proštu pa je razkladal pomen belega listka ter mu prav jasno opisal, kje se nahaja sedež njegov. Manj si je dal opraviti s starim Češkom. Ta je moral sam napenjati svoje možgane, da si je dobil prave pojme o legi svojega sedeža. Ko je Smole naznanil svoje ime, se je cesarski obedničar prav prijazno priklonil.

„Gospod Smole," je dejal, „doživeli ste posebno odlikovanje."

Namesto Smoleta pa se je začudil stari Češka: „Kako to?"

„Njega svetlost, knez Volkonski, si je izprosil milost, da bi se smel udeležiti današnjega najvišjega obeda! To je čudno in proti vsaki etiketi!"

Obedničar se je postavil tu v pozo ceremonijskega mojstra.

„Čudno in proti vsaki etiketi, gospod Smole!" — ime je obedničar ponosno poudaril ter hotel s tem Češka opozoriti, da ne govori ž njim, nego s Smoletom.

„Njega veličanstvo" — je nadaljeval dvorni obedni dostojanstvenik z važnim glasom — „njega veličanstvo je prošnjo milostivo uslišalo. Knez Volkonski se obeda udeleži, a izrekel je željo, da bi sedel tik vas, gospod Smole. To pa je odlikovanje, radi katerega vam iz srca čestitam, gospod Smole!"

Srebrnoživi obedničar je videl v Smoletu posebnega človeka, ker bi drugače bilo nemogoče, da se je zanj zanimal tako visok aristokrat, kakor je bil knez Volkonski. Z isto natančnostjo mu je

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

razkladal pomen belega listka kakor prej proštu. Navsezadnje pa je še dostavil: „Tik vas, gospod Smole, sedi njega svetlost, knez Volkonski!“

Prihajali so gostovi, tako da je imel obedničar na vse pretege opraviti. Ko je zapustil Smoleta, je Češka takoj vprašal: „Kaj imata s tem ruskim knezom?“

„Ko bi le sam vedel!“

„Hvala Bogu,“ je dostavil stari zadovoljno, „da govoriš francosko, drugače bi s tem Rusom niti občevati ne mogel!“

Povabljenci so dohajali v tolpah. Prišel je deželni glavar, prišli so zastopniki plemstva, uradništva, učiteljstva in trgovstva. Ti zadnji so se združili v kotu ter imeli svoje razgovore. Pridružila sta se jim tudi Češka in Smole. Vse je trla skrb, ker so se brez izjeme nahajali v situaciji, ki je bila vsakemu povsem nova. Z eno besedo, možje niso vedeli, kako se jim je vesti pri cesarskem obedu, delali pa so se vsi tako, kakor bi vse vedeli, kakor da so že stokrat kosili pri cesarju!

„Čujem,“ je izpregovoril kupec Bernbacher, „da se bo serviralo na srebru!“

Takoj je bil pri roki gospod Gale: „Na srebru, to je gotovo! Zlata namizna oprava se rabi le pri najredkejših prilikah.“

„Tako je!“ je pritrdil Bernbacher. „Sicer pa nikar ne mislite, da je vse iz srebra ali zlata, kadar veličanstvo obeduje na srebru ali zlatu! Krožniki za juho so vsekdar porcelanasti!“

„Čudno, čudno!“ se je vtaknil Češka vmes. „Jezus in Marija, če bi človeku tak krožnik z mize padel!“

„Bilo bi grozno!“ — in gospodu Galetu se je kar videlo, da ga je mraz pretresel — „bilo bi grozno! Pač res, napiti se ne smemo, kakor se včasi napijemo pri Detelji ali pri Židanu.“

„To bi bila govorica!“ je zastokal Češka. „Lavrin in Gogala bi od veselja kar poskakovala, da se meni ali tebi zdrobi krožnik pri cesarski mizi!“

„Oba sta upala“ — je izpregovoril Gale z zadovoljstvom, „da bodeta povabljena. A sedaj sta morala oba doma ostati. In da govorim odkritosrčno, jaz obema privoščim.“

„Jaz tudi! jaz tudi!“ so vsi potrjevali po vrsti. Prijateljstvo v Ljubljani je bilo tiste dni ravno tako, kakor je še dandanes; prijatelj je prijatelju privoščil — najhujše!

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Tedaj je Bernbacher škodoželjno izpregovoril: „Pa vendar postaneta oba deležna, če že ne cesarskega obeda, pa vsaj cesarskih jedil!“

„Kako to? Kako to?“ se je čudilo vse.

„Komaj verjetno, a vendar je gola resnica. Lavrin, stari lisjak, jo je izvohal! In danes ob osmih bode zbral okrog sebe enajst nepovabljenih glav — v zadnji izbici pri Detelji za frančiškansko cerkvijo. In na mizo se jim bode prinašalo vse tisto, kar se bode nam dajalo tu pri cesarski mizi. In gostili se bodo in bolj bodo židane volje, nego smo mi! In niti na krožnike jim ne bode paziti, da se jim kateri ne ubije! A do kosti bodo obirali nas, ki smo povabljeni!“

„To ni mogoče!“ je vzdihnil Češka.

„Na svetu je vse mogoče!“ je odgovoril Bernbacher hladnokrvno.

„Povej vendar, kako je mogoče?“ je silil Češka.

„Lavrin si je vedel — ne vem na kak način — pridobiti zvezo z dvornim kuharjem. Pogodila sta se, da se bode dobavil obed za dvanajst oseb iz cesarske kuhinje, in sicer takoj, ko se konča pojedina v deželnem dvorcu.“

„Pojedli bodo torej naše ostanke!“ se je oglasil Gale strupeno.

„Ne verujem!“ je odgovoril Bernbacher. „Mislim, da bodo ravno tako dobro jedli kot mi tukaj.“

Češka vpraša radovedno: „In koliko plačajo najvišjemu kuharju?“

„Čul sem, da pet goldinarjev za vsako glavo.“

„Grozno! grozno!“ je hitel steklar. „Da cesar kaj takega ne prepove!“

„E kaj boš!“ ga zavrne Gale, „cesarja povsod goljufajo, ne samo v kuhinji.“

Le neradi so se pomirili možaki, ker jim ni hotelo v glavo, da bodo ta večer drugi jedli ravno isto kakor oni — na cesarski dvor povabljeni prvaki. Najbolj jih je peklo, da sta se ravno Lavrin in Gogala, ki sta bila prezrta in katerima so to tako gorko privoščili, po ovinkih priklatila do dvornih skled ter se brez sitnosti, brez skrbi udeležila darov bogate mize, radi katerih so se morali oni praznično obleči, se priklanjati, paziti na vsak korak ter paziti pred vsem, da jim pri obedu ne zdrkne žlica iz rok ali pa krožnik z mize!

Nič jim ni jeza pomagala! Pri Detelji za frančiškansko cerkvijo se je ob osmih v resnici pričel postranski obed. In servirala so se

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

vsa tista jedila kakor prej v deželnem dvorcu. In dvanajst filistrov se je gostilo, a svojo gostijo so si s tem sladili, da so prav na široko zabavljali onim, ki so bili povabljeni in ki so dosti manj prida od njih! Pa veselje se je pri koncu tudi skalilo. Vsak izmed dvanajsterih je imel doma ženico in otročiče in vsakemu so otročiči in ženica na srce polagali, da naj od Detelje kaj domov prinese, da pokusijo tudi žena in otročiči, kaj in kako se je pri avstrijskem cesarju. Vlačili so iz žepov papir ter skušali kolikor največ mogoče zaviti v njega. Razvila se je huda konkurenca in iz nje srdit prepir. Razšli so se v jezi in srdu.

(Dalje prihodnjič.)

Svarilo.

„Ne ljubi, o hčerka, teh temnih noči,
varuj se mi tujčevih lepih oči.“

„Nikar ne poslušaj njegovih besed!
Verjemi, otroven prikrivajo med!“

„Ne sanjaj o sreči! Nikar ne veruj,
ni srcu domač, kdor jeziku je tuj!“

To starka ponavljala dan je na dan,
a hčerki sta uk in svarilo zaman. —

Ni znal nje govorice, a njegov pogled
več pravil je srcu ko tisoč besed.

In ko jo poljubljal je sredi noči,
kaj so govorile njegove oči? —

Ah — da je verjela tem lepim očem!
Bil sladek poljub je — bil gorek objem —

ko vzel iz srcá ji je sladko prostost,
ko strl ji tak rano to lepo mladost!

A zdaj so ji strašne samotne noči
in v solzah ga iščejo njene oči.

Povedal ni kam in povedal ni kaj,
li vrne se — ali ne vrne se kdaj? —

M. P. Nataša.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Izza kongresa.

Zgodovinski roman. Spisal **dr. Ivan Tavčar.**

(Dalje.)

loveštvo je vedno eno in isto! Ko je sedanji cesar leta 1883. obiskal Ljubljano, so „odklonjenci“ istotako živeli od odpadkov cesarske kuhinje. Dotični dvorni podobedniki so imeli svojo gostijo v zadnji sobici pri „Roži“, pristojbina, katero je vsak udeleženec plačal cesarskemu kuharju, pa je znašala pet goldinarjev. Vse to je bil uredil pokojni Zmagoslav Smole, tako da je tudi ta poznejša epizoda v neki dotiki z našo pripovestjo. Ako povemo golo resnico, da so se obedniki pri „Roži“ tudi uprli, ker so nekateri preveč zavitega hoteli odnesti, se temu pač nihče ne bode čudil!

A napotimo se zopet v dvorec, kjer so čakali povabljenci v cercle-sobi. Doslej smo čuli razgovore plebejcev, sedaj poslušajmo, kako so se razgovarjali višji stanovi. Okrog škofa Avguština se je zbralo nekaj plemenitašev in dostojanstvenikov. Ti niso govorili, ti so šepetali, a vzlic temu se je tudi šepetanje sukalo okrog ljubega bližnjega, kateremu se je čast glodala prav tako kakor v meščanskem krogu.

„Vaše zdravje,“ je izpregovoril predsednik „deželnih pravic“ baron Krust, „vaše zdravje, škofja milost, zadnje čase ni bilo najboljše? V svojo žalost sem to čul!“

„Božične praznike,“ je odgovoril škof, „me je protin nadlegoval, a sedaj mi je — hvala božji porodnici! — zopet odleglo!“

„Vaš poklic, škofja milost, je težaven in take mučne bolezni so posledica tega poklica!“

„Težaven in odgovoren!“ Tu se je obrnil vladika k mlademu rakovniškemu grofu, ki je bil prišel v rdečem fraku, kakor so ga nosili deželni stanovi grofovskega pokolenja.

„Oj Rakovnika bodoči gospodar! Ko sem jeseni opravljal v Šentruprtu sveto birmo, me je gospa grofica sprejela z vprav plemenitaško gostoljubnostjo. Kake vesti mi prinašate o dobri gospe materi, grof Oton?“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Na ta milostni ogovor se je grof Barbo priklonil, poljubil škofov prstan ter odgovoril, da je gospa mati pri najboljšem zdravju in da je še sedaj ponosna, da je svojega vrhovnega dušnega pastirja smela sprejeti pod ponižno svojo streho. Z velikim veseljem je počivalo škofovo oko na mladem plemiču. Ta grof Oton Barbo je bil prav orjaška postava in nikakor ne kaka vitka bilka, kakršni so današnji potomci te znamenite kranjske rodbine, ki so tako nežni in šibki, da bi jih kmalu sapa odnesla, če bi premočno zapihala od Vesele gore sem. Grof Oton je bil visok kot cerkven stolp, a rodbinski znak grofov z Rakovnika je bilo videti tudi na njem: pod nosom mu je tičal mogočen čop širokih in močnih brk, kakor jih imajo le malokdaj mladeniči v tej dobi. Bil je vreden potomec grofa Danijela, ki je skoraj sto let poprej v Nemškem Gradcu z veliko spretnostjo, pa tudi z veliko predrznostjo naskakoval privilegije kranjskih mest. V koliko je bil grof Oton bistroumen, ne vemo, da pa je bil predrzen in na svoje rojstvo ošaben, to je kazal pri vsaki priliki. Tudi nasproti svoji materi, kateri ni izkazoval posebne pokorščine, in zatorej je bil takoj odrinil na kongres, ne da bi bil čakal odgovora grofa Thurna na materino pismo. Ko je dospel v Ljubljano, mladi grofič ni imel bogsivedi kake posebne garderobe. Na Rakovniku ga v tem pogledu niso trle skrbi; tudi mu varčna mati ni preveč denarja dajala za take reči. Ko pa je prišel na kongres, mu je sililo takoj v oči, kako je cvetla moda med kongresno mladino, in da bi ne delal sramote staremu svojemu imenu, je sklenil takoj, da ne bode zaostajal za omenjeno kongresno mladežjo. Najbolj sloveč krojač tedanje Ljubljane je bil Tadej Mühleisen. Imel je še celo s Parizom neposredne zveze, kakor je pravil vsakemu, ki si je dal meriti novo obleko pri njem. Ravno tedaj so prišle v navado ozke, sivkaste hlače, ki so bile spodaj popolnoma ozke, kakor na primer erarni pantaloni pri ogrskih polkih. K takim hlačam so nosili sivo dolgo suknjo z visokim in širokim ovratnikom, ki je iz dalje bil videti kakor konjski komat. Naš Tadej si je mislil, če druge oblačim, čemu bi sebe ne oblekel po najnovejši in najfinejši modi. Prikrojil si je vse. In neko nedeljo je tanka svoja stegenca potisnil v ozke hlačice, nožice pa v nežne šolničke, ki so bili okrašeni s še bolj nežnimi trakovi. Grbasto svoje telesce je zavil v dolgo suknjo z velikim ovratnikom in na glavo si je posadil visoko, sivo pinjo, tako da je bil vsega in vsakega smeha vreden. Tako ošemarjen je v nedeljo, s paličico v roki, katere gumb je bil pozlačen, svedral k poldvanajsti maši v šenklavško cerkev. Po končanem božjem

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

opravilu se je postavila plemenitaška mladina v vrsto zunaj pred katedralo, in ko so rdečelična meščanska dekleta hodila mimo, so morala poslušati neukusne opazke arogantnih aristokratov. V tej vrsti je stal — seve — tudi grof Oton Barbo in je bil eden najglasnejših. Iz cerkve je prikrevljal tudi gospod Tadej. Prevzela ga je zavest, da ga gleda in občuduje ves svet. In to ga je dvigalo in povišavalo, ko je dospel k plemenitaški vrsti. Mislil si je, čemu naj jih pozdravim, saj nisem slabeje opravljen od njih. V tem sklepu ga je potrdila okoliščina, da je videl mnogo najfinejših oblek, ki so jih mladeniči nosili, a so bile z debelimi številkami zapisane v njegovi krojaški knjigi, ker še plačane niso bile. Med temi je bila tudi obleka grofa Otona. „Čemu naj jih pozdravljam, ki me niti plačali niso za delo, ki mojstra hvali?!“ In gospod Tadej je štorkljal mimo, ponosno sukal paličico s pozlačeno gumbo, a svojega dolgega, sivega cilindra se niti s prstom ni dotaknil. Nikogar ni pozdravil. Mladeniči, ki so mu bili dolžni, so to opazili z največjo ogorčenostjo. Da bi jih njih krojač ne pozdravljal, v tem se jim je videla največja nehvaležnost, nedopustna prešernost. Ker so živeli v veri, da človek, če ni plemenitaš, sploh človek ni, se je treslo vse v njih in na njih so se tresle Tadeju Mühleisnu neplačane obleke! Splošni razburjenosti je dal najživahnejšega duška grof Oton: ko je stopal ponosni krojač mimo njega, je dvignil grof svojo desno nogo in v hipu jo je zasukal nad malim možičkom, da mu je posnel visoki cilinder raz glavo. Cilinder in paličica, katere gumb je bil pozlačen, sta padla v prah in grbasti krojaček je napravljal nepopisno komične prizore, ko je oboje lovil po cestnem prahu. Nastal je viharen krohot, množica je drla skupaj in Tadej Mühleisen, ko je bil paličico in cilinder z velikim trudom rešil izpod plemenitaških brc, jo je v ozkih svojih hlačicah odpihal kakor poparjen mlinec. Da tedanje ljubljanske policije ni bilo na lice mesta, ni treba posebej poudarjati. Od tiste nedelje je bil Oton Barbo ljubljanska imenitnost. Nekaj dni se je samo o njem govorilo po mestu in ravno meščanstvo je grofa najbolj hvalilo, ker je osramotil šopirnega krojača, ki ni hotel ponižno klobuka sneti pred plemenitaškimi gospodiči! In zategadelj je tudi tisti večer na mladem Otonu z velikim veseljem počivalo oko ljubljanskega vladike. Proti baronu Krustu je vzdihnil:

„Vi posvetnjaki ste pač srečni, ker vam je dano, pomladiti se v krepkih svojih otrocih! Mi, služabniki oltarja, pa smo stara drevesa, ki so črezinčrez obrasla z dolgim mahom!“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„Tej primeri bi ne hotel pritrditi! Vsaj vaša milost ste kakor cedra na Libanonu in vaše dušne ovčice se iz srca veselimo tega! Sicer so pa otroci včasi vse drugo, samo blagoslov božji niso!“

„Vi baron,“ je odgovoril škof galantno, „gotovo nimate te izkušnje! In naša ljuba grofica na Rakovniku tudi ne!“

Tu je zopet gorak pogled objel bodočega gospodarja na Rakovniku.

„O sebi ne govorim,“ je izpregovoril Krust, „ali vobče smem omeniti, da so otroci dostikrat v nesrečo najboljšim staršem.“

Ko ni škof ničesar odgovoril, je šepnil predsednik deželnih pravic: „Poglejte le grofa Thurna!“

„Čemu ravno grofa Thurna? Njegovo obitel visoko čislam, baron Krust!“

„Grof Vencel, škofja milost, je vse časti vreden kavalir! To prisegam pri sveti Trojici! A otroci so mu v nesrečo, in to bodi potoženo Bogu!“

„Same skrivnosti mi govorite, baron predsednik! Zategadelj mi ni jasno, kaj mi hočete povedati!“

„Vaša milost, vi živite v svetiščih in valovi življenja, skoraj bi rekel, umazanega življenja ne pljuskajo do vas!“

„O grofici Lichtenbergovi sem nekaj čul!“ se je oglasil prošt, samo da je nekaj vmes govoril.

„Grofica Lichtenbergova,“ ga zavrne baron Krust, „ima tudi svoje slabe lastnosti. A jaz govorim o kontesi Thurnovi!“

„Moj Bog,“ je dejal škof, „saj je še skoraj otrok!“

„Bojim se, da doživimo sramotne pripetljaje in da jih preprečiti skoraj ni več mogoče. Morda bi v resnici kazalo, da posežete vmes s svojo nadpastirsko avtoriteto, kateri se mora vsakdo v deželi pokoriti!“

„Sveti Jožef nas obvaruj! Kaj se je vendar pripetilo? Le malo časa so vendar v Ljubljani!“

Tu se je sklonil baron k škofovemu obrazu: „Mlajša kontesa je zblaznela, čisto zblaznela! Za knezom Metternichom, pomislite, škofja milost, za oženjenim knezom Metternichom leta, da se nad tem spogleduje ves svet! To se pravi, sedaj se spogledujejo še samo naši ljudje; pa Bog vedi, koliko časa ostane to pohujšanje tajno pred drugim svetom?“

„In kaj pravi državni kancelar?“ vpraša škof.

„Na ulico si skoraj ne upa! Vsaj moja soproga mi je to zatrdila. Kjer se prikaže, že mu je za petami kontesa Thurnova. Da

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

je stvar lepša videti, pravijo, da obožuje v njem zgolj le velikega avstrijskega državnika!"

„No, vidite, baron predsednik, potem je vse skupaj gola otročarija! Saj sem si takoj mislil, pri takem otroku!"

„Otročarija! Pojdimo rajši za izdatno nianso više! Njega svetlost si skoraj z žensko govoriti ne upa, če hoče, da mu kontesa Thurnova prizanaša s svojo ljubosumnostjo. Prava sreča, da nima knez svoje soproge tu, brez dvojbe bi ji mala Radovljičanka izpraskala oči!"

„Prepričan sem, da se vse skupaj pretirava! Kaj takega se vedno pretirava! Deklica je predobro in prekrščansko vzgojena!"

„Bojim se, da bodete morali izpremeniti svoje prepričanje, škofja milost! Deklica je zaljubljena, v kneza Metternicha, in to s strastno silo prve ljubezni. Mučni prizori so neizogibni! Ali tu prihaja dvor!"

Ko sta se razgovarjala predsednik deželnih pravic in škof ljubljanski, je grof Oton Barbo molče slonel ob steni. A vsako besedo omenjenega razgovora, v kolikor se je tikal kontese Thurnove, je vlekel v se, in vsaka taka beseda ga je pekla na duši kakor živo oglje. Polagoma se mu je izgubila kri iz cvetočega lica in še celo ustni sta mu obledeli. Opazil je to baron Krust.

„Kaj ti je, Oton?" ga vpraša z očetovsko skrbnostjo.

„Nič! nič!" je zajecljal mladi grof, „majhna omotica, pa je že zopet prešla! Preveč nas je v sobi in zrak je slab. Ne imej nikakih skrbi!"

Dalje se nista mogla razgovarjati. Zapela je znana dvorska palica s svojim tek, tek, tek. Odprl se je vhod k stanovanju cesarske dvojice. Vstopil je cesar sam s spremstvom in s ceremonijami, kakršne so še danes v navadi na avstrijskem dvoru. Že malo poprej je bil obedničar razvrstil povabljence v špalir in med tem špalirjem je cesar Franc v maršalski uniformi ponosno korakal ter se na vse strani lahno priklanjal. Oni v špalirju pa so se globoko priklanjali, posebno meščanje, ki so bili takrat prvič na dvoru, so obhajali v devotnih poklonih prave orgije, kar bi se tudi dandanes pripetilo, da je slučajno zopet sklican kak kongres v Ljubljano.

V obednici je cesar stopil k svojemu sedežu, potem pa je vsak bržkomogoče poiskal svoje mesto. Čudovito hitro se je vse uredilo, in ko je vladar sedel, so zasedli obenem vsak sedež. Meščani so sedeli skupaj, na čelu jim mladi župan Hradecki. Ta je hotel vse vedeti in vse znati. Tudi pri tej priliki je igral nekakega mentorja, ki se je čutil poklicanega, dajati drugim dobre nauke. Najprej je

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

ukazal svojemu sosedu, naj ne pozabi, da je pri cesarskih obedih strogo predpisano, da se razgovarjaš samo s sosedom na desni ali na levi, da pa ne smeš vpiti nad tovarišem, ki ti sedi vis-a-vis. Sosed, sprejemši to naročilo, je je povedal zopet svojemu sosedu, dokler niso bili vsi meščani poučeni, da ne smejo govoriti črez mizo. Hradecki je izdal migljaj, da naj se pazi na porcelan, na nože, vilice in žlice, da ne pade kaj pod mizo. Končno pa je izrekel še željo, da naj se ravnajo vsi po njem: Kar bode on počel, to naj za njim počenjajo tudi drugi meščanje. Hradecki je veljal meščanom za veliko avtoriteto na tem polju, ker se je bil udeležil dvornega obeda pri tisti priliki, ko je obiskal Ljubljano v letu 1819. prestolonaslednik Ferdinand.

Staremu Češki pa niso ugajali županovi migljaji, posebno zategadelj ne, ko ni smel govoriti s Smoletom, ki mu je sedel ravno nasproti.

„Malo bode kratkočasja!“ je zastokal sam pri sebi. „Govoriti se ne sme in morda se še jesti ne bo moglo. Pri jedi imam rad mir in čas. Vse pa kaže, da ne bo tu ne miru ne časa. In z Andrejem, ki ume francoski, naj ne govorim! Tukaj bo dosti jesti, pa kaj mi pomaga, ko je na jedilniku vse francosko povedano! Misliš, da ješ bogvekaj imenitnega, pa ješ navadno sočivje z imenitnim francoskim imenom. Andrej bi mi lahko to in ono pojasnil!“

Ker se med tem premišljevanjem ni doteknil svoje juhe, je vzel lakaj krožnik ter ga odnesel. Starega moža je to zjezilo in kričal je za njim: „He, prijatelj, stoj no! Vendar vidiš, da še nisem jedel!“

Nič mu ni pomagalo. Lakaj je gravitetno odnesel krožnik, a ustni mu je obdal smehljaj usmiljenja ali pa zaničevanja. Krožnik z juho je ostal Češki terra incognita, kar ga je tem bolj peklo, ker mu je bila ženica posebno k duši privezala, naj pazi v prvi vrsti na juho, kaka bode in kaj bode v njej zakuhanega.

Tedanji ljubljanski župan je imel slabost, da je od lojalnosti takorekoč umiral. Absolutizem mu je bil najpopolnejši vladni sistem in cesar Franc, ki je bil reprezentant tega absolutizma, se mu je videl nekako višje bitje. Prav tako, kakor spoštuje ruski kmetič še dandanes nekaj nedotakljivega, nekaj božjega v svojem carju! Komaj je bil posrebal juho, se je obrnil z velikim navdušenjem h Galetu, ki mu je bil sosed pri obedu.

„Dobro de očem, ko se nam veličanstvo kaže v podobi svetlega solnca! V teh viharnih časih, v katerih bi lahko peli: quare

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

fremuerunt gentes et populi meditati sunt inania, stoji naš France kot hrast na gozdnem vrhu! Nam zvestim podložnikom je to nemajhna uteha!"

„Kaj je rekel?" je vprašal Bernbacher Galeta.

„Cesarja hvali!" Tu se je Gale previdno okrog sebe ozrl, da bi ga kdo ne čul. „Jaz ne vidim nič posebnega na njem. Nasprotno, vidi se mi z dolgim svojim obrazom precej dolgočasna prikazen!"

„Kak red je to, ki ga nosi okrog vrata?"

„Kak red naj bo!" ga zavrne Gale. „Saj vendar vidiš, da mu visi pod podbradkom zlata ovca!"

Nato Bernbacherja redovi niso več zanimali: „Juha ni bila slaba! Za moj okus skoraj premalo slana!"

„Kaj boš zabavljal: celo svoje življenje ne boš take več užil! Ti mali cmoki v njej so bili nekaj posebnega!"

„Morda so bili to pribja jajca? Čujem, da so v navadi pri dvoru."

„Ej," se začudi Gale, „kje dobiš pribo, ki naj ti leže jajca v tem času?"

„Čemu bi jih med letom ne imeli spravljenih v apnu? Gotovo so bila v juhi taka jajca, meni veruj!"

„Pustiva to," je del Gale ošabno, „in govoriva kaj drugega! Si videl, kako so Češki juho odnesli?"

„Videl! In obraz, ki ga je zvijal! Že ta obraz je bil vreden košarico pribjih jajc! No, gospa Eliza bo lepo godrnjala, kadar izve o tej nesreči!"

Oba poštenjaka sta bila vesela tuje nesreče.

Mladi Andrej Smole se je kakor v sanjah udeleževal cesarskega obeda. Ni mogel krotiti svojih misli, da bi se ne vračale k dekletu, s katerim se je danes zaročil. Je li jo bode mogel ljubiti v bodoče? Bode li srečno živel ž njo v zakonu? Je li pametno postopal, da je v mladih letih se vezal za celo življenje? In kako bo to življenje, ko bo moral tičati pri ženici ter opuščati družbo prijateljev, s katerimi je prijetno preživel mnogo prelepih večerov! Večerov in noči! In še nekaj drugega mu je rojilo po glavi: kako mora človeku pač težko biti, v življenju zadovoljiti se z eno samo žensko! Kamor se je ozrl, povsod so mu zrle nasproti kostanjeve oči mlade Židanove matere. Gledal jih je v plamenih debelih voščenih sveč, bleščale so mu nasproti iz žarenja bogate srebrne oprave, pod katero se je upogibala cesarska miza. Nasproti so mu švigale še celo iz črne paličice, katero je ob strani stoječi obedničar dvigal,

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

kadar je dajal znamenja, da naj se poberejo krožniki ali pa prineso nova jedila. Menil je, da se mu vse to sanja, a če je pogledal na zlatoopravljenega cesarja, se mu je zazdelo, da je zašel v pravljico, na dvor kakega zakletega kraljiča. Ni se brigal za jedi, ne za pijačo, kar se ni povsem ujemalo z njegovo naravo; še celo svojih sosedov si ni ogledal in pozabil je bil tudi na ono odlikovanje, ki se mu je bilo obetalo poprej v cercle-sobi. Prebudil ga je glas, ki se mu je poznalo, da navadno zapoveduje.

„Andrej Francevič!“

Ker Andrej ni bil vajen takega tujega ogovora, se v hipu ni zavedel, da velja njemu.

„Andrej Francevič!“

Šele sedaj se je obrnil mladenič proti svojemu sosedu na levi. Tam je sedel mož, ki ni nosil vojaške uniforme, pa se mu je itak na vsem poznalo, da je vojak. Iz resnega, še precej mladega obraza ga je opazovalo dvoje jastrebovih oči. Naš Andrej je bil v stiski. Ogovor moža, ki mu je bil tuj kakor po rojstvu tako po mišljenju, ga je osupnil, presenetil. Izpregovoril je francosko:

„Knez Volkonski, če se ne motim.“

„Da, knez Volkonski! A ljubše mi je, če me kličete: Sergej Semenovič!“

Smole si je mislil, česa išče ta Sergej Semenovič pri meni? Oni pa je nadaljeval:

„O vašem imenu mi je govoril škofov dvorni kaplan Kutnar. Ta mi je tudi povedal, da bodete pri današnjem obedu. In tako se mi je nudila prilika, da se seznanim z vami, Andrej Francevič!“

„Čemu, Sergej Semenovič?“

„Umejem, da se vam to čudno vidi, Andrej Francevič! In v istini je čudno! Ali v svoje opravičenje bi vam vedel navesti nebroj razlogov. Prvi je pač ta, da se silno dolgočasim, in vi ste brez dvojbe take vere, da se ruski kavalir itak vedno dolgočasi, ker pri ljubem Bogu ni prav čisto za nič na svetu!“

„Delate mi krivico, Sergej Semenovič, ko mi podtikate tako sodbo!“

„Da jo imate, bi bila o večini ruskega plemstva pravična! Tako vam govori Sergej Semenovič Volkonski!“

In nadaljeval je: „Izredni nazori! Da živite na Ruskem, bi naleteli še na obilo takih nazorov! Svojih ne prikrivam niti njega veličanstvu, carju Aleksandru! Pa ostaniva pri stvari! Tu na vašem kongresu se torej dolgočasim. Kdo bi se ne dolgočasil pri ostudnem

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

delu, ki ga izvršuje ta Metternichov kongres. Vidite, narodi v Evropi so bili zopet zaspali; dandanes se prebujajo in prvo, kar občutijo, je potreba, da obstrižejo, da obsekajo stare svoje dinastije. Čemu bi tajili, da je na njih strani pravica, pa tudi moč? Včasi je največje patriotično delo, obsekati staro, zalenarjeno dinastijo! Kakega mnenja ste vi, Andrej Francevič?"

„Čisto vašega mnenja, svetlost!"

„Dobro! Zatorej je tako grozno dolgočasno, gledati tega smešnega Metternicha, kadar buta s svojo glavo ob neapolitanski zid. Končno pa le zmagajo ideje, za katere se bori naš dobri Kapodistrija, dasi bi mu v praktičnem življenju ne dal v roke niti stotnije naših kozakov!"

Razvil mu je še nekaj svojih dekabristnih nazorov, za katere je pozneje knez Volkonski prenašal težke verige po sibirskih rudokopih, nato pa je zopet ponovil: „Vaše ime mi je naznanil kaplan Kutnar. In če se ne motim, sem govoril o tem z nekim profesorjem Zupanom! Da, da, mladi prijatelj, dolgčas je huda, huda bolezen!"

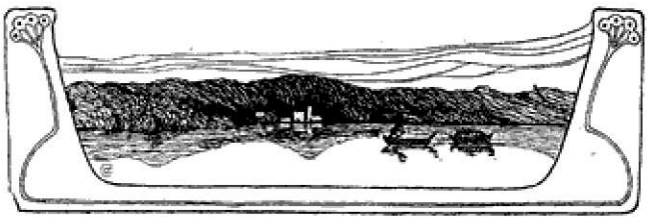
„Zakaj nimate s sabo svoje soproge, ekscelenca!"

„Kaj mi če soproga? Da bi vedeli, Andrej Francevič, kako se ženimo mi Rusi, bi po naših soprogah nikdar ne povpraševali. Soproga! Dobimo jo v hišo, kakor dobimo kravico v hlev! Ničevo!"

Da je Sergej Semenovič pri tisti priliki imel kaj domneve o bodočih svojih dneh, bi se bil moral do dna duše sramovati izgovorjenih trpkih besed! V temo sibirskih rudnikov ga je vrgla cara Nikolaja neizprosna volja; a to temo mu je razsvetljevala ena sama zvezda. Ta zvezda je bila njegova žena, katere poprej ni mnogo više cenil od kravice v svojem hlevu! Ona pa je šla za njim po trnjevih stezah, katere je Rusija odkazovala svojim zločincem, in ž njim je v vdanosti, katere je zmožna le ženska, delila vse bridkosti sibirskih ječ. Nekrasov ji je postavil bleščeč spomenik, žal, da ga spreten prelagatelj ni prestavil tudi v našo literaturo, ki ji drugače ne primanjkuje tujih, včasi zelo nepotrebnih prevodov.

Tedaj je vstal cesar Franc.

(Dalje prihodnjič.)

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Izza kongresa.

Zgodovinski roman. Spisal **dr. Ivan Tavčar.**

(Dalje.)

tistih časih so vladarji le redkokrat javno govorili. Imeli so absolutno moč v svojih rokah in počenjali so, kar se jim je zljubilo. Pri tej priliki pa je knez Metternich priporočal cesarju, da naj povabljene osreči s kratkim ogovorom, ker kaj takega posebno na meščanstvo prav ugodno vpliva. Pri obedu je torej cesar vstal ter izpregovoril:

„Najlepša čednost, ki diči državljana, je neomejena zvestoba do vladarja, danega mu od Boga. Ta kupa bodi posvečena vedno zvesti moji vojvodini Kranjski!“

Trčil je z grofom Sporkom, ki je kot guverner zastopal tudi vojvodino Kranjsko, na katero je posijal s to najvišjo napitnico posebno močen žarek cesarske milosti. Vsi navzočni — nekaj izjem je seveda tudi bilo — so se kar tresli od velikega navdušenja ob tako milostivem vladarjevem odlikovanju, a župan ljubljanski je imel mnogo truda, da je zadržal povabljene someščane, da niso zagnali lojalnega hrupa ob Francevi napitnici.

Tedanjega poeta Henrika Costo pa je napitnica razvnela, da je pograbil po svoji pesniški liri ter zapel:

Welche Schreckenstage!
Thränen, Schmerz und Klage
Zeichnen ihre Spur,
Ringsum Zähren thauen;
Doch in Franzens Gauen
Weint die Rebe nur.

Ko so zopet sedeli, je izpregovoril knez Volkonski: „Na neomejeno zvestobo svojih podanikov največ greše suvereni! Ali vzlic tej zvestobi je včasi veliko patriotsko delo, obsekati staro dinastijo. Toda ostaniva pri svoji stvari, Andrej Francevič. Prišel sem tu sem v kraje, ki jih poprej nisem poznal, katerih še dandanes v naši Rusiji nihče ne pozna, niti učenjak pri knjigi niti kdo drugi! Ne-

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

malo pa se čudim, ko čujem vaše preprosto ljudstvo govoriti jezik, ki je gotovo soroden našemu jeziku. Kako je to ljudstvo? Ima kaj preteklosti? Ima kaj bodočnosti? Ima kaj učenjakov, kaj pesnikov, kaj filozofov? Se li sploh kdo zanima za pozabljeni ta narod? Ni li naravno, Andrej Francevič, da me je vse to zanimalo?"

„Rad vam pritrjujem, svetlost!"

„Reklo se mi je, da se zanimate za ta narod vi in vaši prijatelji, da se dostikrat shajate in da bi bilo zame jako poučno, če bi se smel včasi udeležiti vaših shodov in vaših razgovorov."

„V tem pogledu ni zapreke, Sergej Semenovič!"

„Kadar boste imeli prvi sestanek, mi sporočite, Andrej Francevič!"

„Zanesljivo, svetlost!"

Takrat je vstal cesar Franc. Obed je bil končan. Vladar je stopil v cercle-sobo, da bi ondi vsakega povabljenca oblagodaril s posebnim nagovorom. Vse je hitelo v omenjeno sobo. Tudi Volkonski se je podvizal, ker je etiketa zahtevala, da se je uvrstil med tiste, s katerimi je hotel cesar najprej govoriti. Pri slovesu je Smoletu še enkrat šepnil: „Da mi gotovo in zanesljivo sporočite!"

Deseto poglavje.

Kardinal markeze Spina je sedel pri zajtrku. V Ljubljani je bil vedno nezadovoljen, zatorej je bil tudi ta dan prav slabe volje. V rdeči kardinalski svoji obleki se je odpravljal k avstrijskemu cesarju k avdijenci, katero si je bil v poseben namen izprosil. Tudi ta avdijenca mu je ležala v kosteh ter pomnoževala njegovo čemernost. Bil je gospod, ki je rad živel v miru, ki ni maral opraviti imeti s skrbmi, katerih mu je poklic itak le malo nalagal. A tu v meglenem mestu ni imel mirnega življenja, pogrešal je mehkega laškega podnebja in visokih, temnih sob svoje palače v Bolonji, kjer je v somraku sanjaril ter uganjal tisti dolce far niente, ki Lahu tako zelo ugaja. Vsega tega ni imel v Ljubljani, zatorej je bil čemeren in siten. Ko je srebrno skodelico dvignil k ustom, je menil, da je kava premalo sladka. Jezno je zaklical: „Margerita!"

Takoj je prihitela v izbo ženska, stara nad dvajset let. Bila je — po laškem okusu — lepa stvar, debela, da se je vse treslo na njej, in črnih oči, da so se kar bliski usipali iz njih. Pikantnost rumenkasto-rjavega obraza je pomnoževala temna črtica črnih brkic pod nosom, kar Lahi baje tudi ljubijo pri svojih krasoticah. Bila je

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

snažno opravljena, a krilo je nosila tako kratko, da sta koketno gledali izpod njega drobni nožici, drobni nožici v svetlordečih nogavicah. Ta Margerita je bila „nečakinja“ kardinala Spine, nečakinja, kakor jo je imel tiste dni skoraj vsak kardinal na svojem dvoru. Pri markezu še ni bila dolgo časa. Najel jo je bil takorekoč za svoje bivanje v Ljubljani, ker se mu je bila prejšnja „nečakinja“ skujala. Uprla se mu je bila ter ni hotela na mraz v severno mesto. Privadil se je je bil kakor pri mizi, ko mu je stregla, tako zvečer, ko ga je spravljala v posteljo. Tudi mu je znala pripravljati izvrstne kopeli, da si je umil noge ter krotil težko kri, če mu je silila v glavo, kadar je bil popil malo preveč sladkega kiantija ali pa dišečega vina, ki se rodeva po temnozelenih goricah okrog bele Verone. Vsega tega je pogrešal v Ljubljani, in sam Bog zna, bode li Margerita postala vredna naslednica oni, ki ga v grdi nehvaležnosti ni hotela spremljati na ljubljanski kongres! K drugim skrbem se je pridružila še ta, a priznati se mora, da je bila najglavnejša med skrbmi, ki so morile priletnega kardinala!

Ker je bila Margerita šele kratek čas v službi pri bolonjskem prelatu, mu je izvirala iz tega prijetna posledica, da je bila ženska še sladka, pokorna in potrpežljiva in da ni kazala tiste domače intimnosti, ki je dostikrat vir upornosti in zbadljivosti, kar se oboje rado pokaže, če je „nečakinja“ predolgo časa v kardinalski hiši.

Prihitela je v sobo ter v eni sapi vprašala: „Kaj ukazujete, eminenca?“

Kislo je odgovoril kardinal: „V kavi ni sladkorja!“

„Ni mogoče!“

In prisegala je pri vseh svetnikih in pri najsvetejši Madoni, da je dala v kavo ravno toliko sladkorja, kakor ga je dajala druga jutra.

„V kavi je premalo sladkorja! Če vam pravim, dona Margerita, potem je tako!“

„O Madona, o Madona!“

Odhitela je iz sobe, da so krila šumela okrog nje in da sta se kazali nožici v rdečih nogavicah in tisto, kar je bilo lepo zaokroženo še više zgoraj! Prinesla je še dva koščka sladkorja ter ju vrgla kardinalu v kavo.

„Sedaj bo sladka, kakor je Bog oče sladkejše ne pije!“

Vzdignil je skodelico, in ko je pokusil, je dejal: „Dobra je!“

Ali kardinalova slaba volja še ni bila pregnana.

„Čemu nosite rdeče nogavice, signora Margerita?“ Pristavil je osorno: „Me li hočete spraviti v kake govorice?“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

V tisti dobi je bila v Italiji precej razširjena navada, da so dame, h katerim je zahajal kak kardinal na obiske, njemu na čast nosile rdeče nogavice. Takih rdečih nogavic je bilo svoj čas v Benetkah kakor podleskov spomladi na travniku! Vse častilke ondotnega patrijarha so nosile take nogavice. Naravno, da so nastajale hudobne govorice, katerim se tudi tako visoki gospodje, kakor so kardinali katoliške cerkve, ne morejo izogniti; to priča, kako pokvarjen je ta svet, ki hoče v najnedolžnejših rečeh kaj pregrešnega opaziti. Brez dvojbe je imel to v mislih kardinal Spina, ko je osorno dostavil: „Me li hočete spraviti v kake govorice?“

Takoj je imela solze v očeh in z jokajočim glasom je odgovorila: „Kako vprašanje je to, eminenca! Rdeče nogavice nosim, ker vendar vem, kaj gre takemu gospodu, kateremu mi je čast služiti. In materi božji v Loretu bodi hvala, da me je doletela ta služba!“

„Kaj imam od tebe?“ je zarohnel kardinal, ne da bi kaj posebnega mislil pri tem.

Po navadi pobožnih devic, ki so v svojega dušnega pastirja vsekdar in pri vsaki priliki zaljubljene, je dona Margerita sramežljivo odgovorila: „Je li moja krivda, eminenca?“

Stari kardinal je zastokal, ji nekaj hipov zrl v črno oko, ki je junaško preneslo ta pogled, končno pa je izpregovoril, a ne posebno ostro: „Taceas! To se pravi: molči!“

Užaljena je hotela oditi. A zadržal jo je kardinal, rekoč: „Počakajte, signora Margerita! Per dio mio! Tu je moj talar in dva gumba na njem sta odtrgana! Tak naj stopim pred cesarja! Vsi me zanemarjate! Jaz pa plačujem, da gredo škudi od mene kakor kaplje izpod neba, kadar je najhujša ploha! Kuharju povejte, da naj bolj skrbno opravlja svoj posel, sicer ga udarim s svojo jezo, da odfrči iz službe! Včeraj so bile pečene brinovke na mizi, in sam Bog ve, kako rad jem pečene brinovke! Pa niso bile pečene, ampak osmojene! Povejte mu to, signora Margerita!“

Z belim robcem si je brisala oči, ko je odšla.

„Naj le joka,“ je godrnjal markeze sam pri sebi, „se je vsaj kaj prime! Sicer je pa brhka ženska!“

Kmalu je zopet vstopila ter prinesla drug talar, ki se mu je videlo, da je bil ravnokar polikan in očejen.

„Tega oblecite, eminenca!“ je izpregovorila zamolklo, „ta ima vse gumbe!“

Stari eminenci se je razvedrilo lice: „Bravo! bravissimo! Tako je prav, dona Margerita!“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Z njeno pomočjo se je slekel ter zlezel v talar, ki ga mu je bila prinesla.

„Dobro mi de, Margerita — tu ni izrekel besedice „dona“ ali „signora“, kar nečakinji Margeriti ni bilo neprijetno, — če vidim, da se potrudite zame. Star sem in zapuščen! Malo imam od tega, da me pokriva purpur naše svete cerkve! Dobro mi de, če se kdo potrudi zame!“

Ko je nekaj časa molčal, je še vprašal: „Koliko mesecev sva že skupaj, signora Margerita?“

„Tri mesece, eminenca!“

„Tri mesece!“ se je začudil. „In glejte, resnica je, da vas do danes še skoraj pogledal nisem! Verujte mi, dona Margerita, da vas srečam na ulici tega mesta, pa bi vas niti ne poznal ne!“

Priletni gospod je hotel sedaj popraviti svojo zamudo: z bistrim in prejkotne tudi z zvedenškim pogledom je premeril žensko od nog do glave. Pričel je pri nožicah, kjer je opazil, da je rdeče nogavice zamenjala s črnimi. Samo, da je ustregla njegovi želji! Bravo! bravissimo! Kardinalu je bilo to všeč! Potem je plezal više s svojimi pogledi, dokler jim ni dal počivati na rožnatih holmih, ki sta se v znožju pod njenim obrazom harmonično vzdigovala in zopet padala, ker je bila dona Margerita ravno precej razburjena. Prebrisanka je dobro vedela, da bode ta trenotek odločeval o njeni prihodnosti in o službi, katero si je bila izmolila pri Materi v Loretu!

„Odkod ste, signora Margerita?“ je vprašal eminenca, ko je dognal svoje preiskovanje.

„Frascati je mesto, kjer sem se rodila, eminenca!“

„Frascati v albanskem pogorju! Iz dobrega kraja ste, signora! Ondotne ženske so od nekdaj slovele radi svoje lepote! Ni li tako?“

Povesila je oko: „O tem ne gre meni sodba, eminenca!“

„Bene! bene! Vsaj to tudi ni predmet, s katerim naj se bavi kardinal katoliške cerkve!“

Krenil je na manj delikatno polje: „In vaši roditelji, žive še v Frascatiju?“

„Pomrli so! Prej nego sem se omožila!“

„Omoženi ste, dona Margerita?“ Tu se je kar videlo, kako se je kardinalu katoliške cerkve podaljšal široki obraz. „Omoženi ste?“

„Sem in nisem, eminenca!“ Glas ji je šel na jok, kar je kazalo, da se je kardinalovo vprašanje dotaknilo boleče tajnosti.

„Sem in nisem!“ je ponavljal markeze. „Torej vdova!“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„Vdova in ne vdova!“ je zaihtela Margerita.

„Sveti Janez mi pomagaj! Kako naj vse to umejem?“ je vprašal kardinal. „Kdo je bil vaš mož, dona Margerita?“

„Frascati je rodil mene in njega! Bil je cerkovnik pri Svetem Andreju. Bogu je bil všeč, eminenca, in tudi dušnim pastirjem. Kako je imel izčiščeno svojo cerkev! Kako je spretno prižigal sveče na oltarjih! Kako izpodbudno je stregel pri sveti službi! Kako se mu je prikladal cerkovniški ornat! Eminenca, vse to se popisati ne da! Ko je na meni obtičalo njegovo srce, sem od same sreče obljubila sv. Andreju debelo, najdebelejšo voščeno svečo!“

„Ste to svojo obljubo tudi izpolnili, signora?“

„Izpolnila je nisem, eminenca,“ je odgovorila z vzdihljajem, „ker je potem poroka snedla tistih par prihranjenih škudov. Sveti Andrej pač lahko čaka, saj je v nebesih, kjer mu ni treba s strahom šteti centezimov, kakor jih štejem jaz, kadar jih izdajem!“

„Pregrešna govorica je to, signora!“ jo je pokaral kardinal.

„Saj vem, saj vem, eminenca! Da sem izpolnila svojo obljubo, bi gotovo ne bila prišla nadme ta nesreča! Kje si, Giacomo? Kje si, Giacomo?“

„Kdo je ta Giacomo?“

„Kdo drugi nego moj mož! In poročena sva bila v tako veljavnem zakonu, kakor je kdaj bil sklenjen v starem Frascatiju! Pet let in še nekaj več je preteklo, odkar sva bila blagoslovljena pred oltarjem svetega Andreja. Vsak se je moral veseliti tega zakona, ker se je sklenil iz čiste in goreče ljubezni. Giacomo, Giacomo, kje si moj ljubi?“

„Ne kričite, dona Margerita! Vi veste, da mi je zdravnik prepovedal vsak hrup, ker boleham na levem ušesu!“

Ponosno zatrjevanje čiste in goreče ljubezni ni bilo pogodu njega eminenci in videlo se je, kako se mu je zopet pričel daljšati tolsti obraz.

„Čemu bi kričali, signora Margerita? Ker se trudite dandanes v tujih službah, sklepam, da vas je zapustil tisti Giacomo. Morda je umrl; pa tudi v tem slučaju bi ga ne izklicalo iz groba vaše kričanje!“

„Odpustite, eminenca! Ali ženska, ki ima moža, pa mora živeti brez njega, je bolj zapuščena kot novorojeno dete, katero vrže brezsrčna mati v travo tik pota. Kdo se je usmili? Kdo jo še pogleda?“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„V Boga zaupajte, Margerita!“ jo je tolažil kardinal.

„V tega zaupam! Drugače sem že davno skočila v vodo! Tako sem zapuščena!“

„Vaš Giacomo vas je torej zapustil?“

„Pol leta sva živela v najsrečnejšem zakonu. V najsrečnejšem zakonu, eminenca! Nisem si mogla boljšega moža želeti! In ta kri, ki je kipela po njem! Madona santissima! Kake čase sem preživela takrat!“

„Pusti kri!“ je opomnil kardinal hladno. „Preveč imaš besed, Margerita, in še te so neumestne!“

Ali okrogla ženica si ni dala kratiti svoje pravice, da bi ne tarnala po sreči svoje zakonske preteklosti.

„Kdo naj bi ne bil gostobeseden,“ je jokala, „če se mu je gorko zakonsko gnezdo brezsrčno raztrgalo, kakor se je meni raztrgalo?“

„Z drugo je pobegnil!“ je izpregovoril kardinal zaničljivo.

„Ni res! ni res! Do zadnjega trenotka me je ljubil moj Giacomo Princi! Ne dopuščam, da bi se mu delala krivica! Ubogi Giacomo!“

„Per le ferite di Cristo!“ je vzdihnil kardinal, „sedaj je pa moja pamet pri kraju!“

„Komaj pol leta sva živela v zakonu, ko je bil v Frascati poslan gospod Sebastiano. Bolje bi bilo, da ga je zemlja pogoltnila, predno je dospel k nam, ki smo v miru in ljubezni živeli!“

„Kaj je bil gospod Sebastiano?“

„Un prete!“

„Un prete!“ je ponovil prelat z zategnjenim glasom.

„Da, un prete! Pa nikari nič hudega misliti, eminenca! Imel je obraz svetega Alojzija in srce svetega Stanislava. In pel je in glas je imel, kadar je pel pri božji službi, da so se nam odpirala nebesa! Ni bil še dva meseca pri nas, že je Pietro Claverso pretepaval svojo ženo in zakonske nesreče so na vseh voglih poganjale iz hiš. Radi njega! Per dio santo, radi njega, ki je imel obraz svetega Alojzija in srce svetega Stanislava!“

„In ženske ste šemarile za njim?“

„Si! si!“

„Zakonski možje pa so ga kleli in Pietro Claverso je radi njega pretepaval svojo ženico!“

„Si! si!“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„Take reči so mi znane! Pripetijo se tudi drugod. No, končno je tudi Giacomo Princi pričel tepsti svojo ženico? He, dona Margerita?“

„Ne, eminenca!“ je odgovorila odločno. „Ali ljubosumnost se je kuhala v njem, kakor se kuha ogenj v Neapoljski gori!“

„Je že imel svoje vzroke, vaš Giacomo, signora Princi?“

„Ni jih imel, eminenca! Ni jih imel! Skoraj mislim, da jih ni imel. V donu Sebastianu sem častila le božjega služabnika, božjega namestnika. To pa je zapovedano!“

„Zapovedano je Boga častiti! Pa kako se je končalo vaše češčenje?“ je vprašal kardinal.

„Giacoma je kri preplula in mu odvzela pamet, da je zblaznel il povero. Nekega večera me je iztaknil, ko sem z donom Sebastianom govorila v mraku pred hišo. Tedaj ga je zapustila božja milost: padel je po božjem namestniku in do krvi ga je pretepel. Dva tedna ni mogel iz postelje don Sebastiano in noč in dan je trpel velike bolečine. Giacomo je pobegnil v gore in od tedaj ga nisem več videla! Kaj je tudi hotel storiti? Eminenca, pomislite vendar: un prete!“

„Od tedaj ste vdova, uboga dona Margerita?“

„Zapuščena vdova, eminenca!“ Pričela je točiti debele solze.

„Zaupajte v Boga!“ jo je miril kardinal, ki mu je bilo všeč solzno njeno oko.

„Saj zaupam!“

„Bravo! bravissimo! Sedaj ste pod mojo streho, signora Princi. Zaupajte v Boga in v me, ki sem vaš gospodar!“

„Saj zaupam, eminenca!“ Že so ji izginevale solze iz oči.

Kardinala je zapuščala čemernost. Dobrohotno je izpregovoril: „Moje zadovoljnosti ni težko pridobiti! Nereda, seve, ne prenašam nikakega pod svojo streho!“

„Umejem, eminenca, umejem!“

„Bravo! bravissimo!“ In pomenljivo je nadaljeval: „Tudi ne ljubim, da se moja kamarijera pretesno veže z mojimi domestiki. Lahko se zgodi, da uživajo drugi veselje, madež pa ostane na kardinalovem škrlatu! Menim, da veste, kaj hočem povedati?“

„Popolnoma, eminenca!“

„Svarim vas, signora Margerita, v prvi vrsti pred Bepom, mojim strežajem. Med nosi na jeziku, srce pa mu obdaja pregrešna hudobija. Skoraj sem prepričan, da mi krade, kjer le more. Pa tudi ženske bi se ne branil ta nestvor, če bi se mu odprla pripravna steza. Svarim vas, dona Margerita!“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Vrgla je oči proti stropu ter vzkliknila: „Kako morete kaj takega misliti, eminenca! Saj sem omožena!“

„Takih reči, signora, v svoji hiši ne dopuščam. Pozor torej, ker je Bepo velik grešnik. Stokrat bi ga že bil pognal, a če poženeš lopova, dobiš na njegovo mesto še hujšega lopova!“

Pritrjevala mu je z živahnim kimanjem.

„Istotako,“ je govoril kardinal, „ni kuhar Evstah čisto nič prida. Koliko me ta hinavec goljufava pri računih, to ve sam Bog, večni stvarnik! Zakonsko ženo ima v Bolonji in kopico otrok. Ali do sedaj je še nisem imel kamarijere, da bi ne bil metal ta plešasti hinavec svinjskih svojih oči za njo! Bodi vam skrb, da ničesar ne opazim, dona Margerita!“

Odgovorila mu je z najkrepkejšimi obljubami, da ne bode poznala niti strežaja Bepa niti kuharja Evstaha.

„Le vam bode v korist!“ je del kardinal ironično. „Dobrega kuharja je težko dobiti, od pripravnih kamarijer pa dežela svetega očeta kar mrgoli!“

Markeze je izpil svojo kavo.

„Govorila sva o vsem, kar je bilo potrebno, da se ne rode nesporazumljenja med mano in vami, signora Margerita. Tudi je čas, da se odpravim: če se ne motim, se je voz že pripeljal. Cesarji ne čakajo radi, tega ne smemo izpregledati niti kardinali katoliške cerkve.“

Vstal je ter se odpravljal. Dona Margerita pa je hinavsko izpregovorila: „Madona! Koliko imate posla, eminenca! Posla in skrbi!“

Dobro mu je delo to priznanje. „Resnično besedo ste izpregovorili, signora! Težko je breme katoliškega kardinala, a prenašamo je z božjo pomočjo. Pot pa, na katero se odpravljam, mi bo služila še v vicah in radi nje se mi brez dvojbe pomanjšajo posmrtne muke. Dona Margerita, že nekaj časa ste v tem mestu, a vam se niti sanja ne, da živi v tem dolgočasnem in meglenem mestu svetnik. Pravi svetnik!“

„Ni mogoče!“ je vzkliknila.

„Svetnik, dona Margerita, ki živi le za Boga in našo sveto vero! Črez morje, iz Amerike je prišel, da bi na kongresu vnemal mrtva srca za nesrečno katoličanstvo tujezemsko. Odpravil se je na dolgo, težavno in mučno pot: viharje je prenašal, zasrambe posvetnjakov in zaničevanje krivovercev! Stradal je in v bridkostih je lazil po svetu. Poslušajte, dona Margerita! Samo katoliški mašniki so, ki se podvržejo takim žrtvam! Na to sem ponosen!“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„Si! si!“

„Si! si! To je vse, kar veste izpregovoriti ve posvetne ženske! Kaj so vam mari božji svetniki! Nova obleka, nov svilnat trak za lase, vse tako vas bolj zanima nego svetnik, ki leži na golih deskah pri očetih frančiškanih. Žalostno, dona Margerita!“

Ni sicer vedela, kako da je prišla v to karanje, a vzlic temu je poklicala vodo v oči ter zaihtela: „Kje pa naj izvem kaj o svetem možu, ko ga ne storim koraka na ulico? In če je iz Amerike, gotovo ne govori naše govorice!“

„Vidiš, Margerita,“ je odgovoril kardinal, „kako te tepe Bog s temo in slepoto. Ti je li mogoče misliti, da se rodi tak svetnik v drugi deželi nego v naši solnčnati materi Italiji, katera je dala največ svetnikov večnim nebesom! Dosti je! Že čujem Bepove korake. Odriniti mi je k cesarju, da izprosim izdatne podpore svetemu mučeniku. Svetli knez Metternich me podpira, zatorej odhajam z najboljšimi upi!“

(Dalje prihodnjič.)

Imel ni mladenič nikogar na svetu . . .

Imel ni mladenič nikogar na svetu,
brez cilja je hodil po potih življenja,
ni vedel, kje prva pot jenja,
ni vedel, kje druga začenja,
in vprašal se ni, kje bo jutri, ob letu . . .

Odšel je iz mesta, vrvenja množice,
kjer vladalo njemu je tuje veselje;
nasproti mu vetrček vel je,
v soteske mladenič zašel je,
med skalnate morske prišel je stezice.

Morjé mu zapelo je pesmi otročje . . .
Vse davno, že mrtvo spet vstalo je živo —
morjé je tako ljubeznivo,
šumelo takó mu vabljivo:
zvabilo ga v svoje je mehko naročje.

Petruška.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Izza kongresa.

Zgodovinski roman. Spisal **dr. Ivan Tavčar.**

(Dalje.)

stopil je strežaj ter opozoril kardinala, da je voz pred hišo. Ko je bil že pri vratih, je izpregovoril eminenca: „Morda še pride pater Angelo! Naročil sem ga, a svetega moža je gotovo zadržala molitev! Nič ne de, saj mi je itak vse pojasnil. Morda še pride! Povejte mu, signora Margerita, da sem šel na dvor! In dostavite mu, da sem odrinil z najboljšimi upi!“

Ko je bil odšel, se je odvalil signori Margeriti kamen od duše. „Kake sitnosti ima človek s tem starimi gospodi! Kaj ima od tega, da jim streže kolikor le možno? Beatissima virgine! Kaj ima človek od tega? Tista kopica škudov, katere mi kardinal vsak mesec nerad plača, je več nego odtehtana po grenkih besedah, s katerimi me pita njega eminenca! Kaj ima človek od tega? Posla črez pretege, dela in muk kakor jetnik na galeri! Ljubi Bog, kako tepeš nesrečno, a zvesto zakonsko ženo!“

Tako je tarnala dona Margerita. Nato je z resignacijo vzela v roke že prej omenjeni talar, na katerem je bil kardinal pogrešil dveh gumbov. K oknu si je primaknila blazinasti stol, ki je na njem poprej eminenca sedel, ter se široko usedla nanj. Črez kolena si je razgrnila rdeči talar, iz žepa pa izvlekla šivalno orodje ter se takoj vglobila v delo, da bi z rdečo nitjo prišila rdeči gumb na rdeči kardinalov talar.

„Per dio!“ je zastokala „rdečega je preveč v tej hiši in gabi se mi že kakor puranu na dvorišču!“

V tem je nekdo lahno potrkal na vrata. Še prej, nego se je oglasila dona Margerita, so se duri odprle in vstopil je koščeni, dolgi in sveti naš znanec iz tretjega poglavja te pripovesti. Vstopil je Angelus Inglesie. Opazivši, da ni kardinala v stanici, je takoj zdrknil s pogledom proti stropu ter izrožljal kratko molitev, s katero je klical božjega blagoslova na kardinala in njegovo hišo. —

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Ko se je pobožni mož izrožljal, je povesil oči. Videl je žensko, zategadelj jih je povesil še globokeje!

„Eminenca me je klical!“ je izpregovoril naposled. „Zunaj ni bilo nikogar,“ je dostavil ponižno, „zatorej sem vstopil!“ Ko ni dobil odgovora: „Bojim se, da sem prišel prepozno! Opravljal sem molitve z očeti frančiškani. Da bi se le eminenci ne bil zameril!“

Svetnik ni opazil, kaj se je godilo med tem časom s signoro Margerito. Takoj, ko je bil vstopil, je vprla v njega svoje oči. V trenotku ji je zdrknil talar s kolen in izmed prstov sta ji ušli igla in nit. Dona sama pa se je dvignila s kardinalovega sedeža in po obledelem obrazu se ji je razširilo začudenje, kakršno preobda človeka pri veliki grozi ali pa ob veliki sreči. Kardinalova nečakinja ni vedela, naj se li vda grozi ali sreči, skoraj sta jo prevladala oba občutka. Okamenela je takorekoč in glasu ni mogla dati od sebe!

Ko abé Inglesie le ni dobil odgovora, se je poklical z drugega sveta, v katerega je bil po svetniški svoji navadi zamaknjen, in pričel se je nekoliko bolj baviti s svojo okolico. In takrat se je njegovo oko ujelo s strmečimi pogledi okamenele ženske. Tedaj pa se je tudi vse razvozlalo, kar je tičalo signori Margeriti v grlu. Vzkliknila je, da se je soba zatresla:

„Giacomo!“

Oni pa se je zopet zamaknil v drugi svet in odločno je izpregovoril:

„Jaz vas ne poznam, posvetna ženska!“

Prišel je ogenj v streho! „Ti me ne poznaš, Giacomo Princi? Ta je poštena, svoje zakonske žene ne pozna ta človek!“

Že ji je šlo na jok: „Da sva bila poročena pred oltarjem svetega Andreja, boš tudi tajil? V Frascatiju? Pred oltarjem svetega Andreja? Grdoba!“

„Signora,“ je odgovoril abé s sladkim glasom, „signora, vi ste v zmoti! Saj morate vendar opaziti, da stoji pred vami mašnik katoliške cerkve. In kje naj pride tak do zakonske žene, do veljavne zakonske žene?“

Inglesie se je od prvega presenečenja že toliko ojačil, da se je sedaj suhotno smejal.

„Kako naj pridem k veljavni zakonski ženi?“ je ponavljal. „Drugega vam ne morem odgovoriti! Jaz vas ne poznam, in da se še bolj pomirite, tudi starega Frascatija niso nikdar gledale moje oči!“

A ženska se ni dala prepričati. Kakor ploha se je ulilo nebroj vprašanj iz njenih ust.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„Ti nisi Giacomo Princi, bivši cerkovnik pri Sv. Andreju v Frascatiju?“

„Ne, gospa!“

„Ti nisi živel v Albanskem pogorju in tudi dona Sebastiana, kurata v Frascatiju, nisi poznal?“

„Bog mi bodi svedok, da ne!“

„In do krvi ga nisi pretepel, da ni mogel dva tedna iz postelje? He?“

„Ne, gospa!“

„In ko so te sbiri iskali, nisi pobegnil v gore, he?“

„Ne, gospa!“

Nehote je oponašala svojega kardinala ter zaklicala: „Bravo! bravissimo!“

Pristopila je k njemu ter mu s spretnostjo duhovniške postrežnice odvila kolar izpred obraza. Nato pa je zmagonosno izpregovorila: „Ne taji! Ti si! Tu na vratu je ono znamenje, ki te izdaja, Giacomo!“

Kolar je držala v roki in zagledala se je v ta znak mašniškega stanu. Takrat ji je treščilo v možgane in grozna misel jo je pretresla.

„Mašnik! Un prete! In katoliški duhovnik ne more imeti zakonske žene! Jezus in Marija! Sedaj je pa razveljavljen zakon med nama!“

Vrgla se je na tla v sobi. Jokala je, kričala in razsajala. Preklinjala je papeža, kardinale in vse škofe, ki so dopustili, da je postal Giacomo mašnik svete cerkve, dasi je bil ž njo poročen po vseh predpisih ravno iste svete cerkve! Uganjala je vse hrupe razdražene krvi. In teh hrupov se je svetnik prestrašil. Pazno se je ogledal okrog sebe:

„Ljudje bodo čuli ta šum! Ženski jok iz kardinalove sobe! Nastanejo lahko najrazličnejše govorice! Pomislite vendar, signora!“

„Naj nastanejo! Bepo je šel s kardinalom, kuharja pa tudi ni doma! Kdo naj čuje? Sicer pa naj izve ves svet o tvoji hudobiji!“

Izpozabil se je ter zaklical: „Margerita!“

„Sedaj me poznaš! Vidiš, sedaj me poznaš, brigante!“

Že se je dvignila s tal: „Goljufal si zvesto zakonsko ženo, ki je noč in dan mislila nate!“

Postavila se je pred njega ter dostavila patetično: „Goljufal si pa tudi sveto katoliško cerkev! Oj, kaka groza!“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

V največji jezi pa je viknila: „Povej, s kom si oženjen? Ali z mano? Radi tebe sem toliko trpela! Ali s cerkvijo? Je morda ta kaj zate trpela? Povej in govori!“

Ko ji ni ničesar odgovoril, je zatulila: „In svetnik hoče to biti? Človek, ki povsod pregrehe iz njega puhte! O, o, o! Povej in govori!“

Inglesie je uvidel, da se mu ni dalje ustavljati. Vdal se je torej.

„Margerita!“ je prosil, „pomiri se in tiho govori, da te ne čuje kdo!“

Toliko let si se klatil po svetu! Mene pa si izročil žalosti, gladu in izkušnjavam! Vsaka bi bila poginila! In zdaj naj molčim!“

„In vendar te prosim, da se pomiriš!“

„Pri vseh svetnikih, kako naj bom mirna, ko prenašam toliko krivic!“

„Krivice se ti izpremene v srečo in bogastvo!“

„Torej pripoznavaš, da si moj mož!“

„Pripoznavam!“

„Moj zvesti zakonski mož!“

„Prisegam!“

Objela ga je ter zaklicala: „Angelček! Zlata duša! Moja nebesa!“

Pa je takoj zopet odskočila od njega: „Satan! Strupena kača! Saj si vendar mašnik! Un prete! Kaj počenjaš s svojo ženo? Kam me deneš! Da bi nikdar ne bila videla tega sveta, jaz nesrečnica!“

Zopet je pretakala solze in svoje pesti mu je molila pred suhi obraz. Patra Angelusa pa radi tega ni minila hladnokrvnost.

„Imaš kako postransko sobico?“ je vprašal. „Tu ni mogoče govoriti pametne besede s tabo. Sicer mi vse prevrneš, kar sem s trudom zgradil! S trudom in z veliko premišljenostjo! Danes je vse lepo napeljano in tudi kardinal Spina je vprežen v moj voziček. Ti pa kričiš in razsajaš kot dete, katero nima ne pameti, ne glave. Kaj dosežeš? Da se mi splaši živinica, ki prihaja k meni s tovori samega zlata!“

„S tovori samega zlata?“ je ponavljala.

„Samega in suhega zlata!“

„In to zlato bo tvoje?“

„Moje in tvoje.“

„Si torej še vedno oženjen z mano?“

„Še vedno!“

„In tvoje mašništvo?“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„Je plot, za katerim se skrivam!“

„Hvala ti, sveta Marija v Loretu! Sedaj pojdiva!“

Zopet mu je ležala okrog vratu: „Angelček! Moja nebesa! Moje življenje!“

Vlekla ga je v svojo sobico. Tu pa je ostal na blazinastem stolu kardinalov talar in gumba še nista bila prišita na njem. Dolgo časa se je razgovarjal abé Inglesie s svojo ženico. Tiho sta šepetala, in da je kdo prisluškoval pri vratih, ne bi bil umel niti besedice. Oba sta bila prepričana, da je za nju največja previdnost največja korist!

Ko je potem Angelus Inglesie zapuščal kardinalovo stanovanje, je bil zopet — svetnik. Na resastem obrazu mu je kraljevala tista nebeška sreča, ki jo daje mirna vest in popolna sprava z Bogom. Vlekel se je po trgu, kakor da je že napol zveličan! In ženice, katere so zelenjavo ondi prodajale, so se nanj ozirale ter govorile: „Glejte, tam stopa frančiškanski svetnik!“

Komarjeva Magdalena iz Kravje doline, ki je slučajno mimo prišla, je pred njim pokleknila ter mu poljubila belo roko S čudovito ponižnostjo si je dovolil to počeščenje. Da je bila Komarjeva še bolj srečna, je zamrmral nad njo nekaj latinskih besed. Prihitela je k prodajalkam ter zaklicala: „Žene, verujte mi! Kakor duh svetega groba gre od njega! Pravi svetnik je in drugega nič!“

V tistem času je sprejel cesar Franc kardinala iz Bolonje v svojem zasebnem kabinetu. Pazljivo je poslušal prelata dolgi ekspoze o žalostnem položaju katoliške cerkve v Luizijani in o neprecenljivih zaslugah, katere si je abé Inglesie pridobil za to cerkev. V glavnem pa se je opozarjalo na denarne stiske, v katerih tičita oba, katoliška cerkev v Luizijani in abé Inglesie.

Ko je bil kardinal končal, je cesar precej časa molčal. Nato je zaspano oko vprl v steno ter zastokal: „Hem, francoski boji so me mnogo stali!“

„To sveto zadevo zagovarja po meni tudi sveti oče sam!“

„Vam je pisal, eminenca?“

„Lastnoročno pismo!“

„Dobro! Torej je res treba nekaj storiti!“ Zopet je nekaj časa premišljal, a končno se je njega veličanstvo vendarle hotelo izmuzniti iz zanke, katero mu je nastavljal kardinal katoliške cerkve.

„Kaj bi rekli, eminenca, če bi govoril z Metternichom, da bi abeju Inglesieju dali znamenit avstrijski red? Pred svetom bi ga to jako povzdignilo.“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Njega eminenci se je tolsti obraz zavlekel v nezadovoljne gube.

„Vaše veličanstvo!“ je odgovoril odločno, „sveti mož ni od tega sveta in njegova duša ne hrepeni po posvetni časti!“

Zaspani pogled cesarjev se je odtrgal od sten, počasi priromal do kardinala ter obvisel na svetlih njegovih licih.

„Torej denar! Ne bom pozabil! Govoril bodem z Metternichom. Zanašajte se na mojo cesarsko obljubo, eminenca!“

Eminenca se je gostobesedno zahvaljeval ter omenil, da je od prvega katoliškega vladarja v Evropi zanesljivo pričakoval bogate podpore zatirani cerkvi v Luizijani! Le mimogrede je končno še dostavil:

„Dovolite, veličanstvo, preponižno vprašanje?“

Zopet je cesarjev zaspani pogled obtičal na steni: „Vprašajte!“

Nekako v zadregi je bil kardinal: „Kakega mnenja blagovoli biti vaše veličanstvo? Bi me li hotelo sprejeti v tej zadevi tudi rusko veličanstvo? Tudi v Rusiji je obilo katolikov! Trditi se torej ne more, da bi rusko veličanstvo ne bilo v nikaki zvezi z zapuščeno cerkvijo v Luizijani. Izprositi sem si hotel vašega veličanstva cesarsko mnenje!“

Zaspani pogled je bil takoj pri kardinalu in nekaj hudomušnega se je utrnilo v njem.

„Dobra nakana, eminenca! Tudi rusko veličanstvo naj kaj da!“ Sam pri sebi pa je zagodrnjal: „Saj ima več nego jaz!“

S tem je bil kardinal odpuščen.

* * *

Povedali smo že, da je grofa Thurna obitel stanovala v ravno isti hiši, kjer je imel svoje stanovanje kardinal Spina. Ravno tisto jutro, ko je v spodnjem stanovanju mašnik-svetnik Giacomo Princi po čudni božji naključbi po dolgem presledku zopet moral ponoviti zakonsko dotiko s svojo ženo, so sprejemali v drugem nadstropju obiske pri grofu Thurnu. A posebne živahnosti ni bilo, ker je hišnega gospodarja tlačila putika, da je moral tudi po dnevu v postelji ležati. Sprejemala je grofica s kontesama, a tisti, ki so prišli, so gledali, da so se prejkotprej poslovili. Na koncu je ostal samo grof Oton Barbo, ki se je bil v Thurnovi hiši prav kmalu udomačil. In skoraj je vse kazalo, da se uresničijo želje grofa in grofice, radi katerih sta bila odločila za drago preselitev v Ljubljano.

V malem salonu, prav v kotu, sta sedela grof Oton in kontesa Eva Lujiza. Mati grofica se je bila takoj diskretno odstranila, opa-

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

zivši, da sta mlada dva skupaj sedla. Sestra pa je bila že prej odšla k očetu, katerega je tisti dan putika tlačila, da je moral v postelji ležati. Grofa Otona je še sedaj morilo, kar je bil čul pri cesarskem obedu! Ranilo ga je bilo globoko v srce, tem bolj, ker si ni več prikrival, da je le radi Eve Lujize prepogosto zahajal v Thurnovo hišo. Premišljal je, kako bi namignil deklici, da je njeno pretirano češčenje kneza Metternicha že vzbudilo občno pozornost, kako bi ji namignil, da so se tudi hudobni jeziki polastili tega češčenja in da je skoraj zašlo v nevarnost njeno dobro ime. Kako vse to povedati, da bi Eve Lujize ne užalil in ne razburil nedolžne njene duše? Ko je tako premišljal, mu je dvignil globok vzdih mladeniške prsi. Eva Lujiza, kateri grofovo molčanje itak ni ugajalo, je izpregovorila srepo:

„Vi vzdihujete, grof Oton? In v moji družbi? Kak kavalir pa ste, dragi moj dolenjski grof?“

„Oprostite, kontesa!“ je odgovoril zamolko. „Na nekaj sem mislil!“

Že je opazila nevarnost. Ni ji namreč bilo prikrito, kaka čutila so se polagoma rodila v srcu dolenjskemu grofiču. Vsaka ženska ima prirojeno lastnost, da prav kmalu izvoha, če se ji kje postavljajo ljubezni oltarji. Dasi zelo mlada, ni bila Eva Lujiza brez te lastnosti. Nasprotno, bila je pri njej ta lastnost že zelo razvita. Prav dobro je vedela, čemu zahaja grof Oton v hišo; vedela je tudi, da bi ga nikdar, nikdar ljubiti ne mogla. Eva Lujiza je bila samo radi enega moža na svetu, katerega sicer tudi ni smela ljubiti, kateremu pa je bilo vzlic temu posvečeno celo njeno srce! Ker je bila ženska, ji je vendar dobro delo, da je zagazil grof Oton v njeno mrežico: niti koraka ni storila, da bi mladi rakovniški grajščak prišel do spoznanja, da se peha z brezuspešno tlako. Ni ji bilo neznano, da iščejo zaljubljeni mladeniči vsake prilike, da si olehčajo trpeče svoje srce. Da grofu Otonu take prilike ne bode nudila, je bila za trdno sklenila. Ko je govoril, da je na nekaj mislil, jo je takoj prešinilo, da ji hoče morda o ljubezni govoriti. Zasmejala se je glasno ter viknila veselo:

„Čemu zdihujete, grof Oton, ko je sedaj tako krasno v Ljubljani!“

Prej, nego ji je mogel odgovoriti, je posegla na drugo polje ter vprašala:

„Niste bili v laški operi predvčerajšnjim?“

„Bil sem! Sedel sem pod ložo, v kateri ste bili vi, kontesa!“

Tužno jo je pogledal.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„Pod našo ložo ste sedeli!“ je vzkliknila. „Ali gledišče je bilo tudi prenapolnjeno!“

Zaječal je: „Menil sem, da ste me opazili!“

Ko ni pritrdila, je še dostavil: „Med drugim aktom vam je zdrknila rdeča roža izpod rok in je padla v iparter. S trudom sem jo rešil iz gneče. Še danes jo imam, kontesa Eva Lujiza!“

Tu je pretila zopet nevarnost. Pripravljal se je naskok in Eva Lujiza ga je morala takoj zavrniti.

Hladno je zrla preko njega: „Še danes jo imate? Škoda! Vam, grof Oton, v resnici ni bila namenjena!“

Zveneče se je zasmejala, a on je povesil glavo.

„Tolažil sem se, da vam je roža namenoma padla iz rok!“

„Motili ste se!“

„Rekli ste, kontesa, da meni ni bila namenjena. Mi li dopustite vprašati, komu je bila namenjena?“

„Komu? komu?“ Zagledala se je v podobo na steni. Drugega ni odgovorila. Nekolikokrat je bolj globoko zasopla. Ko pa je oko obrnila proti njemu, je opazil v njem izraz sreče. Dasi mu ni odgovorila, je vedel dobro, komu je bila namenjena rdeča roža.

„Pustiva te otročarije, grof!“ je izpregovorila naposled, „in govoriva raje o čem resnejšem!“

Vzdihnil je: „Kakor ukazujete, kontesa!“

Mladi mož je občutil, kakor da mu hoče usoda podeliti vlogo nesrečne ljubezni. Skoraj se ga je polastil srd, da bi moral vročekrvni grof z Rakovnika igrati tako nedostojno vlogo. Jezno je dodal: „Res so otročarije!“

Pri tem je mislil na njo in kneza Metternicha. Ne vemo, je li deklica umela pomen njegovega odgovora; vsekakor se je delala tako, kakor bi ga ne bila umela.

„Na led ne zahajate?“ je vprašala.

„Ne!“

„Lepo drsališče imajo Ljubljančani! Za novo cerkvijo v Trnovem, ali kako se že kraj imenuje?“

Grof je molčal.

„Le pridite včasi, je obilo zabave. Tuintam — in tu se ji je razžarilo lice — prihaja še celo knez Metternich!“

„Stari knez,“ je odgovoril ironično, „vendar ne bode po ledu plesal!“

Ostro ga je zavrnila: „Mož, kakor je knez Metternich, nikdar ne postane star! To bi morali vedeti, grof Oton!“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Kaj ti čem odgovarjati, otroče? si je mislil grof Barbo, a vzlic temu te hočem iztrgati temu staremu grešniku, temu starikastemu knezu Metternichu!

Hitro se je pomirila: „Včeraj popoldne sem bila tudi na ledu. In pomislite, svetlost mi je predstavil grofa Kapodistrijo!“

„Čestitam!“

„Čemu? Po resnici povedano, ta grški grof mi nič kaj ne ugaja!“

„Kako to?“

„Vedno se na jok drži! Pravijo, da ga tudi njega svetlost knez Metternich ne mara!“

Zopet se je ustavil razgovor. Ko sta nekaj časa molčala, se je oglasila Eva Lujiza: „Kaj novejšega gotovo še ne veste?“

„In to je? Pa že tiči Metternich vmes!“

„Knez Metternich! Brez dvojbe! Tako srečne misli bi nikdo drugi ne imel! In zelo srečna misel! Čujte!“

„Čujem.“

„Njega svetlost je sklenil, v ožjo dotiko stopiti z damami ljubljanskega kongresa. Prirejati hoče večere, h katerim bode vabil samo dame. Ni to krasno?“

„Razen njega svetlosti bodo vsi drugi moški izključeni?“

„Čisto izključeni! V tem tiči pikantnost teh večerov!“

„Bojim se, da bodo kmalu poginili ti večeri!“

„Kako to?“

„Ker bodo — predolgočasni!“

„Ne govorite tako nerodno, grof Barbo!“

„Vi, kontesa, se brez dvojbe ne bodete dolgočasili! In morda še nekdo drugi ne?

Vprašala je nestrpno: „Kdo še ne?“

Odgovoril je z lahko ironijo: „Molly Esterhazyjeva!“

Vidno je prebledela, ko je čula to ime. Nato se je razsrdila: „Torej že opaža svet, kako se ta ogrska ženska knezu Metternichu — skoraj bi rekla, če bi se ne sramovala — ponuja!“

Grof Barbo je menil, da je sedaj, ko je malo njegovo prijateljico ljubosumnost kar vidno pretresala, pravi trenotek, vliti nekaj zdravila v skelečo rano. Vprašal je ponižno: „Smem izpregovoriti odkritosrčno, prijateljsko besedo, kontesa?“

„Govorite! Ko bi vi le vedeli, kako sovražim to žensko!“

Ravno tisti hip je vstopil strežaj ter naznanil: „Njega svetlost, knez Metternich!“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Eva Lujiza je vzkipela s svojega sedeža in mavrica se ji je razkrožila po še ravnokar bledem obrazku. Približal se ji je avstrijski kancelar ter izpregovoril galantno:

„Mali rožici malo rožo!“

Podal ji je beli cvet, da je drobna kontesa od sreče kar koprnela in drhtela. Grof Oton pa je izgubil svojo igro tisto jutro!

(Dalje prihodnjič.)

Melanholija.

Ko tiho z lesov vstaja mrak,
se bliža tvoj sanjav korak
in krila temna ti šumijo.

In komaj roka ti drhti
in komaj struna ti brni,
ko mračno poješ melodijo . . .

Ko snežnobelo vzpneš roko —
zamrl tam dan je za goro,
ves svet je tme brezmejno morje . . .

In jaz počivam v temnem dnu,
beže valovi brez miru,
nikjer ne vzpenja se obzorje . . .

In vame zreš, ti bleda moč,
in kroginkrog le san, le noč —
in v snu zveni ti melodija . . .

In kot se roka ti blesti,
in kot ti tožen spev ihti,
drhti srce, melanholija! . . .

Vojeslav Molè-Spitignjev.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Izza kongresa.

Spisal **dr. Ivan Tavčar.**

(Dalje.)

Enajsto poglavje.

Vor acht Tagen war ich mit der Minza bey dem Pochlin seiner Predigt. Wie wir aus der Kirche kommen, so versammeln sich eine Menge Menschen gegen St. Florian. Ich frage, was das ist? so höre ich: jetzt werden sie den Studenten tragen, den der Kapus zu Tot geprügelt hat.

Iz pisem, katera je gospa Benedičičeva pisala Čopu.

ilo je nekaj dni pozneje. Pri Topolščakovih v Kravji dolini je Marička opravljala jutranja hišna dela. Mati Maruša je bila odšla v mesto, kjer je stregla po hišah, in tudi oče Martin je bil dobil nekje malo zidarsko delo, da je moral rano od doma. Istotako je gospod študent bil že vstal ter odšel na polje, da se je pred šolo izdatno izprehodil.

Doma pa je hči pospravljala postelje, pometala, omivala okna in sploh čistila vse, kar je bilo čiščenja potrebno. Tudi okrog ognjišča je letala, kjer se je v malem piskrčku grel zajtrk za Janezka, ki je tedaj še spal. Ves čas med delom je rojilo Marički po glavi, kar ji je bila pripovedovala Komarjeva Magdalena pred nunsko cerkvijo. Kdo se je neki zagledal v njo? V njo, ki je bila hči preprostega zidarja! Ona je govorila, da je mlad in lep! Mlad, lep in bogat gospod in pripravljen jo je tudi v zakon vzeti, če bi si bila všeč eden drugemu. Kako visoko so splezale njene misli! Obdajala jo je ljubezen, obdajalo jo je bogastvo. Že se je oblačila v svilo kakor gospa Kandučeva in nosila je širok klobuk na glavi, da ji je zrl izpod njega obraz kakor izpod male strehe! Dvignila se je do oblakov! V hiši bo srebra in zlata na ostajanje! Mati ne bo več požirala trpkih besed po hišah in tudi oče se ne bo več pehal za slabo plačanim delom. In vsako jutro bodo pili kavo, ki so jo sedaj komaj trikrat na leto pili! Da, vzeti ga je hotela, in najsi ne bode

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

niti tako lep, kakor ga je gledala v svojih sanjah. Iz oblakov jo je poklical nazaj v vsakdanjo revščino otročji glasek, ki se je začul iz sosednje stanice:

„Marička! Vstati!“

V čumnati, kjer sta spala oče in mati, je imel tudi domači sinček Janezek svojo posteljo ali pravzaprav nekako korito, kamor so pokladali noč za nočjo njegovo slabotno telesce. Slama je gledala izpod rjuh in pavola iz odeje. Na revnem ležišču je sedel devetletni deček in pri raztrgani srajčici se je tuintam kazala rjava koža. Marička mu je prinesla drugo srajco in tudi hlačice in čeveljčke ter mu vse položila na posteljico.

„Zdaj se obleci!“

Počasi je zlezel iz svojega korita. Imel je široko glavo in bil je tudi zelo samoglav Topolščakov Janezek, kakor je to navada pri slabo rejenih otročajih. Ko je lezel izpod raztrgane odeje, da bi zlezel v hlačice, katere mu je bila pripravila sestra, je kazal svoji stegenci, ki sta bili tanki kakor bilka sredi travnika. Ko je imel hlačice na sebi, je izpregovoril odločno:

„Marička! Umil se pa danes ne bom!“

„Kaj bodo pa gospodje v šoli rekli, če prideš umazan?“

„Saj nisem umazan! Umil se ne bom, pa je!“

Nato sta sklenila poravnavo, da se bo Janezek umil, a Marička da mu bode v mrzlo vodo prilila nekaj kropa.

Ko je bil fantek napravljen in umit, je zastokal: „Lačen sem!“

„Takoj ti prinesem!“

Iz kuhinje je prinesla lonček, iz žličnika pa vzela veliko leseno žlico ter oboje posadila pred bratca, ki je bil med tem zlezel za veliko mizo, kjer se je pri Topolščakovih jedlo.

„Že spet močnik!“ je zajokal, ko je potisnil žlico v mali lonček.

„Močnik je dober!“ ga je tolažila sestra. „Poglej, oče in mati prav malo zaslužita sedaj v zimi! Koliko jih je, ki še močnika nimajo vsak dan: Le jej, revček, le jej!“

Dvakrat ali trikrat je zajel:

„Nočem! Tudi po sajah diši!“

Jezno je položil žlico na mizo.

„Učil se tudi ne bom! Lačen sem!“

„Če ima človek cel piskrček močnika pred sabo, mu ni treba lačen biti!“

„Le poskusi, pa boš videla, da so saje v njem!“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„Niso! Da je oče doma, bi že rad jedel!“

„Učil se ne bom, pa je ven!“

Zopet se je sklenila poravnava in Janezek je obljubil, da se hoče učiti, če mu prinese sestra Marička kos belega kruha, za katerega je dobro vedel, da je v omari v kuhinji.

Prinesla mu je košček belega kruha in vprašala: „Kaj imate danes?“

„Ajnmalajns ponavljamo!“

Ko je opletal kruh, je zastokal: „Ti ne veš, Marička, kako je težak ta ajnmalajns!“

Nekdo je potrkal na okno. Ko se je Marička ozrla, je opazila pri šipi ostudno prijazni obraz Korenove Magdalene. Migala je z roko. Marički je izginila kri iz obraza.

„Janezek, ponavljaj!“ je dejala ter odhitela v vežo. Ondi je že prežala Komarjeva nanjo.

„Pridna si, Marička! Tako je prav. Pridna dekletca imajo že na zemlji nebesa!“

Stara grešnica je pomenljivo pomežikovala.

Na uho ji je šepnila: „Včeraj mi je pisal. Rad bi govoril s tabo!“ Glasneje je dostavila: „Fantek se uči! Prav tako, prav tako!“

„Drevi ob šestih,“ je šepetala dalje, „ob šestih. Pri šenklavški cerkvi te bom čakala!“

Marička je vzdihnila: „Pa res ni oženjen? Drugače bi bilo greh!“

Iz sobe se je začulo v tistem šolsko-pridigarskem glasu, na katerega slabi učitelji tako radi privadijo svoje učence: „Vier—mal—acht—sind—zwölf“.

Odprla je vrata ter ga pokarala: „Janezek, vendar malo premisli!“

„A—a, že vem, Marička! Vier—mal—acht—sind— dreissig! Kako je težak ta ajnmalajns!“

Ko ga je poučila, da je štirikrat osem dvaintrideset, je hišna vrata zopet zaprla. Proti Komarjevki pa je vzdihnila: „Sama ne vem, kaj bi napravila?“

„Kolikor vem, res ni oženjen. Neoženjeni pa ne morejo vsi biti. Samo „gospodje“ niso oženjeni, in še ti se vselej greha ne boje!“

„Ali jaz se bojim greha,“ je zastokala Marička. „Ko bi že vedela, da me vzame?“

Magdalena se je raztogotila: „Kako te naj vzame, če se prej ne seznani s tabo? Ob šestih torej. Ali prideš, ali ne prideš? Povej vendar! Piše mi, da neprestano misli nate, ti ga pa še videti nočeš!

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Kmalu bi ti rekla, da si prismoda. Točno ob šestih pridi! Čakala te bom pri vratih tik škofije. Ali prideš?"

„Bom pa prišla!"

„Drei—mal—acht—sind—zwölf!"

Zopet je odprla duri: „Premisli vendar, Janezek!"

„Aha! že vem! — sind sechs!"

„Da bi se me Mati božja s Šmarne gore usmilila! Ta ne zna ajnmalajnsa in jaz ne vem, kaj naj počnem! Kaj bo, kaj bo?"

„Torej sva se vse lepo dogovorili! Prav tako, Marička! Za tvojo srečo gre in še ob smrtni uri mi boš hvaležna! Lej, lej! Kdo pa tukaj prihaja? Prav kakor zaljubljen parček. In jaz o tem nič ne vem! To je pa čudno! Pa tako zgodaj, lej, lej!"

Magdalena se je pritisnila k zidu, da bi jo ona dva, ki sta v zornem jutru prihajala po samotni Kravjedolinski cesti, ne opazila. Tem živeje ju je opazovala Magdalena.

„Znana mi je postava te ženske," je zamrmrala, „kdo bi pač bila?"

Hipoma se ji je zasvetilo: „Božja pomagalka, Češkova Fina je!"

„In gospod, ki je ž njo?" je vprašala Marička.

„Gospod? Gospoda pa res ne poznam." In dostavila je: „Toliko vem, da Smole ni, čeprav govore, da bode ž njim kmalu na oklicih! Pa je res čudno!"

S temi besedami je Korenova Magdalena izginila pri zadnjih vratih Topolščakove hiše, da bi kje izza kakega kravjedolinskega plota izvohala, kdo je gospod, ki je bil tisto jutro v družbi s Češkovo Fino.

Gospodična in gospod sicer nista vedela, da ju kdo opazuje, a vzlic temu se je videlo obema, da sta v velikih zadregah. Gospica je hitela nekaj korakov naprej, a pri Topolščakovi hiši jo je dotekel. Bil je mlad človek, temnega in pikantnega obraza, iz oči pa mu je odsevala čudovita nedolžnost, da se je moralo soditi, da lastnik takih oči še ne pozna življenja, da je pravo jagnje, prava lilija. V resnici pa je bil osmojen kakor trava po jesenskih slanah; bil je najnevarnejši zapeljivec ženskega spola, kar jih je poznal ljubljanski kongres. Poleg nedolžnih oči ga je odlikovalo ljubko in prikupljivo vedenje, da je gospem kar v srca lezel. Bil je Lah; to se mu je poznalo na obrazu in na govorici.

Ko jo je dotekel, je zažvrgolel: „Tisočkrat hvala, gospica, da ste uslišali ponižno prošnjo nesrečnika, ki ni nevreden vašega usmiljenja!"

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„Knez — in plaho se je ozrla na vse strani — prvič je in zadnjič!“

Ni dopustil, da bi govorila. Objel jo je s svojim pasje vdanim pogledom in preplul jo je s povodnjijo svoje govorice.

„Gospica! Prvič sem vas srečal na stopnicah vaše hiše. Nikakor nisem tako predrzen, da bi si lastil toliko sreče, nepopisne sreče, da bi se vi spominjali tistega dne. Kakor od strele zadet sem se pritisnil k steni, vi pa ste v zlati svoji krasoti stopali mimo in niti pogleda niste imeli za nesrečnika, ki bi se bil najraje zvijal v prahu pred vami. Od tedaj je globoka rana vsekana v moje srce!“

Vzdihovala je: „Ne smela bi vas poslušati!“

S tužnim glasom je odgovoril: „Ne pehajte me v obupnost! Prvič in zadnjič je, da me poslušate! In poslušati me morate! Od takrat, ko sem vas prvič videl, od tedaj ga ni imela mirnega trenutka moja duša! V vaše lase se je ujelo nemirno moje srce, kakor se ujame riba v mrežo. Kako sem obupaval, kako sem se boril sam s sabo! Zaman! Izročen sem bil vsem peklenskim mukam! Končno sem vam pisal . . .!“

„Niti sprejeti bi ne bila smela vašega pisma!“

„Bog vam šteje v veliko zaslugo, da ste je sprejeli! Kaj naj bi bil počel tudi drugega? Hitel sem k zvezdi, ki je postala vodnica moji trpinčeni duši! Naj se odloči moja usoda, kakor je ljubo Bogu! Saj ne zahtevam vaše ljubezni. Prositi sem vas hotel, da me ne zaničujete, ker vas ljubim!“

„Molčite! molčite!“ je zakoprnela. V tistem hipu pa je Češkova Fina primerjala plamtečo to govorico z govorico svojega zaročenca in morda je že tedaj padla v njenem srcu prva megla na podobo Andreja Smoleta, ki se nikakor ni mogel meriti z mladim knezom, ki je tisti dan lazil za njegovo nevesto.

Z emfazo je odgovoril: „Ne kratite mi pravice govoriti, gospica! Vsaj toliko usmiljenja izkažite obupanemu človeku! Da sem kamen v globočini morja, bi kričal, da se čuje do neba! Z vami živeti pod eno streho, z vami dihati en in isti zrak, hoditi mimo vas, kakor da ste mi neznani, — to je bolečina, ki bi je niti bogovi prenašati ne mogli! Te bolečine polagajte na pravično tehtnico in ne ukazujte mi, da naj molčim!“

„V istini! Mnogo preveč ste že govorili, knez!“

Kar čutila je, kako ji je dobro delo, kadar je izpregovorila besedico „knez“.

„In moje bolečine!“ je zakričal knez.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Tu se je spomnila govoric, ki so o mladem tem možu še ravnokar švigale po mestu. Kadar se je izpregovorilo ime operne pevke gospodične Morenove ali pa primadone gospe Boronijeve, tedaj se je imenovalo v isti sapi tudi ime mladega laškega kneza. Obe, Morenova kakor signora Boronijeva, sta bili glavna stebra takratne laške opere. Antonio Cunibarti je načeloval tej „stagione“, pela pa se je Rossinijeva heroična opera „Edvard in Kristina“, ki je danes že davno pozabljena.

Teh govoric se je spominjala Češkova gospica in nekako nagajivo je odgovorila:

„Za bolečine, principe, dobite brez dvojbe tolažbe pri signori Boronijevi!“

Da ga je strela osmodila, bi ne bil močneje vihtel svojih rok, nego jih je vihtel v tistem trenutku. Ni ji mogel odgovoriti, tako je osupel, oziroma tako osuplega se je delal. Gospica je vse to imela za nekaj resnega in zategadelj je z zadovoljstvom dostavila:

„Če ne pri signori Boronijevi, pa vsaj pri signori Morenovi!“

Omahnile so mu roke. Z žalostjo, ki se popisati ne da, je vprl oko v njo, prav kakor bi ne mogel umeti, da se mu od take strani dela taka krivica! Nato je z umirajočim glasom izpregovoril: „Torej do vas so že tudi dospela ostudna ta obrekovanja! In v svojih mislih me teptate v grdo to blato! Kako nezaslužena usoda! Eno je, kar odgovarjam! Nedolžen sem, čist sem, neomadeževan sem! Zavrženi naj bodo vsi hudobni jeziki! Signoro Boronijevo pač poznam. Nekdaj, ko je pela na toskanskem dvoru, sem govoril ž njo. Signore Morenove pa niti ne poznam ne! In radi vsega tega vam zastavljam večni blagor svoje duše!“

Svoje telo je mladi grešnik imel tako v oblasti, da je brez težave privabil v nedolžno oko voden pajčolan. Deklica se je bala, da se mu takoj utrnejo solze. Zategadelj se ji je prav zelo smilil. Pri ženski je to vsekdar nevarno: usmiljenje je navadno koreninica, iz katere požene ljubezen.

Skoraj ga je prosila odpuščanja: „Ne štejte mi v zlo lahkomiselnih besed, knez Neri-Corsini!“

„Izrekam vam hvalo do neba, gospica! Izpregovorili ste dobrohotno besedo, a kakor rosa hladilna je padla na razbeljeno mojo dušo!“

„Sedaj pa končajva razgovor, ki je mučen zame in gotovo tudi za vas! Grešila sem, knez, da sem vam dovolila ta sestanek! Pisali ste mi — —“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„Pisal, gospica! Ali šele po dolgih mukah!“

„Večkrat ste mi pisali! Ko niste dobili odgovora, ste mi iznova pisali.“

„V svojih bolečinah, signorina, v svojih velikih bolečinah!“

„Skoraj že nisem mogla prikrivati vaših listov! Morala sem torej ugoditi vaši kavalirski zahtevi!“

„Prošnji, gospica, preponižni prošnji! Vi mesarite mojo dušo!“

„Ni preostajalo drugega! To pa veste pač sami, gospod knez, da je mladega dekleta lahko spraviti v hudobne jezike!“

„Jaz nesrečnik!“

„Dovolila sem vam ta sestanek, ker ste me v to prisilili! Iz proste volje bi ga ne bila!“

„Jaz nesrečnik!“

„Dovolila sem vam to snidenje, pa le z namenom, da vam povem, da vaša pisma ne morejo doseči uspeha!“

„Bogovi! Jaz nesrečnik!“

„Pisma so nedopustna! Sklicujem se na vašo blago dušo, knez, in na vašo plemenitost. Že sem drugemu vdana — s srcem in dušo!“

Sedaj je mladi Neri-Corsini igral najfinejšo komedijo. Nekaj hipov je stal pred njo, kakor da je iz kamena izklesan. Nato pa vzdihoval: „Oprostite, gospica! Da sem to prej znal, ne bi bil vam pisal zločinskih svojih listov! Drugemu ste oddani! S srcem in dušo! Sedaj se je podrlo nebo name! Kak zločinec sem! Kaj sem učinil? Bode li vam mogoče meni odpustiti! Za Boga, kak zločinec sem! Odpustite, gospica, odpustite!“

Bil je podoba popolne potrtosti. Z galantno ponižnostjo je posegel po njeni roki ter jo poljubil. Pri tem je padla deklici na roko prava in istinita solza!

„Če je mogoče, naj bodem deležen vašega odpuščanja!“

Globoko se je poklonil. Nato je odšel. A kolikor časa so ga dosegali njeni pogledi, je kazal mladi principe podobo potrtosti. Dekletu pa so se dvignile prsi in z globokim vzdihom je izpregovorila sama pri sebi: „Kako plemenit človek!“

Pač bi bila drugače sodila, da je kak teden poprej opazovala Neri-Carsinija v družbi njegovih prijateljev, takozvanih mladih atašejev. Bili so v zgornjih prostorih pri „Belem konjičku“ in napili so se bili sladkega francoskega vina. Cela odlična družba je bila pijana, a najbolj se ga je bil nasrkal mladi principe Neri-Corsini. V tej pijanosti so govorili tudi o njej, o njeni lepoti in o njeni zaroki z

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Andrejem Smoletom. Sprožilo se je vprašanje, bi se je ne dalo odvzeti njenemu ženinu. Tedaj je stavil Neri-Corsini petdeset luidorjev, da jo izneveri kramarju, in sicer v teku enega meseca. Stavo je sprejel mlad sekretar francoskega odposlaništva.

Še enkrat je šepnila Češkova Fina: „Kako plemenit človek!“

Nato je počasi odšla za onim, ki njene zvestobe ni više cenil od petdesetih luidorjev in ki je bil v pravem pomenu potepuh, dasi v salonski opravi.

Med tem je Topolščakov Janezek brez odloga gulil svoj ajnmalajns. Šele ob polosmih se je odpravil v šolo. Tudi Marička je hotela oditi na trg, a zadržal jo je obisk, katerega je najmanj pričakovala in ki je čisto nič razveselil ni.

Takoj, ko je bila odšla Češkova Fina, je vstopil pri Topolščakovih Urban Pintar. Sedel je ter vrgel svoj kastorček jezno predse na mizo. Pogledal je na dekleta ter zakričal:

„Hudič naj vzame vse babnice!“

„Na vse jutro že kolneš!“ ga je svarila.

„Kaj tebi mar? Ti se tudi vedeš kot nobeden! Zadnjič pred nunsko cerkvijo sem te iskal. Bog pa ve, kam si se bila zarila in s kom si se pajdašila. Ženske niste prav za nič! To je že rajni moj stari oče pravil!“

„Čemu pa laziš za njimi?“ je odgovorila jezično.

„Laziš za njimi! To je pa beseda, kakor se spodobi! Mene je tvoj stari prosil, da boš vedela, beračil je okrog mene, da naj te vzamem, ker vsi skupaj nič jesti nimate!“

Postala je zelo neljubezniva:

„Vesela sem, če me pri miru pustiš!“

Še bolj se je razkačil: „Torej tako! Iz tvoje raztrganosti te hočem izvleči, postaviti te hočem pred poln lonec! To se pa repenči, kot bi mi kako dobroto storila! Fej te bodi, Marička, fej te bodi!“

Ni se ji videlo, odzvati se temu izbruhu vozniške ošabnosti.

Oni je nadaljeval: „Prav je imel moj stari oče! Vsi skupaj niste za nič! Še toliko niste vredni, da bi vas v kotel pometal pa iz vas mažo za kolesa skuhal! O hov, hov! Poglej le to Češkovo frajlo! Letela je za mojim gospodarjem, da se je vse kadilo po Dunajski cesti. Zakaj pa bi tudi ne. Škrinje so kupoma polne in pri hiši bo precej petic, da se bo lahko živelo, če bo kaj pameti. Marička, pamet, pamet ta je kapo!“

„Da jo le ti imaš!“ se je odrezala zbadljivo.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„Imam jo! Hvala Bogu, imam jo! Zatorej mi pa tudi ni treba stradati in raztrganih hlač nositi! Prej, ko sem po Kravji dolini hodil, kaj meniš, koga sem srečal? Prav zgodaj, ko pošteni ljudje še spe ali pa vsaj jutranjo molitev opravljajo. Češkovo sem srečal in na vse jutro se je platajzala tod okrog. Fej vas bodi!“

„Jaz skrbim zase, druge naj zase!“

„Le nedolžno se delaj! Nič boljša nisi od drugih. Še slabša! Le čakaj, bodeva že še račun imela! Misliš, da je bila sama? Bog varuj! Slinila se je z neko črno glisto, katerih je sedaj vse polno po Ljubljani. Kakor muh po kmečkih krčmah! In ročico mu je dajala in milo sta se gledala. Z mojim bo pa ravnokar na oklicih! Fej vas bodi!“

(Dalje prihodnjič.)

Tiha kraljica.

Bolest prikovala je noč ob dan
z okovi, iz dalj do daljav plamenečimi,
in z nogami, bisere drobne rosečimi,
je stopila tiha kraljica na plan.

Te noge dobrotne poljubljam ji vdan,
dokler ne posveti od vztoka nam daljnega
nebeški čar z žarki kopja kristalnega
na solzno obličje cvetočih poljan . . .

Vladimir.

Pred teboj . . .

Pred teboj zdaj plaho
mi beži srcé,
pred teboj se plaho
skrivajo željé . . .

Tvojega pogleda
sam nebeški žar
v srcu hrepenenje
mi vzbudi vsekdar . . .

In beseda ljuba
— tvojih usten slaj —
pred menoj zapira
sanj prelepih raj. —

Tak bežim, se skrivam
dneve vse, noči —
a ljubezen v srcu
bolj in bolj gori. —

Kristina.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Izza kongresa.

Spisal **dr. Ivan Tavčar.**

(Dalje.)

opet je udaril po mizi in še enkrat je zakričal: „Fej vas bodi!“

Ogorčeno je dostavil: „Če mu drug ne pove, povem mu jaz! Taka ženska nam ne bo hodila v hišo, da boš vedela!“

„Zase skrbi, zase!“

„Saj skrbim!“ je zarohnel. „Očeta, seve, ni doma, ali se mi pa skriva! Že ve zakaj! Sporoči mu, da naj mi pripravi tisti denar, katerega sem mu za kratek čas posodil. Sam ga potrebujem.“

Zastokala je: „Vendar veš, da ti ga sedaj dati ne more! Dela ni!“

Tedaj šele je trdno sklenila, da je zvečer Komarjeva Magdalena ne bo breuspešno čakala pred šenklavško cerkvijo!

„Dati ne more! Ta je lepa! S tem se dolgovi najlaže plačujejo!“

„Berači smo!“ je vzdihnila.

Napel je rahlejše strune: „Berači! Vidiš, to je prva pametna beseda, ki jo čujem iz tvojih ust. Ošabni ste pa bolj nego kralji in cesarji! Primaruha, da je tako!“

Iznova se je zagrizel v jezo: „Posebno ti si visoka, Marička, ti, ti! Meniš, da bi ti krona padla z glave, če me vzameš! Oče naj pripravi tiste krajcarje! Potrebujem jih, da boš vedela!“

„Prav malo potrpi! Morda jih prej dobiš, nego misliš. Še so dobri ljudje na svetu!“

„Dobri ljudje,“ se je zakrohotal, „preklicano so redki! Jaz pa sem dober človek, samo da tega izprevideti nočeš. Dober človek sem, pa tudi mož sem! Spoštujejo me kralji in cesarji, pa tega ne verjameš, ker nimaš pameti!“

„Poglej, Marička,“ je govoril rahlo, „spoštujejo me kralji in cesarji, ti me pa vzeti nočeš. A toliko ti pravim — tu se je zopet togotil — na vsak prst jih dobim deset takih, kot si ti! In takoj tudi!“

„Pa jih dobi!“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„Ponižnost, punca, ponižnost! Jaz pa sem ponižen, zato me časte kralji in cesarji!“

„Kralji in cesarji!“ je vpil. „Tisto jutró sem bil tepen, to še veš. Jesti mi niso pustili in pes sem jim bil. Plačal pa sem vse pošteno. Že sem mislil, da ni pravice na svetu. Pa je! In te se boj, dekle! Pred nekaj dnevi so mi prinesli pisano zaplato, klicali so me na sodišče ali nekaj takega. Pa sem mislil: prej si bil tepen, sedaj boš pa še zaprt, ker si se tepsti pustil!“

Marička je brisala mizo in videlo se ji je, da jo vse to malo zanima.

„Tebi,“ je zakričal, „bi bilo všeč, da so me zaprli, resa snetjava! Pa me niso. Ko pridem na sodišče ter jim pokažem pisano svoje vabilo, me peljejo k človeku, ki je bil tako suh, da sem menil, da so ga ravnokar iz dimnika sneli. Sestradana žival ti je bila, ker ti cesarski gospodje so vsi stradači. Da jih je Bog brez želodca ustvaril, prav bi bil storil! Stradanja se boj, Marička! To je pametna beseda!“

„Kaj je bilo potlej?“ je vprašala, da ga je izvabila na drugo polje.

„Kaj je hotelo biti? Stol mi je ponudil in dejal: Sedite, gospod Pintar! In sedel sem. Vedel je, da sem bil tepen, ker sem pri Piškotu jedel za svoj denar. Pravim ti, k Piškotu od tistih dob ne zahajam več. Naj živim do sodnjega dne, Piškotulja me ne bo več videla pod svojo zakrpano streho. No, pa na sodišču so me prijazno sprejeli in povedali so mi, da je sam cesar zvedel o krivici, ki se mi je bila zgodila. Ko je vse zvedel, je bil tako jezen, da kar jesti ni mogel. Zdajci je poklical svoje ministronte — ali kako se že imenujejo tisti ljudje, ki ga izpodjedajo — in zaukazal jim je: Dajte pravico Urbanu Pintarju!“

„Ali res?“ se je začudila deklica.

„Res, res! Zdaj pa poslušaj! Rekli so mi, da cesar želi, da se mi izkaže pravica in da naj gledam, kako se mi izkaže pravica. Peljejo me na dvorišče. Prvo, kar ugledam, je dolga klop. In tik nje je čedna palica prislonjena ob steni. Malo se mi je dozdevalo. In zares jih pripeljejo tiste zlate in srebrne gospode, ki so me pri Piškotu tolovajsko napadli. Tudi danes so bili v zlatih in srebrnih oblekah, pa so jih morali sleči. Nato se je drug za drugim ulegel na tisto klop, in palica je glasno zapela. Meni pa se je duša smejala, da ti ne vem povedati kako. Dobil je vsak deset izbranih, da so morto in dio kričali in da sem mislil, zdajinzdaj se ti izluščijo iz tiste rumenkaste laške kože. A najbolje šele pride! Kaj meniš, Marička, kaj?“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„Ne vem!“

„Poslušaj! Naenkrat se odtrga od nekod tisti policaj, ki straži po Dunajski cesti in ki je tisto jutro tako grdo ravnal z mano. Vrag ga naj pozoblje! Sam nisem vedel, odkod se je vzel. Nič mu ni pomagalo: na klop je moral leči. In tisti, ki je palice delil, je vprašal: A z zabelo, a brez zabele? Odgovorilo se mu je: Z zabelo! A ta zabela je meni prav dobro dišala, Marička!“

„Ne umejem te!“

„Takoj se prižge luč v temačnih tvojih možganih. Tudi Tomaž Raznožnik jih je dobil deset, pa z zabelo. To se pravi, padale so na nagoto, kakor jo je Bog ustvaril! Ko pa sem šel od sodišča, sem se od smeha kar tresel. In sam sebi sem govoril: Tak mora cesar biti in nič drugačen!“

Ko je nekaj časa molčal: „Poglej, tako me časte cesarji in kralji! Pa kaj ti čem govoriti, sem že itak dolgo pri tebi! Mudi se mi! Nekaj posebnega imam v mestu. Tam v Gosposkih ulicah so odprli novo kaso. Nekaj sem jim prinesel, ker je škof zraven. Ne vsega. Še veliko več imam pri poštenih ljudeh; osemsto sem jim pa vendar dal, ker je škof zraven. Ta je gotovo pošten, a vmes so kaki drugi pisači in pisač ni navadno nič prida, Marička. Nekaj ti zapiše, pa si ob svojih osemsto, da ne veš kdaj! Pa Urban Pintar ni tako neumen, kot misliš ti in drugi. Prijatelj me čaka v Gosposkih ulicah, ki pregleda knjižico, če je v njej vse prav zapisano in tako, da se nič ne izgubi!“

Iz žepa je potegnil hranilnično knjižico ter jo položil predse na mizo.

„Kdo bi mislil, da je to osemsto vredno, če bi škofa zraven ne bilo!“

Spravil je knjižico: „Kakor vidiš, denar imam! Če boš moja gospodinja, da ga boš tudi imela! Takih mož, Marička, ni od hiše poditi! Odpreti jim je vrata, da se s parizarjem lahko pripeljejo skozi nje!“

Segel je z debelo roko v žep pri hlačah in pričel je rožljati s srebrniki. Izvlekel je polno pest ter dejal: „Tu je dvajsetica, pa jo daj fantku, kadar pride iz šole!“

Dvajsetico je položil na mizo. Še pri vratih se je obrnil ter izpregovoril osorno: „Očetu pa le povej, da naj pripravi denar, če me ne vzameš!“

Kar oddahnila se je, ko so se zaprle duri za njim.

Topolščakov Janezek jo je bil o polosmih v šolo pobrisal. Šola se je pričela sicer šele ob osmih, ali pol ure poprej je bil naš

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

učenček že vedno na poti. Ta pot mu je dajal največ kratkočasja, katerega itak ni premnogo užil v kratkem svojem življenju. Pri znamenju na voglu je vselej prežal nanj Komarjev Jakec, nezakonski sinček naše znanke Komarjeve Magdalene. Nekdaj v prejšnji mladosti ga je bila pobrala, da sama ni vedela kje in odkod. Ljudski glas, ki ni vsekdar božji glas, je dolžil mladega škofovega dvornega kaplana, kateremu je Magdalena perilo prala. Pa se ni nič gotovega izvedelo. Gotovo je bilo samo to, da je bil Jakec na svetu. Mati Magdalena se ni mnogo pečala ž njim: rastel je, kakor raste trpotec na tnalu ali murava sredi gozda. Zategadelj je bil pristno poulično zelišče ljubljansko.

Predno sta stopila v šolo, sta dognala Jakec in Janezek vsako jutro poseben program, nekak veselični načrt, ki je bil enak od dneva do dneva. Najprej sta si povedala, kaj sta zajtrkovala, potem sta razpravljala še o kaki drugi važni novici, ki se je morda pripetila pri Topolščakovih ali Komarjevih. Nato sta brzih korakov krenila pred frančiškansko cerkev, kjer je ob istem času na stopnicah sedela stara beračica Mina, ki jo je po imenu „Pasja čevca“ poznala vsa Ljubljana. Stara ženska, ki je bila ravno toliko prismojena, da je smela biti skrajno hudobna. Vsako jutro je sedela na frančiškanskih stopnicah, glasno je molila rožni venec ter beračila pri kmeticah, ki so mimo prihajale.

Po Sv. Petra cesti je priskakljal Komarjev Jakec in za njim kakor nekak repek Topolščakov Janezek. Deset korakov pred beračico je obstal Jakec ter pričel:

„Pasja čevca! Pasja čevca!“

„Ježeš, ti meni pomagaj!“ In Mina je zadegala molek na stopnico, a z roko je pričela iskati po globokem žepu, dokler ni izvlekla iz njega debelega kamena, ki ga je jutro za jutrom v ta namen s sabo prinašala. Vstala je, podobna furiji, in s krikom in vikom jo je udrla za šolarčkoma črez Frančiškanski most, kjer so imeli mali trgovci vse polno svojih lesenih lop, katere so se pozneje prestavile v Slonove ulice. Končno pa je Mina vrgla svoj kamen, a vrgla ga je vselej tako, da je, če le mogoče, zadel tega ali onega kramarja, ki je stal pred svojo lopo ter se smejal. Potem se je Mina zadovoljno odpravila na svojo stopnico, vzela zopet v roke molek ter molila: „.... kateri je za nas krvavi pot potil. Dajte no kaj, babnice! Ne bodite tako grde! Da bi vam crkala teleta! Češčena Marija...!“

Nato sta Jakec in Janezek obiskala berača Sasa, ki je imel svoj kvartir pred ljubljanskim rotovžem. Tam je stal na tlaku, molil roke predse ter kričal: „Dajte, ljudje božji, dajte! Sa! Sa!“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Odtod njegovo ime. Če ga je kaj raztogotilo — in raztogotila ga je najmanjša reč — se je metal po zemlji, tulil huje od zveri ter se penil, da ga je bilo groza gledati. Vsa nižja Ljubljana je bila prepričana, da je ta človek obseden od hudiča, in mladi pater Kalist je tudi že nekaj poskušal, da bi izgnal hudobo iz njega. Pa že ni vedel prave molitvice, ker Sasa je ostal od hudiča obseden, kakor je bil prej.

Tudi tega si je izbral Komarjev Jakec za svoje vsakojutranje veselje. Kadar je obstal pred njim, je samo zašepetal:

„Hudič te je obsedel, Sasa! V peklu boš gorel, Sasa!“

Pa je zadostovalo. Sasa je zavrtel oči, da je belo gledal, stiskal je pesti in tulil je, kakor da mu je kdo s sulico prebodel trebuh. Nato je padel po tlaku, suval z nogami in zvijal roke, dokler se mu niso nabrale pene okrog ust. Gledalcev se je v hipu nabralo in glasno se je smejala tolpa božjastnemu revežu, ki se je zvijal na tleh. Če je prišel policaj mimo, se je tudi smejal.

Na šenklavškem stolpu je udarilo tri četrti, Jakec in Janez zdrkneta proti učilnici. Ko sta stopila v razred — bil je to imenitni Kapusov razred —, je višji vzorni dijak — obermusterschüler — že kraljeval na podiju pred črno desko; v predzadnji klopi pa je stal njegov namestnik, da bi opazil še tisto nepravilnost, ki bi morda ušla višjemu vzorniku, dasi je že ta prežal kot jastreb iz višin. Ob notranjem koncu vsake klopi je imel vzorni dijak pred sabo bel košček papirja. Tudi ta ni trpel v svoji klopi najmanjšega nepokoja, in če se je le s trepalnico mignilo, je zgrabil za pero ter zaznamoval dotičnika z debelo piko v svojem protokolu.

Jakec in Janez sta sedla v svojo klop ter položila roke predse kakor vsi drugi. A mlado kri je težava krotiti: tu je eden pogledal drugega, tam je ta nekaj zamrmral, oni nekaj bleknil.

Anton Pengal, višji vzornik, je napisal na desko: „Die ganze“.

Začul se je tenak glasek: „Danes bodo pri nas ocvrte piške, ker je atov god.“ Smeh, katerega so se udeležili še celo nekateri vzorniki. Anton Pengal je na deski dostavil: „Schule hat“.

Njegov namestnik — Melhior Sirek — je zvijal roke. Takoj ga je umel Pengal in z debelimi črkami je spodaj zapisal: „Sirek ausgenommen!“

Sedaj so se oglašale prošnje: „Tonček, zbriši! Saj nismo ničesar storili!“

Zaman! Ko je zabengljal zvonec, ki je naznanjal pričetek pouka, je Tone Pengal končal svoje delo na tabli ter pripisal: „geschwätzt“.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Z veliko zavednostjo je odšel na svoj sedež v zadnji klopi. Takrat je vstopil Kapus, vsegamogočni, siloviti in grozni. Veljal je za vzornega učitelja, ker je bil svojim učencem prototip groze, strahu in trepeta! Ljubljanske matere so strašile z njegovim imenom otroke, kadar zvečer niso hoteli zaspati.

Učenci so vstali in pozdravili: Hvaljen bodi Jezus Krist! Nekaj je zamrmral kot medved na verigi, gledal v tla ter kazal podobo skrajne neizprosnosti. Na usnjatem obrazu niti ena črta ni govorila o usmiljenju in o ljubezni do malih, ki so mu bili izročeni v odgojo. Na klin v steni je obesil cilinder, nato pa je z otroki zropotal običajno šolsko molitev. Šele potem je slekel dolgopeto svojo suknjo ter jo obesil pod klobuk na steni. Iz malega katedra je vzel rumeno špansko paličico ter jo z nekako sveto ljubeznijo položil predse. Ravno od tam je privlekel veliko črno tobačnico in krajšo, že zelo obrabljeno suknjo in jo slovesno nataknil pred vsem razredom. Istotako slovesno si je nataknil na plešasto glavo malo žametasto čepico. Nato je počasi odprl tobačnico ter si nasul nos s tobakom. Šele sedaj se je ozrl po razredu — temno kot nevihta. Nato je avtomatno zasukal obraz proti črni deski. Pretreslo ga je. Kar okamenel je in z odprtimi usti je čepel za katedrčkom, prav kakor bi ne mogel svojim lastnim očem verovati!

„Torej tako!“ se mu je končno izvilo iz grla. „Die ganze Schule hat geschwätzt!“

Tedaj se je, kakor mu je bilo za take slučaje zabičeno, v predzadnji klopi dvignil Anton Pengal. Hinavsko je zaprosil: „Ich bitte für sie!“

Zaman! Laže bi se omehčal kamen! Že je treščila rumena paličica po katedru: „Kapus vam pokaže hudiča!“

Planil je med klopi: „Ti! ti! Vsak po tri!“

Pet jih je določil, ki naj bodo za ves razred kaznovani. Brez preiskave! Kakor vselej tako tudi danes tistih pet, ki so mu bili najmanj simpatični. Eksekucija se je takoj pričela. Melhior Sirek, višjega vzornika namestnik, je začel svoj uradni posel. Priromal je z debelo palico iz svoje klopi ter obstal pred podijem. Obsojenci so morali po vrsti poklekniti ter zavzeti primerno pozicijo. To pa ni bilo tako lahko, ker Kapus je neprenehoma vpil: „Premalo je napeto! Premalo je napeto!“

Kadar je bila dosežena zadosti primerna pozicija, je vihtel Sirek palico, da je žvižgaje padala ter vzbujala jok in stok. Pri

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

vsakem udarcu je Kapus vpil: „Premalo tolčeš, Sirek! Saj ne tolčeš po kurjih jajcih, da bi se ti ubila pod palico!“

Sirek je pomnoževal svojo moč od palice do palice in jok in stok sta se krepkeje glasila od udarca do udarca.

Ko je dobilo vseh petero svoje plačilo, je učitelj zaklical:

„Korle Selan!“

V tretji klopi je vstal še precej močan deček, kateremu se je na obrazu kazala nekaka ponosnost.

„Korle Selan,“ je nadaljeval Kapus, „še od včeraj imaš tri na dobrem! Zazvonilo je, zatorej ni bilo časa, da bi se ti bile odštele. Pa prizanesti se ti ne morejo, in naj ima tvoj oče tudi zidano hišo v Krakovem!“

Korle Selan je še precej pogumno prikrevsal iz klopi. Ne da bi se bil k temu posebno opomnil, je takoj pokleknil ter se sklonil ob podiju. Kazal je preveč radovoljnosti; to pa je ravno osupnilo šolskega trinoga ter ga budilo k previdnosti. Sklonjeni Selanček je vzdihnil: „Sirek, udari no! Že bi bil lahko vse tri prestal!“

Kapus je z bistrim očesom opazoval dečkovo ozadje. Nato pa je bliskoma pograbil Selana za vrat, a z desnico mu je švignil pod hlačice ter izvlekel od ondod velik kos stare, debele rjuhe. Kapus se je vprav satansko zasmejal: „Moja setev se posreči le na njivicah, ki niso pognojene! Ha! ha! Sirek, zdaj pa le!“

Sedaj pa zopet Selan ni bil zadovoljen in nikakor ni hotel upogniti telesa, da bi prišel Sirek do svojega kruha. A učitelj je napravil kratko pravdo: pograbil je fanteta, ga z veliko spretnostjo položil črez svoja kolena, iztrgal Sirku palico ter švrkal ž njo po Selanovih napetih hlačicah, da se je kar kadilo. Pri tem udarcev niti štel ni; namesto treh jih je dobil Korle Selan vsaj — deset, kar je bilo spričo njegove upornosti vsekakor pravično!

Eksekucija je bila pri kraju! A pouk se še ni pričel. Učitelj, položivši palico predse, vpraša: „Ali ima še kdo kaj povedati?“

Res se dvigne Albin Kanduč, bogatega trgovca sorodnik in zategadelj Kapusov prvi ljubljenec. Rad je tožaril in tudi danes je zatožil: „Topolščak je kranjsko govoril.“

Pa je bil zopet ogenj v strehi! Učitelj je kar tulil: „Kranjsko, kakor krščenice in perice! Ali že nisem desetkrat prepovedal? Zverina, kdaj si že vendar zapomniš? Hajdi v oslovsko klop, ker si res osel!“

Janezek je moral v posmeh razredu odriniti v najzadnjo klop, ki navadno ni bila zasedena ter je slovela pod imenom „Eselsbank“.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Pa tudi sedaj se pouk še ni pričel. Kapus je iz svoje suknje ob steni izvlekel velik zavitek ter izpregovoril z važnim glasom: „Gospod direktor so na mojo prošnjo dovolili denar za nov jezik. Stari res ni bil več za rabo!

In iz zavitka je počasi izvlekel dolg kos usnja, ki je bil na eni strani z rdečo barvo prevlečen. V tisti dobi je bil ta „jezik“ imenitno odgojevalno sredstvo.

„Radoveden sem,“ je pristavil Kapus hudobno, „kdo ga bo prvi nosil?“

Sedaj se je šele pričel pouk!

Janez Topolščak je med tem poukom tičal v zadnji klopi. Mali možgani so delovali, a želodec se je že tudi oglašal. Lačen je bil in v sramoti je tičal. Ta dva občutka sta ga morila kakor težak mlinski kamen. Pričel je misliti, kaj je pravzaprav takega storil, da je moral v oslovsko klop. Govoril je kranjsko! Je li bila to taka pregreha, da je moral radi nje v zadnjo klop? Oče in mati govorita ves dan kranjsko, pa ju nihče ne pošilja v oslovsko klop! In Marička moli ž njim vsak večer, vsako jutro, pa vedno le kranjsko! Pretrgalo se je nekaj v njegovi duši, in revček je občutil, da se mu godi gola krivica. Temu občutku se ni mogel upreti. Vstal je ter trmoglavo zaklical: „Tu že ne bom sedel!“

Kakor satan je planil Kapus pokoncu: „Renitenca! Upornost! Rajtšola!“

Usodna beseda! Rajtšola! Groza je legla po vsem razredu. Boljša srca so se bojazljivo oglašala: „Janček, beži!“

Anton Pengal — obermusterschüler — se je zavedel svoje naloge. Hitel je k vratom ter se postavil prednje, da bi „konjiček“ ne ušel iz razreda ter tako onemogočil imenitni pouk v jahanju.

Kapus je škripaje z zobmi planil s svojo paličico proti zadnji klopi.

„Janček, beži!“

Otroka se je polastil silovit strah. Kar vse na njem je otrpnilo in kakor v megli je videl prihajati svojega trinoga. Po razredu je zopet zagostolelo:

„Janček, beži!“

Ojačil se je ter skušal na drugi strani uiti iz oslovske klopi. Pa se mu ni posrečilo. Bliskoma mu je bil razljučeni učitelj za hrbtom in sekal je po njem, ne da bil štel udarce, ne da bi pazil, kam so padali. Dvakrat in trikrat je zadel po glavi, da se je Jančku zasvetilo in zažarilo pred očmi.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„Naj se ti le zrahlja prazna buča," je vpil, „prav je!"

Rajtšola — za katero se je, če se ne motimo, navduševal sloveči moderni slovenski pedagog, bi se bila še nadaljevala, da ni pozvonilo. Kapus je zgrabil dečka za tilnik ter ga vlekel h katedru.

„Sem vedel, da ga boš ti prvi nosil!"

To rekši, mu je obesil rdeči usnjati jezik okrog vratu.

Tedaj je bila navada, da je moral vsak učitelj voditi svoj razred do glavnih vrat, kjer so se potem šolarčki razšli na šolskem trgu.

Kapus je tisti dan istotako vodil svoj razred. S sabo pa je vlekel Janeza Topolščaka, ki je nosil rdeči jezik okrog vratu. Pri stopnicah v prvem razredu ga je posadil k steni, nakar so vsi razredi stopali mimo nesrečnika, ki je bil tako izpostavljen na sramotilnem odru. Ko je bilo defilovanje končano, je mali Topolščak v nekaki omotici taval po stopnicah nizdolu.

Okrog enajstih sta prišla na šolski trg avstrijski Metternich in ruski Nesselrode. V živahnem razgovoru sta korakala gori in doli pred licejskim poslopjem.

„Hvala Bogu," je viknil Metternich, „v Neapolju se nam ne bo skuhala prevroča juha!"

„Svet je prismojen dandanes!" je zaječal Nesselrode. „Nobena avtoriteta ne velja več!"

„Iz Piemonta mi prihajajo vznemirljive vesti!" je tožil Metternich. „Po mestih revoltirajo siti odvetniki. Da bi mogel postaviti ene same vislice pa na njih obesiti vso to zalego!"

„Večne imamo skrbi," je pritrjal Nesselrode. „A jaz jih imam še posebej!"

„Kako to?"

„Moj ima, če se smem tako izraziti, zopet svoje muhe!"

Ta „moj" je bil ruski car sam.

„Suvereni so nepreračunljivi," je vzdihnil knez. „Imam tudi svoje izkušnje!"

„Pomisli!" je dostavil Nesselrode, „sedaj je moje veličastvo izteknilo, da stanujejo v tej deželi nekaki Slovani, katerih jezik je ruskemu precej soroden!"

„To čujem danes v prvič!" se je začudil Metternich.

„Pa je vendar tako! In car Aleksander je za trdno sklenil, v tej vaši kronovini iskati proselitov za sveto pravoslavno cevkev!"

Knez je kar otrpnil. Nesselrode pa je hladnokrvno nadaljeval: „Prvi svoj poskus hoče napraviti z nedolžno, mlado — deklico!"

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Diplomata sta obstala ter se nekaj trenotkov gledala kakor moža, ki umeta svoj čas in njega razmere. Končno je prešinil rahel smeh obraza obeh, prav kakor bi hotela izraziti, da je škoda vsakega trenotka, o tej proselitski aferi še dalje razpravljati.

Pri svojem razgovoru sta bila obstala tik glavnega vhoda pri licejskem poslopju. Tam je ležal brezzavesten deček na tleh. Prav zelo si je bil onečedil revno oblekico.

„Kako čudo!“ je vzkliknil grof Nesselrode. „Pri vas se že taki dečki opijajo do nezavesti!“

Metternich se je sklonil ter odgovoril: „Meni pa se vidi, da to otroče umira!“

Kakor blisk se je nato raznesla vest, da je učitelj Kapus enega svojih učencev pretepel skoraj do smrti! (Dalje prihodnjič.)

V juniju.

Na vrtu bila sva v večernem hladu,
ko vgasnil junijev je dan,
ko žarke tisočerih zvezdic
zrcalil tihi ocean.

V daljavi se nekje je slavec glasil
mehko, ubrano v toplo noč,
da vztrepetale rože so na vrtu,
da vzdihnila je polunoč.

Zamaknjena sva midva poslušala —
molčala jaz, bil ti si tih,
v naročju mi je mala zadremala,
z nje lasci se igral je vetra dih . . .

Srcé biló je nama mirno, srečno,
počivale skrbi so v njem;
desnica tvoja mene privijala
tak gorko k sebi je v objem! . . .

Utva.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Izza kongresa.

Spisal **dr. Ivan Tavčar.**

(Dalje.)

Dvanajsto poglavje.

Ravno ko je odbilo šest v šenklavškem zvoniku, sta se sešli pred škofijsko cerkvijo Magdalena Komarka in Topolščakova Marička.

„Jezus, ti ne veš, kako sem težko prišla!“ je zaihtela Marička. „Fantek nam je zbolel in prav malo časa se smem zamuditi.“

„Janezek je zbolel!“ se je začudila Majda. „Kaj pa mu je vendar? Tako pripraven fantek kot je!“

„V šoli so ga stepli!“

„V šoli! Grdobe! Kako ima prav gospod Peterček, moj korar! Vedno govori: Otroke v šolo pošiljati, je neumnost. Tudi jaz pravim tako!“

„Po glavi ga je udaril in sedaj mu jo močimo z mrzlo vodo!“

„Pa kar po glavi! Bo že Bog kaznoval to zverino! Tako pripravnega fantka! Sedaj pa pojdiva, se že mudi!“

„Veš, samo pičlo uro imam časa! Vzeti me pa mora, da veš! Tudi mi povej, kdo je! V greh se ne podam, Magdalena, ker nočem izgubiti večnega zveličanja.“

„Večno zveličanje! Trajna! Kdo o tem govori! Da veš, neki ruski grof je. Denarja ima kot gnoja! Bil je že oženjen, pa mu je ženo in otroke vzela vročinska bolezen, da je od žalosti kar umiral. Sedaj se je v te zagledal, in jaz pravim, da je to posebna božja milost, Marička! Pojdi, greva v škofijo!“

„V škofijo!“

„Kam pak, če ne v škofijo! V škofijo, kjer prebiva naš škof Avguštin, ki bo sodnji dan tako gotovo sedel na Kristusovi desnici, kakor gotovo upam jaz v nebesa priti! V škofiji, Marička, se greh ne dela! Povsod drugod, samo v škofiji ne!“

Ko je Komarjeva na ta diplomatski način Marički razpršila strah pred grehom, jo je vlekla okrog cerkve k stránskim vratcem škofijskega dvorca. Ker je bilo tema, so bile tedaj že zaprta. Magdalena je pogumno potrkala in res so se takoj odprla. Ko sta vstopili, so

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

se za njima takoj zopet zaprla. Vsled teme Marička niti videla ni, s kom je njena spremljevalka govorila. Čula je skrivnostno šepetanje. Nato jo je Magdalena pograbila za roko ter jo tirala po tesnem rovu, ki veže stranska vrata z dvoriščem. Tudi spodaj na dvorišču je bilo mračno, dasi so bili hodniki v prvem in drugem nadstropju prav močno razsvetljeni. Na teh hodnikih je vrvelo obilo življenja in vse je pričalo o tem, da se je nastanil v ljubljanskem škofijskem dvorcu eden najmogočnejših suverenov tedanje Evrope. Kamor si pogledal, povsod je mrgolelo od dvorskih služabnikov, ki so dremali po hodnikih naokrog, utrujeni od dolgočasne, enolične službe. Ves dan niso imeli drugega opraviti nego zreti podse na globoko dvorišče, ali pa sloneti ob steni ter le na to paziti, da niso zamudili trenotka, ko se je bilo treba dejati v pozituro, ako je kak dostojanstvenik po mehkih preprogah prikorakal mimo. Dvorec, v katerem je grof Kovnic prešteval nekdaj polne svoje vreče, v katerem je grof Leslic ljubil rdečelične svoje ljubice, v katerem je Karel grof Herberstein koval svoje fine, rimskemu papeštvu tako sovražne misli, v katerem je baron de Brigido — ta eksotična rastlina — gospodoval z laško svojo lahkoživnostjo, — je tedaj tičal pod bleskom ruskega imperatorja. Obdajal ga je milje tujih šeg, tuje vere, tujega, v jedru še vedno barbarskega plemstva. Če bi mogle stene govoriti in pripovedovati o tem, kar se je v dvorcu ljubljanskega škofa godilo za časa ljubljanskega kongresa, bi pokojni kardinal Jakob ne bil mogel nikdar zaspati pod njegovo streho!

Ko sta bili stopili na dvorišče, sta opazili ženski, da ju vodi nekak dvorni orožnik, ki je molče korakal pred njima. V kotu, kjer vodijo ozke, zavite stopnice navzgor, ju je prevzel drugi orožnik ter ju odpeljal po stopnicah. Bil je izpitan in trebušen dvornik; pri vsakem koraku je zastokal, kakor da bi hodil po bodečem trnju. V prvem nadstropju sta morali čakati, spremljevalec pa je izginil v notranje sobe, da je priglasil njun dohod. Marička si skoraj pogledati ni upala v svetlobo, ki se je blesketela po hodniku. Sramovala se je, meneč, da jo gleda vsako oko. Navzočni pa je niti opazili niso, vsaj delali so se tako. V bližini, ob hodnikovi balustradi, sta slonela mlada, rdečelična oficirja. Vse se je svetilo na njiju.

„Maksim Porfirovič!“ je izpregovoril prvi, ko si je bil dekle od strani ogledal, „Maksim Porfirovič, ta Mansurov je vendar preklican lisjak!“

Drugi je odgovoril: „Kaj hočeš, Ivan Arkadjevič, njega imperatorsko veličanstvo ima ravno te dni svoje vladarske muhe!“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„Pravijo, da ga je Metternich popolnoma zmedel.“

Ivan Arkadjevič je šepnil: „Čisto ga je zmedel! Na duši in na telesu! Ta nemški knez velja pri njem vse. Naš Nesselrode je sama senca!“

Maksim Porfirovič pa je dostavil: „Ta Metternich mu neprestano poje svojo pesem, da sede kralji in cesarji na vulkanih in da sfrče zdajinzdaj v zrak, če ne napno vseh svojih moči! Da, da, Ivan Arkadjevič, naša Rusija je sedaj avstrijska satrapija!“

„In naš car se je postaral na duši, kakor da je živel že osemdeset let na zemlji!“

„Kar se je uprl petrograjski polk, je izgubilo njega veličanstvo zadnjo svojo sapo! Da se nas Bog usmili!“

„Torej se mu godi kot kralju Davidu, ko je bil star devetdeset let ter so mu dali mlado Morbičanko, da ga je grela v postelji!“

„In našemu carju, Ivan Arkadjevič, ponujajo tudi mlado deklico, da bi mu ogrela staro, posušeno in žalostno dušo!“

„Tako je, Maksim Porfirovič! In nihče drugi nego prekanjeni Mansurov ni izkuhal tega zdravila!“

„Tako je, Ivan Arkadjevič!“

Precej časa je poteklo, predno se je debeli dvornik zopet prikazal. Komarki je stisnil nekaj v roko ter ji potem mignil proti stopnicam. Kar ji je v roko stisnil, se je čutilo stari devici dosti obširno, tako da se ji je razlila zadovoljnost po vsem obličju. Ostala bi bila še rada, ker je bila radovedna kot sraka. Ali orožnik je zopet migal proti stopnicam in morala je rada ali nerada odriniti.

„Marička, ne pozabi name!“ je zaklicala, predno je izginila na ovinku stopnic.

Marička pa je s strahom in trepetom odšla za stražnikom, ki je stokal pred njo. Vstopila sta v malo sobico, ki je bila prazna. Nato je zopet odprl vrata ter jo potisnil v drugo sobo, ne da bi sam vstopil za njo. Tudi je vrata zopet zaprl. Nekaka motna, modra svetloba je bila razlita po tem prostoru, tako da dekle v prvem hipu ničesar ni moglo razločiti. Ko so se ji oči privadile modrega somraka — svetilnica je bila skrita za nekakim modrim, pajčolanastim pregrinjalom — je opazila Marička, da je sama in da ni nikogar v precej obširnem prostoru. Prvo, kar ji je sililo v pogled, je bila velika podoba na steni. Kazala je čisto Suzano, ko je kopala belo svoje telo in ko sta jo, kakor pripoveduje sveto pismo, opazovala nečista dva starca. Tako se ji je svetila kakor bela roža sredi zelenja, obraza obeh starcev pa sta bila grda in ostudna.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„Kaj bo?“ je vzdihnila Marička. „Kako grdo podobo imajo na steni! Kdo more kaj takega gledati!“

Komur niso neznani časi, v katerih je Anton Alojzij, mož blagege duha in izbranega okusa, vladal v škofijskem dvorcu ljubljanskem, se spominja še gotovo ravnokar omenjene Suzane. Kdor je bil blagega duha in izbranega okusa, se ni spotikal nad nebeško nagoto, katera se je kopala v zeleni vodi. Stari korarji, ki so s svojim duhom bili sorodni svetopisemskima dvema starcema, so pač sramežljivo povešali svoje poglede, če so tuintam prišli v sobo, kjer so na steni viseli Suzana in starca-nečistnika. „Kako more milostljivi škof kaj takega vsak dan gledati!“ Tako so godrnjali ter menili, da so boljši od svojega škofa. Pri tem pa nikdar niso pozabili, da bi ne bili — takisto skrivoma od spodaj navzgor — svojih oči na hitro pašo pognali na belo telo nage Suzane! Korarsko to godrnjanje ni dosegalo Antona Alojzija; pod njegovim naslednikom, slabotnim Jernejem, pa je bila bela Suzana pregnana iz škofijskega dvorca. Odkazali so ji samotno steno na samotnih Goričanah. Poznejši škofje, ki so katoliško vero reševali na Kranjskem, so jo pregnali še celo pod streho goričanskega gradiča, kjer še sedaj plesni, če je niso morda prodali kakemu židu. Uboga Suzana! *

Marička je čutila, da ji je vročina prešinjala celo telo. Mehanično si je slekla jopič in z glave si je snela ruto. Bila je kakor v kletki sinica, ki si želi nazaj v svobodo, kjer je poprej frfotala. V svoji stiski je pričela moliti in s pogledi je begala po stenah naokrog, da bi ji ne bilo treba gledati nespodobne nage ženske. Končno je sedla na mehek stol, katerih je bilo vse polno po sobi. V svojo tolažbo je ugledala na strani majhno podobo Matere božje, katero je obdajal venec debelih, zlatih žarkov. Ohladila se ji je duša, ker je pred Božjo porodnico brlela kakor iskra majhna lučca. Takrat so se nekje v steni odprle durce, katerih dekle dosedaj niti opazilo ni bilo.

Vstopil je mož v beli uniformi, ki se mu je tesno prijemala telesa. Po dekletovem mnenju je bil vsaj general. Bil je vitek kakor smreka na gori in napake ni bilo opaziti na njegovi podobi. Naslonil se je na zid pri vratih ter si pri tem z belo roko podprl obličje. Melanholično oko njegovo je dolgo objemalo deklico, v kateri je pod temi pogledi vse kipelo. Na misel ji je prišlo, da je pri Frančiškanih na oltarju angel, ki ima ravno tak obraz. A mogoče, da je bil obraz tega moža še krasnejši. Ko jo je nekaj časa gledal, je stopil v sobo ter zaprl tapetna vratca za sabo.

* O tem vprašaje pišem 14./2 923 gre Prhovnik: če kaj vem. Univerzitetni prof. Dr. Fr. Prijatelj mu je ob obisku naročil: da išče podatke za komentar Dr. Tavčarjevem romanu „Izza kongresa“. Odgovoril sem mu, da [illegible] za glavnega Dobe v Ljubljani: [illegible] če je

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„V imenu Boga in sina spasitelja!“ je izpregovoril in mehki ta glas je segal dekletu do srca.

Ker ni vedela drugega izpregovoriti, je dejala slovensko: „Na vekomaj, amen!“

Obrnil se je proti Mariji na steni, se globoko priklanjal ter delal čudne, široke križe črez obraz in prsi. Suzane niti pogledal ni. To je Maričko docela prepričalo, da ima pred sabo pobožnega in Bogu dopadljivega človeka. Nekaj trenotkov je nato hodil po sobi gori in doli. Šepetal je sam pri sebi in Marički se je zdelo, da je čula besede:

„Ponižaj se, da boš povikšan!“

Obstal je pred njo ter vprašal nemško:

„Kako ti je ime, deklica?“

„Marija,“ je šepnila, „Marija, gospod general!“

Zamislil se je, a pri tem je njegovo oko zopet počivalo na njenem razžarjenem obrazu. Počasi je izpregovoril:

„Marija! Dobro ime, lepo ime je to! Ime matere našega spasitelja!“

Kazal je na melanholičnem obrazu poteze, kakor da ji je povedal Bog zna kako važno, dozdaj ji še neznano novico. Potisnil je blazinasti stol v njeno bližino in sedel je tik nje. Ko je nekaj časa zrl proti stropu, kjer sta bili upodobljeni mitra in škofova palica, je posegel po njeni roki. Čutila je, kako so se je oklenili njegovi prsti, prav kakor bi se vila okrog njene roke mehka mačja tačica, kadar noče pokazati ostrih svojih krempeljčkov! Imela je zavest, da ji ni večje sreče, nego sedeti na strani tega moža, ki se ji je zdel kakor višje bitje. Zanesljivo ni bil hudoben človek, in če ji ta pove, da jo vzame — vzel jo bode gotovo! Imeti takega moža: pri tej misli se je v glavici zbeganega dekliča vse zmedlo.

Ni ji izpustil roke; pri tem je videla, da se mu je po prstih vse svetilo od dragih kamenov. Prav je imela Komarjeva, ta grof je gotovo imel denarja na ostajanje! Skoraj zblaznel je, ko so mu umrli žena in otroci! Da je imel dobro srce, je moral vsakdo opaziti: saj mu je dobrota silila iz vsake črtice na bledem obrazu.

Zopet je izpregovoril: „Marija, povej mi, se li tudi ti tako silno dolgočasiš na zemlji?“

Pri tem je dvakrat ali trikrat prav globoko vzdihnil, da se je deklici od samega usmiljenja topila deviška duša. —

(Dalje prihodnjič.)

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Izza kongresa.

Spisal **dr. Ivan Tavčar.**

(Dalje.)

„aj se čem dolgočasiti," je odgovorila, „ko niti trenotek nisem brez dela!"

„Ti delaš?"

„Seve, gospod general! Kako bi drugače mogli živeti!"

„In kaj delaš?"

„Perem, pometam, fantku obleko šivam. Ker mati raznaša perilo, moram tudi kuhati."

Nekaj se je zamislil: „Pereš? Kolikor se spominjam, sem te videl, ko si prala ob vodi, pri lesenem mostu tam doli. Opozorili so me na tvoje noge, ki so bile kar rdeče od mrzle vode."

Tu se je zamolklo smejal. Ona pa je odgovorila sramežljivo: „Vsak drugi dan perem na Ljubljanici."

Ker ni poznal stisk preprostega, vsakdanjega življenja, je zaspano vprašal: „Čemu sedaj? Počakala bi raje gorkejšega vremena!"

„S čim pa naj bi potem živeli?" je vzkliknila važno.

Začudil se je: „Ali nimate denarja? Saj ga je vendar toliko na svetu!"

„Ljubi moj Bog," je vzdihnila, „kolikokrat ga ni v hiši! Še soli ne moremo plačati!"

„Čemu rabite sol?"

„Da ž njo jed solimo!"

„Jeli je pri tem toliko potrebujete, da se morate radi soli zadolžiti? Reveži, reveži! Kako je to vendar mogoče?"

Prešinila ga je posebna misel. Posegel je v žep ter izvlekel pleten mošnjiček, ki je bil trdo natrpan s cekini. Zlato se je blesketalo in rožljalo je, ko je mečkal mošnjiček v beli svoji roki.

„Tu je nekaj!" je dejal. „Vzemi, da bodeš imela spomin od mene in da ne boste soli ostajali na dolgu!"

Malo je premišljala, pa že Komarjeva ji je bila pripovedovala, da ima grof denarja na ostajanje! Ker jo bo itak vzel, čemu bi ne

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

smela od njega vzeti, če ji hoče kaj dati? In denarja so doma tako grozno potrebovali! Zima je bila, mati pa je nosila poletno obleko, ker druge imela ni. Kar tresla se je od mraza. Vzela je torej pleteno mošnjico ter jo previdno spravljala v žep pri svojem krilcu. Pri tem pa je gledala kot črnooka srnica v gozdu, če kaj nepričakovanega vzbuja njeno pozornost.

Zaskrbelo jo je nekaj: „Pa boste morda sami pomanjkanje trpeli, če mi vse daste?“

Tu se je beli general tako iz srca zasmejal, da je smeh napolnil celo sobo. Vstal je in francoski je vzkliknil: „Oj, ta neskaljena narava! Mi pa smo popačeni in grdi grešniki!“

Zopet je sedel k njej in z roko se je dotaknil njenega razbeljenega lica: „Te skrbi ne imej! Prav lehko dobim denarja!“

„Ga imate res toliko?“ je odgovorila. „No potem je pa prav.“

Še vedno se je smejal in z roko si je dal opraviti okrog njenega obraza. Končno je izpregovoril galantno: „Lepe oči imaš, Marija!“

Pogleda sicer ni povesila, a oprostila se je njegove roke ter jo rahlo v stran potisnila.

Odgovorila je mirno: „Lepe oči, gospod, vodijo v greh in dostikrat so človeku v večjo pogubo nego v korist. Tako mi je pravila mati!“

Dvignil se je in pričel po sobi hoditi.

„Res, res!“ je zastokal. „Po grehu gazimo in na tem svetu visimo. In ne mislimo na tja, kjer bode večnost, Marija! Ni vere v Boga, ni zaupanja v Boga, in to je najhujše!“

Deklici se je duša napolnila z zaupanjem do njega, ki je tako govoril. Veroval je v Boga in zaupal je v Boga! Tak mož je ni mogel goljufati! O tem je bila sedaj za trdno prepričana.

„Greha se moramo pač ogibati!“ je odgovorila prepričevalno.

Te besede so ga pretresle: stopil je pred podobo Božje porodnice in pred njo je iznova delal široke svoje križe.

„To čisto dušo rešiti,“ je mrmral, „bi bila velika zasluga. Zavest, da sem jo rešil, bi mi olajševala smrtno uro!“

In pred to smrtno uro se je tako grozno tresel!

„Marija!“ je izpregovoril tiho, „misliš li kdaj na smrtno uro?“

„Sem prevečkrat lačna, da bi mislila na smrtno uro! Tista že sama pride in še prezgodaj.“

„Lačna si tudi?“ je vzdihnil. „Kaka sreča!“

„Sreča to pač ni!“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„To je sreča, deklica, ki je ceniti ne umeš!“

Pozvonil je z zvončkom, ki je bil nekje na mizi. V hipu je prilezel kakor senca sluga v sobo. General mu je v ruskem jeziku nekaj zaukazal.

„Morda si sedaj tudi lačna?“

„Malo sem že!“

Takrat je zopet prihitel v sobo sluga in jako spretno je nosil tableto z jedili. Ž njim je prišel še drugi sluga, ki je nosil steklenico francoskega vina in tenke, dolge čaše, kakršnih Topolščakova Marička do tedaj še ni bila videla. Zadišalo je po pečenki in Bog zna po čem še vse in razširilo se je po sobani, da dekle, ki je dobivalo največkrat češpljevo kašo na mizo, kaj takega poprej še nikdar ni bilo doživelo. Slugi sta na mizi vse lepo razvrstila: beli krožniki, beli kruh, vse je bilo vabljivo razpostavljeno. Na migljaj gospodarjev sta slugi zopet izginila.

„Jej, Marija!“

Čemu bi se dala siliti? Skoraj je že bila njegova nevesta, prav nič čudnega torej ni bilo, če je že sedaj jedla ž njim pri eni in isti mizi. Bila pa je tudi res lačna. Ko je odhajala od doma vsa razburjena, skoraj ničesar ni mogla zaužiti. Čemu bi se sramovala? General sam ji je položil velik kos na krožnik in belega kruha je položil tik nje.

„Sedaj prični, Marija!“

„Jesti res ni sramota! Pa še vi dajte!“

Pri tem ga je tako ljubko pogledala, da se mu je pregrelo telo, ki je bilo od užitkov življenja že precej omagalo. Z zadovoljstvom je počivalo njegovo oko na deviškem njenem obrazu.

Ker je bil tiste dni pietist, ki dostikrat sam ni vedel, kaj hoče, si je zopet mislil: „Nedolžno to dušo moram rešiti in privesti jo moram k pravemu Bogu!“

Odgovoril je: „Ne morem!“

„Jesti ne morete?“ se je začudila. „Morda ste bolni? Kdor dobrih reči ne je, je gotovo bolan.“

„Bolan nisem!“

„Človek je največkrat bolan, da sam ne ve!“

Z veliko skrbnostjo je dostavila: „Vidi se, da nimate gospodinje! Bledi ste in prav bi bilo, da bi pili kamilični čaj, predno ležete spat. Zjutraj bi se prebudili zdravi kot riba v vodi. Škoda, da ga vam ne morem skuhati! Morda kamilic nimate pri hiši?“

Zopet je zazvenel njegov smeh po sobi.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„Drugikrat mi skuhaš tak čaj! Sedaj pa prični jesti, da se ne shladi!“

Pričela je jesti. In jedla je s tisto živo slastjo, katero dajeta mladost in nepokvarjen želodec. Vedla se je pri tem čudovito ročno, v najmanjši zadregi ni bila. Še celo vilice in noži ji niso delali nikake težave! Vladar vseh Rusov pa je kar strmel, kako brzo se je izpraznil krožnik. „Da bi človek le enkrat v letu mogel tako jesti!“ si je mislil. „To je mladost, ki pač prehitro poteče!“

Ko se je bilo dekle nasitilo, je car izpregovoril: „Sedaj moraš pa še piti!“

Natočil je kupico s penečim vinom. Morala je piti, pa se je komaj z usti doteknila čaše ter jo odložila.

„To je pa sladko!“ je vzkliknila. „Pravijo, da raste tako vino v sveti deželi. Od tam je gotovo!“

Iznova je vzela čašo v roke in zopet je malo pila. Kar je bilo ostalo v kupi, je izpil beli general.

Nato je vprašal kipeče: „Veš li, Marija, kaj se je sedaj zgodilo?“

„Ne vem!“ je odgovorila, a pri tem ji je nehote zaplala kri v obraz.

„Ugovarjala nisi, da sem pil s tabo iz ene in iste kupe. Pri nas v Rusiji je to znamenje velikega prijateljstva!“

„Ali res?“

Izvlekla je nekje rutico ter si brisala razvneto lice. In zopet je ponovila: „Ali res?“

„Da, velikega prijateljstva, katero hočeva tudi midva skleniti!“

„Če želite?“

„To prijateljstvo pa se mora potrditi tudi s poljubom. Taka je navada pri nas v Rusiji!“

„Ali res?“

„Naj je potrdiva tako?“

„Če želite?“

Ponudila mu je svoj obrazek in z mladeniškim ognjem je pritisnil svoja usta na njena. Beli sneg je padel na rdečo rožo — in zamoril jo je. Ali ona je živela samo od sladkosti tega trenotka. Zdelo se ji je, kakor bi bilo zasijalo zlato solnce v sobo in tudi v njeno srce, v katerem se je od sreče vse žarilo.

„Prijatelja hočeva ostati!“ Pri teh besedah jo je zopet poljubil.

Zašepetala je: „Če želite?“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Preobšlo ga je kesanje. Pričel je gori in doli hoditi ter godrnjal: „Tako te duše ne boš rešil, Aleksander Pavlovič! Kako krasno bi bilo, če bi se po teh krajinah razširila sveta pravoslavna vera!“

In že je bil pred podobo Božje porodnice in lajšal si je vest z globokimi pokloni in s širokimi križi. Takrat se odpro vratca v steni. V okviru teh vratec se je prikazal bogato opravljen dvornik, ki se je skoraj do tal priklonil.

„Kaj je?“ je zarežal car.

Oni je opazil srd svojega visokega gospoda. S strahom je šepnil: „Njega veličanstvo, cesar avstrijski!“

„Pridem takoj! Odrini!“

Dvornik je izginil. Car pa si je jezno — grizel ustnico: „Kaj neki hoče? Ni mogel priti po dne? Brez dvojbe kaj takega, o čemer bi se jutri tudi lahko govorilo! Teh laških vprašanj sem do grla sit!“

Obstal je pred deklico.

„Posli vam napravljajo jezo?“ je vprašala boječe.

„Posli, prav praviš, posli!“

Dobra volja se je povrnila in čaroben smehljaj se mu je razlil po divnem obrazu.

„Nič ne de,“ je govoril sam pri sebi, „lep večer je pa le bil!“

Obrnil se je k dekletu: „Kličejo me! Za danes je čas potekel. In niti povedati nisem mogel, radi česa sem te klical k sebi. Kdaj prideš zopet? Jutri, ravno ta čas!“

„Če želite?“

„Dobro! Jutri, ravno ta čas! A moja skrb bode, da naju nihče ne bo motil. Z Bogom, Marija!“

Oblekla je jopič in zavezala si je ruto okrog glave.

Ko je že odhajala, je zaklical: „Čakaj!“

Stopil je v kot ter ji nekaj prinesel: pred strmečim njenim pogledom je razprostrl dragoceno svilnato ruto, pretkano s srebrom in zlatom.

Dejal je mehko: „Tu imaš dar od mene!“

Odgovorila je srečna: „Še nositi si je ne bodem upala, tako je lepa!“

„Nosi jo v moj spomin!“

„Če želite?“

Sam ji je odprl duri in toliko časa je zrl za njo, da je stopila iz predsobe na razsvetljeni hodnik. Na hodniku je Marička kakor omamljena obstala. Carski poljub ji je še vedno gorel na ustnih, a

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

v njeni duši je zacvetla ljubezen, prva ljubezen. Vzlic vsemu temu pa se je v njej vzbudila praktičnost: takoj je potipala ob krilcu, če ima še pleteni mošnjiček z rumenimi cekini. Zopet je mislila, kako bodo rumeni ti zlati dobrodošli doma in z lahko vestjo se bodo smeli rabiti, ker na njih ni tičal ne greh, ne hudobija. Ko se je prepričala, da je mošnjiček še v žepu, je spravila vrhu njega še drugi dar, svilnato rutico. Pa njene misli so se dalje predle. Brat je bolan, sedaj mu pokličejo zdravnika. In prav nikogar drugega nego mladega Čubra, ki je za otroke posebno dober. Tudi meso mu je hotela kuhati vsak dan, da ga mine zelenost z obraza, radi katere sta ona in mati imeli že toliko skrbi. Glavica ga bo ponehala boleti in h Kapusu ga tudi več ne pošljejo. Če bi bile kake težave radi tega, ji bo sigurno pomagal general, če ga poprosi pomoči. Vse bo dobro! V tistem hipu se je obljubila na božjo pot na Dobrovo. Takoj prihodnjo nedeljo pojdejo. Tudi fantek bo moral ž njimi.

(Dalje prihodnjič.)

Misel.

Nocoj je nebo visoko,
do njega komaj oči,
komaj misli dosežejo
zvezde te tihe noči.

In ti si, ah, daleč, daleč
in niti misli več
ne najdejo te in vračajo se,
po tebi turobno ihteč . . .

Roman Romanov.

Moj grob.

Ko trudno bo čelo poljubila noč,
med čredo pobožno me ne pokopljite,
pod svoboden bor vrh goré me nesite,
pod bor, tja do morja božanskega zroč!

Ne maram za križ in ne maram za cvet.
Dovolj, ko bom z borom šumel med zrakove,
dovolj, ko bom z borom poslušal vetrove,
od nóči obsanjan, od solnca objet!

Vladimir Levstik.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Izza kongresa.

Spisal **dr. Ivan Tavčar.**

(Dalje.)

sa obitelj se je morala Materi božji spodobno zahvaliti, ker le ona jim je pripomogla do teh dobrot! Zdaj bo fantek že tudi zdrav in z njimi pojde in malega kruhka in drugih sladčic mu nakupi, da bo komaj nosil culico! Ko se je ozirala, se ji je zdelo, da je preustvarjena, da ima druge oči! Vse se ji je videlo drugače: zorno in solnčnato. Pričakovala je je nepopisna sreča, a pridobila jo je — brez greha!

Ravno tedaj je njej nasproti stopil na hodnik njen beli general. Ob njegovi strani pa je stopal plešast človek, ki je bil takorekoč obložen z zlatom. Bil je to cesar Franc, ki ga je car Aleksander vodil v notranje svoje stanovanje. Štela je v dobro znamenje, da ga je še enkrat videla ta večer!

Odšla je po stopnicah. Pod hodnikom na dvorišču je bilo skoraj tema. Obstala je, da bi pomislila, kam ji je iti. Tik stopnic na desno je bila zapuščena čumnata, kjer je škofov hišnik spravljal svojo šaro. Kaj sedaj ondi spravljajo, ne vemo. Za časa kongresa pa so morali tudi ta prostor porabiti za spremstvo ruskega carja. Uporabili so pač vsako luknjo, ki so le mogli v njo postaviti posteljo. Tudi v omenjeni čumnati sta stanovala dva častnika carjeve telesne straže. Za silo so jo izpremenili v stanovanje in peč so postavili tja, ker bi drugače živ krst ne bil mogel prebiti v mrzli votlini.

„Tu je izhod, dekle!“ Tako je ogovoril Maričko nekdo, ki je ondi bržkone čakal nanjo. Rahlo jo je potisnil k odprtim vratom. V svoji zmedenosti je mislila, da stoji pred ravno istim izhodom, pri katerem je bila vstopila. Ni se torej branila pritiska. Ko pa je prestopila prag, ni imela pred sabo zidov šenklavške cerkve, pač pa jo je obdajala popolna tema. Čutila je tudi, da so se vrata za njo zaprla. Predno se je svojega položaja čisto zavedela, jo je pograbil nekdo z močno roko. V prvem strahu je hotela zaklicati na pomoč, ali na usta se ji je

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

položila dlan, da ni mogla dati glasu od sebe. Pač pa ji je pri tem zašel tuj prst med zobe in te zobe je stisnila v svoji grozi z vso močjo, da je kar čutila, kako se ji je po ustih razlila slanikasta tekočina. Brez dvojbe človeška kri! Ugriznjenec je grdo zatulil. Deklica je v svojem obupu grabila z roko po temi: naletela je na kodrasto glavo in z nečloveško močjo je izruvala čop las, da se je tuljenje ponovilo. Čulo se je zamolklo preklinjanje. Potem je nekdo branečo se po glavi udaril ali jo na kak drug način omamil, da se je ž njo lahko počenjalo, kar se je hotelo. Polazijatske razmere so se za tisto noč naselile v ljubljanskem škofijskem dvorcu! —

Car Aleksander Pavlovič je slabo spal tisto noč. Z avstrijskim cesarjem se je moral dolgo časa razgovarjati. Prišla je bila vest, da je v Piemontu zavrelo in da je Aleksandrija, stara trdnjava, v živahnem uporu. Vse to je provzročevalo žive skrbi v kronanih glavah. Polnoči je že bilo odbilo, ko se je poslovil avstrijski vladar. Skoraj do jutra se je premetaval po svojem ležišču: mislil je na vulkan, na katerem so sedeli vsi tedanji suvereni, mislil je na revolto v Piemontu, ali največkrat se je spominjal mlade deklice, s katero se je bil dobro zabaval.

„Otrok narave! In gotovo mi bode sladila puste dni pustega ljubljanskega kongresa!“

Tedaj na greh že niti mislil več ni! Še predno se je mračilo, je hotel vstati.

„Danes zopet pride!“

Pozvonil je telesnemu svojemu strežaju, da bi ga prišel napravit.

Ravno v istem času sta vstajala spodaj v čumnati tik stopnic dva častnika v cesarski telesni straži, mlada aristokrata, ki sta živela v veri, da je njima v Avstriji dovoljeno vse tisto, kar sta smela počenjati na ruskih svojih grajščinah. Bila sta to naša znanca, s katerima smo se bili seznanili na razsvetljenem hodniku škofijskega dvorca.

„Ivan Arkadjevič,“ je izpregovoril prvi, ki je že napol opravljen lazil po sobi ter skupaj vlačil ostalo svojo obleko, „Ivan Arkadjevič, hudič naj me vzame, če mi ni nekaj tesno pri srcu! Neumna afera je to bila!“

„Tepec si, Maksim Porfirovič,“ je odgovoril drugi, ki je počasi lezel iz postelje, „kdo naju če izdati?“

„Morda ženska sama!“

„Ženska, ki se prodaja za denar! Več kot jih je, ljubše ji je. Veruj mi, Maksim Porfirovič, to je povsod tako: v Rusiji kakor v Avstriji!“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„Ne vem, Ivan Arkadjevič, ne vem! Vrag vedi, da me skrbi! Čemu se je potem tako branila?“

„Ljubček moj, tresla se je za svoj denar! Njega imperatorsko veličanstvo plačuje enake reči z zlatom!“

„Morda imaš prav, Ivan Arkadjevič. Ali branila se ni slabo in le satan ji je vodil roko v mojo prokleto grivo!“

Vzel je ubito ogledalo v roko: „Zlodej, Ivan Arkadjevič, kar bela lisa se mi vidi na glavi! Tonzuro imenujejo katoliški popi kaj takega! Preskrbela me je s tonzuro ta ljubezniva devica!“

Opasal si je sabljo ter se prisiljeno smejal.

Odgovoril je Ivan Arkadjevič: „Kaj boš ti vzdihoval! Glej, kako je to preklicano devče mene zdelalo!“

Umival se je ravno in v mrzli vodi si je hladil roko. Dvignil jo je ter pokazal tovarišu prst, na katerem se je videl sredi velike in rdeče otekline grd, črn odtisk.

„Ta peklenska podlasica ima ostre zobe! In ravno v moj prst jih je zasadila! Še obleko s težavo spravljam nase, in kako naj opravljam svojo službo, to mi povej, Maksim Porfirovič?“

„Izgovori se,“ je del oni, „da te je konj v hlevu pograbil za prst. Če me kdo vpraša, mu to potrdim!“

„Dober svet je to, Maksim Porfirovič! Pa prav praviš, branila se ni slabo. A pri koncu je bila mehka kot surovo maslo! Kaj hočeš, je pač taka, ki se za denar postavlja na semenj!“

„Kdaj si jo izpustil?“

„Proti jutru! Vsaj po cerkvah so že nekaj zvonili. Krotka je bila kot ovčica, ko sem jo skoraj nesel do vrat. Le malo je tuintam zaječala!“

„Aha!“ se je cinično zasmejal Maksim Porfirovič. „In potem?“

„No, pred vrata sem jo postavil!“

„Prokleto, pa vendar ni ondi obtičala? Jutra so mrzla, in če je na mestu zmrznila, vedi satan, če se ne bo vse izteknilo! Naj poseže kak zdravniški mazač vmes, pa sva v ledu, Ivan Arkadjevič!“

„Oven! Komaj je čutila sveži zrak okrog sebe, pa je odskakljala kot srna, ki čuti lovske pse za sabo. Tukaj sva brez skrbi! Bila je lepa noč in božjim svetnikom dajajva hvalo zanjo!“

V resnici sta se priklanjala pred sveto podobo v kotu ter napravljala široke križe črez prsi. —

Komaj se je zdanilo, so klicali kneza Volkonskega k carju. Le-ta je bil čemerne volje in z izprehodom po hladu si je hotel iskati krepčila. Ko je knez prihitel, sta takoj odrinila. Vladarju se niti go-

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

voriti ni ljubilo. Ker pa je Volkonski poznal muhe visokega svojega gospoda, si tudi on ni drznil izpregovoriti, dobro vedoč, da bi se car takoj znosil nad njim, ako bi ga motil z ogovorom. Molče je torej stopal za carjem po širokih stopnicah nizdolu in sicer vsaj zunanje s tistim globokim rešpektom, ki ga kažejo izučeni dvorniki pri vsaki priliki.

Ko sta stopila v temačno vežo, se je pred njima dvignila s kamena, ki je služil tačas korarjem, da so mogli splezati na konjiča — ženska, razmršena in v obleki, ki je bila tupatam raztrgana.

Razjezil se je car ter na straži stoječega Kozaka ostro vprašal: „Kdo je dovolil tej umazani ženski, da lazi tod okrog?“

Stražar je jecljal: „Ne da se odpraviti, batuška! Rotil sem jo, proklinjal sem jo, prosil sem jo, vse zaman. Joka in vzdihuje. Da bi jo tepel, pa nimam srca, veličanstvo!“

Že je spoznala svojega generala in že je jokaje ležala pred njim na kolenih. In proti njemu je dvigala roke kakor pred božjim oltarjem.

„Marija!“ je zaklical Aleksander Pavlovič, „kaka si prišla tu sem, ob tej uri in v tako zamazani obleki?“

Sklonila se je k zemlji in zaječala: „Gospod, pomagajte!“

Mrzlo je izpregovoril: „Ti si se celo noč okrog vlačila.“

„Nekaj hudega se mi je zgodilo“ — in z rokama si je grabila glavo, „skoraj sama ne vem kaj! Oj, ti Jezus, ti mi pomagaj, da pameti ne izgubim!“

S trdim očesom je zrl nanjo: „Kaj se ti je zgodilo?“

„Ko sem šla od vas, tu zadaj v tej hiši, ko se nisem hudega nadejala, so me zgrabili v temi in me nekam vlekli. Sila se mi je delala in grdo so ravnali z mano celo noč!“

Med jokom je polagoma vso to grozo iztisnila iz sebe.

„Sedaj,“ je zaječala, „si domov ne upam, tako me je sram!“

Aleksandru Pavloviču se je pričelo daniti in obraz mu je postal še kamenitejši.

„V tej hiši! Bog mi je priča, da bi kaj takega ne bilo nemogoče, knez!“

Ostro je pristavil: „In čemu nisi klicala ljudi?“

„Po glavi so me tepli in usta so mi tiščali!“

„Vse je mogoče, Volkonski, na mojem dvoru je vse mogoče!“

Tu se mu je na obrazu pokazalo nekaj nečloveškega, nekaj tartarskega, kakor se je reklo na dvoru. Ob takih prilikah z Aleksandrom Pavlovičem ni bilo dobro govoriti. Treslo se je pred njim

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

vse, ker se je ob takih prilikah izkazavalo, da je bil pravi sin svojega očeta.

„Skliči Kozake, Volkonski!“

Knez je odrinil kot sapa, da bi sklical cesarsko stražo.

Car še ni hotel misliti najhujšega. „Vzeli so ti denar?“

Zaihtela je: „Denarja ne! Pač pa rutico, katero ste mi dali v spomin. Skoraj celo noč sem bila nezavestna. Da nisem mogla vpiti, so mi mašili usta! Moj Bog, kaj vse so počeli z mano! Kakor z žensko, ki se prodaja! In sram me je tako, da bi najraje v zemljo izginila! Gospod, pomagajte!“

Carju je bilo vse jasno in na vsakem licu se mu je hipoma nabrala temnordeča lisa.

„Kje je to bilo?“ je vprašal srdito.

„Tam pri stopnicah!“

„Pokaži!“

Družba je šla k stopnicam. In tam glede kraja, kjer se je izvršilo zločinstvo, ni mogel nastati nikak dvom.

Prišla je straža ter se v vrsto postavila sredi dvorišča. Na carjevo povelje je privedel knez Volkonski iz sobe Ivana Arkadjeviča in Maksima Porfiroviča. Prišla sta razoglava ter se ustopila pred vrsto Kozakov. Car sam je stopil v njijno sobo, pa se je takoj vrnil. V roki je nosil svilnato ruto, pomečkano iz razdrapano.

„Volkonski“, je izpregovoril suhotno, „dekle govori resnico! Kdo stanuje tn notri?“

Volkonski mu je povedal imeni obeh oficirjev. Car je nato pristopil k vojaški vrsti.

Ivan Arkadjevič in Maksim Porfirovič sta stala, kakor bi bila iz kamena izklesana. Dobro sta vedela, kaj vse to pomeni. Niti trenotek si nista hotela pomagati s tajenjem. Bila sta barbara, a vendar plemiča. Bila sta polna tiste aristokratske ošabnosti, tistega pretorjanstva, ki je zadavilo carja Pavla in ki je malo let pozneje izvihralo v tako imenovani decembrski zaroti. Car tudi ni vse! Ta misel je navdajala oba.

Car je obstal pred Ivanom Arkadjevičem. Vprašal je s srepim pogledom: „Če se ne motim, knez, mi je dolžan tvoj oče hvalo za mnogo dobrot.“

„Pa je svojemu carju tudi zvesto služil!“

In Ivan Arkadjevič je srepi pogled vračal s srepim pogledom. Na obrazu, ki je bil nekaj bledejši nego navadno, se mu ni premeknila črta.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„Kaj imaš na roki, ljubljenec moj?“

Prepustil mu je roko in prav nič ni skrival oteklega prsta.

„Volkonski — knez je takoj pristopil — tu sem mu je zasadila zobe!“

S prisiljeno ljubeznivostjo je dalje vprašal: „Ivan Arkadjevič, kako si spal to noč?“

„Malo sem spal, veličanstvo!“ je odgovoril.

„In kako to, moj ljubček?“

„Deklico sva imela pri sebi,“ je del cinično, „in naravno, da z Maksimom Porfirovičem nisva spala premnogo!“

Aleksandru Pavloviču se je v kotu pri ustnah prikazalo nekaj belih pen.

„Deklico!“ je siknil.

„Kar je odpadlo carju, še vedno prav pride boljarju!“

Pri teh besedah je rahel smeh preplul obraz Ivanu Arkadjeviču. Aleksandru Pavloviču pa se je delalo krvavo-rdeče pred očmi. V paroksismu je bližnjemu kozaku potegnil nagajko izza pasa.

„Pasja kri!“ je zatulil po poljsko in z vso močjo je usekal svojega oficirja po obrazu. Takoj so se prikazale temne črte, ki so se vlekle po vsem obrazu. Po drugem udarcu je že tekla kri, a pri tretjem je že meso v koscih viselo okrog lic! Ivan Arkadjevič je stal kakor kip in niti roke ni dvignil, da bi se branil proti grozni nagajki. Četrtega udarca pa ni več prenesel: zvrnil se je pod njim kot snop na njivi, kadar potegne močna burja črez požeto strnišče.

Car je vrgel bič na tlak ter zapovedal: „Volkonski, da se ta sodrga ostro kaznuje!“

(Dalje prihodnjič.)

Narodna.

Pobelila znova slana
ravno, širno je polje,
vtisnila se nova rana
v moje bolno je srce.

Pred adventom omožila
se je tretja ljubica;
ah, kako se je vozila
v cerkev vsa ozaljšana!

Ah, kako se ji smehljal je
ženin njen ves radosten,
odpeljali so se dalje,
sam ostal sem žalosten!

Petruška.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Izza kongresa.

Spisal **dr. Ivan Tavčar.**

(Dalje.)

n dostavil je še: „Tudi žensko mi spravite izpred pogleda!“

Mignil je Volkonskemu in odšla sta. Valovje se je polegalo; imperator Rusije se je prav kmalu zopet pomiril. Bila je majhna, kratka afera! Mislil je sicer, da se bode drugače zasukala. A če ni moglo biti drugače, pa bodi tudi tako prav! Že je skoraj vse pozabil. Pri tem pa sta se mu pričela mlada plemiča smiliti; bolj sta se mu smilila nego ženska, katero je bil pravzaprav on, Aleksander Pavlovič — pahnil v nesrečo in pogubo.

„Volkonski,“ je izpregovoril, ko sta stopala po temni veži, „kaj misliš, ali ga nisem skoraj malo preveč tega mladega risa?“

„Mladine v tem pogledu,“ je odgovoril knez, „ne smemo preostro soditi!“

„Smo li bili mi kaj boljši, ko smo bili mladi? He, Volkonski?“

Car se je lahkotno smejal. Prihajal je v dobro voljo.

„Stvar bodi pozabljena! Kaj pa je tudi sililo to preklicano žensko, da se je vlačila po škofijskem dvorcu! Glej, da mi ne pride več pred oči!“

Ves gnev visokega gospoda se je obračal proti deklici!

„Da bi se le ne razvedelo!“ je ugovarjal Volkonski ponižno. „Sitnosti bi bile, da zve o tem avstrijska cesarica! Ali pa škof Gruber! Ta prokleta mladina meni, da živi v Rusiji!“

„Tedaj ju pa le kaznuj, Volkonski!“ je zahitel car. „Napravi, kar hočeš, samo toliko skrbi, da o tem ničesar več ne čujem!“

Po kratkem molku je še dodal: „Dekletu pa maši usta z denarjem! Le kaznuj ju! Lopova!“

S tem je bilo rešeno vse, kar je bilo v zvezi s to interesantno afero Aleksandra Pavloviča!

Kozaki so odnesli ranjenega oficirja v njegovo sobo ter poklicali zdravnika, da ga je prišel obvezat. Tovariša pa so tirali v zapor. Kmalu ni bilo človeka na dvorišču, le dekle je slonelo pri

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

stebru in plaho se oziralo okrog sebe. Besede: „Tudi žensko mi spravite izpred pogleda!“ so ji zvenele po ušesih. Tam na tlaku je ležala svilnata rutica. Njegov dar! Pobrala jo je; dasi je bila pohojena in umazana, jo je spravila z največjo skrbjo.

Kako je Topolščakova tisto jutro domov hodila, sama ni vedela. Tavala je, kakor bi se bila izgubila, po ulicah naokrog. Nikomur si ni upala pogledati v oči. Občutila je, da pezi nad njo velika sramota, kateri ni mogla uteči. Končno se je izteknila pred vrati domačega stanovanja. Bilo je zaklenjeno. Stara sta se bila odpravila po opravkih v mesto. Maričkа se je mehanično sklonila ter vzela ključ izpod praga, kjer so ga spravljali v takih slučajih.

Ko je stopila v zadehlo sobo, je najprej hitela k mali svoji skrinji. Prav spodaj pod praznično obleko je skrila svilnato ruto in pleteni mošnjiček s svetlim denarjem.

„To bo za stare dni,“ je vzdihnila, „zdaj me tako nihče ne vzame!“

Takrat se je začulo čudno stokanje iz sosednje čumnate.

„Fantka so samega pustili!“ Hitela je k njemu. Otroče je ležalo na raztrganem ležišču in debelo je gledalo, dasi ni več spoznalo svoje okolice. Okrog čela so se mu napravljale kepice mokrih las in na bledem obrazku se mu je tuintam kazala krvava lisa.

„A ti je kri tekla, Janezek?“ je vprašala s skrbjo.

Bratec pa ni nič odgovoril; debelo jo je gledal in pri nosu se mu je zopet kazala kaplja rdeče krvi. Obe ročici je imel izpod odeje in ž njima je tjainsem grabil, prav kakor bi hotel trgati zamazane rože na zamazani odeji.

„Že rože trga,“ je zaihtela, „potem pa že gotovo umrje!“

„Žejen!“ je zaklical fante. In skušal se je skloniti na svojem ležišču, da se je pokazalo šibko telesce v revni srajčki, ki je bila tuintam tudi okrvavljena.

„Žejen!“ je še enkrat zastokal.

Prinesla mu je vode. A mali bolnik je ni mogel več požirati, ker se mu je bližala zadnja ura. Kvišku je skočil v postelji. Gotovo je občutil hude bolečine, ker je čudno zvijal roke. Pričel je gledati v kot.

„Tam je! Udaril me bo!“

Zgrudil se je zopet na ležišče. Tedaj so se za kratek hip razšle teme, ki so obdajale malega revčka. Ujela je pogled njegov in zdelo se ji je, kakor da jo kliče na pomoč s plahim tem pogledom.

„Konjička! Micka!“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Preiskala je čumnato in sosednjo sobo. Poznala ga je tega konjiča z belo glavico in z rdeče barvanimi lisami! Imel je sicer še samo tri noge in bil je že tudi obrabljen in obdrgnjen, ker je bilo že nekaj mesecev poteklo, kar je bil Miklavž s tem umotvorom zašel v Topolščakovo hišo. Izteknila ga je pod klopjo, zaprašenega in umazanega. Prinesla ga mu je in tesno se ga je oklenila drobna ročica. Ali muke so se kmalu zopet pričele. Otrok ni mogel strpeti v postelji.

„K tebi!“

Morala ga je vzeti v naročje. Tesno ga je zavila v odejico in konjička mu je dala v roke. Odleglo mu je menda, ker je sestra čula, kako je priganjal konjiča, da naj hitreje vozi. Tudi se ji je zdelo, da je pel pesem o betlehemskih pastirčkih, katere sta se bila o Božiču naučila. Potem se je nekaj zvijal, ko ga je tesno objemala z roko. Navsezadnje pa sta oba zaspala. Po rdečih oblakih sta se zibala, kakor dve lahki ptici sta se zibala pod sinjim nebom! —

Ko je Topolščakova mati prišla s trga, je slonela pri dečkovi postelji hči Marička v nezavesti. Otroče v njenem naročju je bilo mrtvo, a trda ročica je pritiskala k prsim trinožnega, z rdečimi lisami prevlečenega lesenega konjička!

Ob fantičevem pogrebu je bilo tudi dekle na smrt bolno. Za hudo pljučnico je ležala in vročina jo je kuhala, da je bil pravi čudež, da ni umrla. Ker je bila Marička močna in krepka, je bolezen prestala. Pa je bila podobna pohojeni roži in do prejšnje čilosti si ni mogla opomoči. Niti delati ni mogla, po dnevi je lazila od cerkve do cerkve, noči pa je prejokala in spati ni mogla. Vlačila se je okrog škofije in koprnela je, da bi vsaj enkrat še videla njega, katerega je v duhu neprestano imela pred sabo in ki jo je spremljal v sanjah. Pa niti enkrat ni prišel iz škofijskega dvorca in vselej, kadar je čakala, čakala je brezuspešno. Vprašati si ni upala, ker je menila, da vsak človek ve o njeni sramoti.

Prišla je velikonočna sobota. Ob štirih popoldne se je v Šenklavžu obhajalo vstajenje. Bilo je ugodno in gorko vreme. Ker se je vedelo, da se vladarji udeleže izprevoda, se je na Mestnem trgu trlo množic. Od cerkve do sredi Mestnega trga, potem pa ob mestni hiši proti cerkvi je bila proga, po kateri se je izprevod premikal, pregrnjena s škrlatom. Na vsakih dvajset korakov pa je stal vojak, ki je prezentiral, kadar je prišlo Najsvetejše mimo. Pri vodnjaku vrhu stopnic si je med drugimi izbral svoje mesto Tomaž Čeljustnik, da bi vse videl in da bi mu niti najmanjše ne odšlo. Za njim se

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

je skrivala Topolščakova Marička. Že ob polštirih je bila prišla, ker je mislila, da bode vsaj pri tej priliki videla belega generala.

„Ljudje božji," je izpregovoril Čeljustnik-Škile, „to bo procesija! Take še nismo videli!"

„A misliš, da bo kaj generalov?" je vprašala Topolščakova.

„Generalov," se je zasmejal Škile, „kot gnoja! Kaj pa misliš, da je general v teh dneh, ko imamo cesarjev in kraljev na ostajanje?"

Ko mu ni odgovorila, se je obrnil proti njej: „Kdo pa si, ki tako neumno vprašuješ?"

Spoznal jo je: „Ježeš, Topolščakova iz Kravje doline!"

Nato jo je z nekakim strokovnjaškim pogledom premeril od nog do glave ter je s tem pogledom obtičal na bledem njenem obrazu.

„Marička!" je izpregovoril počasi, „ti si se izpremenila!"

Kri ji je zalila lice: „Tiho bodi, tiho!"

Škile je nekaj zvižgljal predse: „Se nisi nekaj možila s tistim debelim Smoletovim hlapcem?"

Jezno je odgovorila: „Če bi se tudi bila, kaj pa tebi mari?"

A Škile ni odnehal: „Pa se nista kaj izpozabila? Kaj prezgodaj začela? He, Marička?"

Občinstvo se je že smejalo. Dekle je menilo, da se mora v zemljo vdreti. Zastokala je: „Šema šemasta!"

Čeljustnik bi jo bil še dalje mučil, da ni tedaj mogočno zadonel veliki zvon iz šenklavškega stolpa. Zapel je turški boben, godba se je oglasila, vmes so cingljali mali zvončki; nad vse pa se je ulegal prijetni duh kadila. Občinstvo je strmelo: toliko bleska ni bilo še nikdar pri velikonočni procesiji ljubljanski. Ponižnega Boga je nosil škof Avguštin, ki je kar omahoval pod težo zlatega. pluvijala. Takoj za nebom se je kazal dvor s svojo veliko oholostjo Ožji dvor s cesarjem in cesarico se je še nekako pobožno vedel. Vse drugo — rdečih hlač, z zlatom obrobljenih frakov, trikotnih klobukov in drugega takega se kar prešteti ni moglo! — pa je prodajalo zijala, iztegovalo vratove od okna do okna, kjer so stale mlade ljubljanske gospodične, ter se vedlo s tisto nesramnostjo ali — recimo — nespodobnostjo, katero še dandanes lahko opazuješ pri dunajskih cerkvenih izprevodih, ki se jih udeležuje dvor s svojim spremstvom.

Pri procesiji je bil tudi ruski car, ki je hotel s tem posebno počastiti svojega avstrijskega zaveznika. Udeleževal se je nekako inkognito, to se pravi, oficijalno se o tem ni pisalo in ruskega vladarja udeležba se je z ozirom na njegove pravoslavne podložnike zamolčala.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Ravno pred vodnjakom se je izprevod za nekaj časa ustavil. Takrat je Miklavža Čeljustnika njegova soseda za obleko potegnila ter vprašala: „Miklavž, kdo je ta?“

Škile se je obrnil proti njej: „Kateri? Oni s plešo? Ta je naš!“

„Ne ta! Oni tik njega?“ Tisti beli general?“

„Tega boš pač poznala! Ta je ruski!“

„Ruski cesar?“

„Kdo pa drugi! A ni gol? Postaven človek je! Pravijo, da letajo za njim vse grofinje, kar jih je v Ljubljani.“

Dekle je nekaj zdihovalo. Izprevod se je dalje pomikal. Ko je bil dvor že odšel proti stolnici, je dekle zopet vprašalo: „Miklavž, a je oženjen?“

„Tak ne bo oženjen! Tak, ki je vsak dan kruha pijan!“

„Je že dolgo oženjen?“

„Kako si neumna, Marička! Tak je oženjen vsak dan in vsako noč! Enkrat s to, enkrat z ono! No, pa ima na Ruskem hudobno babnico, ki se vsak dan dere nad njim, tako da jo še v Ljubljano s sabo ni hotel. Če ima kaj otrok, ne vem. Pa jih bo že imel, ker jih laže redi, kakor baš ti svojega!“

Škile je zopet žvižgljal. Od daleč so cingljali mali zvončki in prijetni duh kadila je še vedno polnil zrak. Marička je bleda kakor zid pobegnila od vodnjaka ter se izgubila v množici.

Četrtek pred belo nedeljo je Čeljustnik s svojimi tovariši ribaril v Ljubljanici. Z mrežo so bili zaprli glokoko jamo na mestu, kjer se izliva Cesarski graben v Ljubljanico.

„Tu notri je rib kot listja,“ je vpil Škile. „Nekaj starih sulcev je vmes, ki so veliki kot teleta. Ko bi sredi jame le ne bilo tiste proklete skale, ki nam je že tolikokrat raztrgala mrežo. Potegnimo!“

Ko so vlekli, se je takoj čutilo, da je nekaj težkega v mreži.

„Bo že tisti stari,“ je kričal Škile, „ki nam je še vedno ušel! Vlecimo, fantje!“

Ko so h kraju privlekli, se je zibalo za mrežo truplo utopljenke. Čeljustnik je grdo zaklel:

„Topolščakova je iz Kravje doline. Vlačuga je bila in nič prida, zatorej nam trga po smrti mreže!“

Izvlekli so jo na suho. Desna roka je krčevito stiskala košček svilnate rute.

* * *

(Dalje prihodnjič.)

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Izza kongresa.

Spisal **dr. Ivan Tavčar.**

(Dalje.)

Trinajsto poglavje.

ica Dagarinka, hišna posestnica in trgovka na Poljanah, je tiste čase prav posebno tičala pod hudobnimi jeziki ljubljanskimi. Njena trgovina se je nahajala na Poljanah, hiš. št. 6, ter je takrat slovela po vsej Kranjski deželi. Bila je to največja trgovina s čipkami in zategadelj so mater Mico Dagarinko poznali kot ljubljansko „špic-kramarico“ po vsej deželi dobro. Navzlic ničemurni robi, ki se je v hiši št. 6 na Poljanah v obilni množini kopičila po obokanih shrambah, pa je omenjena hiša bila naravnost imenitna radi pobožnosti. Bila je shajališče in zbirališče ljubljanske duhovščine, ki je pod to streho pojedla in popila obilo dobrega. Ta zveza med hišo in duhovščino je bila nekaj naravnega, ker je bil profesor Josip Dagarin brat pokojnega hišnega gospodarja. Bil je profesor moralne teologije in zatorej vpliven duhovnik. Ko je brat še živel, je vodil profesor njegovo gospodarstvo, a tudi po njegovi smrti se razmere niso izpremenile, tudi potem je ostal profesor moralne teologije, gospod Josip Dagarin, vrhovni gospodar v hiši št. 6 na Poljanah. Duhovniki so zahajali prej kakor slej v hišo in več kot jih je prišlo, bolj se je materi Mici srce od veselja rahljalo. Živela je brez posebnih skrbi; trgovina se je vedno razvijala, otrok ni bilo, pač pa je bilo povsod obilo božjega blagoslova. Dve leti je že bila Dagarinka vdova, in dasi ji je še celo profesor prigovarjal, da bi se zopet možila, ni hotela o tem nič vedeti. Stara je bila komaj osemindvajset let, bila je prav brhka in na vse strani polna kakor grozd na trti! A možiti se ni hotela; vsako jutro je bila pri več mašah, po dnevi je merila čipke, zvečer pa je pogoščala duhovnike. Na moške sploh ni mislila, morda tudi zategadelj ne, ker ji je bil pokojni mož precej tanek in siten zakonski tovariš, ki jo je včasi nadlegoval z ljubosumnostjo in to še celo radi duhovnikov, ki so prihajali v hišo. Po krivici seveda, a take reči se tudi v najpobožnejšem zakonu zabraniti ne dajo.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Kakor povedano, je bila mati Dagarinka skoraj dve leti vdova; a kaka dva meseca pred kongresom se ji je pripetilo nekaj, kar jo je spravilo pod strupene jezike ljubljanske. V sosednji hiši je stanoval mešetar in prekupec, neki Jakob Lukman, ki se je bil od nekod z Dolenjskega pred leti naselil v mesto. Imel je edinega otroka, sina, in mati in oče sta prosila Boga, da bi postal „gospod“, ki bi ju v starosti z vsemi potrebami preskrbel. Bog ju je uslišal: mladenič se je s težavo preril tako daleč, da ga je škof Avguštin jeseni 1820. leta sprejel v semenišče, pa le kot teologa „außer dem Seminar“. Gospod Vincencij Lukman pa je bil tudi s tem zadovoljen in le eno željo je imel, da bi prav kmalu zapel novo mašo ter postal služabnik svete cerkve. Bil je rdečega lica kot roža na vrtu spomladi. In vsako jutro je prihajal mimo špickramaričine hiše, ko je šel k pouku v semenišče. S knjigami v rokah in s povešenimi očmi je stopal mimo ter v svojem ponašanju kazal vzornega bodočega duhovnika. Pri svojih učiteljih je bil eksternist, ki je drugim lahko služil v zgled. Dokler ni bil „lemenatar“, ga Dagarinova mati niti opazila ni; ali takoj, ko je začel zahajati v semenišče, je vzbujal njeno pozornost. Od pričetka se je veselila, da katoliška cerkev pridobi vzornega duhovnika ž njim, in včasi je poizvedovala pri profesorju Dagarinu, kako se uči. Ko ga je pohvalil, je mladeniča dalje opazovala. In glej, nekega jutra ji je bil zelo všeč cvetoči njegov obraz. Drugo jutro je zopet opazila, da ima mladenič jako majhne in jako bele roke. Dalje ji je prišlo do zavesti, da je gospod Vincencij Lukman zelo krasne rasti in da ima krepke ude. Končno pa je mati Dagarinka gorela kakor slamnata streha, če strela udari vanjo! —

Kratek čas je prikrivala svojo ljubezen, o kateri je sama mislila, da je pregrešna. Nato pa je pričela besneti. Očitno je odkrivala svoje nagnjenje in ubogega Vincencija je pričela po vseh pravilih ženskega znanja oblegovati. Niti eden trenutek ni bil varen nje in plamtečih njenih pogledov. Čakala ga je zjutraj pri oknu; lazila je za njim proti semenišču. Opoldne je zopet čakala pred semeniščem, da je bil pouk pri kraju. Stopila je v zvezo z očetom in materjo in privolila sta ji, da je smela „gospodu lemenatarju“ opoldne dajati pečenko, ki je doma ni imel, ker je v očetovi hiši večinoma pelo kislo zelje in češpljeva kaša. Točno o poluene je sama prinašala lepo dišečo jed k Lukmanovim, a prej ni odšla, dokler ni teolog pojedel vsega, kar je bila prinesla. Z materjo se je najprej sporazumela, nakar se je seveda pridobil tudi oče. Stara dva sta hrepenela imeti „gospoda“ radi starostne svoje preskrbe. Ali to je imelo še veliko lepšo podobo,

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

če je postal sin Vincencij gospodar pri Špickramarjevih. Zatorej starši niso niti trenotek ugovarjali, ko je Dagarinka izrekla svojo voljo, stopiti s sinom v zakon. Oče in mati sta postala sosedi zaveznika in podpornika pri obleganju rdečeličnega teologa.

Mladenič pa se je upiral: njegovo srce ni poželelo ženske in zvesto je hotelo ostati svoji cerkvi. Pretrpel je mnogo muk, a trpel je stanovitno. Videlo se je, da mu mlada vdovica ne provzroča nikakih skušnjav: če se je včasi, ko je pri kosilu jedel njeno pečenko, naslonila na njegov stol, presedel se je takoj na drugi stol. Mati in oče sta bila žalostna, Dagarinka pa se je kar zvijala od obupne svoje ljubezni.

„Saj je vendar duhovnikov preveč," je tarnala mati. „Še v lemenat vseh ne morejo vzeti!"

„Jaz pa," je vzdihnila Dagarinka, „jokam ves dan, ko merim špice! In kupčija gre tako dobro!"

Pa tudi kupčija ni napravila svojega vtiska. Teolog Vincencij je preziral prej kot slej polnoprsne lepotije svoje vročekrvne sosede in z vso pridnostjo je poslušal pobožne pouke v semenišču. Še vedno ni imel druge želje, nego prejkotprej zapeti novo mašo. Mati Mica pa se je posluževala vsakovrstnih sredstev. Na semnju meseca januarja je izteknila staro ciganko, ki ji je naznanila celo vrsto zanesljivih pripomočkov, s katerimi se pridobi ljubezen trdovratnih mladeničev. Mati ji je morala preskrbeti malo las, ki jih je sinu v spanju odstrigla. Zaljubljena vdova jih je razrezala na drobne koščke ter jih pometala v kupo brežanke, da je potem vse to izpila. Nato je svojeročno oprala pražnjo mehko rjuho, na kateri je bila poprej spala štirinajst dni. Mati Lukmanka je oprano rjuho prevzela ter jo skrivoma spravila sinu v posteljo, da je štirinajst dni ležal na njej. A tudi pripomočki stare ciganke so bili brezuspešni!

Naposled, kar je bilo pričakovati, je nastalo iz vsega javno pohujšanje. Vsa Ljubljana se je za pereče to vprašanje ravno tako zanimala kakor za pripetljaje na kongresu. Naravno je tudi, da se je ženstvo poprijelo te stvari, in čisto navadno je, da je posebno ženstvo šentpetrske župnije bilo na nogah. To ženstvo je bilo soglasnega mnenja, da Dagarinka lemenatarja ne sme dobiti in da je za faro pravzaprav velika sramota, da faranka na tak način hoče cerkvi mašnika odjesti. Ko je mati Mica na Svečnico zjutraj prišla k maši, jo je pričakovala pred cerkvijo tolpa razljučenih žensk, da ji zabranijo vstop v božji hram. Že so se glasile ostre besede, že so se iztegale nežne roke po Dagarinkinih kitah, in gotovo bi se bil vnel pretep,

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

pri katerem bi bila brez dvojbe tekla kri matere špickramarice, da nista prihitela na lice prepira gospod Janez Bedenčič, tedanji šentpetrski župnik, in Jože Rome, njegov kaplan. Oba sta z velikim naporom ukrotila množico, tako da je gospa Dagarinova lahko pobegnila ter zdravo odnesla svoje telo. Ostala pa ji je velika sramota, a tudi ta je ni izpokorila: njena ljubezen do semeniščnika se ni ohladila, nasprotno, z vsakim dnem je plapolala z višjim plamenom.

Rodil se je torej javen škandal in duhovska oblast je morala sama skrbeti, da se najhitreje odpravi. Škof Auguštin je sklical v posvetovanje nekaj kanonikov in semeniških profesorjev, da bi določili, kaj je učiniti, da bi se spravila s sveta delikatna afera. Ugibalo se je mnogo, naglašalo se je, da bi bilo škoda vzornega mladeniča, ki ga niti najmanjša krivda ne zadeva, in da bi morda kazalo, če bi mu škofja milost pridobila kako mesto v semenišču sosednje dieceze. Končno se je oglasil gospod Jakob Zupan, „der Gottesgelehrtheit Doktor, Professor des Bibelstudiums des alten Bundes", ter lakonično izpregovoril: „Dajte ga babnici! Drugače mu bo pozneje, ko bo kot mašnik v gorah tlačanil, krvavo žal, da je bil v teh časih tak tepec in tako od Boga zapuščen teliček!"

Z ozirom na verno pošteno hišo se je poveril profesor Dagarin, naj vse pametno uredi in naj položi na srce teologu Vincenciju, da bi ga premilostivi škof vsekakor moral iz semenišča odsloviti, čeprav ga tudi najmanjša krivda ne zadeva.

Usoda mašniškega kandidata je bila s tem odločena. Niso mu takoj vsega povedali, polagoma so ga pripravljali na žalostni konec. Še vedno je hodil v semenišče s knjigami pod pazduho, ali zahajati je moral tudi v hišo Marije Dagarinke, kamor ga je profesor Dagarin sam vabil. Takemu vabilu se je moral mladi tonsuratus pokoriti, kar je pač samo ob sebi umevno. Vdova pa je pri tem silno previdno postopala. Ni se mu vsiljevala, če je prišel na obisk, pač pa je imela vse polno priganjačev, ki so zanjo ledino orali. Mednje je spadal v prvi vrsti Erbežnik Ciril, penzijonist pri Sv. Jakobu v Ljubljani. Navzlic duhovniški halji, katero je nosil, ni dostikrat imel, da bi se bil dositega najedel, in odkar je stopil v pokoj, si ni mogel več omisliti niti nove suknje, niti novega cilindra. Njegov cilinder je bil imeniten po Ljubljani in njegova suknja je bila odrgnjena, da se je na vseh mestih svetila. Če je imel kaj denarja, je tudi rad vino srkal, ker je pa le malokrat imel denar, je vohal za prilikami, kjer se ga je nasrkal na tuje stroške. Bil je ta cerkveni penzijonist kup revščine in zapuščenosti in živel je dostikrat kakor mačka na

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

strehi, ki nima nikamor iti. Zadnje čase se je ugnezdil pri Dagarinki, in kadar je bil Vincencij Lukman na obisku, vselej se je znašel na mestu tudi gospod Ciril Erbežnik.

Tako sta bila tudi v nedeljo pred pepelnično sredo zvečer ob šestih oba prišla in hišna gospodinja ju je spravila v svoje stanovanje v zgornjem nadstropju. V mali, nizki sobici je bila velika miza z belim prtom pregrnjena in videlo se je, da se pripravlja večerja za več oseb.

„Sem čul," je izpregovoril gospod Ciril, „sem čul, da ste klali, mati Micika, in dobro je in krščansko je, da nekaj kolin tudi drugim ljudem privoščite!"

To rekši, je vrgel svoj oguljeni cilinder na peč, stari svoj plašč pa na tla tik peči.

„Med potjo sem srečal to mlado kislico — tu je pokazal na teologa — pa sem ga privlekel s sabo. He, ali je prav, Micika?"

Pri teh besedah je značilno zamežikal, da je oba, gospodinjo in alumna, rdeča kri zalila. Hišna mati je oba posadila med gostobesednim onikanjem k postranski mizici, kjer je že čakal bokal vina.

„Nekaj časa bodeta morala še čakati," je izpregovorila sladko. „Imeli bomo imenitnega gosta."

„Koga?" je zarentačil gospod Ciril.

„Frančiškanskega svetnika!"

Gospod Erbežnik je nekaj zvižgljal ter se zagledal v kot, kjer je gorela svetilnica pred veliko podobo Matere božje.

„Tudi prav!" je kričal. „Bova vsaj videla svetnika klobase jesti! Do danes ga še nisem videl takega svetnika! Ha, ha!"

Ko je gospodinja z najljubeznivejšim pogledom objela svojega bogoslovca, je odšla iz sobe.

Gospod Ciril je takoj natočil vina v dve kupi ter izpregovoril prijazno: „Tu sem sedi, Cene, in pij!"

Imel je navado, da je teologe tikal, česar mu ni nihče štel v zlo. Lukman se je posadil k mizi ter namočil ustne ob kupi. Tudi vina ni pil vzorni ta mladenič! Žalostno je povesil glavo ter vzdihnil:

„Najraje bi šel domov — k materi!"

„Tiho, fant!" je zatulil stari. „Govori, kadar boš vprašan!"

Pa je zopet takoj prijazno dostavil: „Pij, Cene!"

„Ljubi Jezus," je zastokal mladi, „da sem že vsaj enkrat akolit, potem me ne bodete mogli več preganjati!"

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„Akolit, akolit!“ je vpil gospod Ciril jezno. „V Vipavi imajo vino, kateremu pravijo pikolit. In pikolit je dostikrat boljši od akolita! Taceas, puer!“

Še bolj se mu je povesila glava: „Saj molčim, gospod Ciril, in v Boga zaupam!“

Erbežnik si je iznova natočil kupo ter jo držal proti luči, da se je žarek lomil v zlati tekočini. Pogledal je na pijačo, pogledal na žalostnega fanta, nato pa je kupo do dna izpraznil. Tlesknil je z jezikom ter izpregovoril sočutno:

„Ej, Cene carissime, boš li res ploh vlačil ta predpust?“

To vprašanje je razkačilo teologa: „Kaj me vendar tako povprašujete, ko vendar veste, da se hočem posvetiti oltarju!“

Gospod Erbežnik je hripavo zapel: „Quare tremuerunt gentes et populi meditati sunt inania?“

Nato pa je zavpil: „Oltarju se hočeš posvetiti!“

Potem je še dostavil: „Revišče, poglej me no! Ali nisem bil posvečen oltarju?“

„Bili ste!“

„Poglej, kako živim od oltarja! Na stara leta imam eno samo srajco, in če jo dam prat, hodim — brez nje!“

Ko ni bilo odgovora, je dalje kričal: „In Valentin Vodnik! Saj si ga vendar poznal? Ni li bil pravi maziljenec Gospodov? Kaj?“

„Bil je!“

„No vidiš! Pa si ga kdaj gledal, kako je zvečer pri Deteli sedel? Žejen in lačen! Zdrobil je nekaj kruha v želodec in najmanjšo merico vina je izpil, in sicer s strahom kapljo za kapljo, ker ni imel denarja, da bi bil plačal!“

„Svojega Boga pa je le imel!“ se je odrezal teolog.

„Svojega Boga! Gotovo! Pa že spet kažeš tisto satansko ošabnost! Ti misliš, da je Bog samo za duhovnike!“

„Tega ne mislim!“

„Ergo taceas, puer! Pij, Cene!“

Izpil je čašo: „Čemu se braniš?“

„Ne morem,“ je zastokal teolog Vincencij, „poklic mašnika je vendar nad vse!“

„Aha!“ je rentačil gospod Ciril, „že zopet vem, pri čem si! Po noči in po dnevi ga imaš pred sabo! Našega bledega Avguštinčka, kadar stopa po Šenklavžu, s hermelinom odet, z voščenim, sladkim obrazom, roke vzdigujoč in množice blagoslavljajoč! In na vitkem

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

prstu svetli, bleščeči prstan! Spredaj lemenatarčki, zadaj korarčki! O tem sanjaš, Cene, kaj?"

Vincencij je malo zardel: „Kdo bi ne častil svojega škofa?"

„Prav, prav! Le časti ga! Resnica pa je, da so nam škofje dostikrat najbolj krivični. Koliko pa jih je, ki so poklicani? Kak grof, kak baron. Naših kdo pa je poklican vsakih sto let enkrat! Meniš li, ko zapoješ novo mašo, da ti bodo kmalu potem pred šenklavškim oltarjem zlate copate obuvali ter tisti dolgi rep nosili za tabo? Izpametuj se, Cene?"

„Na stezi Kristovi sem in ž nje se ne umaknem!" je odgovoril mladenič stanovitno.

„Sedaj sem pa res jezen!" je zavpil gospod Ciril ter udaril s čašo po mizi, da je vse zažvenketalo. „Kaj ti poznaš Kristovo stezo, fante? V samoti živeti, gledati človeško siromaštvo, ne da bi mogel pomagati! Slabo jesti, malo piti! In ženske ne smeš pogledati, naj bo stara kot Matuzalem! Pri tem pa ti prihajajo na misel device, katere izpovedueš! In hudobni jeziki preže nate in pri škofu te tožijo. Navsezadnje pa še dvomi, skušnjave in prepričanje, da si zgrešil svoj poklic! To prepričanje, ki je prišlo prepozno — je grozno!"

Starec je zrl predse, kakor bi premišljeval o svoji preteklosti.

„Da je duhovski stan trnjev, na to sem pripravljen!" je odgovoril mladenič ponosno.

Oni pa je ponavljal: „To prepričanje je grozno! In če na stara leta daš srajco prat, nimaš druge, da bi jo oblekel!"

Z zaguljenim rokavom se je brisal po obrazu.

Morda si je res brisal solzo iz očesa, morda se je le tako delal. Vzroka pa je imela dovolj, zjokati se nad sabo, ta duhovniška podrtina!

„Ne morem, ne morem!" je jecljal Cene Lukman.

Stari gospod je uvidel, da je treba taktiko izpremeniti.

„Kdo pa si ti?" je kričal. „Drugega te ni kot prokleta ošabnost!"

Kadar je bil Ciril Erbežnik v resnci jezen, se tudi kletvin ni ogibal.

„Nič drugega kot prokleta ošabnost!"

„Kaj je na tebi, da se je zagledala v te ta prismojena ženska? Bolje je storila, da se je zagledala v Čumpeta ali pa v Grila, ki sta oba lačna penzijonista, kot sem jaz, Ciril Erbežnik! Se ti ne zdi čudno, fante, da je ta dobra, spoštovana in verna duša radi tebe izgubila zadnje ostanke svoje pameti? Naj li tebi na ljubo

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

izgubi še vero, še nebesa? Še nisi nikdar premislil, črv, da te je stvarnik vzel v roko, da reši s tabo to revno dušo, ki omaguje na poti obupa in skušnjav? He, na vse to mi odgovori!“

To je bilo novo stališče, in priznati se mora, da je mladega teologa kar pretreslo. Vsa kri mu je izginila iz obraza in mraz mu je prešinil ude. Oni pa se je glasno zasmejal:

„Lepa duhovna posoda postaneš, če se že sedaj braniš rešiti dušo, ki je izgubljena brez tvoje pomoči!“

„A moje semenišče!“ je vzdihnil mladenič.

„Tvoje semenišče naj gre rakom žvižgat! Sicer te pa mora škof itak spoditi! Kdo pa bo gledal, da bodo radi tebe babnice ljubljanski lemenat oblegovale?“

„Spoditi!“ Teolog je skočil s sedeža, kakor da ga je strela zadela. A brez moči je zopet omahnil ter se zgrudil na stol. Tedaj se je začula govorica odzunaj.

„Aha, frančiškanski svetnik!“ je izpregovoril gospod Ciril zadovoljno ter porabil še zadnjo priliko, da je v hitrici izpraznil kupico rumene brežanke.

(Dalje prihodnjič.)

Ob smrti Simona Gregorčiča.

Življenje kruto krila ti je strlo,
da nisi mogel poleteti smelo
v željá in misli čudesno deželo,
ki tvoje dušno je oko jo zrlo.

Ne tožiš več, — umolknilo je grlo,
a prosti duh polétel je veselo,
da vidi, kar srce zastonj želelo,
po čemer hrepeneč je krvavelo, mrlo.

Ah, za teboj želimo poleteti
mi ptiči zaostali in ujeti,
ki svet ne more, noče nas umeti.

Duh lepše, srečnejše dežele sluti,
kot ptica vanje hotel bi odpluti,
a zlomljene in strte so peruti!

Ivan Mlinar.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Izza kongresa.

Spisal **dr. Ivan Tavčar.**

(Dalje.)

sobo so vstopili hišna gospodinja, vsa srečnega obraza, naš znanec, misijonar iz Luizijane, in črnikast, majhen duhovnik prav strogih lic. Ta je bi profesor Dagarin. Kar nismo videli svetega moža iz Amerike, je bil postal znamenita prikazen na ljubljanskem tlaku. Vsak otrok je poznal patra Angela in ni je bilo hiše, da ni imel nekaj znanja v njej. Če je kje stanovala pobožna ženica, ki je samo na smrt še mislila in na to, kako bi svoj denar prav zanesljivo zapustila duhovščini, je naš svetnik gotovo izvohal stezico do nje. In nikdar se ni neuspešno trudil, da bi ji na dušo ne privezal tužnih razmer katoliške cerkve v daljni Luizijani. Kjer so se zbirale k bogatim pojedinam pobožne duše, je bil tja vabljen sveti Angelo Inglesi. Povsod je imel obsejane svoje njivice, na katerih mu je sililo žito v rumeno klasje. A ravno tiste dni je imel mož svojo žetev in lepa vsota denarja se je nabrala v lakomni njegovi malhi. Pa glejte čudo! Naš svetnik, ki je pri očetih frančiškanih spal na golih deskah, ki je pri njih navadno se redil ob ričetu in vodeni juhi, naš svetnik je v ljubljanskem zraku vidno dobro uspeval. Skoraj se je smelo trditi o njem: ni spal, ni jedel skoraj, a vzlic temu se je redil, da se je na okroglo razvijal na vseh delih svojega telesa. Pač se je bil izpremenil v tem, da ni več kazal temnega in nesrečnega obraza kakor pri prvem svojem nastopu v Ljubljani. Sedaj mu je kraljeval sladek smehljaj na licu, prav kakor bi že gledal pred sabo odprta nebeška vrata. Bržkone pa je imel pred svojim duhom neprestano tiste zlate cekine, s katerimi sta ga bila obsula avstrijski cesar in ruski imperator! Prav naravno je torej bilo, če je smehljaj obseval poštenjaku usta! Smehljaj mu ni škodil! Ljubljansko pobožno ženstvo je kmalu izteknilo, da ima pater Angelo nekaj božjega, nekaj rajskomilega na sebi, da je lep in zal, kakor more biti le božji služabnik, ki se s svojim bleščečim mašnim plaščem tako rad prikrade v mehko žensko srce.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„Sedite, gospodje, sedite!“ je gostolela gospodinja. „Takoj bo večerjica!“

Teolog pa je prihitel ter ponižno poljubil roko profesorju in svetniku.

„Vi ste tu, gospod Lukman,“ je izpregovoril profesor ostro. „Prav da vas vidim, nekaj imam govoriti z vami!“

Gospodinja je kot rak rdeča odhitela iz sobe. Profesor in teolog sta pristopila k oknu ter nekaj časa molče gledala na temačno in umazano ulico pod sabo. Frančiškanski svetnik se je brez odloga usedel k mizi, in sicer na prvo mesto, ter je z Bogu vdano dušo pričakoval večerje, na katero ga je bila povabila mati Dagarinka. Tudi oče Ciril je posnemal njegov zgled ter tudi prisedel k mizi, in sicer k prvemu krožniku, ki mu je bil najbolj pri roki. Amerikanec se je zamislil, vtopil se je v pobožno premišljevanje, kakor se svetnikom spodobi pred vsakim obedom. Erbežnik si je takoj natočil vina, izpil čašo do polovice, potem pa čakal, da bode tovariš pri mizi katero izpregovoril. Ko se je čakanja naveličal, je začel sam govoriti.

„No, no, amice! Kaj pa kaj vaša vina, laška vaša vina?“

Oni ni odgovoril ničesar.

„No, no, amice! Povejte mi, je li bila lanska bendiba povoljna, recimo tam doli po Toskani ali še niže proti jugu? Ha, kaj pa kaj lacrimae Christi? Ali pa sladki falernec, he, amice?“

Pater Angelo je zvijal obraz, kakor da trpi grozne muke pri posvetni tej govorici. Končno je zamolklo jecal: „Kdo bi vedno mislil na vino! Ne pijem ga!“

Ta odgovor je Cirila Erbežnika razkačil. Že so se mu zbirale okrog možgan male vinske meglice.

„Da ga ne pijete! Kaj? Že Horac ga je pil, pa bi ga vi ne!“

In z velikim zaničevanjem je pristavil: „Quis tulerit mendaces!“

Svetnik je ponižno in potrpežljivo prenesel ta naskok. Penzijonistu ni več odgovarjal, zamaknil se je iznova v izpodbudne svoje misli.

V tem sta pri oknu stari in mladi teolog tudi imela prav zanimive razgovore.

„Milostivi,“ je izpregovoril Dagarin, „me je danes poklical k sebi. Moj Bog, gospod Lukman, saj z vami ni nezadovoljen, napredujete pri pouku in brezmadežnega ste vedenja. Vse to je resnica!“

„Kaj je hotel milostivi?“ je vzdihnil teolog Cene.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„Kaj je hotel? Mladi prijatelj, sami vidite, da tako ne gre! Hiša — tu je mislil semenišče — zagazi v slab glas. Kam pridemo, če naj ženske lazijo okrog nje kakor lisice okrog kurnika!“

„O Jezus, o Jezus!“ je stokal bogoslovec. Bojazljivo je vprašal: „Kaj je milostivi ukrenil?“

„Da ste odpuščeni!“

Mladi človek se je lovil z roko ob steni, tako slabo mu je bilo.

„Nedolžen sem!“

„Gotovo! A ženski nismo mogli obesiti mlinskega kamena na vrat! Včasi je zdravo del telesa prerezati, da se bolezen zatre!“

Zaječal je: „V drugi diecezi me tudi ne bodo sprejeli!“

„Težko!“ je odgovoril Dagarin mrzlo. „Ta prismojena ženska jo utegne za vami odkuriti! Kako naj vas priporočamo?“

„Kaj mi svetujete vi, prečastiti?“

Dagarin mu je nekaj časa ostro gledal v lice:

„Sveti zakon je tudi zakrament! Božji zakrament! Drugega ne pravim!“

Odstopil je od okna ter sedel tik svetnika k mizi. Gospod Lukman je še nekaj trenotkov zrl v temačno in umazano ulico podse, nato pa je kot izgubljena ovca pritaval k mizi ter sedel na zadnji prostor.

„Sursum corda! Cene!“ je vpil Erbežnik. „Na potu so krvave, jetrne in mesene klobase! Jih že imam v nosu!“

Prišla je hišna gospodinja in ž njo domača dekla, ki je nosila široke krožnike, v katerih se je kadilo in prijetno dišalo. Vse to se je postavilo na mizo. Sedaj je frančiškanski svetnik razrobkal kratko molitev v nekaki laški latinščini, katere nista umela niti penzijonist Erbežnik niti teologije profesor Dagarin. Pričeli so jesti in pri tem je pater Angelo kaj pridno mlatil v družbi. Niti stari Erbežnik ga ni mogel dohajati. Le teolog Cene je kakor kup žalosti tičal pri mizi in zaman so se mu ponujale krvave, mesene in jetrne klobase. Ko je mlada vdovica natočila rumene brežanke v vsako kupo, je prisedla k mizi. Ker je bil edini stol tik bogoslovca prazen, je sedla na ta stol.

„Bom pa tu sem sedla,“ je žvrgolela, „če smem, če smem?“

Opazila je, da se teolog še ni dotaknil jedila.

„Kaj pa je to, Herr Vincenc! Te sramote mi vendar ne boste napravili, da bi pri moji mizi ne hoteli jesti! Prasiček ni bil prestar, ne premlad. A debel je bil, da se je vse cedilo okrog njega. Po vsej Ljubljani ne dobite takih kolin! Prosim, Herr Vincenc, prosim!“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Herr Vincenc je mehanično posegel po košček klobase.

„Pa tako malo," se je zakujala, „to pa res ni lepo!"

Dvignil je oči proti njej in videla je, da so bile polne solza. Takoj se ji je raztopilo srce in tudi njej je zasilila voda v oko.

Spredaj je imel prvo besedo gospod Ciril in na dolgo in široko je razkladal misijonarju iz Amerike pomen in važnost kranjskih kolin in klobas. Profesor ga ni motil v tem razkladanju, opazivši, da je vdovica na spodnjem koncu mize vsled tega dobila čas za svoje operacije. Navihana ženska je tudi korenito izkoristila to priliko.

„Žalostni ste, Herr Vincenc!" je izpregovorila z največjim sočutjem.

„Kaj bi ne bil," se je oglasil mladenič, „ko so me iz semenišča zapodili!"

„Zapodili!" se je začudila, obenem pa se ji je srce od radosti zibalo.

„Zapodili, prav zapodili! In veste, da ravno radi vas, gospa Dagarinova!"

„Radi mene!" se je čudila, prav kakor bi izvedela nekaj čisto novega, nekaj nepričakovanega. Gledal jo je in videl je, kako se ji je svetila voda v očeh in kako so se ji vzdigovale prsi.

„Sedaj naj grem po svetu beračit!" je zastokal.

„Čemu beračit, Herr Vincenc — in pogledala ga je tako milo, da mu je pričelo nekako tesno postajati v koži — ko je vam naša hiša vedno odprta!"

„Kaj hočem v hiši, pri ženskah!"

„Krščanski mož vedno dobro mesto najde pri krščanski ženi!"

In zopet ga je gledala, da ji je kar med kapal iz oči.

„Oženiti bi se moral," je jecljal, „z vami, gospa Dagarinova!"

Nežno se je zasmejala: „Bi li bilo to kaj hudega?"

Otožno se je odrezal: „Če se vzameva, gospa, nekaj si pa le izbijte iz glave! Otrok nočem, ker sem obljubil Kristu vedno devištvo! Da veste!"

Ta pogoj je ni preplašil. Nasprotno! Videti je bilo, da ji je povsem pogodu.

„Aber, Herr Vincenc!" je izpregovorila sramežljivo, „za take reči sva oba prebogaboječa. V stralu božjem hočeva živeti. Ako ste obljubili vedno devištvo, zraste iz tega božji blagoslov, ki bo prihajal tudi nadme. Tako hočeva živeti! Dajte mi roko na to!"

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Nekaj obotavljal se je. Naposled pa je njegova roka pod mizo se počasi pomikala proti njeni. Njena roka se je oklenila njegove in občutek je imel, kakor da ima opraviti z mehko mačjo šapico.

S tem se je odprla cesta, po kateri je dospelo srce vdove do srca mladega teologa!

„Jutri pridem," je izpregovoril, „in potem naj se dogovori, kar je potrebno!"

„Naj li povabim tudi gospoda profesorja?"

„Prav! Naj le pride!"

„Sedaj boste pa vendar še kaj jedli, Herr Vincenc!" je prosila.

„Jesti, gospa, jesti pa še ne morem," je odgovoril trpko. Ni ga več motila, za današnji večer ji je bilo dovolj uspeha! —

Med tem je bil utihnil Ciril Erbežnik ter je prebavljal. Temu poslu sta se vdala tudi profesor in frančiškanski svetnik. Ta si je bil položil roke čez trebušček in z maziljenim glasom je izpregovoril: „Signora Maria! Veliko ste dali za cerkev v Luizijani in Bog vam bo tisočkrat povrnil!"

„Mi je že, gospod oče!" je odgovorila srečno: „Za božjo čast človek vse da!"

„Tudi moja hvaležnost sega do neba!" je nadaljeval svetnik. „Nekaj spomina sem vam prinesel, da se bo pri tej hiši mislilo name, ko bodo moje kosti že gnile v kakem luizijanskem barju!"

Vse je postalo pozorno. „Prinesel sem vam nekaj svetih ostankov, katere smemo po dovoljenju svetega očeta prodajati za svojo ubogo cerkev!"

„Svetih ostankov!" je zakoprnela vdova ter hitela do patra Angela. V tistih dneh so svete relikvije še mnogo veljale po ljubljanskih hišah in več kot je imela pobožna hišna gospodinja tistih znanih, s srebrnimi nitkami prevlečenih zavitkov, bolj je bila ponosna.

„Še bolj jo če odreti!" je godrnjal gospod Ciril, ki je bil že tuintam malo zadremal pri mizi.

Pater Inglesi ga je sicer strupeno pogledal, a ker ni umel slovenski, tudi ni umel penzijonistovih besed. Prejkotne pa je domneval, da mu izpregovorjene besede niso prijazne. Pa se ni dal motiti. Nekje izpod talarja je izvlekel mnogo papirnatih zavitkov ter jih zložil predse na mizo. Odvil je prvega ter izpregovoril važno:

„To je za vas, signora Maria! Smelo trdim, da nima Ljubljana kaj takega!"

Pokazal ji je s svilnato prejo prevlečen zavitek, katerega je pobožno poljubil.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„Gospa, to so imenitne relikvije in blagor strehi, pod katero bodo počivale!“

Dagarinka je od veselja kar trepetala.

Svetnik je nadaljeval: „Radovedni ste, gospa, kaj obsega ta zavitek? Obsega vprav nebeške reči!“

„Povejte, sveti oče, povejte!“ je prosila.

„Dobro! Bene! Tu vam izpričuje škof Edmundus Maria, comes ab Artz et Vasseg, kardinal naše cerkve, da imate v zavitku pred sabo „sacras particulas sanctissimae Crucis D. N. J. Ch.“ To se pravi, sveti ostanki so najsvetejšega križa našega Gospoda Jezusa Kristusa! Čujete li, signora Maria!“

„O moj Bog, gotovo čujem!“

„Potem vam izpričuje ravno tisti kardinal, Edmundus Maria, comes ab Artz, da se tik ostankov svetega križa nahaja „de Eiusdem Virgis Flagell“. Kaj pa se to pravi, gospa Marija? To se pravi, da so to ostanki tistih šib, s katerimi so bičali našega gospoda Odrešenika! Ni li to najredkejša relikvija, katero si grešna naša duša le misliti more! Vam zadostuje ime kardinala grofa ab Artz et Vasseg? Je li mogoče, da bi tak mož lagal? He, signora Maria!“

„Ni mogoče,“ je odgovorila gospa Dagarinova, „in že greh je, kaj takega misliti!“

„Bene! Vi ste ženska, nad katero ima Bog s svojimi svetniki svoje dopadajenje. Edmundus Maria dalje izpričuje, da imate v zavitku ostanke „de velo beatissimae Virginis Dei genetricis Mariae“! Tudi to vam razložim. Z eno besedo, ostanki so od obleke preblažene Device Marije, katera nam je Boga rodila! Veste li, kaj to pomenja, gospa!“

„O Jezus! Kaj bi ne vedela!“

„Pa še nismo pri kraju! Kardinal s svojim pečatom dalje izpričuje, da imate v tem zavitku ostanke „ex ossibus S. Andreae Ap. S. Valentini M. et S. Ursulae V. M.“

„Kar cela katakomba!“ je vpil Ciril Erbežnik ter s tresočo roko dvignil čašo k ustom.

Z zaničljivim pogledom ga je odpravil svetnik: „Kdor trdi, da je comes ab Artz et Vasseg lažnivec, naj to očitno pove! Vam, gospa pa povem, da so v tem zavitku resnični ostanki iz kosti sv. Andreja apostola, svetega Valentina mučenika in sv. Urše mučenice!“

„Iz srca verujem!“ je zahitela.

„Tukaj pa je dokument,“ je zavpil Angelo ter vrgel umazan papir pred Erbežnika, „ecce, tukaj je dokument! Ne nosi li pečata

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Edmunda Marije? He, ni li podpisan po Edmundu Mariji? So li kardinali naše cerkve sleparji? Kdor kaj takega misli, naj pove, da vemo, pri čem smo!"

Gospod Ciril Erbežnik, ki so mu veljale te besede, se ni zmenil zanje. Lahkodušno je izvlekel iz svoje zaguljene halje veliko pipo, jo natrpal ter kresal gobo, da so iskre švigale.

„Vidiš, Marička," je izpregovoril mirno, „suha goba se vsaka rada vžge!"

Gospodinja je gorela: „To je moje, sveti oče?"

„Da, to je vaše, signora Maria", je odgovoril Amerikanec ponosno. „Da se spominjate, kdaj ste bogato obdarili cerkev v Luizijani!"

„Kakšna sreča!"

Sveti mož je nato nastavil svoje mreže.

„Ali naša sveta cerkev v Luizijani je še vedno potrebna! Sam Bog ve, kako krvavo potrebna! Tu imam še nekaj, in morda najdem pobožno dušo, ki kupi to in ono. Cene so itak ponižne!"

Pričel je razkladati svojo robo. Najprej je pokazal kos črnega pajčolana, o katerem je „custode della Santa Casa di Loreto" potrdil, da je bil resnično pritisnjen „alla Sacra Statua Lauretana".

„Posebno, kadar so prasički bolni, je dobro imeti kaj takega pri hiši!"

Dalje je izvlekel zavitek, v katerem so bile kosti sv. Marije Magdalene. Da ni nihče dvomil o tem, je izdal o pristnosti teh kosti slovesno izpričevalo Nicolaj, Angelus Marija Zandini, imenovan Florentinus, „Sacrarii Apostolici Praefectus".

Oglasil se je gospod Ciril: „To je dobro pri hiši, kadar bolehajo ženske za prismojenostjo!"

A kdo je poslušal starega moža, ki je bil tisti večer brezdvojbeno že pil čez mero?

Angelo Inglesi je zopet kaj novega iztaknil v svoji zalogi. Posebno slavo je pel kostem sv. Jožefa a Leonissa in sv. Jožefa a Cupertino. Dvoje prav redkih relikvij, katerih pristnost je izpričeval Dominicus de Dominicis, ki je bil, kakor znano, Dei et sedis Apostolicae gratia episcopus Capiensis.

„Čemu je to dobro?" vpraša Ciril Erbežnik radovedno.

„Proti pijanosti!" se odreže svetnik ogorčeno.

„Potlej jih ne prodajaj!" je godrnjal stari duhovnik sam pri sebi.

Skoraj bi se bila sprla gospod Ciril in pater Angelo, da ni vmes posegel Dagarin ter ju pomiril. Gospa pa je izbrala pajčolan,

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

ki je bil pritisnjen k lavretanski podobi, ter kosti obeh Jožefov ter jih drago plačala. Ko se je bil najedel, ko je imel denar v žepu, se je pričelo svetniku domov muditi. Poslovil se je in okrog devete ure je odrinil. Tudi teolog je odšel ž njim. Ko se je vrhu stopnic poslavljal pri vdovi, je ta zagostolela:

„Prav sladko spančkajte, Herr Vincenc!“

Dagarin in Erbežnik pa sta še ostala, praznila kupe in z domačo materjo ugibala, kako bi se najhitreje skoval zakon med njo in gospodom Vincencijem.

Res se je skoval ta zakon! Po veliki noči je bila poroka, in sicer tako na tihem, da nihče ni vedel zanjo, ker bi se drugače bilo brez dvojbe v Šentpetrsko cerkev navleklo vse polno žensk, katere Špickramarici niso mogle odpustiti, da je Bogu lemenatarja ukradla. Zakon je bil srečen. Tudi tisto o vednem devištvu se ni držalo. Prvo leto je sicer poteklo brez zakonskih posledic, a potem pa so se začele orglice delati in skoraj vsako leto se je kaj malega povilo v Špickramarjevi hiši. Vzlic temu pa je oče Vincencij vzdržaval nekako zvezo z božjo cerkvijo. Pri novih mašah je bil dostikrat povabljen, ker si je kot bivši semeniščnik štel v dolžnost podpirati novomašnike. Kadar je škof maševal v Šenklavžu, tedaj tiste maše gotovo ni zamudil. Dolga je škofova maša, in če človeka v noge zebe, grozno dolga! Gospodu Lukmanu pa se je zdela vselej prekratka. Ostajal je do zadnjega konca. Posebno tedaj, ko je naš Anton Alojzij postal vladika ljubljanski, ki je bil škof in knez, kakor ga prej ni pozneje nismo imeli, ki ni bil karikatura zavita v hermelin in vijoletni talar, nego pravi škof in resničen knez! Kadar je ta cerkveni dostojanstvenik z vojaško svojo podobo korakal v Šenklavžu pod divnimi Quaglievimi freskami ter delil blagoslov in sejal ljubezen iz modrih svojih oči, tedaj je izginil v nič tisti semeniški drobiž pred njim in tisti korarski ostanki za njim! Nekdanjemu teologu Cenetu pa se je topilo srce in pozabil je na cvetočo tolpo svojih otrok, pozabil na ženo, ki je neprestano skušala uganiti vsako njegovo željo, in kes ga je obhajal, da je šel v zakon ter postal nezvest mašništvu, ki človeka lahko povzdigne do tiste čarobne višine, na kateri je kraljeval knez in škof Anton Alojzij! Da je v cerkvi čital v mašni knjižici, ki je bila pisana v latinskem jeziku, se pri bivšem bogoslovcu ume samo ob sebi. —

Pa vrnimo se k nedeljskemu večeru pred pepelnično sredo! Okrog devete ure je stal Andrej Drmota, znan tedanji voznik, s svojima konjičema na samotnem trgu za škofijo. Dasi se pošte-

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

njak ni rad vozil v mrzlih nočeh, je danes le prevzel tako vožnjo, ker se mu je obljubilo obilno plačilo.

Na zvoniku je ravno odbilo devet, ko je mimo prikrevsal policaj Tomaž Razložnik. Začudil se je, da čaka tu voz v samoti. Slutil je kaj nepostavnega, zategadelj je takoj pristopil. Spoznal je prijatelja Andreja.

„Hudika, kaj pa ti tukaj?“

„Naročen sem!“ je odgovoril oni na kozlu.

„Mari bi ležal v gorki postelji! Ali bi pa pil vino v prvi sobi pri Deteli!“

„Naročen sem!“ je zarjul kočijaž.

„Naročen ali ne naročen! Glej, otrok nimaš, čemu se torej ženeš kot črna živina?“

Ko ni dobil odgovora, je vprašal: „Kdo pa te je naročil, hudika?“

„Kdo neki? Kuharica tistega kardinala v Špitalskih ulicah!“

Tomažu je prešinil največji rešpekt policajske kosti, ko je začul besedo kardinal.

„Boš gospoda vozil?“

„Ej, babišče se hoče peljati do Logatca. Morda gre kaj kupovat za kardinala, ali kar hoče. Kaj mene briga! Samo da sem plačan!“

„Težko in dobro boš plačan,“ je pritrdil policaj, „to je gotovo! Torej kardinalovo kuharico boš vozil. Na Vrhniki bo že treba malo napajati! Prav! Prav!“

Mož je bil pomirjen ter je odšel.

Kmalu nato je prihitela po Lingarjevih ulicah kardinalova kameriera. Obložena je bila s culami in raznovrstno obleko. Vse je skrbno odložila v voz. Še parkrat je napravila isto pot. Vselej se je povrnila z velikim tovorom, da je Andrej na kozlu kar zdihoval, kam naj se vse spravi. Ravno je dodelala, ko se izza škofovih hlevov kot nočna senca priklati pater Angelo.

„Si prinesla vse, carissima,“ je hitro vprašal, „kar sem imel spravljenega pri tebi?“

„Vse! In tudi obleke, da naju zeblo ne bo!“

Puhnila sta že v voziček, se smejala, se poljubovala; svetnik pa je še izpregovoril:

„Adijo, tepec!“

Andrej Drmota je pognal konjiča in srečni parček jo je odrinil s kongresa v Ljubljani.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Takoj drugi dan so se pletle po mestu govorice, da je izginila kardinalova kuharica in da je ž njo izginil prejkotne tudi frančiškanski svetnik. Policija je nekaj zasledovala, zaslišala Tomaža Razložnika in izvoščeka Drmoto. Tudi so pri kardinalu Spini našli pismo, s katerim se je hišna poslovila pri njem. Menda je bilo v tem pismu precej jasnosti. Občinstvo sicer ni izvedelo cele resnice, a državniki so dobro vedeli, pri čem da so.

Pustni torek zjutraj je poročal knez Metternich pri cesarju. Končavši je v stiski dostavil: „Še neka neprijetna zadeva je tu, veličanstvo!“

„Kaj še to? Dandanes, ljubi Metternich, sem jih navajen neprijetnih afer.“

„Pater Inglesi se je izgubil čez noč. S sabo je vzel denar, in kakor vse kaže, je pobral s sabo tudi hišno njega eminence, kardinala Spine.“

Cesar ni ničesar odgovoril. Samo pogled njegov ni bil Bog zna kako prebrisan.

„Videli so ju na Vrhniki,“ je nadaljeval knez. „Zaslišali smo voznika. Če jima pošljemo kurirja za pete, ju še lahko dohitimo!“

Cesar se je nasmehnil: „Kake obraze napravlja Spina?“

„Dolge, veličanstvo, kakor mi vsi!“

„Carju si stvari kar povedati ne bom upal!“

Oba sta nekaj časa molčala. Potem vpraša knez: „Kaj ukazujete, veličanstvo? Naj se li odpravijo kurirji?“

Cesarju Francu se je povesil obraz:

„Laufen lassen, Durchlaucht, laufen lassen! Bolj ko se bo mešalo, večji bo škandal!“

(Dalje prihodnjič.)

Po zatonu.

Na brezdna pada temna noč,
kot v gluha morja mlada moč . . .
O, padla moč bi pač do dna,
da mi še biva sred srca . . .

Vladimir Levstik.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Izza kongresa.

Spisal **dr. Ivan Tavčar.**

(Dalje.)

Štirinajsto poglavje.

otekel je mesec februar. Kongres je imel dne 26. tega meseca zadnjo svojo sejo, a potentati in diplomati so gojili nade, da bode v pričetku marca vse pri kraju in da se bodo tedaj na vse strani sveta zopet razpršile množice, katere je bil kongres zvabil v belo Ljubljano.

V februarju je neapoljska afera belila glave državnikom. Ali revolucijonarji so vidno nazadovali in vse je kazalo, da napravi general Frimont nekak izprehod v burbonsko kraljevino, pri katerem se bode nekaj potu, a malo krvi prelilo. Vsled tega je vladala dobra volja v kongresnih krogih.

Mesto samo pa je živelo ves februar v nepretrganem razkošju. Vsak dan je bilo kaj videti ali kaj novega slišati, tako da vrli meščančki niso prišli niti iz gledanja niti iz poslušanja. Na Kapucinskem trgu se je vrstila parada za parado. Danes je odšel ta bataljon, jutri je dospel oni bataljon. Oba pa sta morala defilirati pred cesarjema, tako da se Kapucinski trg skoraj nikdar ni izpraznil.

Potem je prišlo nekaj specijalno ljubljanskega, kar je pri zavednih meščanih provzročilo, da so jim srca živeje bila in da so glave visoko nosili, ker se je izkazala domačinu tako velika in nepopisna čast! Kaj je bilo? Profesor Anton Melzer je iznašel novo orodje, ki se je spretno dalo rabiti pri porodih. V drobni brošurici je opisal ta inštrument in njega vrline. Brošuro in inštrument pa je profesor Melzer devotno posvetil „njegovemu veličanstvu cesarju vseh Rusov“. Vsled tega mu je omenjeno veličanstvo podelilo dragocen, z briljanti bogato okrašen prstan. Ljubljanske gostilne so bile s tem preskrbljene za dober teden dni. Pri vsaki pivski mizi se je govorilo o Melzerjevem prstanu in pri Deteli za frančiškansko cerkvijo — v gosposki sobi — je odlikovanec nekaj večerov razkazoval svoj prstan in svojo veliko srečo.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Nato je prišla patriotična lojalnost na vrsto, od katere je tedanje ljubljansko meščanstvo kar umiralo. Dne 8. februarja je bil „najvišji rojstni dan njenega veličanstva cesarice“. Dvor je imel ob desetih svojo mašo pri nunah, „wo die weibliche Schuljugend in weißen Kleidern Spalier machte“.

Ob istem času je maševal škof pri Svetem Miklavžu, kjer so se zbrale civilne in vojaške oblasti.

Zvečer se je v gledišču ob lepi razsvetljavi in primerni dekoraciji — während der Name Caroline in Brillantfeuer glänzte — pela cesarska pesem.

Okrog osmih je cesarska dvojica s princi svoje hiše in z mnogoštevilnim spremstvom ogledovala krasno razsvetljavo mesta. Pri tem so se posebno odlikovali škofijski dvorec, licej in mestna hiša. Dolgo vrsto voz, v katerih se je vozil dvor, so obdajali komorni furirji na konjih. Po ulicah se je gnetla navdušena množica, ki je neprestano kričala „vivat“. Tudi o tej razsvetljavi se je mnogo in dolgo govorilo.

Pobožnim dušam je prinesel 11. februar posebno slavnost. Izpovednik kralja obeh Sicilij, Angelo Porto di Cuneo, je bil imenovan za škofa v Termopilah. Ob desetih zjutraj ga je posvetil v škofijski cerkvi kardinal Spina, ljubljanski in zagrebški škof pa sta pri tem asistirala. Ta cerkvena slavnost, pri kateri je bil navzočen cesarski dvor, je vzbujala občno pozornost. Ker je bil Cuneo kapucin, posebno ljubljanskemu ženstvu ni hotelo v glavo, kako je mogel škof postati, in ker nihče ni vedel, kje leži Termopilska škofija, se novemu škofu ni dajala posebna veljava. Miklavž Čeljustnik pa je očitno govoril, da to ni noben škof, ker kapucin sploh ne more postati škof!

Dne 12. februarja je bil rojstni dan cesarja Franca. Dvor je imel svojo mašo pri nunah in belo oblečene šolske deklice so zopet stale v špalirju po cerkvi. Ob desetih je pel ljubljanski škof Te Deum, pred cerkvijo pa je „paradiral“ bataljon graničarjev in z „grada“ so grmeli topovi.

Ko se je ob dvanajstih povrnil naš cesar z izprehoda — von allerhöchst Ihrer Lieblingsspazierfahrt — iz Mestnega loga, kjer mu je bil magistrat postavil malo lopo, ki še danes stoji, je prišel car, da mu je izrekel najsrčnejša voščila. Suverena sta nato obedovala „im vertraulichen Cirkel“, po obedu pa je svirala pod okni deželnega dvorca godba Wimpfenovega polka.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Zvečer se je v gledišču zopet pela cesarska pesem in mesto samo je bilo zopet čarobno razsvetljeno. Po ulicah se je vozil dvor, a množice so ravno tako kričale, kakor na cesaričin rojstni dan.

Dne 22. februarja zjutraj ob desetih so naznanili trije streli z grada, da gori v mestu. Gorelo je v hiši št. 10 na trgu, kjer so se bile saje v dimniku vnele, tako da se je črni dim — kakor piše uradni list — debelo dvigal v višine. Glede tega ognja, ki so ga takoj zadušili, je pisal lokalni list: „Ginljivo je bilo gledati pri tej priliki, kako sta naš obožavani vladar in vzvišeni kraj neapoljski osebno prišla v bližino nevarnosti, da se s svojo najvišjo osebo prepričata o dobro vpeljanih gasilnih pripravah."

Tudi to izredno junaštvo omenjenih suverenov je rodilo obilo govoric okrog ljubljanskih pivskih miz. Še večjo senzacijo pa je vzbujala vest, o kateri je pisala „Laibacher Zeitung", da je v Marselju porodila zdravo hčerko šestinšestdeset let stara ženska. Take novice so v tisti dobi posebno ugajale in javnost jih je z ravno isto slastjo uživala kakor novice s tega ali onega dvora.

Dne 25. februarja je priredilo meščanstvo v redutni dvorani ples, h kateremu so povabili „vse v mestu bivajoče visoke in ugledne tujce". Meščanstvo se je še celo tako daleč izpozabilo, da se je predrznilo najvišje suverene najspoštljiveje povabiti. Najvišji suvereni pa so odklonili, „hatten die ehrfurchtsvolle Einladung abgelehnt". Filistri ljubljanski so vzlic prejeti klofuti prav živahno plesali, bili veseli in židani, tako da je „Laibacher Zeitung" pisala: „Mnogobrojna navzočna družba, obstoječa iz tukajšnjih dostojanstvenikov in najuglednejših rodbin mesta, se bode tega dne dolgo in z veseljem spominjala!"

Bilo je pač skromno ljubljansko meščanstvo tistih dni!

V torek, dne 27. februarja je odpotovala vojvodinja Floridija, soproga neapolitanskega veličanstva. Gotovo je rada odrinila iz mesta, kjer ji ni bilo nič prijetnega. Na dvoru so jo pisano gledali, ker so ji v zlo šteli, da je vzela starega kralja. Bila je sicer iz stare in ponosne obitelji, ali cesar Franc je vzlic temu kar videti ni mogel. Med ljudstvom pa je veljala za priležnico, in to prepričanje ljubljanskega božjega glasa ni hotelo izginiti še dolgo po kongresu ne.

Imela je Ljubljana torej skoraj vsak dan priliko, pasti oči ter brusiti jezike. Za višje stanove, tako imenovano nobleso, je bilo istotako dobro preskrbljeno, še bolje, ker se je poleg tujega plemstva bilo nabralo v Ljubljani precej domačega plemstva. Takrat kranjsko

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

plemstvo še ni bilo tista suha egipčanska kravica, kakor je dandanes; takrat je bilo v deželi še nekaj ponosnih in petičnih plemičev, ki so imeli kaj cvenka, ki so iz svojih gradov prihajali z natrpanimi mošnjami v belo naše mesto. Ti magnatje so prišli večinoma vsi h kongresu ter so tu zapravljali svoj denar in svoje zdravje. Z diplomati in državniki so tekmovali, kar se tiče soarej, pojedin in drugega kratkočasja. Ni ga bilo skoraj dneva, da bi se ne bili shajali vabljeni gostje v to ali ono aristokratsko hišo. Bila je ta družba skrajno ekskluzivna; človeka meščanskega pokolenja niso vabili medse, ker so bili prepričani, da se onečedijo, če bi v svoji hiši sopli zrak, v katerem je dihal človek brez grba. Samo pri Rothschildu se je že v tistih dneh delala izjema, ker je bil knez v kraljestvu cekinov. Kakor znano, je strašil interesantni ta žid tudi po kongresni Ljubljani ter lovil zase neko posojilo, ki ga je iskalo kraljestvo obeh Sicilij. Za Rothschilda pa so se tudi ljubljanski plemenitaški krogi trgali ter ga vabili na svoje obede, plese in večere. Da ni bil plemič in da niti prekrščen žid ni bil, mu pri naših aristokratih prav nič ni škodilo, nasprotno, še bolj zanimiv je bil radi tega. Vzrok njegove zanimivosti pa je najbolj tičal v tistih mnogoštevilnih Rothschildovih milijonih, v katere je verovala že tedanja Evropa!

Da je knez Metternich docela zadoščal reprezentacijskim svojim dolžnostim, o tem ni treba posebej pisati. Ravno februarja si je bil nekaj novega izmislil: takozvane damske večere. Vabil je k sebi na čaj ali pa tudi na popoln supé same dame, bodisi domače, bodisi tuje. Pri tem je vabil po svojem lastnem preudarku; tu je vzel hčer, tam mater, ne da bi se držal kakih posebnih predpisov. Če je to ali ono prezrl, se radi tega ni mogel nihče jeziti, ker je bilo mnogo drugih tudi prezrtih. Vsekakor pa je vsaka aristokratska obitelj koprnela, da bi ji prišlo vabilo v hišo; bilo je namreč veliko odlikovanje za dekliča, gospo ali gospodično, ako jo je povabil Metternich na damski svoj večer.

Tak večer je bil napravil knez Metternich dne 14. februarja, pred vsem v čast distingviranim ruskim damam, ki so bivale tisti čas v Ljubljani in v katere so bili, kakor se izraža Metternich v svojih spisih, vsi Avstrijci zaljubljeni. Bila je to gospa Hitrova s svojima hčerkama, ki sta sloveli radi izredne lepote. Govorilo se je, da eno vzame avstrijski ataše v Rimu; drugo pa je snubil grof Bombelles, ki je bil tedaj avstrijski poslanik v Fierenci. Že nekaj starikast mož, pa dobrega diplomatskega imena. Gospica Hitrova, katero je hotel štiridesetletni grof vzeti, ni imela niti šestnajst

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

let in zatorej je naravno, da je vse to prav zelo zanimalo kongresno javnost. Gospa Hitrova je bila zanimivost prve vrste in ni se čuditi, da jo je sam knez Metternich počastil z damskim večerom!

Povabljenega je bilo precej ženstva, domačega in tujega. Grofica Giulajeva iz Zagreba, grofica Turjaška, grofica Lichtenbergova in pred vsemi grofica Molly Esterhazyjeva. Tudi naša znanka, drobna Eva Luiza Thurnova, je bila povabljena. V beli svoji obleki je bila kakor spomladi metuljček, ki so ga ravnokar v življenje zbudili prvi solnčni žarki. Velike sreče, da je bila vabljena k današnjemu večeru, ni mogla prikriti: sijala ji je iz oči, žarela iz lic. Da bo ravno ta večer vir vsej nesreči njenega življenja, da bode vzrok njeni prerani smrti, o tem se ji pač sanjalo ni, ko je sedela na rumenem fotelju in s pogledom neprenehoma sledila knezu, ki je galantno sprejemal došle dame, ponudivši vsaki šopek bujnega cvetja. Eva Lujiza je bila v nebesih! Vabljena ni bila niti grofica mati, niti sestra Molly! Njo pa je vabil knez Metternich, in takoj, ko je vstopila, ji je bil podaril šopek rdečih rož. Te je sedaj stiskala v drobni ročici in domov jih je hotela vzeti in posušiti, da bi ji bile še na stara leta v spomin na srečni, presrečni ta večer!

Med povabljenimi je vzbujala pozornost grofica Lichtenbergova, zastopnica veljavne rodbine. Ti Lichtenbergi so takrat še cvetli, dandanes, ko od tedaj niti sto let ni preteklo, je razbit in v prah zdrobljen še celo dvorec, v katerem je nesrečna ta obitelj v ponosu in bogastvu preživela dolgo, dolgo vrsto let. Grofica Lichtenbergova je bila imenitna lepotica; dasi je bila na desni nogi nekoliko hroma, je to ni posebno kazilo. Nekateri so še celo trdili, da ta hromost celo povišuje pikantnost njene osebe. Imela je precej strupen ježiček in rada je videla, če se ji je dvorilo. In na kongresu se ji je!

Grofinja Turjaška pa je bila bolj dolgočasna in iskala je svoj ponos v pobožnosti in veliki afektaciji. Na kongresu ni bila posebno priljubljena. (Dalje prihodnjič.)

Zrno.

Ne sodi brata, če je v srcu srd!
Le tisti duši moreš dno dozreti,
v katero ti ljubezen čista sveti:
kdor hodi s temo, mu je dom zaprt!

Vladimir Levstik.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Izza kongresa.

Spisal **dr. Ivan Tavčar.**

(Dalje.)

družbi teh nežnih in lepih dam je tičal knez Metternich kakor petelinček med piškami. Dasi oženjen in ne premlad, je njegova svetlost še vedno rada lazila okrog tujih ograj ter spuščala čeznje ognjevite svoje poglede. Kronisti nam ne vedo povedati, je li iz tega nastala kaka škoda, in tudi mi glede ljubljanskega kongresa nismo mogli zaslediti ničesar, kar bi senco metalo na njegovo zakonsko zvestobo. Bil je pač mož, ki je raje dihal v družbi cvetočih mladih žensk, nego dolgčas prodajal v družbi starih in velih žensk. Takih poštenjakov pa ima tudi današnja bela Ljubljana obilo.

Sicer pa ne smemo misliti, da je bil knez pri teh večerih edini moški. Vselej je povabil kakega mladega plemiča, ki mu je pomagal honerje delati. Tisti večer je bil povabljen grof Oton Barbo.

Okrog desetih je bila zbrana vsa družba. Takoj se je začel živahen razgovor, ki se je najbolj sukal okrog eksotičnih gostov iz obitelji Hitrove.

„Kako ste potovali, Marija Vladimirjevna?“ je vprašal knez priljudno. Koketno se je ravnal pri svojem razgovoru po ruskem običaju.

„Dobro in srečno,“ je odgovorila gospa Hitrova, „kolikor se v zimi dobro in srečno potovati more.“

„Zveze z Rimom in Firenco so še vedno živahne?“ je vprašal Metternich hudomušno. Pri tem je pomenljivo nameževikaval, na kar sta gospici Hitrovi zardeli kakor dve rdeči jagodi.

„V današnjih časih,“ se je oglasila Molly Esterhazyjeva, „ko je vsa Italija v plamenu, je težko vzdrževati zveze z Rimom ali s Firenco.“

Grofica se je smejala, da je zvenelo po sobi. A knez je dostavil: „Sicer je pa prosil Bombelles dopusta in morda se ne motim, da bodemo kmalu imeli čast, pozdraviti ga v kongresni Ljubljani!“

Še je dostavil: „Izvrsten naš diplomat je to.“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Gospa Hitrova je kar pokala od ponosa. Esterhazyjeva je hotela nit med prsti obdržati, zategadelj je vprašala intimno: „In kako si drugače zadovoljen z diplomati, Klemens? Čuje se, da ti delajo sitnosti, jezo in skrbi."

Knezu ni bilo všeč, da bi se govorilo o politiki in posebno ne o kongresnih diplomatih. Tudi ni znal, bi li morda ta ali ona ženica ne ujela kake besede ter je ne zanesla na mesto, kamor ni bila namenjena.

Odgovoril je hladno: „Veruj mi, grofica Molly, da je vse v najboljšem redu!"

Ona pa le ni hotela odnehati: „Kaj pa Capo d' Istria, he?"

„Pri nas," je izpregovorila gospa Hitrova, „se itak govori, da vaša svetlost in grof Capo d' Istria nista posebna prijatelja."

„Kaj se na svetu vse ne govori, Marija Vladimirjevna?"

Esterhazyjeva se ni dala otresti: „Tako nas, ljubi knez ne odpraviš. Še enkrat vprašam, kaj pa Capo d' Istria? Me dobro vemo, da bi ta grški grof rad zlorabil ljubljanski kongres, da bi proklamiral neodvisnost Grške ter zanesel plamen na strehe evropske. Zvijaj obraz, kolikor hočeš, pa je vendar tako!"

In zaničljivo je pristavila: „Še tega bi se nam manjkalo, da bi se radi takih brigantov, kot so Grki, razvnela vsa Evropa!"

„Meni se vidi," je izpregovorila grofica Sweerčeva — soproga guvernerjeva, — „da je lepo, ljubiti svoje rojake."

„Prazne besede! Nič nego prazne besede!", je odgovorila grofica Molly ošabno. Ni rada prenašala, če ji je kdo ugovarjal. Gospa Sweerčeva je zategadelj takoj bojazljivo obmolknila. Ona pa je še dejala: „Vem, da je knez Metternich mojega mnenja, dasi tega ne bo hotel priznati!"

„Na naši Molly," je odgovoril knez porogljivo, „je izgubljen diplomat. Da je ona državni minister Avstrije, bi kakor madjarski betjar svoje ovce z bičem strahovala kongresne diplomate!"

„Mogoče! In kdo nam je porok, da se na kongrese ne shaja dosti ovac?"

Knez je skoraj prebledel: „Pst!"

Ugledal je Evo Lujizo, ki je sedela ob koncu mize. Prijazno je vprašal: „In kako je mnenje drobne naše kontese iz Radovljice?"

Ves čas med razgovorom je tičala Eva Lujiza kakor na žerjavici. Molly Esterhazyjeva ji je bila zoprna, do duše zoprna! Kar v srcu jo je skelelo, ko je morala priznati, da je ta Madjarka lepa ženska. In kako je govorila! Počasi, nekako zaspano, kakor je navada veliki ari-

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

stokratinji. In ta srebrni glas, ki jo je spominjal na spomladansko petje kosov na grajskem vrtu radovljiškem! In s knezom Metternichom sta se tikala, in prav videlo se je, kako je s črnim svojim očesom silila v njega! Ta ženska je imela vse polno slabih lastnosti in Eva Lujiza je ni mogla trpeti! In kako je bila razgaljena okrog prsi in kneza je lovila! O tem je bila naša kontesa docela prepričana. Kakor godba so ji zadonele na uho besede: „In kako je mnenje drobne naše kontese iz Radovljice?“

Takoj je odgovorila: „Ženski ni treba, da bi se v vse vtikala!“

Pri tem je zabadala svoje oči kakor nabrušeno bodalo grofinji Esterhazyjevi v obraz. Ta je srdito siknila: „Ti strupeni črv ti!“

Knez se je zasmejal: „To se pravi latinsko: mulier taceat in ecclesia! Ali po naše: grofica Molly Esterhazyjeva naj molči o politiki. Ni li tako, kontesa Eva Lujiza?“

Eva Lujiza, ki je sama svoj nosek tako rada vtikala v politiko, je ročno odgovorila: „Čisto tako je, svetlost!“

Knez se je iz srca smejal. Vsa druga družba pa niti obrazov ni zavlekla, dasi niti ene dame ni bilo, ki bi oholi Madjarki ne bila privoščila te lekcije. Ali bile so vse predobro vzgojene, kakor se pravi, in zategadelj ni bilo opaziti, da bi se bilo kaj posebnega pripetilo. Nekaj dam je pričelo razgovor o drugih rečeh, prav kakor bi jih to, kar se je ravnokar pripetilo, čisto nič ne brigalo. Samo knez se je neprestano smejal: „Torej, ljuba Molly, mulier taceat in ecclesia!“

Molly je prebledela, pa prav malo. V njej je sicer vrelo, a bila je predobro vzgojena in zatorej na zunaj ni kazala svoje razburjenosti. Nekako zaspano je počasi izpregovorila:

„Vdam se, svetlost! Svet je že tak, da govori dostikrat iz ust otrok resnica!“

Otroka niti posebno naglasila ni, a vzlic temu je vsak občutil, da je bil ta otrok glavna beseda v njenem odgovoru. Tudi to je bil sunek z bodalcem! Vsi navzočni so to občutili. Za trenotek so se obrazi namuzali in v hipu se je zasukal razgovor na drugo polje. Prav kakor da se ni nič posebnega pripetilo! Samo Evi Lujizi je rdeča jeza zalila nežni obrazek, pa se je tudi ukrotila; dekletce je bilo istotako prave pasme!

Ko je za nekaj trenotkov razgovor utihnil, se je Eva Lujiza obrnila proti svojemu sosedu, grofu Otonu, tér izpregovorila nepopisno ošabno: „Da, da, grof Barbo, kdor ni več mlad, vidi povsod otroke!“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Vsaka beseda se je umela: pri tem pa je bila kontesa besedico „mlad“ še posebej poudarila. Tišina je bila, da bi se bila čula igla, če bi padla na tla; a Eva Lujiza je zrla nedolžno okrog, prav kakor da ni hotela nikogar žaliti, dasi je v resnici hotela do živega zadeti svojo nasprotnico. In do živega jo je zadela! Navzočni so kar otrpnili. In dobro vzgojeni grof Barbo je šepnil: „Za Boga, kontesa, krotite se!“

Pa se ni hotela krotiti in srdito mu je odgovorila: „Privaditi vas hočem še na hujše, grof! Vedite tudi vi, da kontesa Thurnova ni vajena zobati otrok!“

Na srečo se je serviral čaj, tako da je bila prekinjena neprijetna ta epizoda. Knez je vstal in pristopil k Evi Lujizi. Prijel jo je za roko, rekoč: „Naša Eva Lujiza je vitez, ki suče ostro orožje! Meni ugaja ta vitez!“

Čulo se je to nekako očetovsko in samo knez Metternich je smel kaj takega storiti. V istini pa ni tičalo nič očetovskega vmes; bilo je prav navadno koketiranje starega grešnika, kateremu je že davno bilo jasno, da ga obožava mlada kontesa.

Kdo je bil tedaj srečnejši od Eve Lujize? Takoj se je polegla njena razburjenost, in če bi se bilo v tistem hipu od nje zahtevalo, da naj prosi odpuščanja grofinjo Molly Esterhazyjevo, bila bi to brez ugovora storila. Tako jo je presunila izredna ljubeznivost kneza Metternicha! Knez je zopet prisedel k Esterhazyjevi. Ali Eva Lujiza ni obrnila očesa z njegovega obraza; prepregla ga je z žarki svojih pogledov! Nekaj ji je kakor s pelinom zalilo srce: ker se je pri tem zopet in zopet morala spominjati svoje nasprotnice, grofinje Esterhazyjeve! A spominjala se je tudi one, ki mu je bila cerkveno poročena; tudi tej ga Eva Lujiza ni privoščila, njega, ki ji je bil vzor vseh vzorov, ki je bil po njeni sodbi prvi diplomat sveta in ki je trinoga Napoleona spodil iz Evrope!

Tik nje je sedel grof Oton. Ta zaljubljeni mladenič je istotako vedel, kak plamen razjeda mlado njeno dušo, in opazil je tudi, kako se je v težkih svojih mislih zagledala v knezov obraz. Tudi druge so to gledanje opazile in grofica Lichtenbergova, ki je bila tiste dni prva koketka in tudi prva tercijalka ljubljanska, je nekaj šepnila proti grofinji Turjaški. In Barbo bi bil glavo zastavil, da se je to šepetanje tikalo nesrečne njegove sosede, katero je hotel ozdraviti srčne njene bolezni.

Da bi jo prebudil, je dejal tiho: „Kontesa, napačno ste me umeli poprej!“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Jezno se je obrnila proti njemu: „Pustite me! Vi niste moj prjatelj, grof! Vi ste na strani one!“

S temi besedami je že zopet predla solnčnate svoje poglede okrog Metternicha; za tiho vzdihovanje rakovniškega grofa pa ni imela niti srca, niti občutka.

Da grofinja Molly Esterhazyjeva ni bila najboljše volje, je naravno. V roki se ji je tresla skodelica, iz katere je srebala čaj. Nekaj njene slabe volje pa je veljalo tudi knezu Metternichu.

Stari diplomat je to takoj opazil. Dobrodušno je vprašal: „Slabe volje, Molly?“

„Kaj bi ne bila,“ je odgovorila trpko. „Kmetsko dekle bi se ne smelo tako vesti! Jutri se bo po celi Ljubljani govorilo! Sicer pa zadeva glavna krivda tebe, ker vabiš kaj takega med nas!“

Tolažil jo je: „Saj je vendar še otrok!“ In z zadovoljnostjo se je grel na žarovitih pogledih male kontese, ki je z veliko ljubosumnostjo opazovala, da se je zopet pričel intimen razgovor med grofico in knezom.

„Kake manire imajo ti Thurnovi doma!“ se je zatogotila Esterhazyjeva.

„Včasi imamo vsi slabe manire, ljuba Molly!“

„Še celo diplomati, ljubi Klemens, ki bi se na kongresih najraje stepli!

Knez se je suhotno zasmejal.

„Torej ji odpusti! Saj vidiš, kako milo tu sem gleda!“

„Molly Esterhazyjeva takim gorjanskim kontesam ne odpušča, pač pa jih prezira!“

Knez se je zopet zasmejal, kar je njo še bolj razgrelo.

Izpregovorila je grenko: „Če ti že nihče ne pove, naj ti jaz povem!“

„Govori, Molly!“

„Ni ti treba praviti! Sam veš, na kaj mislim!“

„Ker se stvar ne tiče politike, mi je docela temna!“

Trgala je robec v roki.

„Čemu se skrivaš, Klemens? Ves svet ve, da te spravljajo jeziki v zvezo s koketnim onim otročajem.“

Postal je kar kamen in takoj je splezal na nedosežno svojo visočino! Z oholim ponosom je vprašal: „In kaj potem?“

Kot strup je siknilo nazaj: „Plemenitaš se tako ne prodaja!“

Porogljivo jo je zavrnil: „Če bi kdo smel ugovarjati, bila bi to moja kneginja! In drugi nihče!“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Ta porogljivost jo je še globokeje ranila nego prejšnja oholost. Temno je gledala in komaj se ji je izvila beseda iz grla: „Hvala na ljubeznivem pojasnilu!“

Videl je, kako ji je silila solza izpod trepalnice. In občutil je, da je bil segel predaleč. Položila je bila roko na mizo, in ker je bil diplomat, je približal spretno in ne da bi se bilo opazilo, s prstani preobloženo svojo roko ter se je rahlo dotaknil njene.

„Ali hočeva v prepiru živeti?“ je vprašal sočutno.

Vprla je v njega čarobno svoje oko: „Kakor ti drago!“

Knez Metternich je bil velik komedijant: „Molly!“

Bil je to proseč vzdih, kateremu se grofinja Molly ni mogla ustavljati. Takoj ji je izginila nevihta z obraza. Knez pa je nadaljeval: „Vidiš, kako si otročja! Pa tudi pravična nisi meni nasproti! Danes je tu grof Barbo. Povabil sem ga s posebnim namenom! Nadobuden mladenič je in moja želja je, da naj ga vzame kontesa Eva Lujiza. Mislim, da je do vratu zaljubljen v njo. In če more knez Metternich kaj pripomoči, da dobi grof Oton svojo golobico, bode v to gotovo pripomogel. Je li sedaj moja Molly pomirjena?“

Podala mu je roko.

„No vidiš!“ je končal knez. „Ljubezniva bodi Molly, in nikar ne pozabi: mulier taceat in ecclesia!“

Oba sta se smejala. Vse to je morala opazovati Eva Lujiza. V svoji ljubosumnosti si je bila precej na jasnem, da se razgovarjata o njej. Da je pri tem Esterhazyjeva kovala hudobne naklepe proti njej, o tem ni dvojila niti trenotek. Kakor da je bila z nožem sunjena v trpeče srce, tako ji je bilo, ko je videla, kako se je knezova roka doteknila roke one ženske! Tudi ni prezrla, da so se Molly Esterhazyjevi izgubljale megle z obraza in da sta si končno segla v roko. Bila sta zopet edina in njej, kontesi Thurnovi, sta se smejala! Kri je kipela po njej! Sicer ni njemu ničesar očitala; tudi v tem kritičnem trenotku ji je bil še vedno vzor vseh vzorov! Vse svoje očitke in obsodbe je navalila na madjarsko grofinjo, ki je brez sramu ubogemu knezu Metternichu nastavljala zapeljive svoje mreže. Tega ni mogla več gledati, ni hotela več gledati! Ravno takrat je družba vstala od mize ter se v posameznih oddelkih razvrstila po sobi. Eva Lujiza pa je smuknila v sosednjo manjšo sobo. Damski večer je tedaj dospel do najvišjega razvnetja. Knez je sipal svoje čarobne ljubeznivosti na vse strani, tako da si nihče navzočnih ni čutil zanemarjenega. V tem je bil Metternich velik mojster. V hipu je razvnel vso družbo, kakor solnce pa je sam stal v njenem sre-

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

dišču. Vse se je živahno razgovarjalo. Pozabljena je bila Eva Lujiza. Grofinja Molly je imela zopet prvo besedo in povabljene tovarišice so jo občudovale ne dosti manj kakor kneza Metternicha, ki je bil vendar bog tistega večera.

Eva Lujiza je samovala v sosednji sobi. Pri oknu je zrla v temo tam zunaj in na zvezde po nebu. Čutila se je nesrečno, da bi skoraj obupala! Kamor je gledala, v temo ali na zvezde po nebeškem oboku, povsod je ugledala njega, ki je bil največji mož sveta, ki je bil trinoga iz Evrope pregnal in ki je ta večer — Bogu bodi potoženo — tičal v sponah te pregrešne Molly Esterhazyjeve. Kontesa Eva Lujiza bi se bila najraje razjokala.

Nekdo je prisedel k njej. Grof Barbo je bil prišel v sobo, ne da bi bila opazila njegov vstop. Potisnil je fotelj k oknu ter sedel tik nje. Bledih lic je bil, kar je pričalo o njegovi potrtosti. Evi Lujizi pa je bil melanholični ta mladenič silno nesimpatičen. Skoraj je vedela, čemu je prilezel za njo. A mili njegovi pogledi je niso prav nič genili. Sicer je pa prišel v pravem trenotku! Morala je enega imeti, nad katerim je hotela izliti žolč svoje duše. In grof Oton Barbo se ji je zdel v to kakor nalašč ustvarjen!

„Čemu prinašate pogrebni svoj obraz tu sem?“ je vprašala pikro.

„Odpustite, kontesa!“ je zastokal.

Ni mu izkazala milosti. Hudobno se je zasmejala: „Nekaj bi vam povedala, če bi se ne srdili!“

„Povejte, prosim!“

„Včeraj je bil pri nas tisti mali Costa, ki ga gotovo poznate!“

„Poznam ga!“

„Dobro, dobro! O tem človeku pravijo, da vse ve, kar se je pripetilo nekdaj v naši deželi. In sedaj čujte, kaj mi je ta možiček pravil!“

„Čujem!“

„Da so pred stoletji tu v Ljubljani nekega grofa Barba, vašega prednika, na smrt obsodili!“

„Znano mi je!“ je odgovoril grof lahkodušno.

„Na smrt obsodili, grof, ter ga potem obesili tu na ljubljanskem trgu! Hu!“

„Kolikor vem, so ga samo obglavili!“

„Obešen ali obglavljen, konec je bil en in isti! In vidite, ko gledam danes vaš kisli obraz, grof, in vaše poglede, ki me spominjajo na lisico v pasti, ne gre mi iz spomina vaš slavni prednik, ki je bil tukaj v Ljubljani obešen!“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„Obglavljen, samo obglavljen, kontesa!“

„Obglavljen torej! Radi ropa ali tatvine, kaj jaz vem! Če pa vas gledam, grof Oton, si pa prav živo predočujem, kak obraz je napravljal vaš prednik, ko so ga ljubljanski meščančki na vislice — pardon — na krvavi oder vlekli!“

Ker jo je v resnici ljubil in ker se mu je v zlobnosti, s katero mu je grenila tisti trenotek, dozdevala še lepša in pikantnejša, je molčal.

Pa ni odnehala: „Ne štejte mi v zlo, a smejati se moram! Prav res imate obraz, kakor bi stali ravno na šafotu!“

Iz srca se je smejala.

„Ne zamerite mi, a smejati se moram!“

Galantno je odgovoril: „Le smejajte se, kontesa!“

Pa globoko ji je seglo do srca, ko je žalostno pristavil: „Samo povejte mi, s čim sem zakrivil, da smete z mano tako ravnati?“

Zadel je ob pravo struno. Takoj se je kesala, da je ž njim grdo ravnala. Na mah so ji kapljale debele solze po licih.

Mladenič je globoko vzdihnil: „Moja pregreha je, da vas ljubim, kontesa!“

Krčevito se je iztegnila ter skočila s svojega stola.

„Nič o ljubezni, grof!“ je hitela.

„Imejte milost z menoj!“

„Tiho! Jaz se nikdar ne omožim!“

Zopet ni mogla krotiti svoje narave in hudobno je pridejala: „In če bi se, bi vas ne jemala, ker imate omadeževane prednike.“

To rekši je ponosno odjadrala iz sobe. Grof Barbo pa je ostal sam pri oknu ter zrl v temo zunaj in na zvezde, ki so se blesketale po nebu.

(Dalje prihodnjič.)

Da sem duh . . .

Da sem duh, ki rodile so sanje ga solnčnih vrhov,
z zarjo zlato gorel bi nad morjem brezmejnim svetov,
s solnčnim ognjem pozdravljal šumenje mogočnih valov,
z gromom vihre grmel iz temine brezzvezdnih noči,
z bliskom trgal neba in svetovja in morja plasti,
z zvokom družil se daljnih, krvavih, hrumečih zvonov —
sam le zarja in solnce in grom, prost, svoboden okov!

Vojeslav Molè.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Izza kongresa.

Spisal **dr. Ivan Tavčar.**

(Dalje.)

Molly Esterhazyjeva se je bila polastila v tem cele družbe. Zopet je bila prva dama v tej bleščeči skupini in govorilo se je tu, kar je ona hotela. Opazili so, da jo je knez takorekoč odpuščanja prosil, in da se je to opazilo, občutila je tudi grofica Molly. Obhajala je torej pravo zmagoslavje v ponosni svoji duši. Govorila je veliko in duševito. In ljubeznivosti je sipala na vse strani, da je očarovala kneza in vso drugo družbo.

Eva Lujiza se je pritihotapila iz sosednje sobe ter sedla na svoj prostor pri mizi. Takoj jo je razjedala najkrutejša ljubosumnost, na licih pa sta se ji prikazali rdeči lisi, da je bila videti kakor makov cvet na pestri njivi. Opazila jo je tudi Molly Esterhazyjeva. In skoraj se ji je smilila ta otročja nasprotnica, radi katere se je malodane sprla s svojim prijateljem knezom Metternichom. To je bilo v istini tudi otročje! Dobiti je hotela priliko, da se sprijazni ž njo in da se tako poravna nesoglasje, ki je bilo kalilo prekrasni ta večer. Prešinila jo je srečna misel: na polju, kjer je stal oltar skupnega boga, naj bi se srečali, srečali v skupnem počeščenju tega boga! Kar je mislila, to je grofica Esterhazyjeva takoj izvršila. Nagnila se je h knezu, ki je še vedno tik nje sedel, ga ljubko pogledala ter šepnila:

„Ukaži, Klemens, da se nam še da francoskega vina!“

Nekoliko debelo jo je pogledal knez ter rekel vljudno: „Res, bilo ga je premalo!“ Mignil je lakaju in kmalu nato so se iznova servirale peneče kupice.

Vstala je Esterhazyjeva ter prosila kratkega, prav kratkega posluha. Zbrani so umolknili. Pričela je s svojim srebrnim glasom, da se je čulo, kakor bi trkalo srebro ob srebro. V najpravilnejši francoščini je govorila napitnico, s katero se je zahvalila knezu za divni današnji večer. Vpletla je vmes nekaj politike in dokazovala, da je knez Metternich duša kongresa, pa tudi duša ljubljanske družbe, ki jo oživlja, ki jo dviga iz vsakdanjega prahu do solnčnih višin, v katerih on sam kraljuje. Končno je pozvala

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

navzočne, naj pijejo v čast največjemu možu Evrope, priljubljenemu knezu Metternichu!

Ni treba povedati, da je bila družba po tej napitnici elektrizovana. Metternich sam je bil vzradoščen, govornici je galantno poljubil roko, nato pa je z globokim poklonom trčil ž njo, da je zazvenelo.

„Pri bogovih," je vzkliknil, „dobro bi bilo, če bi imel tuintam na svojem kongresu takega govornika!"

„Potem pa še reci: Mulier taceat in ecclesia!" —

„Nikdar več!"

Molly Esterhazyjeva je kar žarela. „Pojdiva, Klemens! je rekla milostno. To priliko je hotela porabiti, da se sprijazni s Thurnovo konteso.

Srce Eve Lujize se je zvijalo od hudih muk, ko je govorila grofica Esterhazyjeva in ko je žela nato splošno priznanje. Sredi občnega navdušenja je bila naša kontesa edina, ki se mu pridružiti ni hotela. Rdeči lisi na njenem obrazu sta kar plamteli, po drobnem telesu pa ji je vrela kri, da sta jo zapustila razsodnost in preudarek.

Pred njo sta obstala grofica Molly in knez. Nenadoma je razburjeno dekle videlo pred sabo obraz svoje nasprotnice in v hipu je bil napravljen sklep, ji kaj žalega storiti!

Ona pa je s sonornim glasom izpregovorila: „Mi pijemo na čast njega svetlosti kneza Metternicha. Pri tem bi pač ne smelo manjkati naše kontese Thurnove!"

Posebno zadnje besede je govorila Esterhazyjeva s čarobno ljubeznivostjo. Dvignila je kupo ter tako pozvala Evo Lujizo, da bi trčili v čast njemu, katerega sta obe oboževali. Evi je zahitela zadnja kaplja krvi do srca; mehanično je posegla po čaši, ki jo je bil poprej lakaj postavil pred njo na mizo.

„Z vami, grofinja?" je vprašala pogumno.

„Z mano, kontesa!" In čarobnost Molly Esterhazyjeve se je še povekšala. Tudi tega otroka si je hotela podjarmiti, kakor si je bila podjarmila vso kongresno ljubljansko družbo.

Nastala je tišina v sobi. Deloma zategadelj, ker se je epizoda med Evo Lujizo in grofico Esterhazyjevo že nekaj predolgo pletla, poglavitno pa zategadelj, ker je bil v vse to zapleten knez Metternich, ki je tedaj stal tik svoje prijateljice ter se tudi veselil harmonije, ki se je imela roditi iz te epizode.

„Da, z mano, kontesa!" Menila je, da si mlado dekle domišlja, da bi bila prevelika čast, če bi grofinja Esterhazyjeva trčila ž njo. Da bi jo osrčila, je ponovila: „Z mano, kontesa!"

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„Z vami, grofinja Esterhazyjeva," — in ostri glasek se je čul iz kota v kot, da se ni preslišala niti ena beseda — „z vami ne pijem!"

Grofinja Molly je prebledela, knez Metternich pa je nekaj viknil.

Eva Lujiza je od ošabnosti kar koprnela: „Z vami, grofinja, ne pijem, ker ste — nespodobna ženska!"

Te besede so imele isti pomen, kakor bi ga bil imel udarec v obraz. Eva Lujiza je vrgla kupico od sebe, da se je žvenketaje razbila na mizi in da so se vinske kapije razpršile Molly Esterhazyjevi po dragoceni svilnati obleki! Nato pa je v lahki svoji opravi pobegnila iz sobe, zapustivši za sabo razmere, katerih ni treba popisovati.

Tako se je končal damski večer pri knezu Metternichu! —

Petnajsto poglavje.

Nekaj dni se po Ljubljani ni drugega govorilo nego o Evi Lujizi in o tem, kako se je sporekla z grofico Esterhazyjevo na Metternichovem damskem večeru. Govorilo se je različno, in samo ob sebi je umevno, da se je mnogo pretiravalo. Med ljudstvom se je razneslo, da sta se dve grofinji stepli, in to radi kneza Metternicha, ki je imel na Dunaju zakonsko svojo ženo in cel koš zakonskih svojih otrok. Na kratko se je razvil škandalček, kakršnih je ljubljanski kongres malo doživel! Zahteval je svoje žrtve: prva je morala Molly Esterhazyjeva odriniti iz Ljubljane, za njo pa je odrinila tudi Thurnova obitelj. Takoj, ko so se bili vrnili v Radovljico, se je kontesa ulegla, ker je bila že v Ljubljani zbolela. Ženina si ni bila pribojevala na kongresu, pač pa je po mnenju grofinje matere spravila v nesrečo in sramoto vso obitelj. V vodo so bili zmetani vsi občutni stroški, katere je Thurnovim pogoltnil pohod ljubljanskega kongresa! —

Niti novice z bojišča niso Ljubljančanov tako zanimale, kakor jih je zanimal pripetljaj na damskem večeru. Pa tudi to se je poleglo in nad Ljubljano se je prikazala nova zvezda zanimivosti in vseobče pozornosti. Mestni župan je zasnoval odbor najodličnejših meščanov, ki je prevzel nalogo, prirediti sijajen ples na čast vsem „visokim" in „uglednim" v mestu bivajočim tujcem. V trenotku, ko je bil zasnovan ta odbor, sta bili Eva Lujiza in Molly Esterhazyjevi pozabljeni! Sedaj je vsakemu „uglednejšemu" Ljubljančanu tičal v mislih samo ta bal! Govorilo se je, da bode odbor vabil na ples najvišje suverene, in zategadelj je hotel vsak postati član od-

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

sekov. Kdor vabi tako gospodo, se mu rado kaj svetlega na frak obesi! Zatorej bi bilo vse rado vabilo in župan Hradecki je doživel obilo zamer, ker ni mogel vsakega meščana v odbor poklicati. Potem se je izvedelo, da so najvišji suvereni najvdanejše povabilo milostljivo odklonili! Odpadlo je nekaj zamer, a ostalo jih je še vedno obilo, ker so kongresni ministri in druge diplomatske odlične osebe svoj obisk obljubili. In to so ravno osebe, ki najlaže človeku do kakega križca pripomorejo! V povabljenih rodbinah so nastala nato še druga vprašanja — toaletna vprašanja, katera so tiste dni imela ravno tisto važnost kakor dandanes, če moraš na ples tirati svojo mlado hčerko, katero bi rad obesil kakemu nadebudnemu mladeniču na vrat. Pri tem so pa še matere, ki hočejo pri takih plesih biti napravljene kakor šopirne lilije na polju. Kakor dandanes, je bilo to tudi v stari Ljubljani!

Razburjal in razvnemal je torej ta ples duhove in srca! Vse ga je težko pričakovalo, posebno matere in dekleta. Plesalo se je dne 25. februarja v okrašeni redutni dvorani. Pričetek je bil napovedan na osmo uro, pričelo pa se je dosti pozneje, ker že takrat ni hotela nobena deklica prva priti na ples. Tedanji plesi pa so bili mnogo večjega pomena, nego so današnji. Na njih se je shajala cela Ljubljana, ki tedaj še ni bila razcepljena v politične stranke. Staro in mlado se je zbiralo v reduti ali pa na strelišču in prijatelji, kateri se mesece dni niso videli, so prišli čisto zanesljivo na ples, samo da so se zopet enkrat prav pošteno razkramljali med sabo. Na plesih se je rodila ljubezen in kovala so se nova prijateljstva. Posebno zakonske ženice so iskale novih čestilcev in zatorej ga ni bilo ljubljanskega plesa, da bi se ne bil primeril kak masten škandalček. Ker pa je bila takratna Ljubljana precej nemoralna in ker je posebno zakonska zvestoba bila blago, ki se je na ljubljanskem trgu precej pogrešalo, so se take reči kmalu pozabile.

Prvi, ki so prišli na ples dne 25. februarja, so bili stari gospodje, neki ostanki iz kranjskih francoskih časov. Ti možje so skupaj držali v gostilnah in tudi na plesih. Bog jim je bil še vedno cesar Napoleon in večkrat so se tudi ogrevali za republikanske nazore in za veliko francosko revolucijo. Imeli so se za nekak senat, ki si je prisvajal pravico, hvaliti preteklost ter zabavljati na sedanjost. Kamor so prišli, so imeli svojo mizo, in gorje nesrečnežu, če je prisedel k tej mizi, ako ni spadal v njih krog. Tudi na omenjenem plesu so si bili zagotovili mizo, in sicer v zadnji sobi proti šentjakobski cerkvi. Točno ob osmih so že sedeli pri svoji

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

mizi, vsi opravljeni, kakor je bila moda leta 1808., tako da so tudi v obleki kazali, da še vedno žive v dobi, ki je pretekla. Bilo jih je kakih deset glav. Pili so vino in brez ozira, da so na plesu, so že ob osmih pušili iz dolgih pip, da so se napravljali oblački po mali sobi. To pa pred vsem zato, da bi se jim kako nepotrebno ženstvo ne zagnezdilo v sobi ter jih motilo v prijateljskem sestanku. Najprej so se spominjali preteklosti. Načeloval jim je star gospod, ki je polovico obraza skrival za visoko kravato. Včasi je dvignil glavo izza te kravate, da je bil podoben želvi, kadar sili z glavico iz svojega oklepa.

Oglasil se je tenak možiček: „Gospod obristvahtmajster, čas je!“

„Prav imate, gospod sekretersuplent! Čas je!“

S temi besedami je vstal g. Alborgetti, nekdanji obristvahtmajster ljubljanskega kora meščanskih grenadirjev. Bila je zelo spoštovana relikvija, in ko je stal pred omizjem, je bilo vprto z največjo vdanostjo vsako oko vanj. Vsi so odložili pipe in vstali. On pa ni ničesar govoril, samo kupico je dvignil ter se oziral po zbranih. Potem je pil in vsi so pili ž njim. Bila je to tiha napitnica, ki je veljala spominu na svetohelenske pečine prikovanega imperatorja.

Postavili so čaše na mizo in sedli. Obristvahtmajster pa je nergal: „Gospod komandant, sedaj je tvoja vrsta!“

Dvignil se je Tine Dreo, nekdanji obristvahtmajster in komandant meščanskega lovskega kora v Ljubljani. Slovesno je izpregovoril:

„Da bi poginili!“

Ta napitnica je veljala Angležem, Napoleonovim trinogom. Zbrani so navdušeno izpraznili čaše ter posegli po odloženih pipah.

Po končanih oficijalnih napitnicah se je zopet oglasil bivši sekretersuplent ljubljanskega magistrata, gospod Miha Martin Gerson: „Kaj pričakujete, gospod obristvahtmajster, od današnjega večera?“

Dr. Alborgetti je skoraj popolnoma izginil za svojo kravato: „Kaj naj pričakujem? Tisti časi, ko je imela Ljubljana bleščeče plese, so minili!“

„Da,“ je odgovoril Nace Sernec, ki je bil svoj čas praporščak pri drugi kompaniji meščanskih lovcev, „maršala Marmonta več ni!“

„In ne župana Kokalja!“ je dostavil Miklavž Reher, kapitan-lajtnant v isti kompaniji.

„Prav pravite, gospod kapitanlajtnant,“ mu je pritrdil Miha Martin Gerson, „takega župana, kot je bil Kokalj, ne bomo več imeli!“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Gospod Matija Kiker, zdravnik in lastnik jako strupenega jezika, pa ga je zavrnil: „Kaj boš ti, rajtoficir, ki te žena nikamor ni puščala!“

„Sekretersuplent!“ se je zatogotil Gerson.

„No, pa sekretersuplent“, se je odrezal Kiker rahlodušno.

Naslov gospodu Gersonu je bil „rajtoficir in sekretersuplent ljubljanskega magistrata.“ Ali rajtoficirja ni rad čul in zatorej je nastalo nasprotje med njim in Kikrom.

„Ne prepirajta se!“ ju je pokaral kapitanlajtnant Reher.

„Le ne prepirajmo se,“ je izpregovoril lekarnar France Glorija, „le ne prepirajmo se! Kaj pa tvoja zaloga, Miklavž?“

„Moja zaloga,“ je odgovoril kapitanlajtnant Reher, „je v najboljšem redu!“

„Bil je republikanec in v svojem stanovanju je napolnil sobo s starimi puškami, da bi se moglo ljudstvo oborožiti, kadar prične boj proti svojim trinogom. Ko je ta ljubljanski original nekaj let pozneje umrl, je provzročevala omenjena zaloga pušk njegovim dedičem ne malo sitnosti!

Tu je Abraham Buserin, bivši član meščanskega odbora na magistratu, speljal govorico na drugo polje: „Kaj pa Češkovi? Danes se bodo šopirili s svojo princesinjo?“

„In Smole bo capljal za njimi!“ je pristavil Kiker.

Trgovec Polde Frörenteich pa je važno omenil: „Ne vem, menda se nekaj kuha! Tu je neki laški princ!“

„Aha!“ so viknili unisono.

Oglasil se je obristvahtmajster Dreo: „Ošabni ljudje so to! Pa odkod? Pa zakaj?“

„Pa zakaj?“ — je posegel po besedi Matija Kiker, — „to vedo že kavke pod Turnom. Niste li ničesar čuli, gospod obristvahtmajster, o tistem francoskem sodčku!“

„Nekaj sem čul,“ je odgovoril Dreo, „pa bi skoraj ne verjel.“

„Pa je vendar gola resnica,“ — je zatrjeval Kiker. — „Ko so Francozi bežali s kastela, niso privoščili svoje kase avstrijskemu zmagovalcu. Soliden sodček, nabit z rumenimi lujidorji, so spustili po bregu nizdol, ker so ta zaklad privoščili kakemu revnemu meščančku. Pritrkljal se je Francetu Češki na vrt in poznal sem še hlapca, ki mi je sam pravil, kako težko sta ga s starim Francetom spravila in skrila v klet! Vidite, odtod ta ošabnost!“

(Dalje prihodnjič.)

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Izza kongresa.

Spisal **dr. Ivan Tavčar.**

(Dalje.)

tem se je polnila dvorana. Matere so prihajale s svojimi hčerkami. Povsod so bingljali okrog zornih obrazov lepo zaviti kodri. V modi so bili tedaj pri starih in mladih. Mladim so se podali, stare pa so bile bolj smešne, kadar so se nakodrane po dvorani zibale.

Prihajali so tudi gospodje z visokimi kravatami in v ozkih hlačah. Ta noša bi našemu sedanjemu okusu ne prijala, tedanjim dekletom so pa ugajali ozkohlačni mladeniči; prav tako oficirji, ki z visokimi našivi in z belimi fraki niso bili nič manj smešni. Ali tudi v tisti dobi so švigali po dvorani kakor metulji od cveta do cveta.

Tudi tedaj je bila galerija velikega pomena. Tja so prihajali vsi, ki radi različnih vzrokov niso mogli na ples, bodisi, da ni bilo dostojanstva, ki bi dajalo povod za udeležitev, bodisi, da ni bilo dekleta, katero bi se peljalo na ples, bodisi, da ni bilo cvenka, da bi se napravila nova obleka, brez katere tudi takrat ljubljanska gospa, če je imela količkaj imena, ni mogla in hotela na tako sijajno veselico. Izmed galerijskih dam jih je bilo največ, ki niso imele potrebne obleke. Sedele so tam zgoraj ter gledale z zavistnimi pogledi navzdol, kjer se je zbirala izvoljena družba.

Prva, ki je prišla na galerijo, je bila gospa Marta Lederwascheva, soproga skopušnega in starikastega trgovca. Pri svojih letih bi še bila smela plesati. Pa mož ji ni hotel odpreti svojih petic, da bi si bila omislila novo obleko. Prišla je sama in upala je tudi, da se snide z gospodom Lavrencijem Antonom Rudolfom, ki je bil tudi trgovec in je nekaj lazil za njo. Stvar je bila znana celi Ljubljani, a ker je bil mož star in skop, se javnost ni čudila, da je skušala mlada ženica preskočiti ozke meje zakonske zvestobe. Prišla je z nezadovoljnim srcem ter težko pričakovala svojega galana, dotlej pa je pregledovala družbo pod sabo. Kmalu sta se ji pridružili tovarišici: gospa Primčeva, ki še ni imela odraslih deklet, da bi jih vodila na plese, in gospa Pichlerjeva, žena trgovca

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Ignacija Karla Pichlerja, ki je bila sploh prestara, da bi hodila na plese. Ta trojica je bila kakor mlin, v katerem so se mlela dobra imena in nove toalete spodaj se zbirajočih dam.

„Bog zna, kdaj pridejo ministri?“ je vprašala Lederwascheva.

„Mož mi je pravil, da ob desetih,“ je odgovorila Primčeva. „Moj mož je na plesu in med tistimi, ki ministre sprejemajo“.

„Če Primca ne bo na plesu, kdo pa bodi!“ je vzkliknila Pichlerjeva hinavsko.

„Poglej no,“ je zašepetala Primčeva, „kako je Črnotka našemljena!“

Vse tri so se spogledale in rahlo zasmejale.

„Pa le Peškotovo poglejte!“ se je začudila Lederwascheva. „Da nekatere ženske ne vedo, kdaj so stare!“

Zopet so se smejale.

Nato je šepnila Pichlerjeva: „In Pillerica! Ali ne visi na njej obleka, kakor bi na plankah visela!“

Primčeva je dostavila: „In še to obleko je ostala dolžna! Pri Pillerjevih, ljubi moji, je tako, tako!“

Nekaj so skupaj šepetale.

„Tu je Apetovka!“ se oglasi Pichlerjeva. „Ali ni, kakor da jo je mož celo zimo na lesi sušil? Te kosti! Ha, ha!“

„No, Apetovka ima vsaj denar!“ je pristavila Lederwascheva.

Primčeva se je važno oglasila: „Ga ima, ali ga pa nima! Če bi Bernbacher vsega skupaj ne tiščal, pravi Primec, bi bilo že davno vse razpadlo!“

Zopet so stikale glave in nekaj med sabo šepetale.

„Seve, seve!“ je pričela zopet gospa Lederwascheva. „Čebulova mora tudi na ples! Doma stradajo otroci in še ne umije jih vsak dan!“

„Na ples pa mora! Ta hišna!“ se je zajezila Primčeva.

Pritrjevala je tudi Pichlerjeva: „Tako se godi, če človek vzame hišno! Pa le glejte, kako se vede! Kakor da ji je mož minister na kongresu! Ho, ho!“

„Kdo pa je mladi človek, ki se suče okrog nje?“ je vprašala nato gospa Pichlerjeva z največjo radovednostjo.

Vse tri so ostro pogledale v dvorano.

„Kdo drugi nego tisti Kasilister,“ je odgovorila Primčeva. „Ta bančni adjunkt, čigar ime komaj izgovoriš! Dan na dan je kuhan in pečen okrog nje! Saj že cela Ljubljana o tem govori!“

„O Jezus!“ je zaihtela Pichlerjeva.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

S Primčevo sta nekaj čebljali, to pa tedaj gospe Lederwascheve, kateri je brez dvoma prihajal na misel gospod Lavrencij Anton Rudolf, ni niti zanimalo.

Tako so obrobkale vse navzočne žene ljubljanskih trgovcev in še dalje bi jih bile oglodavale, da jih ni premotil Janez Detela, gostilničar za frančiškansko cerkvijo, ki je bil ta večer prevzel postrežbo v reduti. Morile so ga skrbi, če ni preveč pripravil, če mu ne ostane preveč, da bo izguba namesto dobička. S temnim obrazom in v obrabljenem fraku je hodil po galeriji ter tuintam pristopil k balustradi, da je pogledal v dvorano.

„Skoraj bo poldevetih," je zastokal, „a dvorana se le počasi polni!"

„Kdo bo danes jedel in pil!" je odgovorila gospa Primčeva. „Danes, gospod Detela, bomo samo gledale!"

„Moj Bog," se je zakremžil starec, „da bi le res tako ne bilo! Kam naj grem s svojimi ostanki potem?"

„Na porto k frančiškanom jih dajte!" se je zasmejala Pichlerjeva.

„Vam je lahko govoriti, gospa! Vi imate denar, meni pa je gledati na vsako petico!"

Prihitela je hčerka, znanka slovečega angleškega učenjaka: „V kuhinjo, ata!"

Zdihujoč je odrinil.

„Naj izgubi!" je viknila Lederwascheva. „Čemu se vtika v take reči? Kakor da je edini oštir v Ljubljani! Smešno!"

„Prav praviš!" ji je pritrdila Primčeva. „Take reči naj Auer prevzema!"

„Ali pa Škrlekarica," je dostavila Pichlerjeva, „ali pa vsaj Boštjan Cergol!"

Ko so Detelo odpravile, so jih zopet zanimali dogodki v dvorani. Vzbujalo je občno pozornost, ko je vstopil mestni župan; s sabo je pripeljal četvorico v narodni noši: dve v pečah in dve v avbah. Knez Metternich je bil namreč izrekel željo, da bi gospode s kongresa gotovo zanimalo, spoznati narodne noše, če jih je kaj v tej pokrajini. S pečo je prišla gospodična Češkova, v avbi pa Židanova mati, ker med višjimi sloji ni bilo najti gospe, katera bi se bila tako ponižala, da bi se bila kmetsko oblekla. Židanka pa se je rada vdala, ker ji ni bilo odstriči kodrov, katerih sploh nosila ni, in ker ji je prigovarjal gospod Češka, o katerem smo že čuli, da je rad zahajal v njeno gostilno. Pregovorili so tudi moža, da ni uganjal težkoč. Sam je prilezel na galerijo ter, skrit za stebrom, občudoval lepo svojo ženo, kateri sta se svilnata ruta in srebrni pas

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

vendar tako lepo podala. Srečen je bil, da ju je meščanstvo vsaj za ta večer sprejelo medse. Drugače, če je gospod Klemenc hotel plesati s svojo ženico, je moral na strelišče, in niti sanjalo se mu ni, da bo njegova na redutnem plesu kdaj uživala občno pozornost.

„Steklena princesinja je torej prišla," je izpregovorila gospa Lederwascheva. In strupeno je dodala: „Smoleta pa ni!"

„Morda je pa laški princ pri njej?" je vprašala gospa Pichlerjeva nedolžno.

„Čuden ženin!" je vzkliknila gospa Primčeva. „Kaj bo vse doživel, ko bo zakonski mož! Ako ženin rogove nosi, je pa res prezgodaj!"

Vse tri so se zadovoljno smejale. Takoj pa so se vsaj pri dveh vzbudili moralni pomisleki.

„Lej, lej, Židanovka!" je šepnila Primčeva, „in gospod Češka so pri njej! Lej, lej!"

Gospa Pichlerjeva je pristavila: „Hči pa v njuni družbi! Včasi so zakonske žene slepe! Meni naj bi moj kaj takega zaigral! No!"

Lederwaschevi ta predmet ni bil posebno všeč, zatorej je zasukala govorico na drugo ledino.

„Kako se bo vedla Barbara?" je vprašala. „Recimo, da jo nagovori knez Metternich."

„Kako naj se vede!" je vzkliknila Primčeva. Nato je spretno oponašala glas oštirke: „Gospod Metternich, imamo kisle ledičice, jetrca, goveji gobček in pečenko s krompirčkom, gospod Metternich!"

Zopet so se smejale. Tedaj pa se je gospa Primčeva razjezila ter ošabno zakričala:

„Ne govori s študentom!"

Iz teh besed bode častiti čitatelj sklepal, da je bil kak dijak na galeriji. Ne daleč od gospe Primčeve je sedel v istini naš znanec France Prešeren. Smole in pa Piškotov sta ga bila pregovorila, da je prišel. Posebno Piškotov je bil mnenja, da je mlademu človeku le priporočati, da čimprej pride v družbo, zlasti v družbo mladega ženstva, da se priuči primernemu kretanju in vedenju. Da tedaj dijakom ni bilo dovoljeno, shajati se na plesih, je za tisto dobo naravno. Prav tako pa je jasno, da se je mnogokrat vzlic tej prepovedi pritihotapil dijak na ples, ali samo na galerijo, kjer je bil Mozes, gledajoč v obljubljeno deželo. Če je imel pokrovitelje, kakor jih je imel Prešeren, se je to prav lahko dalo izvesti. In naj je o tem pozneje tudi gospod rektor izvedel, niso nastale bogsigavedi kake posledice. Piškotov Francelj — sam

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

v največji gali — je privlekel tisti večer Prešerna na redutno galerijo ter ga odložil v bližini naše trojice, katere različne razgovore smo ravnokar poslušali.

„Tu čakaj in oči odpiraj, fant!“ je izpregovoril Francelj z mentorsko avtoriteto. „Gledati boš imel obilo in za življenje si kaj priučil!“

Rdečega obraza in z neokretnostjo, katere se mi kmetski sinovi v osmi še tudi nismo mogli otresti, je sedel mladi Prešeren k balustradi.

„Le kmalu pridita!“ je prosil.

„Do polnoči boš že čakal! Nato bo Smole plačal za vino! No, pa boš imel priliko pasti oči in ušesa, dragi mi sinko! In za življenje si marsikaj priučiš, fante, samo, da odpiraš oči in ušesa!“

„Ne vpij!“ je vzdihnil dijak, „morda še rektor izve“.

„Ne plaši se, sinko!“ je odgovoril Francelj oblastno. „Iz te raševine te potegneva potem jaz in Zupan.“

„Ali vendar me predolgo ne puščajta!“

„Pameten bodi! Smole je vprežen in zobati mora sladko grozdje sladke ljubezni. Jaz pa, kakor veš, tudi nisem brez dekleta!“

S temi ponosnimi besedami je Piškotov Francelj ponosno odrinil. Prešeren je ostal sam in nekaj časa se nikamor ni upal ozreti. Preveval ga je strah, da bi ga ne zasačilo nepoklicano oko ter ga ne izdalo gospodu rektorju. Na jeziku je sicer nosil dijakom prirojeni, teoretični pogum, v jedru svojega značaja pa je bil bojazljivec, kakor smo vsi Slovenci, rojeni in odgojeni v beraštvu. Kmalu ga je sijaj v dvorani premotil in bleščeči prizori tam spodaj so mu napolnili mlado srce s hrepenenjem in poželenjem. Toliko lepih deklet še ni bilo zazrlo njegovo oko! Dozdevalo se mu je, da se nahaja v zlati pravljici, in skoraj se mu je vrtelo po glavi. To in ono je poznal; ali vsaka je bila krasnejša nego tedaj, ko jo je srečaval na ulici. Pa takrat si ni upal očesa dvigniti, danes pa je pogumno vsako ogledoval, ne samo po obrazu. Bile so površno opravljene in kazale so mnogo svoje skrite lepote.

„Res je lepo!“ je izpregovoril polagoma sam pri sebi.

„Oh, lepo!“ mu je pritrdil droben glasek. Sedaj je Prešeren opazil, da je ravno tik njega sedelo dekletce, še otroče, v vsakem oziru nerazvito, ki je prerano prišlo pred prag raja, v katerega ni smelo vstopiti. Imelo je že svoje zaručene kodre okrog ušesc in v beli oblekici je bilo videti kakor matere božje lasček sredi zelenega travnika. Dasi ni štelo niti štirinajst let, je že kazalo, da se razvije v znamenito lepotico. Na živahnem obrazku se je že videlo nekaj koketnih črtic in velike, temne oči so ji gledale kakor mladi mačici,

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

kadar jo gladiš v naročju. Bila je Primčeva Julija, poznejša gospa Scheuchenstuelova. Razvajen deklič ni dal prej miru, da je ni mati tisti večer vzela na galerijo. To ni bilo nič posebnega. Bilo je še nekaj mater, ki so imele svoja dekletca s sabo.

Ker so gospe med sabo čebljale, je bila Julka prepuščena sama sebi. A niti trenotek se ni dolgočasila. Kar napojiti se ni mogla vse krasote, ki se je razgrinjala pod njo. Ko se je sorodna duša navduševala ob tej krasoti, tudi ona ni mogla brzdati svojega navdušenja. Zakipelo je iz nje: „Oh, lepo!“

Spogledala sta se. Zrla sta se nekaj časa oko v oko. Morda je že takrat padlo v dušo pesnikovo seme, iz katerega je pognalo predivno klasje Prešernovih sonetov! Končno sta zardela oba nehote, a vzlic temu jima je do las preplula kri obraza.

„Ko pride Metternich, ali ga mi pokažete?“ je vprašala sramežljivo. „Mama ima toliko z drugimi govoriti in gotovo bi mi ga ne pokazala“.

„Pokažem ga vam,“ je odgovoril, „dasi na tem Metternichu ne vidim nič posebnega!“

Ko je molčala, je dostavil: „Hudoben človek je!“

Pa kaj je vedela ona o hudobnem Metternichu, njo je zanimala le njegova zlata uniforma, to je hotela videti! V tistem hipu je prišel v dvorano ulanski častnik, visoke rasti in lepega lica. Nekaj časa se je sukal okrog različnih znank, a končno je prijadral do Židanove matere ter ji prav živahno govoril na srce. Najbolj je občudoval njeno prekrasno nošo in hvalil je morda še kaj drugega, da je mlada ženska pod zlato svojo avbo žarela kot velikonočni piruh!

„Kdo je to?“ je vprašala Primčeva gospodična.

Srce se mu je stisnilo, ko ji ni mogel povedati, kdo je ta mladi ulanec. Takrat jo je ošabna mama pokarala, da naj ne govori z dijakom.

Trmoglavo jo je zavrnila: „E, pusti me, mama! — Pa je res škoda, da ne veste, kdo je?“

Oglasil se je pomočnik, ki je poznal ulanca.

Gospodu Klemencu se je srce smejalo, da je njegova žena vzbujala toliko zanimanja, in prav všeč mu je bilo, da se je sukal okrog nje mladi ulanski oficir.

Obrnil se je s ponosom k dijaku in dekletu: „Če ne zamerita, poznam ga! Grof Wallenstein je, cesarjev adjutant. Še včeraj je jedel pri nas kisle ledice.“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Dostavil je nič manj ponosno: „Tista pa, ki ž njo govori, je moja žena Barba.“

Da je poslušal, o čem se je pletel razgovor med Barbo in grofom, bi bil Židan manj židane volje. Grof Wallenstein je slonel ob zidu, tik njega je sedela Židanova in sesala v se njegove sladke besede.

„Kako ste krasna, gospa,“ je žvrgolel aristokratski ščinkavec, „prav kakor angel iz nebes ste!“

Ker do sedaj še ni čula takega žvrgolenja, je bila Židanova takoj vsa premotena.

„Pojdite no!“ se je branila.

„Da! visoki gospodje so se zanimali, ko so čuli, da pridete na ples, in tako krasna!“

„Kakor me je Bog ustvaril!“ In hinavsko je vprašala: „Kaj, da ni gospoda cesarja?“

Obrnil je pogled proti stropu: „Pripoveduje se, da je veličanstvo zbolelo. Zategadelj vladarjev ni na ples. Pa jaz vem, da ni bolan.“

„Kaj pa je torej?“ Velika radovednost ji je sijala z obraza.

„Vas bi rad videl! In ruski car tudi. V tej lepi narodni noši!“

„Bi bilo to kaj prepovedanega?“ je vprašala nedolžno.

„Gotovo ne!“ je odgovoril. „A v tej družbi ne!“

„Kje pa?“

Nagnil se je k njej ter ji pripovedoval nekaj na uho. Še bolj je rdela.

„Ali moža bi morala pripraviti, da bi čakal.“

„Dobro! dobro! Torej ob eni bo voz pri stranskih vratih!“

Od meščanstva je prišel grof Wallenstein k plemstvu, katero je imelo poseben prostor, kjer je smel plesati samo človek, ki je imel nekaj bokalov modre krvi v sebi. Zbrana je bila vsa kranjska aristokracija. Največ starikastih žensk, katere so od ošabnosti kar pokale. Grofa Watlensteina so te dame prav slabo sprejele in v zlo so mu štele, da je govoril s priprosto gostilničarko.

Grofinja Lichtenbergova mu je kar brez ovinkov povedala: „Grof, s takimi se ne govori!“

„Pardon, premilostljiva!“ je odgovoril adjutant galantno. „Človek se mora najprej privaditi manjši svetlobi, če naj se izpostavi žarkom največje svetlobe!“

Pa se ni zelo razgreval zaradi hladnega tega sprejema. Grof Wallenstein je prav kmalu izginil s plesa in iz dolgočasne plemenitniške družbe.

(Dalje prihodnjič.)

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Izza kongresa.

Spisal **dr. Ivan Tavčar.**

(Dalje.)

krog enajstih je dospel knez Metternich s svojimi diplomati. Najprej je odlična ta družba šla k plemstvu ter imela ondi svoj cercle. Meščanstvo pa je ponižno čakalo, da pride na vrsto, ponižno, toda nestrpno, ker so skoraj vsi trepetali, da bi jih ogovoril mogočni avstrijski državni minister. Plemenitaši so bili stari znanci, zatorej jih je knez kaj brzo odpravil.

Pristopil je k meščanstvu, kjer ga je sprejel ljubljanski župan. Nekaj odličnejših meščanov mu je bilo predstavljenih in tudi nekaj dam je ogovoril, med temi Židanovko in gospodično Češkovo.

Nato je prijel malega Nesselrodeja ter ga potegnil k oknu, kjer ga je zapletel v dolg in — po mnenju občinstva — jako resen razgovor.

„Moje veličanstvo — je pričel knez — je bilo danes preizvrstne volje!“

„So pač prišle dobre novice!“ je menil Nesselrode.

„Vrag vedi, kaj je!“ je del Metternich bolj čemerno. „Novic ni posebnih. A moje veličanstvo je bilo še sedaj zvečer prav izvrstne volje! In ta dobra volja se mi uliva kot laško olje v razburjeno dušo. Bog ve, da je tako, grof!“

„Si pač nepremagljivi ljubljenec svojega vladarja!“

„Ljubljenec!“ je odgovoril knez pikro. „Kdaj si že čul, da je bil prvi minister ljubljenec visokega svojega gospoda?“

„Pri tebi, ljubi knez,“ je odgovoril Nesselrode priliznjeno, „bi se mi kaj takega ne videlo čudno!“

„Pustiva to! Tudi na avstrijskem dvoru je vse tako kakor na drugih dvorih. Sedaj je pri nas v modi grof Wallenstein in skoraj bi stavil, da je mladi ulan že precej visoko splezal na lestvici cesarske milosti!“

„Grof Wallenstein, adjutant!?“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„Baš ta! Če imam še kaj diplomatskega talenta v sebi, skomina mladega moža po tistem stoliču, na katerem sedi pri tvojem veličanstvu vitez Manzurov!“

„Diable!“ je vzkliknil Nesselrode.

„Ne preglasno, Nesselrode! Pa si že kdaj nemirno spal radi tega Manzurova?“

„Pri Bogu, še nikdar!“

„No vidiš, tudi meni grof Wallenstein ne bode kratil spanja! Glavno je, da je njegovo veličanstvo pisane volje.“

Diplomatska ptiča sta se spogledala in Nesselrode je pomenljivo šepnil: „Le roi s' amuse!“

„Glavno je,“ je povzel Metternich prejšnjo nit, „da so veličanstva dobre volje. A danes se je moje veličanstvo od milosti kar cedilo! Odpusti mi trivijalni ta izraz, Nesselrode!“

„V čem se je kazala cesarska milost?“ je vprašal ruski diplomat radovedno.

„Dokončavši državne posle, je prijel visoki moj vladar za gumbo pri moji suknji ter izpregovoril: ‚Metternich, zastavico imam za vas, čedno, a trdo kot lešnik!‘ — Ni li to milostivo?“

„Gotovo!“

‚Poslušajte, Metternich! Kaj je to? Človek je, ust pa nima? Ni li to v resnici mična zastavica?‘

„Prav mična!“

‚Človek je, pa nima ust! Torej, kaj je to, knez Metternich?‘

„Zaman sem ugibal, a veličanstvu se je žaril obraz kakor kres na griču. — Vrag naj ugane, kaj je to?“

‚Res, trda kot lešnik je zastavica!‘

„Osramočen sem moral pripoznati, da človeka, ki bi ust ne imel, ni na svetu.“

‚Pač, pač,‘ — me je zavrnilo veličanstvo. — ‚Tak človek ste vi sami, vi sami, ljubi knez Metternich!‘

„Ni mogoče, veličanstvo, sem vzkliknil.“

‚Pač, pač, Metternich, vi sami in vsak drug mojih podložnih!‘

„Kaj pravite k temu, grof Nesselrode?“

„Zelo sem radoveden!“

„Kdo bi ne bil! Prav po dunajsko se je odrezal visoki moj gospod: ‚Der Oesterreicher hat ka Mund, der Oesterreicher hat a Goschen!‘ Zadovoljno se je smejal, in ko sem bil že v drugi sobi, sem še čul visoki ta smeh.“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Diplomatična lisjaka sta se zopet spogledala, nato sta pa oba izpregovorila eno in isto besedico:

„Duhovito!“

„Mi, knez,“ je dostavil Nesselrode, „ki smo boljše vrste hlapci, potrebujemo dobre volje svojih gospodov bolj nego vsakdanjega kruha!“

„Nekaj razlike je pač med mano in tabo, dragi Nesselrode! Visoki tvoj gospod te lahko z jermeni biča, a tvoje telo bi moralo mirno držati!“

„In ti, svetlost,“ se je odrezal Nesselrode takoj, „kaj bi počel, če bi te visoki tvoj gospod, recimo, s tisto španjolsko paličico, ki ima zlat ročaj, namazal po grbi? Odpusti trivijalni izraz! Bi se li odpovedal ministrstvu?“

Ptiča sta se poznala. Knez je gledal predse: „Ne bi se!“

„Vidiš, razlike ni velike! Hi, hi!“

„Ti kuješ včasi zelo neprijetne dovtipe! — Ali oglejva si raje ženstvo! Nekaj jih je, ki so mojega in tvojega pogleda vredne!“

„Kaj mi hočejo — staremu človeku?“

„Star si, dragi Nesselrode, če hočeš sam biti star!“ —

Metternich je nato ogovoril še enkrat Židanovo mater, in njo je ta jezuit najbrž imel v mislih, ko je v svoj dnevnik zapisal: „Gestern war ich auf der Redoute, die abscheulich ausgefallen ist. Es scheint, dass schöne Länder nicht immer schöne Bewohner haben. Ich sah nur ein hübsches Frauengesicht, und hinter diesem soll eine russische Köchin stecken, die unter den Feldjägern viel Unheil anstiftet. Da ich kein Feldjäger bin, blieb ich nur eine Viertelstunde.“

V dvorano so priromali nekdanji Napoleonovci, na čelu jim obristvahtmajster Alborgetti, potem pa drug za drugim kakor racka za racko. Ravno ko je knez Metternich z diplomati hotel oditi, so se prikazali sredi občinstva. Niso se ozirali ne na levo, ne na desno: ženstvo so načeloma zaničevali, posebno ako je bilo mlado in zapeljivo. Samo toliko so vpoštevali zakone lepega vedenja, da svojih velikih pip niso vlačili s sabo. Jadrali so do župana, ker je Alborgetti izrazil mnenje, da je njegova, to je županova dolžnost, tako odlične meščane predstaviti navzočnim ministrom. Župan je rade volje ustregel temu zahtevku ter Metternichu predstavil prvi dve glavi, Alborgettija in Dreota. Knez je predstavljeni relikviji sprejel le z njemu lastno prijaznostjo, ker je brez dvojbe domneval, da se za bobnečim naslovom skriva bogsigavedi kaka patriotična zasluga.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„Mestu je le čestitati," je izpregovoril, „da ima tako zaslužne može!"

Obrnil se je k Alborgettiju: „V katerih bitkah ste bili, gospod obristvahtmajster?"

„V nobeni, svetlost! Ni se mi nudila prilika!" Pri tem se je Alborgetti globoko priklonil.

„Da se je nudila prilika, bi bili gotovo radi umrli za domovino!"

Odgovorili so z enim glasom: „Za pravo domovino gotovo!"

„Lahko noč, gospodje!"

In racka tik racke se je globoko priklanjala. Metternich je odšel. A vse je drlo za njim k izhodu. Napoleonovci so ostali sredi dvorane. Zadovoljni so bili.

„Ni tako prazen ta Metternich," je izpregovoril obristvahtmajster Dreo. „Recite, kar hočete, ni tako prazen!"

Drugi so pritrdili, le kapitanlajtenant Recher se je izrazil: „Da je v mojih rokah, ga dam fizilirati!"

Odšli so, kakor so bili prišli, v vrsti kakor racka za racko. Tudi diplomatje so se poslovili. Začel se je ples. Starejši so se razpršili po restavracijskih prostorih, mladi pa so se strastno vrteli, ne da bi se mnogo brigali, kje so očetje in matere. Takrat na plesih ni bilo posebno strogega nadzorstva niti za oženjene niti za neoženjene. Oboje se je po svoje zabavalo, tako da skoraj ni bilo plesa brez škandalčka.

Gospa Marta Lederwascheva si je bila izbrala prijetno mizico na galeriji v kotu, še predno je odšel knez Metternich. Minilo jo je zanimanje za prizore v dvorani, zapustila je svoji klepetavi prijateljici pri balustradi ter poiskala svoj kotiček. V trenotku je prisedel k njej gospod jako čestitljive podobe. Prišel je, kakor bi bil vzrastel iz tal. Zategadelj se je gospa Lederwascheva prav glasno čudila, da ga vidi pred sabo in da si ni mogla misliti, da ga bode izteknila ravno danes in tu v reduti na galeriji. Istotako je gospod Lavrencij Anton Rudolf dal duška svojemu iznenadenju, da se je sešel na plesu ravno ž njo, ki je je najmanj pričakoval. Ker se razmere niso dale izpremeniti, sta sedla skupaj k eni mizi. Posadila sta se pa tako na široko, da drugemu skoraj ni bilo mogoče prisesti. Ostala sta torej sama, se živahno zabavala in prav ljubeznivo razgovarjala. Ker je bil Lavrencij Anton Rudolf galanten gospod, je naročil okusno večerjo in tudi zlate brežanke. Gospa Lederwascheva se ni prav nič branila niti večerje, niti vina.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Slavno občinstvo ni videlo v tem nič posebnega in nihče se ni brigal za Lederwaschevo in gospoda Rudolfa. Kaj enakega se je opazilo skoraj na vsakem ljubljanskem plesu!

Okrog ene je prišla na galerijo slabo opravljena ženska; na njenem koščenem in bledem obrazu sta se izražali bolest in skrb. Vse na njej je govorilo o pomanjkanju in skoraj o stradanju.

„Rudolfova je prišla!“ je šepnila Primčeva Pichlerjevi.

Ta pa je dodala: „Nekaj doživimo, če Bog da!“

Šele sedaj se je pričelo občinstvo zanimati. Rudolfova je obstala sredi galerije ter se plaho ozirala okrog. Opazila je onadva v kotu ter se takoj prerinila do nju. Parček jo je tudi opazil in Lavrenciju Antonu Rudolfu je kri zalila dobro rejeni obraz. Gospa Lederwascheva pa je prav ošabno pogledala proti ženi svojega prijatelja, nato pa jedla, prav kakor bi je gospa Rudolfova nič ne motila.

Gospa Rudolfova se je s tenko roko naslonila na mizo.

„Spati ne morem,“ je stokala kakor obstreljen zajec, „in skrb me mori, kje naj se dobi denar za Apetovo menico! Pri Hradeckem sem zvedela, da je tožba na magistratu. Mati božja na Dobrovi naj mi pomaga!“

„Meni,“ je nadaljevala, „še toliko ne daš, da bi mogla otrokom jedi kupiti. Izstradani so in raztrgani!“

Mož je vstal in plaho izpregovoril: „Sedi, Marička, jej in pij! Pa molči, saj nismo sami!“

„Sami ali ne, meni je vseeno! Ali naj na tihem neprestano jokam? In stradam? Lovre, ti veš, da stradam. Jaz in otroci! Raztrgani smo in v nedeljo si niti v cerkev ne upamo!“

„Moj Bog, molči vendar!“

„Čemu naj molčim? Poglej me, povsod se mi skozi obleko sveti! To nesramno žensko — tu se je z nepopisnim zaničevanjem ozrla po Lederwaschevki in tudi glas ji je vzrastel — pa oblačiš v svilo! Sram te bodi! Sram vaju bodi!“

Zadnje besede je kričala. Vsa galerija je hitela skupaj. Okrog mizice je nastala velika gneča.

Marta Lederwascheva se je dvignila ter globoko užaljena vzkliknila: „Gospa, kaj se drznete?!“

„Gospa? Kakšna gospa si ti? Da bi piskre brisala, si preslaba!“

Rudolfova, kateri je dajal smeh občinstva še več poguma, je pristopila bliže: „Prava gospa to, drugim može krade, za svojega pa ne mara! Ti, ti, vlačuga!“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Izza kongresa.

Spisal **dr. Ivan Tavčar.**

(Dalje.)

animanje, vzbujeno po gospe Lederwaschevi in njenem galanu, se je prav kmalu poleglo. Tedaj ni bilo nič kaj posebnega, če sta se v Ljubljani stepli zakonski ženici radi častilca, kateremu sta obe ponujali svoje srce. Pripetilo se je, da sta taki nasprotnici kar na ulici trčili skupaj, se obkladali s psovkami ter si ruvali lase.

Spodaj v dvorani pa se je vzbudilo novo zanimanje; vzbudila ga je tuja družba, tako imenovani mladi atašeji s kongresa, blazirana in izžeta aristokratska mladež, ki so jo bili s sabo privlekli različni ministri in delegati. Ta mladež je, kakor smo že pisali, po Ljubljani lenarila, dajala povod burnim prizorom ter imela svoje taborišče pri „Belem konjiču“ v Gledaliških ulicah. Okrog ene so prihrumeli na ples, večinoma že precej pijani, ter se v hipu polastili vse dvorane. Vodila sta to razposajeno družbico francoski grof de la Ferronays in mladi markeze di San Marzino, oba jako izprijena mladiča. S sabo so privlekli signoro Pepito in signoro Melito, mladi, a bolj neznatni pevki pri laški operi. Bili sta nališpani in se svetili od nog do glave kakor kmečki oltar. Ker svojega devištva nikdar nista posebno branili, sta bili ljubljenki vseh mladih atašejev, dasi sta v prvi vrsti uživala zasigurjene pravice grof de la Ferronays in markeze di San Marzino. Ta malovredna diplomatska mladež se je torej okoli ene usula v dvorano. Zavladalo je francosko čebljanje; krik in smeh sta polnila plesišče. Mladi Lahinji sta čivkali svojo laščino in plesali kakor dve vrtavki. Gracijoznost in ljubkost sta kazali v vsakem koraku in atašeji so od veselja kar rajali. Za drugo občinstvo in tudi za druge plesalce se niti zmenili niso. Ker sta samo dva mogla plesati, so se drugi postavljali po dvorani ter vpili: „Dona Pepita, še z mano! Dona Melita, name nikari pozabiti!“ Svojo prošnjo so izrekali z gestami in poželjivimi pogledi. Signora Pepita in signora Melita sta kar iz roke v roko hiteli, dočim meščanke

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

niti plesati niso mogle. Meščančkom je namreč srce v hlačice zdrknilo, ker niso umeli tako virtuozno plesati in ker so se bali, da bi ne nastal kak konflikt, katerih so tuji gospodiči kar iskali.

Občinstvo, ki se poprej nad Lederwaschevo in gospodom Rudolfom ni prav nič moralno razljutilo, je sedaj kar besnelo. In to pred vsem zategadelj, ker sta na ples pripeljani bili dve pevki, na ples, katerega je priredilo ljubljansko meščanstvo, ki se vendar ni moglo pajdašiti z navadnimi pevkami laške opere! Poleg tega sta bili ti igralki še jako mični, kar je posebno razgrelo matere, katerih hčerke so morale radi tega sedeti! Isto tako je bila huda jeza med plemenitaškami. Sami sinovi iz starih in dobrih hiš, pa niso imeli niti pogleda za domače plemstvo, ki je po svoji večini tudi izhajalo iz starih in dobrih hiš! Ali kdo naj tem roparskim pticam pove, da občinstvo ni zadovoljno z njih vedenjem in da hoče na plesu, katerega si je priredilo, tudi plesati! Župan je odklonil vsako posredovanje, ker svoje uradne osebe ni hotel vtakniti v klešče, ki bi ga lahko prav občutno obščipale. Končno je mladi Marija Josip Turjaški na pritisk dam iz svojega kroga vzel delikatno zadevo v roko. Ker je bil grof de la Ferronays najglasnejši in ker se je bil že prej pri guvernerju nekaj seznanil ž njim, je pristopil grof Turjaški k njemu, ko je ravno z damo Melito ob roki po dvorani šetal.

„Le kratko besedico, grof, bi z vami rad izpregovoril, če vam je všeč.“

De la Ferronays je priljudno obstal: „Celo vrsto besed, grof Turjaški! Samo če hočete! Pardon, morda želite, da vas predstavim svoji dami? Pikanten hudiček je, pa drag, drag, grof Turjaški!“

Signora Melita se je kričeče zasmejala: „Razen tvojega nočem nobenega znanja! V Parizu seveda, tam pa ceneje živiš, ti krokodil ti!“ Lahno ga je udarila s pahljačo po obrazu.

Marija Josip je kar otrpnil. Oni pa je lahkodušno pristavil: „Vidite, grof, taka je ta ženska! Hudiček — a svojega denarja je vredna! Po kongresu bi jo vam priporočal, grof Turjaški!“

„Hvala na vaši ljubeznivosti, grof de la Ferronays! A vaših svetov in vaših priporočil res ne potrebujem!“

Grof Marija Josip je govoril te besede z vso turjaško ošabnostjo. Francoskemu plemiču je takoj izginila vsa prijaznost z obraza. Pogladil si je male brkice pod nosom ter odgovoril ledeno: „Prav, kakor vam drago!“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Hotel je oditi, a grof Turjaški mu je položil roko na ramo: „Še nekaj, grof de la Ferronays! Občinstvo se pritožuje. Ti vaši dami — te besede je izpregovoril s posebnim, a zaničljivim naglasom — ti vaši dami bi tu skoraj plesati ne smeli!“

„Pardon, grof Turjaški, sem prav čul?“

De la Ferronays je spustil svojo plesalko izpod pazduhe, se postavil pred mladega Turjačana in ga meril od nog do glave. Kakor jeklo trd mu je bil glas: „Torej menite, da vam — to je posebno naglašal — naša družba ni dovolj dostojna?“

„Tega nisem trdil!“

„Dobro torej! Ne vem, kaj bi potem imela še govoriti! Bon soir, grof Turjaški!“

Sredi dvorane ga je pustil in Marija Josip je moral odriniti in svojim damam povedati, da ni ničesar opravil. Mladi pevki sta ostali vladarici na plesu, pa vendar ne dolgo. Izpodrinila ju je gospodična Fina Češkova, ki je bila nastopila najprej v narodni noši. Govoril je ž njo tudi knez Metternich. Po odhodu diplomatov se je pri znani rodbini v hiši na Starem trgu preoblekla ter se moderno opravljena kot „steklena princesinja“ vrnila na ples. Stari meščanje, ki so v svoji mladosti gledali kongresne dame ljubljanske, so se v svoji starosti še živo spominjali tistega trenotka. Navdušeno so pripovedovali, kaka miloba se je tisto noč širila okrog Češkove Fine. Kako je bila impozantna, a obenem ljubka, da je z veseljem počivalo na njej vsako oko! Mati in oče sta s ponosom čutila, da je Fina kraljica današnjega plesa. Gospa Eliza je prav milostivo sprejemala grenke čestitke svojih znank, katerih hčerke so samevale na plesu. Ali nekaj je to noč kakor megla leglo na srce gospe Elizi: misel namreč, da se je s to zaroko z Andrejem Smoletom vendarle prehitela in da bi se izredna lepota njenega otroka v takih časih bila lahko in bolje kam drugam oddala, ne da bi ji bilo treba laziti za suhoparno gospo Smoletovo! A mladi človek tudi zapravlja in že sedaj se vede proti dekletu, kakor da je njen gospodar in zapovednik, sedaj, ko je ž njo samo zaročen! Kaj bode šele po poroki?

Ko sta sedli v vrsto ob steni, je vprašala gospa Eliza svojo hčerko: „Andreja ne vidim. Kaj to pomeni?“

„Kaj če pomeniti, mama. Vendar veš, da ne pleše!“

Deklica je bila v zadregi in skrbna mati je to opazila.

„Nič naj ne pomeni, če ženin svojo nevesto samo pušča na plese? Povem ti, vedenje tvojega Andreja mi je vedno manj všeč.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Včasi je tudi meni nasproti kot drvar, a ne kot ženin mojega otroka!“

„Nekaj jezen je!“ je šepnila Fina.

„Jezen? Čemu naj bo jezen?“ se je začudila gospa Eliza. „Mi bi pač imeli obilo prilik, da bi se jezili na njega. Vsako noč se skupaj vlači s tistim pijanim Zupanom! Čemu naj bo torej jezen?“

Fina je zardela do kostanjevih las: „Zvedel je —“

„Kaj naj je zvedel? O moji hčeri, katero sem sama odgojila, se ne more nič zvedeti!“

„Na cesti so me videli z mladim knezom! In povedali so mu!“

Materi se je kar razjasnil obraz: „Z našim mladim knezom! In pri tem sta se le slučajno sešla?“

„Pisal mi je, mama, in morala sem mu povedati, da sem že drugemu obljubljena.“

„In to naj bo nespodobno? Seve, on, ki je sam slabši od voznika, Smole, se jezi radi tega! In knez, kaj ti je govoril?“

Od radovednosti se je napelo lice stari gospe.

„Da me ljubi in da je za celo življenje nesrečen, ker sem drugemu obljubljena.“ Dekle je pri tem lahno vzdihnilo. „Pri slovesu je imel solze v očeh! Prav res, mama!“ Zopet je vzdihnila.

„Kaj boš vzdihovala, Finica,“ jo je tolažila mati. „Češkovi se še nismo nikdar za nikomer metali in tudi za Smoletovim se nam ni treba! Zaroka, hvala Bogu, ni veriga! Morda je božja volja tako!“

Gospa Eliza je takrat skoraj glasno vzkliknila. Na plesišču se je prikazal mladi Neri Corsini, opravljen po najnovejši modi. Bledoličen je bil in vidna melanholija mu je tičala na obrazu.

Mati Eliza je zašepetala: „Še danes je žalosten, Fina!“

Z zadovoljnim vikom so ga sprejeli mladi atašeji in obe doni sta mu hiteli nasproti prav kot staremu znancu, kar je brez dvojbe tudi bil. Danes pa Neri Corsini ni hotel poznati niti Melite niti Pepite. Zaničljivo je obe zavrnil z roko in tudi za ogovore diplomatskih svojih tovarišev se ni zmenil. Resno je korakal med njimi, a odgovarjal ni nobenemu. Njegovo vedenje je izražalo, da nikakor ne odobruje nastopa te družbe in da noče ž njo občevati.

„Poglej!“ je izpregovorila gospa Češkova zadovoljno, „za te kričave ljudi ne mara. Dober in pošten gospod je, ki ve, kaj se spodobi. In kako interesanten je!“

Neri Corsini se je ogledal po dvorani. Ko je pri steni opazil mater in hčer, mu je za hip kri preplula obraz. Nato pa je naravnost krenil proti mestu, kjer je sedela Češkova gospodična.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Za njim je vpila užaljena Pepita: „Toskanska mula!“

In dona Melita je priljudno dostavila: „Bledi krokodil!“

Mladega grešnika niso ti klici prav nič motili. Pristopil je h gospe Češkovi ter ji galantno poljubil roko, da bi bila priletna žena najrajša solze točila od samega veselja. Fino pa je povabil na ples z izredno spoštljivostjo, kakor bi imel pred sabo najvišjo plemenitaškinjo. Plesala sta nato z največjo spretnostjo, da ju je občinstvo občudovalo.

„Kakor kneginja ste danes,“ je pričel principe sladko, „in solnce in luna obsevata vaš obraz!“

„Z mano ne smete tako govoriti!“ je zaječala. Ali v neizkušeni duši so le našle odmev hinavske njegove besede.

„Vem, signorina,“ je zastokal. „Ali ukažite reki, da naj teče proti svojemu izviru! Katera se vam pokori? Ne ena! In neskončna reka mojega češčenja naj se vda drugemu zakonu?“

Sramežljivo je odgovorila: „Življenje mi grenite, knez!“

„In jaz? Ali jaz ne obupujem, gospica? Po noči ne vidim druge zvezde nego vas in po dnevi ne drugega oblačka nego vas! Divjam, da vam pred obraz ne smem; v plamen bi skočil po vas in v morje, kjer je najglobokejše!“

„Usmilite se mojega trpljenja!“ je prosila.

Zganil se je, kakor da ga je prešinil električni tok: „Vi z mano trpite? Hvala, najsočutnejša hvala za rešilno to besedo, gospica!“

„Knez, rešilna beseda to ni bila! Ni mogla biti, ker sem drugemu vdana!“

„Oj meni nesrečnežu!“ je vzkliknil. Tako je imel v oblasti svoje telo, da se mu je mokrina zalesketala v očeh. Dekle se je tajalo od sočutja.

„Oj meni nesrečnežu! Drugemu vdana! Čemu mi iznova in iznova sekate to rano? Čuti moram vedno ta mrtvaški zvon! Da ste drugemu vdani, to je ravno nesreča mojih dni! Menite li, signorina, da bi vas drugače privoščil tej krajini, kjer sta led in sneg, kjer ni cvetja, ne modrega obnebja! Kjer prebiva hladno ljudstvo, ki ima ledeno kri v svojih srcih, ki ceni pravo lepoto malo više od cestnega prahu!“

„Moj Bog! moj Bog!“ je ihtela.

Še bolj se je hlinil: „Poznate mojo Toškano, signorina Fina? Poznate njeno solnčnato obnebje, njene oljke, njeno vinsko trto, njene nebeške palače in umotvore v njih nakopičene?“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Pri tem bobnečem besedičenju se je Fini skoraj zatemnilo pred očmi.

Zviti principe je opazil globoki vtisk svojih besed. Zategadelj je nadaljeval: „Vsakemu cvetu treba svojega podnebja. V ledu ne uspeva niti ponosna lilija, niti dišeča roža! Nikdar ne odpustim gospodu Bogu, da vas ni zasadil pod solnčno nebo naše divne Toskane, ampak da vas je udaril s slepoto, da si sami ne želite v kraje, kjer bi kraljevali, zapovedovali in osrečevali vdane svoje robove!“

Vzdihoval je, kakor da se mu je ravnokar zasadilo ostro bodalo v prsi.

„Pa danes je prepozno solze točiti! Rojen sem, da sem nesrečen! — Zadnje milosti vas prosim! Danes me ne zavrzite popolnoma! V svoji nebeški dobrotljivosti mi dovolite, da smem še včasi z vami plesati!“

„Ne smela bi sicer!“

Ali iz njenega pogleda je sklepal, da mu je prošnja uslišana.

„Tisočkrat in tisočkrat hvala!“

Peljal jo je k njenemu sedežu, kjer jo je sprejela presrečna mati.

„Kako je v te silil!“ je pričela radovedno! „O čem sta pa govorila, Fina?“

„Oj mama, ko bi ti vedela!“

Ni utegnila, da bi skrbni materi odkrila svoje srce. Prav rada bi bila govorila, ker je v razvnetem duhu že gledala toskanske palače in sebe v njih kot ponosno principeso. Ker je ž njo plesal Neri Corsini, niso mogli mladi atašeji tega prezreti. Istotako niso mogli prezreti njene lepote, zategadelj so kot lačni sršeni obsuli toskanskega plemiča, da naj jih predstavi lepemu dekletu. Corsini je pripeljal celo tolpo in vse svoje prijatelje je predstavil nežni svoji plesalki. Gospe Češkovi se je srce v razkošju kopalo. Sicer ni umela francoščine, ali skoraj vsak je bil ali conte, ali marki, ali baron, ali principe. Za te plemiške pridevke je imela stara gospa jako tenko uho. Stara imena je sesala v se in skoraj od sreče je umirala, ko je prekanjeni Neri Corsini v težavni nemščini tudi njej predstavil celo svojo tolpo. Take časti steklarjeva žena v Ljubljani še ni doživela in žolti obrazi njenih prijateljic so ji dokazovali, da je ta čast vzbudila obilo rumene zavisti. Fina s plesanja kar priti ni mogla! Vsak teh eksotičnih kavalirjev je hotel plesati ž njo. Dvorili so ji na vse mogoče načine in že prej zmedena glavica se ji je zmedla še bolj. Omenjenim kavalirjem pa ni ostalo prikrito, da je v tej meščanski

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

družbi mnogo mladih deklic, katerih ni bilo zametavati. Grof de la Ferronays se je v hipu seznanil z eno in drugo. Tudi svoje prijatelje je predstavljal. Kjer se ni mogel razumeti z besedo, pomagal si je z gestami, kar je rodilo obilo smeha, pa tudi obilo zadovoljstva. Kmalu je bilo plesalk premalo in matere niso mogle prehvaliti teh aristokratov ter so jim soglasno prištevale zaslugo, da se je ples povzpel do nepričakovane živahnosti. Doni Pepiti in doni Meliti pa se je godilo kakor hudobnim angelom, ko so jih bili treščili iz svetih nebes v temni prepad. Prej so se trgali za nju, sedaj sta bili pogubljeni, da ju nihče ni videl. Samevali sta na svojih sedežih in metali iz svojih oči strele po prejšnjih svojih galanih ter jih prav po laško preklinjali. Naposled je Melita srdito izpregovorila: „Te jetične krave so pobegnile! K drugim! Jaz ne ostanem več!“

Tudi dona Pepita se je napihnila: „Naj mi še kdaj pridejo, ti prasički!“

Kot užaljeni boginji sta odjadrali ter izginili, a mladi atašeji tega niti opazali niso.

Med tem je Židanovemu očetu postajalo precej dolgočasno na galeriji. Ko se je bil svoje žene nagledal in njene slave nasitil, se mu je tuintam posrečilo, da je malo zadremal. Pa kaj, ko je ta preklicana godba neprestano delala vrišč, da se niti spati ni moglo. Ko ga je zopet enkrat prebudil šum, ni videl več svoje žene v dvorani. Tudi pri njem na galeriji je ni bilo! Vendar ga ni samega pustila med to pusto gospodo! Preobšel ga je strah in drl je, dasi ni bil primerno oblečen, v dvorano, da poišče ženo. Pri stopnicah je iztaknil starega Češka.

„Kje je žena?“

Steklar ga je za silo pomiril, da mu ni ušel na plešišče: Naročil je vina ter posadil Židana k mizi.

„Pij in miren bodi! V zemljo se ni vdrla! Vzel ti je tudi nihče ne bo! Kake sitnosti ima človek! Andrej moleduje, da Fina preveč pleše z nekim laškim fantalinom in da že ves svet govori o tem! In zdaj naj iščem še tvojo ženo!“

Ker je bilo Detelovo vino dobro, se je Židan potolažil. Stari steklar pa mu je šel ženo iskat. Preiskal je vse sobice, vsak prostorček. Še celo v žensko garderobo se je vrinil, ali matere Barbare ni bilo nikjer. Razvnel se je in v glavo mu je šinilo, da je precej dolgo govoril ž njo mladi ritmojster.

„Ti fantalini so vražji, naj bodo že Lahi ali Nemci!“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Končno se je pomiril: „E kaj, ukradli je ne bodo! Andrej pa si naj tudi sam pomaga! Jaz se z babnicami ne bom prepiral!“

Šel je k onemu na galerijo ter mu lagal: „V garderobi spi!“

„Naj spi, revica!“ je dejal Židan dobrovoljno. „Danes je imela veliko skrbi! Kaj praviš, Češka, ali ni res čedna moja Barba? Še tvoja punca se ne more meriti ž njo! He?“

Češka mu ni odgovoril. Oni je nato hvalil vino ter pristavil dobrovoljno: „Kako uro jo še pustiva spati. Potem pa odrinemo! Nič ne pomaga!“

Češka mu je s kislim obrazom pritrdil. Ali iz svojega spomina ni mogel iztisniti mladega ulana in Židanovke, ki sta intimno pri steni šepetala skupaj.

Spodaj je bil prisedel h gospe Češkovi Andrej Smole. Pozno in nerad je bil prišel na ples. A Piškotov Francelj mu je takoj napolnil ušesa, da se mu nevesta vede, kakor bi ne bila ž njim zaročena. Užaljen je bil; bolj nego srce mu je bila zadeta čast, ko si je vendar vedno domišljal, da bi si morali ti Češkovi, ti steklarji, v čast šteti, če je hotel Andrej Smole njih hčer vzeti v zakon. Nesrečno to dekle pa ga je smešilo pred celim svetom — in rogove je nosil prej, nego je bil poročen v frančiškanski cerkvi.

Kot osat je bil, ko je prisedel k svoji bodoči tašči. Od gneva se je tresel ter izpregovoril osorno: „Lepo se vedete danes! In Fina se Ljubljani obeša na zobe!“

Ponosno se je obrnila gospa Eliza proti njemu: „Dober večer, Andrej! Vendar te zopet vidimo! Redkokrat nas doleti ta sreča in zelo se čudimo, da so te za danes pustili tvoji pivski bratci!“

Ni se zmenil za očitanje: „Zares veličastno! Fini pa vsekakor čestitam, da je izpodrinila dve taki moči, kot sta dona Pepita in dona Melita! To bo še jeze med temi ženskami, in mogoče doživimo, da se dona Fina in dona Pepita zgrabita za lase kakor poprej Lederwascheva in Rudolfova!“

Češkova se je kar zvila: „O moji hčeri ne govori tako!“

„Kako pa naj govorim, če se meče za temi atašeji, ki so že vsi ljubili dono Pepito in obenem tudi dono Melito!“

„Če vsi,“ je odgovorila trpko, „knez Neri Corsini gotovo ne!“

„Aha,“ se je zasmejal, „ta črna glista iz Toskane je torej vaš ljubljenec, mama! Ne baron, ne konte, ne markeze, ampak princípe mora biti!“

„In kaj bi bila, če bi bila Smole?“ je vprašala porogljivo. „Nebes na svetu ne bo imela, pač pa neotesanega moža!“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„Radi bi se me iznebili, sedaj, ko ste me spravili v ta močnik! Ali Andrej Smole prenese vse, samo da bi bil v zasmeh ljudem, tega Češkova steklarija ne bo doživela!“

„Vozniki na cesti tudi niso grofje!“

„Pustiva to, mama! Kdor je malo prida, ostane tak, naj bo že voznik ali principe iz Toskane!“

„Kaj veš o našem knezu?“

„Za tujo nevesto se je podil po Kravji dolini in sedaj jo lovi po plesišču, ta maloprida!“

„Gospod Andrej! Hoteli ste reči, da tudi taka nevesta ni mnogo prida!“

„Prav imate!“

„S takim zarobljencem ne govorim!“ Obrnila se je od njega ter se držala, kakor da je pogoltnila železen drog. Potem pa je siknila: „Najljubše mi je, če ne prideš več v hišo!“

„Bi mi tudi prav bilo!“

Gospa Eliza je obmolknila in temno gledala predse.

„Kdaj bi vam bil že obrnil hrbet,“ je godrnjal Andrej, „da mi ni radi ljudi! Češkove ošabnosti sem do grla sit!“

Grof de la Ferronays je takrat priplesal s Fino ter jo posadil tik matere.

„Kako krasno francoščino govorite!“ je del priliznjeno. „Gotovo ste bili že v Parizu, gospodična?“

Zveneče se je zasmijala: „Nisem bila!“

„Čudno! Še celo dame naših prvih diplomatov ne govore tako pravilno! Če niste živeli v Parizu, pa bodete še morda. Pariz vas sprejme z razpetimi rokami!“

Fina je bila vsa ponosna. Komaj je opazila svojega ženina.

Smole je zbadljivo pripomnil: „Kak grof, brez dvojbe.“

„Grof de la Ferronays!“

„Škoda, da ni vojvod ali pa knez! Še bolj bi mi ugajal potem!“

„Slabe volje si!“ je odgovorila čemerno in rdeča ustca so se skoraj malo zavlekla, kakor da se ji hoče zdehati.

„Z mamo sva se nekaj prepirala.“

Zardela je: „Pa zakaj?“

„Trdil sem, da ustrežeš moji prošnji. Odkar sva zaročena, moji prvi prošnji, Fina!“

Molčala je ter z zaspanim pogledom sledila parom, ki so se vrteli pred njo.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Mehko je pričel: „Neri Corsini, ali kako se že zove piškavi ta plemič, ti ni neznan. To veš, da so te videli na ulici ž njim!“

Prepluta se je obrnila k njemu: „Čemu mi o tem zopet govoriš?“

„Pač res,“ se je suhotno oglasila gospa Eliza, „pač res! Tako daleč še nismo, da bi Fina ne smela občevati s spodobnim gospodom! In kaj to, če sta se slučajno srečala?“

„V Kravji dolini!“

„Ti pa zahajaš k Židanu,“ se je odrezala stara, „pa nič ne rečemo!“

Strupeno jo je zavrnil: „Tam imam dobro tovarišijo, svojega bodočega tasta, ki je pri Židanovih vsak večer kuhan in pečen!“

Zaprlo ji je sapo in najraje bi mu bila z nohtovi podrgnila po očeh.

„Zavoljo hudobnih jezikov mi je — Andrej Smole se je zopet obrnil k svoji nevesti — ki se danes zopet pletejo okrog mene in tebe. Ne maram, da bi bil smešen še prej, nego sem oženjen!“

Skoraj jokaje je odgovorila: „Morem li za to?!“

„Zatorej upam, da uslišiš prvo mojo prošnjo! Drugače bi se morala ločiti, Fina!“

Mati Eliza se je kratko zasmejala, kakor da je hotela izraziti, da bi bilo to kaj posebnega. Hči je plaho gledala sedaj na mater, sedaj na ženina. V svoji stiski si ni vedela pomagati.

„So li za ples take govorice?!“ je gospa ošabno omenila.

„Nič težkega ne zahtevam!“

Zamolklo je Fina vprašala: „Kaj zahtevaš vendar?“

Videlo se ji je, da ji že jako preseda razgovor.

„Da danes ne boš več plesala! In posebno ne s tistim toskanskim knezom!“

Namesto hčere je odgovorila mati: „Ta bi bila lepa! Čemu pa smo prišli na ples in čemu si omislili drago obleko?“

„Mojo prošnjo si čula, Fina. Sedaj se odloči!“

V tistem trenotku je prikorakal Neri Corsini. Z melanholičnim obrazom je obstal pred njo ter izpregovoril proseče: „K zvezdi me vleče! In zopet se poklanjam svoji kraljici!“

Ujela se je z materinim očesom in čutila, da ji daje pogum. Kot srna se je dvignila s svojega sedeža, zažarelo ji je po obrazu in v naročje se mu je zazibala. Odplesala je, ne da bi se bila po Smoletu ozrla.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Smole je vstal ter siknil med zobmi: „Finis! Če bi me z železno brano vlačili, me ne spravite več nazaj!“

Drl je po dvorani in pri izhodu naletel na Jereba: „Le sem, Piškot, le sem! Danes bomo še pili! Nosil sem breme, sedaj so mi ga vzeli. Kje je Prešeren? Pokliči ga, da mi skuje pesem, ker prihajam iz ječe in uživam zlato svobodo! Pokliči ga!“ je nadaljeval. „Danes moramo piti! Samo tukaj, v tej puščavi ne!“

„V tej pozni noči,“ je odgovoril oni, „ne dobiš nikjer vina!“

„Uderemo v prvo pekarno in brinovca se napijemo, da nam ga ostane. Moram praznovati sedmino po mrtvi svoji ljubezni! Hajdi po dijaka!“

Piškotov je odrinil na galerijo. Ravno tedaj je švignila Židanovka v dvorano. Nekako tihotapsko je prišla in nekaj preplašena je bila.

„Gospa Barbara,“ jo je ogovoril Smole, „ste tudi na plesu? In kako vabljivo opravljena! Vrag me vzemi, da bi vas najraje poljubil, da bi se ne bal vašega moža in starega Češke. No pa danes gotovo lovite kakega laškega vojvoda, ali pa vsaj kakega oficirja s svetlimi gumbami in črnimi brkami. Ženske ste vse vražje!“

Ko je govoril o mladem oficirju, ji je skoraj osivel obraz. Parkrat ga je ostro, a vendar plaho pogledala ter zajecljala: „Kje je mož?“

„Če ga ni knez Metternich povabil na karte, spi kje. Gori na galeriji!“

„Lahko noč!“ je šepnila ter odhitela.

Tudi mož in Češka sta jo opazila. Sredi stopnic, vodečih iz dvorane na galerijo, sta ji prišla nasproti.

„Kje si vendar bila?“ je vprašal mož skrbno.

Sklonila se je k njemu in mu zašepetala na uho: „Cesarju sem se morala pokazati!“ Bliskalo se ji je iz oči.

Oče Židan je ves srečen vzkliknil: „Kaka čast! Kaka sreča!“

„Doma ti vse povem!“ —

Smole, Jereb in Prešeren so bili zapustili reduto. Ko so stopili na trg pred cerkvijo sv. Jakoba, so jih obsuli svetilničarji, ki so vso noč prežali, da bi dobili kak parček, kateremu bi svetili do stanovanja. Ker je bila tedanja mestna razsvetljava jako slaba, je ta obrt pri vsakem plesu zelo cvetel. V tolpah so prihajali s svečicami ter z velikim krikom ponujali svojo luč. Deloma otročaji, pa tudi odrasli so tičali vmes, navadno največji mestni postopači, ki so najraje svetili do pekaren, kjer so se udeleževali žganjepitja. Danes

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

je zapovedoval pred reduto Miklavž Čeljustnik. Delil je klofute in prej ni dobil nihče opravila, če ga Škile ni imel!

„Gospod Smole z Dunajske ceste, bomo svetili, kaj?“ je vprašal sladko.

„Odrini! Sem vesel, da je tema!“

Škile je godrnjal: „Pojdi, hudič, kamor hočeš! Magari v krtovo luknjo, če hočeš. Sikstum!“

Obrnil se je k tovarišem: „Prvi, ki pride, bo moj! Če ne, ga sunem v nos, da mu zateče kot Šmarna gora. Sakstum!“

Nekdo ga je lahno sunil v hrbet. Škile je zarohnel ter se obrnil: „Pri moji kokoši, kdo me pretepa?“

Pred njim sta stala Tomaž Razložnik in še en policaj.

„Ves dan te že iščeva, Miklavž! Kje pa tičiš vraga!“

„Ravno tebe, Tomaž,“ se je zadrl Čeljustnik, „bom doma čakal! Meniš, da mi je kdo pamet ukradel, da bom policajev čakal? Še tisoč korakov pred tabo mi je slabo, samo če te ugledam!“

Ali Razložnik ni odnehal: „Nekaj bi imela govoriti s teboj.“

„Pojdita crkle koze jest!“ je tulil Miklavž, „h konjaču na gmajno! Čemu nadlegujete poštenega človeka? Ravno sedaj, ko sem pri zaslužku! Mislita, da mene cesar pita kakor vaju? Prislužiti moram, krvavo prislužiti, kar imam. Lenuha!“

Obrnil se je k družbi: „Prvi, ki pride, bo moj! Da veste! Če ne, vam eno zapojem, da boste mislili, da se je svet pod vami upijanil.“

Ošabno je izpregovoril k policajema: „Če imata kaj z mano, poiščita, poiščita me po dnevi! Po noči ima človek rad mir pred bolhami in pred policaji. Sikstum!“

Policaja se nista dala odgnati. Razložnik je rahlo vprašal: „Smoletovega voznika, Urbana Pintarja, pač poznaš, Miklavž?“

Miklavžu si je obraz nekaj podaljšal: „Čeprav!“

„Imel je knjižico iz nove kase. Ker se ženi, je včeraj vzdigoval denar. Pa ga skoraj nič več ni dobil, da je od samega strahu zbolel!“

„Kaj meni mari!“

„Pravi, da je tebi izročil knjižico! Govoril si mu, da je knjižica napačna, ker je samo na eni strani popisana. Dal si mu jo popisati še na drugi strani. Tam, kjer se denar ven jemlje! He, Miklavž!“

„Pravi hudič bi bil,“ se je odrezal Miklavž oblastno, „če bi bilo tudi res! Ali ne veš, čigave so knjižice iz nove kase? Sam

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Gale mi je to pravil, in ta je razen škofa prva glava pri tej kasi. Sikstum!"

„Pintarjeva je bila knjižica!"

„Ni res! Slepar si, lažeš! Knjižica je tistega, ki jo ima v rokah! Pravi Gale! Moja je bila, ker sem jo s sabo prinesel! Sakstum!"

„Dobro! dobro!" je dejal Razložnik. „Sedaj te išče krvava sodnija! Tam se že dogovorite, čigava je bila knjižica!"

Mignil je svojemu tovarišu, zgrabila sta ga, in kakor bi trenil, je bil Čeljustnik vklenjen.

„Meni tako pojete!" je divjal. „Prava sreča, da so cesarji v Ljubljani! Pri njih se pritožim, potem bodeta pa vidva ričet zobala, osla policajska!"

Največje veselje so imeli pri tem mladi svetilničarji, ki jih je tako rad klofutal in lasal. Komaj je bil vklenjen, so ga obsuli kakor ose: „Licht gefällig!"

Vsi so mu svetili do zapora. Ko so se vrata za njim zapirala, so kričali: „Kadar te bodo v Suhem bajarju obesili, ti bomo tudi svetili!"

Tako se je za Miklavža Čeljustnika prav žalostno končal imenitni ta ljubljanski ples!

(Dalje prihodnjič.)

Notturno.

Kaj se je zbudilo v tvoji duši sanjajoči?
Tvoje misli so zaplule v daljna mesta,
ki jih z zlatim bleskom barvajo poldnevi žgoči,
ki se dvigajo do solnca v svoji silni moči.

V snu planjave mirne morske zreš opalne,
dan in noč si tam brezdanjih mej ne vesta,
radost nikdar ne zatone v zarje daljne,
smeh neba zrcalijo ravni kristalne.

Ne, ne! Sen zasnula si o tihem gaju,
skozenj vodi s srebrom posejana cesta,
šepetanje mre v poljubu in smehljaju
in brezmejna nema noč ne moti naju.

Vojeslav Molè.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Izza kongresa.

Spisal **dr. Ivan Tavčar.**

(Dalje.)

„azila sem že," je odgovorila, „pa kdo more kaj takega zabraniti? V hiši je stanoval in niti na um mi ni prišlo, da bi se potomec stare in plemenite rodovine hotel igrati z mojo hčerjo".

„Ošteti ga hočem, če je resnice kaj na tem." In hladno je pristavil: „Dostikrat si kuje človek nepotrebne upe ter vidi reči, katerih ni!"

Obstal je tik nje ter govoril z nepopisno oholostjo: „Glejte, dobra gospa! Moj gospod je veliki vojvod toskanski. Če bi le-ta hotel, da naj moj edini sin vzame njegovo hčer, bi si jo stari knez Neri-Corsini poprej malo ogledal. Prvič ima moj gospod toliko, da sam komaj živi! Drugič se pa pri nas majejo vsi prestolčki, tako da danes ne vemo, koliko časa bodo še stali. Take stvari so premisleka vredne in pameten človek jih ne more prezreti. Predno bi ji dal svojega sina, bi si jo ogledal! Verujte mi, signora!"

Zopet je postal prijazen: „Če se ne motim, prodajate steklo! Lepo zalogo imate. Morda bi vam ugajalo, prodajati beneško steklo. Bodite prepričani, gospa, da je najboljše steklo na svetu!"

Ves čas, ko je govoril, se je polagoma premikal k vratom. Prej, nego se je gospa Eliza zavedela, je stala že tik izhoda.

„Mudi se mi, imam še nekaj nujnih opravil! Saj veste, kako je, če se človek odpravlja na dolgo pot. Zbogom, zbogom, gospa!"

Sam ji je odprl. Ko je stala na hodniku, jo je minila vsa Češkova ošabnost. S tem jeguljastim diplomatom se ni dalo nič opraviti. Vedela je, da so vsi njeni in vsi upi hčere Fine uničeni!

Popoldne tistega dne je zbral Andrej Smole svoje prijatelje pri sebi v svojem stanovanju na Dunajski cesti. Okrog dolge mize so sedeli: France Jereb, dijak Prešeren, skriptor Kastelic, Metelko in Zupan. Prišli so, meneč, da potrebuje prijatelj tolažbe in da jih je v ta namen k sebi povabil. Bili so potrti, le Andrej se je kazal veselega, kakor bi se ne bilo nič pripetilo.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„Kaj je, šleva Kastelic?“ je vprašal skriptorja. Ta mu ni bil posebno simpatičen, zategadelj ga je navadno imenoval „šlevo Kastelica“.

Šleva Kastelic je odgovoril čemerno: „Kaj naj bo? Mi mislimo, da nam boš ti kaj povedal?“

„Ob eni se je odpeljal knez iz Toskane!“ se je vmešal Prešeren z žalostnim glasom. Usoda prijateljeva mu je segala do srca, da se je komaj ubranil solzam.

„In mladega je vzel s sabo! Sedaj se že drdrata proti Vrhniki.“

„Ne govorimo o tem!“ je prosil Smole. „Ne vem, kaj ti ljudje mislijo. Previsoki so zame! Svojo princesinjo naj oddado, komur hočejo. O tem ne bomo več govorili. Ta račun je sklenjen in prečrtan!“

„Čemu si nas potem klical?“ je vprašal Kaslelic. „Mislili smo, da iščeš pomoči v naši tolažbi?“

Andrej se je zasmejal: „Tvoje pomoči, bratec Kastelic? Da me požira vrtinec v vodi, bi ti gotovo ne skočil za mano!“

Družba je pritrjevala. Andrej Smole je bil tudi nekoliko proroka! V trenotku, ko je Čop tonil v Savi pod Tomačevim blizu Ljubljane, je stal Kastelic na bregu. In ni se zmenil za prijatelja, ko je v valovih umiral. Hudobni jeziki so sikali, da je to storil ne iz bojazljivosti, nego iz kruhoborstva, ker se je tresel za skledo, h kateri bi bil rad prisedel! Ali kdo ve, kako je bilo, in kdo naj danes obsoja moža, ki je sedaj že davno izginil v zemlji kakor oni, katerega je odnesla Sava!

„Čemu si nas potem klical?“ je ponovil Kastelic s kislim obrazom svoje vprašanje.

Odgovorilo se mu je skoraj osorno: „Potrpi, šleva!“

Oglasil se je Zupan: „Piti nam vendar kaj daš? Že iz veselja! Ker si namreč osel, ki se srečno z leda vrača!“

„Sedaj še ne, Jaka!“ Oziraje se na zadnjo opazko, ki se je nekako dotikala razvozlane zaroke, je Smole še dodal: „Tvoja slabost je, da prerad govoriš o stvareh, ki jih ne umeš!“

„Alo! Počasi, šolobarda!“ je vpil Zupan. „Le ošaben ne bodi! Tudi Volk, alias Wolf, mi očita, da preveč govorim. Pa to je ostudna ošabnost korarja, ki žre iz državnega korita! No, pa ostanimo pri stvari! Ženiti si se hotel, dragi Andrejče! Ali izpodletelo ti je! Po ledu si lazil, pa si zopet srečno se vrnil. Prijatelji ti to privoščimo, zadnje namreč, da si se srečno vrnil. Zakon je gotova nesreča! Ni li res tako, France?“ Tu je sunil Metelka, ki je sedel tik njega.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Zakon je zakrament!“ je odgovoril ta resno.

„Pojdi se solit!“ je kričal Zupan. „Kaj pa v starem testamentu, kje boš pa tam iskal svojega zakramenta? Meniš li, da sta Adam in Eva živela v konkubinatu? Odgovori mi, pusta katehetska duša!“

„V take šale se ne spuščam!“

„Aha, ti že vode zmanjkuje! No, pa zakrament ali nezakrament! Kdo ustvarja zakone? Mi mašniki jih ustvarjamo. Ustvarjamo jih pač, sami jih pa nočemo imeti, dasi smo prebrisani kakor lisice v Filisteji. Ergo je dokazano, da je zakon nesreča, ker je ni sreče na svetu, za katero bi božji hlapci ne iztezali svojih rok. In ergo je dokazano, da je za našega Andreja prava sreča, da se je vrnil z ledu, ne da si je polomil svoja rebra. Quod erat demonstrandum!“

Grohotal se je kakor gavran vrhu hrasta. Drugi se niso smejali, ker so videli, da Smoletu ne ugajajo prisiljeni ti dovtipi.

„To sem ti hotel povedati v tolažbo, prijatelj Andrej. Sedaj te pa na novo vprašam, nam res ničesar ne daš piti? Ničesar na jezik in ničesar pod zob? Taka dosedaj ni bila tvoja navada, ko imaš vendar vino v kleti in suho meso v shrambi! Mi smo potrebni! Vsaj jaz, ker mi tisti groši, ki jih dobivam za razlaganje starega testamenta, poidejo že v prvi polovici vsakega meseca.“

„Še nekdo pride,“ ga je zavrnil Smole. „In če ti prej pokažem vina, nisi več za resen razgovor.“

„Kdo naj še pride?“ se začudi Kastelic. „Morda Mešutar? Ali pa Tušek?“

„Ne Mešutar, ne Tušek,“ je odgovoril Smole važno. „Pričakujem prav odličnega gosta.“

„Kdo je?“ so hoteli vedeti vsi.

„Knez Volkonski, ruski general.“

Podaljšali so se jim obrazi, ker so čutili, da je njih tovarišija malo pripravna za takega dvornika.

„Kaj počnemo ž njim?“ je vzdihnil Zupan.

Kastelic pa je pristavil: „Še praznično oblečeni nismo!“

Nato je vprašal Metelko: „Čemu pride?“

„O naših razmerah se hoče poučiti in posebno o našem kranjskem jeziku.“

Z nevoljo ga je zavrnil profesor slovenskega jezika: „Kolikokrat, Andrej, naj ti še rečem, da govorimo slovenski jezik, a ne kranjskega.“

„Dobro! Poučiti se hoče o našem slovenskem jeziku in o prihodnosti, katero ima narod slovenski.“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„O prihodnosti!“ je izpregovoril Prešeren, „Ali sami kaj vemo o tej prihodnosti?“

Takrat je v predsobi nekaj zažvenketalo. Vsi so se dvignili s stolov. Smole pa je hitel k vratom, da bi sprejel prišleca.

Knez Volkonski je vstopil. Bil je vojaško opravljen in nekaj redov se mu je žarilo na prsih. Snel je plašč in odpasal si sabljo. Potem pa je podal Smoletu belo in nežno roko, ki je pozneje težke verige nosila v sibirskih rudnikih.

Z zvenečim glasom je izpregovoril: „Hvala vam, gospod Smole, da ste mi uslišali prošnjo! Morda me seznanite s prijatelji svojimi?“

Smole mu je predstavil po vrsti vse. Vedli so se precej nerodno, dočim se je obnašal knez, kakor da je bil že večkrat v njih družbi. Vsakemu je znal povedati prijazno besedo, tako da se je takoj vsem prikupil. Le Prešeren je temno gledal, ker je bil republikanec v mladih svojih sanjah ter je črtil vsakega aristokrata.

„To je mladi naš Prešeren,“ je govoril Smole, ko ga je predstavljal knezu, „in če se smem resno izraziti, potem pravim, da pričakujemo mnogo od njega. Pegaz je že osedlan, in ko ga zasede, pridirja kaj brzo vrh Parnasa!“

Volkonski je pesniku-začetniku stisnil roko. Ko so bili kneza posadili na častno mesto, je pozvonil Smole. Mlada, okrogloličnа služkinja je prinesla rdečega dolenjskega vina v brušenih steklenicah. Prinesla je tudi kruha in soli.

„Hoteli smo vas sprejeti po slovanski šegi, svetlost!“ je dejal Smole ter točil vino v kupe.

„Krasno je to!“ In general si je odtrgal košček belega kruha, se ž njim doteknil soli ter ga zaužil. Vsi so trgali kruh, ga solili in jedli.

„Jaz pa, knez Volkonski,“ se je oglasil Zupan, „vas pozdravljam po stari kranjski navadi!“

To rekši, izpije polno kupo. Tudi knez je namočil ustnice ob svojem kozarcu, a vino se mu je bržkone videlo prekislo.

Smole je pripomnil: „Kislo je, svetlost, a naše gorice nam ne rode boljšega.“

„Kislo, a dobro!“ je vpil Zupan ter si svojo čašo zopet natočil.

„Torej smo zbrani!“ je pričel hišni gospodar. „In moji prijatelji so prinesli s sabo najboljšo voljo, odgovarjati vašim vprašanjem. Le škoda, svetlost, da ni med nami najfinejše glave, katero ima dandanes naša Kranjska dežela! . . .“

„Kdo je to?“ je vprašal general.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„To je naš Čop, naših učenjakov prvak!“

„Kako, da ga ni?“

„Služi tam zunaj pri Poljakih.“

„Pri Poljakih,“ je ponovil knez skoraj zaničljivo. „Pri njih se bode komaj kaj koristnega priučil!“

„Sicer pa tudi ni tak bog!“ se je vtaknil Kastelic zaničljivo vmes.

„Tiho, šleva!“ je zagrmel Zupan vmes. „Ti mu nasprotuješ, ker se bojiš za svojege biblijotekarja!“

Kastelic se je hotel razvneti, pa ga je Smole potolažil.

„Danes se ne prepirajte! Imamo preljubega gosta pri sebi!“

„Prav, pa pijmo!“ Zupan je zopet izpraznil svojo kupo.

General je po navadi salonsko izobraženega kavalirja prezrl prepir. Vljudno je pričel:

„Njegovo veličanstvo, naš car, je bil iznenaden, ko je čul narod v tej okolici govoriti jezik, ki je gotovo soroden našemu ruskemu jeziku. Kakov jezik je pač to?“

„Ti si na vrsti, Metelko! Ti odgovori!“ je izpregovoril Zupan.

Metelko se je zagledal v strop. Izvlekel je iz žepa veliko modro ruto ter si brisal ž njo obraz. Nasul si je tobaka v nos ter tlesknil s prsti.

„Jezik slovenski je, svetlost. Ali morda tudi samo narečje, tega vam danes še ne morem povedati. Majhna je njivica naše slovenščine in dve stoletji sta pretekli, da je ni nihče obdeloval. Plevel se je zarastel med drobnim klasjem, tako da dostikrat plevela od klasja ne moremo ločiti. Marsikaj bo treba preorati, marsikaj na novo obsejati in orjak bo moral biti, kdor bo hotel vsa ta dela dognati. Kdo pa ve, se bode li ta trud poplačal ali ne?“ —

Sedaj so hoteli vsi govoriti.

„Kaj sem vam pravil?“ je vpil Kastelic. „Ni li bila to zmeraj moja misel? Trudimo se za plevelom, ali samo čez plot nam je treba pogledati, pa je pred nami široka njiva zlatega klasja. Ilirščina, prijatelji, ilirščina, to je naša prihodnost!“

„Pojdita rakom žvižgat, ti in tvoja ilirščina!“ se je drl Zupan. „Če že moramo iz očetove koče, pojdimo dalje in ne zgolj do nemškega Zagreba! Kaj veš ti o Slovanstvu, Kastelic? Od Peterburga pa do mehke Meke se razširja! Ali Kastelic nam svetuje, naj hodimo v Zagreb hruške kupovat!“

(Dalje prihodnjič.)

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Izza kongresa.

Spisal **dr. Ivan Tavčar.**

(Dalje.)

„aj naj se prepiram s tabo?“ se je togotil Kastelic. „Ti Zupan tako vse najbolje veš, ali od sebe ne daš nikoli nobene fige!“

To rekši izprazni kupo.

„Le pij!“ je odgovoril Zupan. „Vino je kislo, a tvoja ilirščina je še kislejša. Pa kaj bom govoril o vinu! Kakor pokvarjeno kislo zelje je!“

Pristavil je: „Nič o slovenščini! Nič o ilirščini! Slovanščina, ta je prva! Ta je naša rešiteljica, da nismo tisti osli, kakor smo!“ Bil je podoben kuhanemu rdečemu raku.

Pa Kastelic se je tudi razburil: „Kaj boš s slovanščino, če je pa ni! Boš nam pa spet rezal svojo Meko, češ, Beduini v Arabiji so Slovani, ker pravijo svojemu mestu Meka, kar je po tvojem toliko kakor Mehka! Avgur nespametni!“

„Naj li pred tebe mečem bisere, Kastelic?“ ga je zavrnil Zupan zaničljivo. „Ti zlezeš še itak čez plot, pa ne na hrvaško stran, nego na stran proti Dunaju, kjer se naši učenjaki tako dobro počutijo v nemški svoji volni! Čez ta plot boš ti skakal, kozoprsk!“

Kastelic ni odnehal: „Nam li preostaja kaj drugega? S slovanščino nas hočete pitati, a mi nismo mlade gosi, da bi jo žrli! Ilirščine nam ne privoščite, kaj nam torej ostane drugega, nego da pričnemo zajemati iz polnega nemškega škafa. Morda nam je napredek zagotovljen le tedaj, če krenemo na livade, kjer kraljujeta Goethe in Schiller!“

„In če dalje tlačanimo nemškim grajščakom,“ se je oglasil Smole, „ki nam izsesavajo kri in mozg! Naše ljudstvo pa bodi zabito kakor danes!“

„Glodaj torej svojo slovenščino — se je zatogotil Kastelic — in živi od svojih slin. Prav kakor ti drago!“

Tu se je obrnil ruski knez k Metelku: „Kakega mnenja ste vi, gospod profesor?“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Metelko si je obrisal obraz z modro ruto in tobaka si je nasul v nos: „S Kastelcem in Zupanom ni govoriti, svetlost! Posebno tedaj ne, ko sta pila nekaj vina. Jaz pa mislim, da ostanimo tam, kjer smo. Svojo rušo, na katero nas je postavil stvarnik, nam je ljubiti in ljubiti moramo tudi jezik, ki nam je dan!“

„Genljivo,“ je kričal Zupan, „kakor da nismo samo vejica na mogočnem hrastu Slovanstva! Pa se prepiraj s takim človekom! Martina Lutra nam je treba, Martina Lutra, da nam ustvari vseslovanski jezik! Tukaj tiči resnica, buteljčki, tukaj!“

„Vzemi vrv,“ se je drl Kastelic, „pa se obesi na vseslovanski hrast, šleva vseh šlev!“

„In ti,“ je tulil Zupan, „skoči v vodo pa utoni! Škoda bi te ne bilo!“

To kričanje ni premotilo Metelka: „Verujte mi, svetlost, da je slovenski jezik lep in gibčen.“

„Sedaj privleci svoje eje na dan!“ se je šalil Zupan.

Knez je bil radoveden, kaj pomeni ta medklic. To je dalo profesorju slovenščine priliko, da se je spustil v jezikovno razpravo, v kateri se je v prvi vrsti pečal s črko e in ž njenim različnim naglasom v slovenščini. V dokaz se je končno skliceval na ta-le stavek: Sosed ne bodi jezen, da sem jeseni tvoj jesen posekal.

„Ni to prekrasno, svetlost! In tak jezik so ti gorjanci obsodili v smrt!“

Metelko se je zmagonosno oziral okrog sebe.

Knez si je dal imenitni Metelkov stavek prevesti na nemščino in potem ga je preložil na ruščino. To je dalo povod jezikovnemu razgovoru, katerega so se živahno udeleževali Kastelic, Metelko in Zupan.

Prešeren in Piškotov Francelj sta sedela pri koncu mize, bolj proti oknu. Jezikovni razgovor ju ni zanimal. Tudi je bil Prešeren zamišljen, kar je prijatelj takoj opazil.

„Danes si žalosten, France?“ je vprašal sočutno.

Pesnik je vprl vanj svoje oči: „Kaj so ti Primčevi?“

„Primčevi? Kaj ti mari teh ljudi?“

„Rad bi vedel!“

„Ošaben zarod so! Ona ima toliko olike kakor branjevka, ki prodaja zelenje pred rotovžem, napuha pa toliko, kakor da je soproga cesarskega guvernerja.“

„In on?“

„On pa sedi na svojih vrečah in trepeta od strahu, da bi ne padel kak vinarček iz njih.“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Prešeren je globoko vzdihnil. Zamolklo je vprašal: „Ali prihajaš v to hišo?“

„Včasi.“

„Včasi! Kakšna sreča!“

„Sreča? Če te ošabni puhloglaveži gledajo čez rame!“

„Videl si tudi deklico?“

„Kako deklico?“

„Deklico, ki ima obrazek kot rožmarinček in očesi kakor dve zvezdici, vzeti z jasnega nočnega neba!“

„Ti sanjariš, dragi France! Odraslega dekleta pri Primčevih ni!“

„Kdo govori o tem, da je odrasla? Kakor gazelica je, kakor sonetek, ki je prikipel iz Petrarkovega srca!“

„Jezus in Marija!“ se je začudil prijatelj. „Morda govoriš o tistem otroku?“

In šaljivo ga je oponašal: „Kakor gazelica je, kakor sonetek! Ali pa vsaj kakor gozdni vrelček v Eichendorffovi pesmici!“

„Kakor solnčni žarek je,“ je govoril Prešeren navdušeno, „katerega je dal stvarnik iz svojih rok!“

„Ta žarek pa je sedaj prebodel tvojo dušo, poet?“

„Meni ne bode solnčni žarek, meni bo ostro brušen meč, ki mi zaseka globoko rano v trpeče srce!“

„Doživeli bodemo novega Petrarka,“ je del Piškotov porogljivo, „in na koše bo prinašal solza srečnim Slovencem!“

„Ti ne poznaš idealov! Suhoparen jurist si in cekin je tvoj ideal!“

„Če že ne cekin, pa vsaj tisto, kar se kuha in peče! Želodec je naš gospodar! In gospodar je tudi vseh navadno! Vsako nesrečno ljubezen prav rad prodam za klobasico, ki se kuha v kastroli moje matere!“

Tu se je Francelj prav srčno zasmejal. Potem pa je dostavil: „Glej, vino se v kozarcu smeje! Poškropi si svoje nesrečno srce ž njim, da bode laže govoriti s teboj!“

„Ne vem, naj li pijem s teboj?“ je odgovoril Prešeren hladno. „Zaslužil si moje zaničevanje! Poet takega Kranjca ne mara!“

„Pa vendar pijva! In če ti je prav, pri tem lahko govoriva o tvoji gazelici, o tvojem sonetku!“

Ko sta izpila, je vprašal Piškotov: „Hočeš li čuti resnico?“

„Govori!“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„Torej! Kak je ta tvoj ideal, ta tvoj solnčni žarek, s katerim je Bog oblagodaril ubogo našo zemljo? Razposajeno in slabo odgojeno otroče je!“

„Tudi Petrarkova Lavra je imela napake. In kolikor jih ni imela, priobrekoval jih ji je hudobni svet!“

„Izvrstno! Primčev otrok in Petrarkova Lavra!“

Dodal je sarkastno: „Imej vendar usmiljenje z amijenskim korarjem! Če tako govoriš, se ti v grobu obrača kot vrtavka! Ali resnica je, da je razvajeno in slabo odgojeno otroče! Pa je še nekaj!“

Pesnik ga je prav milo pogledal.

„Glej me še tako milo! Vse ti moram povedati! To otroče ima na sebi — čakaj no, kako ti naj to povem, da ne bo prehudo zadelo pesniške tvoje duše? Primera sicer ni mogoča, ali resnična bi bila! To otroče ima na sebi nekaj prezgodnjega. Vidi se mi kakor šibko drevesce, ki je že spomladi rodilo nekaj nedozorelega sadja.“

„Ne umem te!“

„Kmalu se ti razprše temni oblaki! Omenjeno otroče že goji v sebi nekaj poželjivega. Skoraj bi se takole izrazil: Izpod krilca ji še gledajo dolge bele hlačice — vzlic temu pa že škili po moških. Zavija ti tako čudno svoje poglede, da že danes vemo, kako skrbno bo nastavljala mreže, v katere bo lovila — moške hlače!“

„Ti si grdoba!“

„Grdoba ali negrdoba! Še bolj žalostno pa je, da materi, ti branjevki, vse to ugaja; raje naj bi to gazelico vsak dan namazala z brezovcem!“

„Neolikanec si! Vidi se, da pregosto občuješ z vozniki na Piškotovem dvorišču!“

Ni se dal premotiti prijatelj: „Jaz bi jo že z brezovcem ošvrkal in pri vodi in kruhu bi jo držal. Ta cvet bo prezgodaj dozorel. In ostro trnje se bo skrivalo pod njim, da se do krvi obode, kdor bi se približal!“

Prešeren ga je zavrnil: „Kdaj je pesnik še srečno ljubil!“

Oni pa se je šalil: „Priromal bo Torquato Tasso z Gorenjskega ter se zaljubil v Julijo, vojvodinjo ljubljansko. In svojo nesrečo bo na cente prodajal! Kdo bi ne jokal?“

V pesniku je vse gorelo.

„Če bi o tem vedel prijatelj Zupan?“

„Kaj bi bilo?“

„Imenoval bi te osla!“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„Gospod Jereb!“

Govorila sta že tako glasno, da sta nase opozorila drugo družbo.

„Ona dva se tudi prepirata,“ je zaklical Smole. „Tu se razgovarjamo o resnih rečeh, a ta mladeniča se med sabo prepirata ter tako žalita ljubega gosta, ki je danes počastil mojo hišo!“

Prešeren in Jereb, ki sta bila v jezi vstala, sta osramočena sedla.

„Poslušajta!“ je godrnjal Smole. „Kadar je govoriti, ničesar ne vesta!“ Obrnivši se h knezu: „Če sta le dva Kranjca skupaj, se prepirata!“

„Pri Rusih itak ni drugače,“ je odgovoril Volkonski. „Ostanimo pri svojem razgovoru! Učeni gospodje ste! Ali vidi se mi, da niste edini, katerega jezika naj se oklenete. In ljudstvo, kako misli to?“

Tu je povzel besedo okarani Jereb: „Kastelic ima v mislih nekaj drugega, Metelko zopet nekaj drugega in Zupan tudi nekaj drugega. V teh glavah se meša tista španska juha, nas mlajših pa nihče ne vpraša! Vi pa, svetlost, ste vprašali, kako misli ljudstvo? Modro vprašanje je to, in če dovolite, vam odgovorim, dasi sem mlad ter nimam toliko skušenj, kakor trdi učenjak svetega pisma, slavni naš Zupan, da bi umel skuhati lonec surove repe!“

„Lonec repe boš že skuhal,“ se zajezi Zupan, „ali prav soliti je ne boš vedel!“

Volkonski je miril: „Tudi mladina ima pravico govoriti, ali v gotovih mejah.“

„Tudi na tem mestu ste izpregovorili pametno besedo, svetlost,“ se je oglasil Jereb. „Kaj misli ljudstvo? To je ravno, da nič ne misli. Vprašam s pravico, imamo li sploh kaj ljudstva? Ali je ta tolpa, ki se rodi, ki umira po umazanih kočah, sploh ljudstvo? Ima kaj misli? Nobene! Ima kaj občutka? Samo za skledo, ki ni nikdar polna, in pa za strah pred hudičem, katerega so ji vbili v glavo, da jo laže davijo in peste. Je li le ena kaplja krvi v teh izsesanih in stlačenih telesih last ljudstva? Nobena!“

„Izdajalec!“ se je razljutil Metelko.

„Tepec!“ je rohnel Zupan.

„Lažnivec!“ je vpil Prešeren.

Pa tudi Jereb je vpil: „Da, da, svetlost! Nad tem ljudstvom sem že davno obupal. In vi vsi, ki kričite nad mano, kakor so kričali Judje nad Kristom, vi vsi se še radi povrnete k nemškim jaslim! Dixi!“

Jeza je prevzela Zupana, ki je itak že pil preveč vina, da so se mu udrle debele solze po obrazu.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„Gospodje," je zastokal, „ali sploh vemo, kaj hočemo?" — „Ne vemo!" In tu je udaril z roko po mizi, da je zažvenketalo steklo na njej.

Utihnili so, ker so občutili, da niso brzdali divje svoje strasti.

„Na tem polju torej tudi needinost!" je izpregovoril knez zamolklo.

„Tako je, svetlost!" je odgovoril Smole. „Ni je misli v Kranjcih, ki bi obenem živela v dveh glavah".

„Kje vam je iskati spasitelja?" je vprašal Vonkonski. „In vaši svečeniki?"

Ravno takrat so se vrata lahno odprla. V sobo je pomolil Ciril Erbežnik koščeni in izstradani svoj obraz. „Aga!" je zahrščal. „So že skupaj! Vino pijejo, prav kakor sem si mislil!" Svoj oguljeni cilindrček je vrgel v kot k peči. „Pa še enega sem pripeljal - Cumpeta, deficijentpristerja! Le korajžo! Vilhelm, le noter!"

Ker se iz predsobe ni nihče odzval temu pozivu, je odprl gospod Ciril vrata na stežaj ter potegnil nekoga v sobo, ki pa se je nekamo obotavljal in branil. Privlečeni je bil Viljem Cumpe, penzijonist iz mestne župe pri sv. Jakobu. Istotako klavrna prikazen kakor Ciril Erbežnik. Svoj cilinder je premikaval v roki ter izpregovoril v stiski: „Ta me je silil! Jaz bi ne bil prišel!"

„Kaj se boš sramoval, zgaga plešasta!" To rekši mu je potegnil gospod Ciril cilinder iz rok ter ga je vrgel k onemu v kot.

„Samo glej," je kričal, „da ga mi ne zamenjaš potlej! Moj je nov, Cumpe, tvoj pa je že malo ponošen!"

„Sedaj pa sediva!" Od nekod je privlekel dva stola ter ju potisnil k mizi. Na enega je potlačil Cumpeta, na drugega pa je sam sedel.

„Mimo sva prišla! Pa se mi je zdelo, da nekaj vpijete tu gori! Hudimana, sem dejal, ta bi bila čudna, če bi s Cumpetom ne dobila kozarca vina tu gori, pri prijatelju Smoletu, ki ima polne mošnje in polne sode! Kaj se boš držal, Cumpe! Pij raje!"

In pograbil je Kastelčev kozarec ter ga postavil pred svojega prijatelja. Sam pa je pograbil po Zupanovi čaši. Dvignil jo je proti oknu, ter siknil navdušeno: „Čisto je in sveti se kot cekin!"

„Hvaljen bodi Jezus, ki nam ga je ustvaril!"

S temi besedami je izpraznil čašo. Tudi Cumpe se je z obema rokama oklenil polne posodice ter jo potem s tresočo roko vzdignil k ustom.

„Na vekomaj amen!" Do zadnje kaplje je izpraznil kozarček.

(Dalje prihodnjič.)

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Izza kongresa.

Spisal **dr. Ivan Tavčar.**

(Dalje.)

Ko sta bila nekaj kozarčkov izpraznila ter pogasila najhujšo žejo, sta opazila, da družbi nista dobrodošla. Malo sta bila v stiski.

„Dobro je vino!“ je jecljal Ciril, „le pij ga, Bile!“

„Dobro in rado teče!“ je pritrdil Cumpe.

Takrat se je oglasil Zupan: „Vidite, visokost, to je naše svečeništvo!“

Te besede so razkačile Erbežnika: „Privošči nama kapljico vina, Zupan! Saj ga Bog res ni ustvaril samo zate!“

Obrnil se je proti Cumpetu: „Grdo naju gledajo, Bile! Zdi se mi tako!“

„Naj, če hočejo,“ je godrnjal Bile, „vino je pa le dobro!“

Ali Zupan si ni dal zatlačiti ust: „To je naša duhovščina, knez! Ko se je obdrgnila in obrabila v življenju, jo vrže škof v kot prav kakor staro metlo. Na stara leta mora naše svečeništvo beračiti, če noče od glada poginiti!“

Ciril in Bile sta med tem prav pridno pila in vince jima je zlezlo v možgane.

„Kdo berači?“ se je zadrl Erbežnik. „Morda z Biletom pri prijatelju Smoletu ne veljava ravno toliko kolikor ti, Zupan?“

Tudi Cumpe se je oglasil: „Kaj boš godel, Zupan? Si ti morda na svetu že kaj skusil? Ničesar! Malo tistega svetega pisma trgaš lemenatarjem, pa je vse! Midva s Cirilom sva pa Bogu služila! Ti boš nama očital, da beračiva! Spaka!“

Kadar je bil Bile Cumpe vinjen, je bil v govorici zelo oduren in tudi klel je rad. V tistem hipu je udaril z roko po mizi: „Ti boš nama očital, da beračiva! Ti črni hudič, ti!“

Zupan je lahkodušno prenesel ta izbruh. Pristopil je k Erbežniku, mu zavihal rokav ter izpregovoril: „Vedel sem, da danes nimaš srajce!“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Podoben užaljenemu kralju se je dvignil gospod Ciril s svojega sedeža: „Odriniva, Bile! Tu naju žalijo!“

Tudi Bile je vstal: „Poštenemu duhovniku najhujši sovražnik je — far!“

„Izpijva pa pojdiva!“

Pograbila sta vsak svojo kupo ter jo izpraznila pred odhodom.

„Saj sva bila tako k Piškotki namenjena!“ je govoril Ciril. „Že zadnjič me je povabila. Včeraj je klala. A Piškotka je ženska, ki tudi božjim duhovnikom kaj privošči! Pojdi, Bile!“

Odkorakala sta proti vratom. Ondi sta se še enkrat ozrla, prav kakor bi pričakovala, da ju hišni gospodar poprosi, naj še ostaneta. Ko pa se ni nič takega pripetilo, je pobral vsak svoj cilinder. Med vrati je Erbežnik še zaklical: „Zupan, na stara leta boš tudi stradal! Če Bog da!“

„Amen!“ je dodal Bile.

Knez Volkonski je strme opazoval to epizodo.

Ko sta bila stara duhovnika odšla, je ponovil svoje vprašanje: „Kdo vam bodi spasitelj, če ne svečeniki?“

Zupan se je zasmejal: „Saj ste jih ravnokar videli naše svečenike!“

„Govorimo resno!“ ga je karal Smole. „Večkrat smo se že pečali s tem vprašanjem, svetlost! Dostikrat smo razpravljali o tem, je li mogoče, da duhovščina reši mali naš narod.“

„Duhovščina,“ se je oglasil Jereb oblastno, „nikdar ne!“

„Kako da ne?“ se je zajezil Metelko.

„Ker je preenostranska!“ je odgovoril Prešeren.

„Ker je prehlepna!“ je vpil Jereb.

„In ker je premalo olikana!“ se je vmešal Kastelic.

Metelko je še dalje branil svoje statišče: „Kdo vam pa piše knjige?“

„Sedaj nam pride s svojim Vodnikom!“ je odgovoril Prešeren, ki je po navadi mladine v nič deval starejše. „Bolje bi bilo, da bi svojih knjig ne bil pisal ta Vodnik!“

„Prav res, bolje bi bilo, da je ni pisal rovtarske svoje proze!“ je pritrdil Kastelic.

„Tiho!“ se je vsilil Zupan. „Vi ste govorili, sedaj bom pa jaz govoril, jaz, ki sem sam duhovnik in sem tudi dosti pametnejši od vas! Vprašali ste, je li mogoče, da duhovščina reši mali naš narod! Odgovarjam vam, da duhovščina nikdar nikjer še ni rešila nikakih narodov. Pozobala jih je pa že mnogo! Ha!“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Metelko je zastokal: „Tako govori katoličan in duhovnik!“

„Pojdi h Gruberju,“ je kričal Zupan, „da te napravi za konsistorijalnega svetnika, ti sladka voda ti! Jaz pa ostanem pri tem: duhovščina ne! Morda so premalo olikani, moj Bog, vi tudi niste modrosti žrli z največjo žlico; morda so pohlepni, pa tudi vi iztegate prste za denarjem; morda so še kaj drugega, ali vsak človek ima kri pod svojo kožo! Ne udrihajte mi po duhovniku, dosti je revčkov v talarju in usmiljenja so vredni“

„Potem se pa strinjaš z Metelkom?“ je vprašal Kastelic zaničljivo.

„Ne, prijatelj šleva! Duhovščina ne! Zakaj ne? Kaj pa je duhovščina? Ali je to morda kak stan? Pri moji duši, slepo in mrtvo orodje smo v rokah svojih škofov. Plug smo v roki teh škofov in delati moramo le tisto, kar ti hočejo. Delati in misliti! To je revščina, da Bog pomagaj! Da bi pa nas naši škofje rešili, v to pa niti Metelko ne veruje!“

„Verujem!“ je kričal Metelko.

„Pojdi se solit, ti že tako komaj čakaš, da postaneš kanonik. Gruber nas bo rešil in tisti, katerega dobimo za njim! Naš Avguštin se je prisladkal sedaj našemu cesarju v srce in Metternich ga prav kmalu napravi za kardinala ali pa vsaj za nadškofa. Oni v Trstu že preži, da pride k jaslicam svetega Miklavža. Volk bo nam vsem in trgal nas bo in mesaril nas bo. Vi pa se bodete tresli kakor šibica na vodi, volk vas bo zvijal okrog svojih krempljev; vladala vas bodeta škof in babnica njegova! Punctum!“

Zaničljivo je dostavil: „Taki črvi naj nam rešijo domovino!“

Metelko je zdihoval: „Kdo pa? Povej vendar, kdo pa?“

„Ne osebe, ideje nas rešijo! Slovanstvo!“

„Kaj slovanstvo, — ilirščina!“

„Ne slovanstvo, ne ilirščina! Nemštvo!“

„Tepci!“

S to besedo je Zupan zaključil razgovor.

Knezu Volkonskemu je postalo pretesno v tej družbi.

„Odriniti moram!“ je del hišnemu gospodarju. „Ob šestih mi je nastopiti službo pri veličanstvu!“

Zahvaljeval se je za vljudno vabilo in za poučne razgovore.

„Razočarani nas zapuščate, svetlost! Morda ste več pričakovali od naše družbe?“

Knez se je zamislil: „Za nekaj se bodete morali zediniti!“

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„Pač res!“ je viknil Metelko. „Dosedaj smo bili edini samo v needinosti!“

Volkonski se je poslovil od vsakega posebej. Smole kot hišni gospodar ga je spremil do stopnic. Oni v sobi so nekaj časa molčali. Končno pa je izpregovoril Zupan: „Eh, dobro smo mu jo povedali. Zdaj bo vsaj vedel, kakšni smo kranjski fantje! Mi bomo pa še malo pili.“ —

Konec.

Wir sind mit einem Werke nieder gekommen, zu dem jeder ehrliche Mann ohne Errōten sich bekennen darf. Wir haben eine große Epoche durchgemacht, groß, weil sie schwer zu leiten war. Mehr als groß ist das Resultat der hergestellten Einigkeit zwischen denjenigen, die zum Willen und zur That die Macht besitzen.

Iz Metternichovih zapiskov.

Kongres je bil dognan. Dne 21. maja je odrinil cesar Franc iz Ljubljane. „Nebo je bilo oblačno,“ piše naš kronist, „in ob polenajstih dopoldne je pričelo deževati. In nato je deževalo do večera ‚als ob der Himmel mit den Bewohnern Laibachs über die Abreise des innigstgeliebten Landesvaters und der besten Landesmutter weinte‘.“

Ista kronika nam dalje pripoveduje: „Odpotovali so ob polsedmih zjutraj. Ljubljančani si niso mogli odreči veselja, da bi še enkrat ne videli svojega obožavanega vladarja in svoje najboljše cesarice. Daleč po Celovški cesti se je širila čakajoča množica. Nekaj izmed vedno zvestih meščanov ljubljanskih se je peljalo celo do Medvod, da so se kolikor mogoče najpozneje poslovili od veličanstev.

Od mesta dalje in še precej časa po Komercijalni cesti sta se vozili veličanstvi mimo prepevajočih šolskih dečkov, ki so jima klicali stokraten valete. Vsak deček je imel v eni roki bel robec, v drugi pa zeleno vejico. Tam, kjer se je pričela vrsta šolske mladine, potem v sredi in kjer se je vrsta končala, so bili postavljeni mični slavoloki iz zelenega vejevja in krasnega cvetja. Skozi te slavoloke sta se odpeljali veličanstvi s svojim spremstvom, potem ko sta skoraj pet mesecev bivali v Ljubljani. Naši blagoslovi so ju spremljali! Pred odhodom je daroval cesar godbi barona Wimpffena pehote 3600 gld., istotako je obdaroval godbo graničarskega polka, ki je bil za kongresa nastanjen v Ljubljani. Kapelnik, ki je vodil Wimpffenovo godbo, pa je dobil 100 cekinov. Hrvaškemu bataljanu, ki

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

je bil del posadke, je veličanstvo naklonilo 2600 gld., bataljonu Reuss-Plauen pa 600 gld. Dalje je dobil škof Gruber od cesarice zlat križec, njegov dvorni kaplan pa zlato tobačnico. Končno sta dobila nunska samostana v Ljubljani in Škofji Loki podobo njenega veličanstva cesarice v prav lepem zlatem okviru."

In to je bilo vse! Ljubljančanom se je videlo dosti premalo, ker so pričakovali mnogo več. —

(Konec prihodnjič.)

Oj pene, morske pene . . .

Dve ladjici po morju sta veslali . . .
Ni zate znala moja,
ni zame znala tvoja,
valovi pa so drugo k drugi gnali,
oj gnali brez pokoja . . .
In sredi morja hudournega
in sredi morja, sredi burnega,
ko brezdno morja se odkriva
in besno val nebo zaliva
in ko vsemir brezsilno stoka,
je bila najina poroka . . .

* * *

Ljudje so rekli, da je greh,
a midva sva iz ladjic dveh
le eno si zgradila
in skupaj se vozila.

A ti si bil nevešč mornar,
pustil si ladjico v nemar:
razbil si njo in mene,
oj pene, morske pene . . .

Márica II.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Izza kongresa.

Spisal **dr. Ivan Tavčar.**

(Konec.)

d polšestih dalje so se že trgale množice, da bi si pribojevale najugodnejši prostor ob cesti, po kateri sta se imela pripeljati „obo-ževani“ cesar in „najboljša“ cesarica. V gneči je bilo opaziti obilo znancev, katere je prignala radovednost na „komercijalno cesto“. Na ovinku pred Figovcem je stal gospod Ciril Erbežnik s cilindrom. Pri sebi je imel gospod Vincenca Lukmana in njegovo ženico. Uživala sta še medene tedne, on s pobožno vdanostjo, ona pa s pobožno srečo. Zategadelj sta bila najprej pri prvi maši v Šenklavžu, potem sta pa tudi prišla gledat, kako se cesar odpelje. Srečal ju je gospod Ciril ter jima preskrbel dober prostorček. Preril ju je skozi množico, in ker je bil duhovnik, je smel suvati s komolcem na vse strani, ne da bi si bil kdo upal, upirati se mu.

„Tule bomo obstali,“ je izpregovoril zavestno, „in gledali cesarju ravno pod nos! No, kaj pa je kaj novega, gospa Marička?“

„Vse dobro, vse dobro!“ je sladkolela.

Obrnil se je do moža: „In ti, Cene? Slišal sem, da sta si obljubila vedno devištvo, predno sta se bila vzela! Ali je res, kali? Hej, Cene!“

Cenetu je kri zalila obraz.

„Ne tako! Herr Ciril, ne tako!“ je sramežljivo šepetala nekdanja vdova Dagarinova.

„Poglej ga no,“ je vpil Ciril, „kako je rdeč, kot rak v ponvi!“

Bivšemu teologu je primanjkovalo sape. Gospod Erbežnik pa je tlesknil z roko ob roko: „Ti kujon ti!“

Z zadrego obeh zakonskih se je takoj okoristil: „Nič ne de, Cene! Jutri pridem k vama na večerjo. Pa Cumpeta pripeljem s sabo! Ali kaj dobrega mora biti, gospa Mica!“

„Bo, bo, Herr Ciril!

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

V bližini te trojice sta tičala Urban Pintar in Topolščakov oče. Prvi ni bil več sam sebi podoben. Dočim je bil stari Topolščak lepo rejen in tudi čedno opravljen, je na Urbanu vse viselo in tudi obleko je nosil posvaljkano. Izginil mu je bil okrogli trebušček in kosti so mu štrlele iz žalostnega obraza.

„Hov! hov!“ je zastokal, ker ravno drugega ni vedel izpregovoriti.

„Torej oženil si se,“ je pričel Topolščak, „in Komarjevo Magdaleno si vzel?“

„Hov! hov!“ je ponavljal Pintar.

„Kaj pa kaj žena? Si zadovoljen, kaj?“

Oni je pogledal v zrak: „Kaj čem odgovoriti? Saj veš, komar je komar?“

Topolščak je izprevidel, da ta govorica ni prijatelju všeč. Zatorej je odnehal.

„Slabi časi so zdaj!“ se je oglasil Pintar ter tako zasukal pomenek na drugo polje. „O Dolničarju si gotovo že kaj slišal, o bogatem Dolničarju na Brvicah pri Šmarju?“

„Ničesar nisem slišal,“ je odgovoril Topolščak. „Kar smo imeli tisto žalost, živimo le bolj zase in ničesar ne izvemo!“

„O Dolničarju nisi ničesar čul? Čudno! To pa vendar veš, da se valja po denarjih in da bi jedel konjski gnoj, če bi ga želodec prenesel. Tako skop je!“

„Bogati ljudje so navadno taki!“

„Denar ima pa zakopan ali v hlevu, ali v kleti, ali v kovačnici. Par mernikov cekinov! Pa gotovo!“

„Oj! oj! Kako ti bogatini žive v vednih skrbeh!“

„Tolovaji jih zalezujejo. Pred tremi dnevi so se oglasili tudi pri Dolničarju. Bržčas kaki Hrvatje z zamazanimi obrazi. Pretepavali so ga, na živem oglju so ga pekli. Šele proti jutru so jih pregnali sosedje. Celo mesto govori o tem.“

„Je izdal svoj denar?“

„Bog ne daj! Kot janjec je bil pečen, a denarja ni izdal. Hrvatje so s praznimi rokami odrinili bogvekam in pravica jih še nima. Stari pa tudi umira in nič se ne zave. Če umre, se ne bo vedelo za denar. Potlej bi bilo dobro kupiti njegovo posestvo! Ko bi človek imel denar!“

„Take bi morali obesiti,“ je menil Topolščak.

„O, kaj še!“ se zatogoti Pintar. „Koga pa danes še obesijo? Ta prokleti Škile, ali mi ni ukradel polovice življenja? Na beraško

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

palico me je spravil! Par let je dobil, jaz bom pa moral dosti prej v grob! Koga pa danes še obesijo?"

„Saj si nekaj nazaj dobil," ga je tolažil oni.

„Ne beliča! Kar je ostalo v knjižici, je pograbila Magdalena, da nimam čisto nič!"

„Kar je mož, to je žena!"

„Ni res! Le takih bedastoč ne govori! Revež sem!"

Ker Topolščak ni vedel drugega vprašati, je vprašal: „A še pere pri korarjih?"

„Zmeraj bolj," je zastokal Komarkin mož, „mene v zahvalo pa še stepe, če ni drugače! Ta prokleti satan!"

Debele solze so mu silile v oči, zato ga Topolščak ni dalje izpraševal.

„Pri vas imate pa denar?" je pričel Pintar po kratkem premolku, potem ko je bil solze pogoltnil.

„Neki oficir nam ga je prinesel. To je že res, pomanjkanja ne trpimo. Pa kaj nama hoče, ko nimava več otrok!"

Tu so zopet Topolščaku solze zalile oči. Oba sta utihnila.

Malo naprej, na ovinku pred Piškotovo gostilno je bila večja gosposka družba. Gospa Primčeva s svojo hčerko Julko si je zbrala tu svoje prijateljice. Te so med sabo klepetale, mala Julka pa se je koketno ozirala po mladeničih.

„Mama," je vzkliknila, „tam so Scheuchenstuelovi!"

Karajoče se je ozrla gospa mama po nji: „Plemeniti Scheuchenstuelovi! Kolikokrat naj ti še to povem! Kdaj se že vendar privadiš spodobnosti!"

Deklici se je povesila šobica: „Eh, kaj!"

„Vidite, prijateljice," je potožila mati, „kake križe imam že sedaj ž njo!"

Julka je bila jezna, to se ji je kazalo na obrazu.

„Gospodična," je šepnil nekdo za njo. Prešeren se je bil pritihotapil do nje in sedaj jo je hotel nekoliko potolažiti. Dijaček se je zanašal na znanje, sklenjeno na redutni galeriji. Pa se je silno opekel. Mala osebica se je ošabno obrnila, dijaka nekaj časa zaničljivo gledala, potem pa se je izlila njena jezica: „Kdo pa ste vi, da se drznete z mano govoriti?! Jaz vas ne poznam!"

Bodočega pesnika je oblil pot in zmuznil se je med množico, da ga v hipu ni bilo več videti.

Tudi ljubljanski Napoleonovci si niso dali kratiti veselja, da bi ne gledali odhajanja cesarske dvojice. V bližini gospe Primčeve

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

in njene družbe so se bili utaborili, in sicer prav vsi. Prišel je bil obristvahtmajster Alborgetti, komandant Tine Dreo, kapitanlajtenant Miklavž Recher in vsi drugi. Tudi rajtoficir in sekretersuplent ljubljanskega magistrata, gospod Miha Martin Gerson, je bil tamkaj. Danes je bil glavna oseba in tovariši so stali okoli njega z napetimi obrazi. V rokah je imel zamazano polo.

„Vidite, gospodje," je izpregovoril važno, „tole so danes po noči nabili!"

„Kje? Kje?" je hitel kapitanlajtnant.

„Na šoli, na svetega Jakoba cerkvi in na kresiji!"

„Komu velja?" je vprašal obristvahtmajster počasi.

„Naši aristokraciji," je odgovoril Gerson. „Ta jih mora poslušati. Čujte!"

In sekretersuplent je zamolklo čital:

Diese, die Brut des Adels hier,
Die glaubt in ihrer Weise,
Dass ihnen, dieser ausgepausten Bestie,
Kein Mensch mehr gleich!
Doch wartet nur ihr Hundsgebiss,
Wenn ihr nicht bescheiden seid,
So werd ich euch noch züchtigen,
Bis in die Ewigkeit!
Auch gebt euch keine Müh, uns auszuspüren,
Ihr würdet nur die Zeit umsonst verlieren!
Wir sind unser acht,
Und nehmen uns stets wohl in Acht!

„Vraga! vraga!" je vpil Matija Kiker, „to je pa ostra sol! Prav jim je! Kaj pa posamezni, ali je dobil tudi vsak svojo juho?"

„Gotovo!"

Najbolj radoveden je bil praporščak Sernec: „Kdo pa? Kdo pa?"

In Kiker je dostavil: „Ali so Turjačanu katero pripeljali po grbi? Kar se z Metternichom tikata, od napuha kar ne more spati!"

„V prvi vrsti jo je izkupil Turjačan," je pritrdil rajtoficir.

In Gerson je čital:

Hier steht und tanzt Graf Auersperg, der Benedikt,
Der mit Liebe jedes Dienstmensch beglückt,
Er glaubt, dass ihn mit seiner Equipage und Bettelgeld
Kein Mensch sei gleich in unser Krainer Welt!

Polde Frörenteich je od notranjega veselja zastokal: „Jezus, če to izve gospa grofica! Je pa res dobro!"

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Vsem se je stvar videla dobra in vsi so grofu Turjaškemu iz srca privoščili, da se je njegovo ime blestelo v tem paskilu. Abraham Buserin, bivši član meščanskega odbora na magistratu in po svojem poklicu krojač, je imel posebno piko na mladega rakovniškega grofa, ki je nekdaj grdo ravnal z nekim krojačem pred škofijo. S tenkim glaskom je vprašal:

„Hudimana, morda je pa tudi grof Barbo vmes? Prav bi mi bilo!“

In Gerson je zopet čital:

Schaut doch den schönen grafen Barbo an,
Der kaum lesen, schreiben und rechnen kann,
Er wurde aus der Schule excludirt,
Und als Praktikant beim Kreisamt acceptirt!

„To ni nič posebnega!“ je godrnjal Buserin. „Lahko bi mu bili več povedali! In po pravici!“

Ko je Gerson razložil, da so omenjeni še baron Schweiger — dieser arme Hund —, grofica Thurnova — die süsse Klementin —, knez Porzia — dieser ausgehörnte Geck —, grof Lichtenberg — ein ausgemachter Tropf —, gospa Burgerjeva — diese alte, ausgesuchte Haupt-Canaille —, Jelačić in Mandelstein iz Zagreba, gospodična Kalchbergova — dieses dumme — Gesicht —, grof Tonerl Thurn, baronesa Taufererjeva —, je častita družba soglasno sklenila, da se zvečer zbero v zadnji sobi pri Deteli, kjer bodo ves sramotilni poem zauživali od točke do točke.

„Predno nehamo,“ je del sekretersuplent, „pa vendar še poslušajte, kako jo je izkupil gospod okrožni glavar!“

O seht den Kreishauptmann an,
Diesen alten Eselskopf!
Er lacht sich an noch einen zweiten Kropf,
Weil seine gute Frau noch voll Liebe lacht
Und ihn zu einem der gehörnten Häupter macht!

Omenili smo ta pamflet, ker nekako razsvetljuje moralo tedanje Ljubljane in ker je dokaz, da je — vzlic vsem kongresom — proti aristokraciji in birokraciji že tedaj tlelo pod pepelom. Naravno, da je nastala po mestu prava senzacija. Plemiči so divjali, pričele so se dolge preiskave, ampak ostalo je pri tem, kar so nepoznani zločinci prorokovali:

Auch gebt euch keine Müh, uns auszuspüren,
Ihr würdet nur die Zeit umsonst verlieren!

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

Iz dalje so se oglašali klici. Cesar in cesarica sta prihajala. Vozila sta se v odprtem vozu in milostivo se zahvaljevala množicam, ki so kričale „vivat!“

Najbolj navdušena je bila Židanova mama. Z belim robcem je migala in živahno je klicala „vivat!“

Bila je tako lepa, da jo je opazilo tudi cesaričino oko.

„Glej, kako krasna ženska!“ je izpregovorila Karolina Amalija proti visokemu soprogu.

Tudi cesar Franc je spoznal mater Židanovko, a je odgovoril hladnokrvno: „To je ženska, h kateri je zahajal ruski car na ledice!“

Megla je legla na obraz Karoline Amalije, postranski pogled je zadel obožavanega cesarja; nato je obrnila pogled v drugo stran in nekaj zamrmrala. Glasilo se je kakor znana francoska besedica, ki je bržkone veljala ruskemu caru. A svojega moža ni več pogledala in tudi množicam ni več odzdravljala.

* * *

— 21. Mai

Morgen reise ich ab, gedenke in Begleitung der Schloßbesitzer von Radmannsdorf einen kleinen Abstecher nach dem Veldeser See zu machen und dann auf dem Wege über die Wurzen nach Wien zurückzukehren.

Iz Metternichovih zapiskov.

Knez Metternich je zapustil Ljubljano dne 22. maja. Vreme, prej lepo in gorko, se je bilo med nočjo neprijetno izpremenilo. Ko se je dolga vrsta voz, s katerimi se je vozil knez, premikala od Podbrezja proti Radovljici, je bila krajina zagrnjena v sneg in od planin je brila ostra sapa. Dežilo in snežilo je, tuintam se je oglašal grom.

Šele, ko so dospeli v bližino prijaznega gorenjskega mesteca, je povedal Metternich, da hoče presenetiti svojega prijatelja Thurna. Sam pri sebi se je hotel tudi posloviti pri Evi Luizi, svoji občudovalki, na katero je zadnje čase prav močno mislil. Sam ni znal zakaj, dasi vsakemu starikastemu možu dobro de, če ga občuduje mlada deklica. Knez Metternich pa je hotel še posebej pokazati, da ne odhaja v jezi radi afronta, katerega mu je bila med kongresom provzročila Thurnova kontesa.

Ko so vozovi priropotali v Radovljico, je bilo presenečenje popolno pri meščanih in pri grajskih. Takoj se je nabrala množica pred gradom in prodajala zijala.

Ko je knez Metternich stopal navzgor po krasnem grajskem stopnišču, mu je nasproti prihitel domači grof s svojo soprogo. Poljubivši roko hišni gospodinji, je del galantno: „Morala ste vedeti,

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

grofica, da mi srce ni dopuščalo, da bi se ločil od dežele, ne da bi se poslovil pri Thurnovih!"

Večje časti Thurnovi še niso doživeli! Drag je bil gost, in najsi je gostoljubnost zahtevala še toliko žrtev: knez je Thurnovim dobro došel! Odkazalo se mu je stanovanje v gradu, kjer je prenočilo tudi obilo spremstva. Drugo se je pa poteknilo po Radovljici, tako da se je v zadovoljnost knezovo prav hitro vse lepo uravnalo. Sedaj je knez izvedel, da je Eva Luiza nevarno bolna, in opazil je tudi, da je grofica mati kazala objokane oči. Bila je že tako slabotna, da ni več mogla vstati iz postelje, zategadelj je knezu Metternichu v prvem hipu niti pozdraviti ni bilo mogoče. Šele po obedu ga je spremila grofica v sobo svoje hčere.

V stolu je slonela Eva Luiza. Bila je kakor senca, kakor cvet uvel! V kratki dobi jo je bila bolezen uničila in sedaj je umirala.

Knez Metternich je to občutil in skoraj milo se mu je storilo. Kot diplomat je vedel svoje občutke prikriti. Prisedel je k nji, jo prijel za koščeno ročico ter izpregovoril: „Naša Eva Luizica je malo bolehna, to provzročuje bolečine vsem njenim prijateljem. Pride pa gorka pomlad, pridejo sape od juga, in naša Eva Luiza se očvrsti kakor postrv v potoku. Tako bode, prjateljica!"

Dolgo ga je gledala, pa je bila od sreče tako razburjena, da ni mogla izpregovoriti.

„Tudi njegovo veličanstvo, ruski car, mi je izročil svoje pozdrave do vas, kontesa!"

To je ni brigalo dosti: „Vi knez ste še vedno velik, mogočen gospod!"

Velike, svetle svoje oči si je napajala na njegovi osebi!

„In grofica Esterhaszyjeva?" je vprašala zamolklo. Rdečica ji je za hip preletela obrazek, tudi knez je malo zardel.

„Je že davno na Dunaju!"

„Sporočite ji, da naj mi odpusti!"

Pristavila je: „Kako lepo je, knez, da ste me obiskali na smrtni moji postelji!"

„Kontesa!" je vzkliknil očitajoče.

„Včasi je lepše umreti nego živeti!"

In zopet je napajala svoje oči na njegovi osebi.

„Nekaj bi vas prosila, svetlost!"

Obšla jo je sramežljivost, da je umolknila. Dvignila je oči proti njemu in iz teh oči ji je žarela ljubezen, tista ljubezen, ki veže moško bitje na žensko od pričetka svetov.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Tavčar, Ivan. Izza kongresa. 1905 1908, Ljubljanski zvon

„Skoraj vsako noč se mi sanja o tem!“ je govorila sama sebi. „Zdi se mi, da bi laglje umrla potem!“

Zopet ji je zastal glas.

„Govorite, kontesa!“

„Samo poljub z vaših ust!“

Komaj je razumel te besede, ki jih je šepnila v francoskem jeziku. Kavalirsko je vstal ter je kipeče poljubil blede ustnice.

Ko je knez Metternich zjutraj zapuščal Radovljico, so peli zvonovi v stolpu. Po noči je bila preminila kontesa Eva Luiza. —

Nevihta.

Čarovnica je splavala iz lesa
in završala kot vihar —
utrgala se težka je zavesa,
zaoril grom, se vžgal požar.

V hrumenje grem nevihte razdivjane,
po ogenj grem nebeški v noč,
da trudna duša mi k svetlobi vstane,
razplameni se v meni moč.

C. Golar.

Po vasi.

Po vasi stopa mimo znane hiše.
Po steklu cvetke se vijó ledene,
mrak se iz dolov dviga više, više
in vihra mete čez ravní snežene.
Po vasi stopa mimo znane hiše.
Iz oken glasek znan ga ne pozdravi,
obraz se znan med cvetkami ne javi.
Le led na okno svoje cvetke riše
in v sobo tiho mu pogled zastira,
k slovesu burja burno pesem svira.
Po vasi stopa mimo znane hiše.

I. Glonar.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije